

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞL-DR-2011-0006**

**KÜMELENME VE AYDIN İLİNDEKİ KÜMELENME
POTANSİYELİ OLAN ALANLAR**

HAZIRLAYAN

Ferda Çağlar ERKUT

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Selim BEKÇİOĞLU

AYDIN-2011

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞL-DR-2011-0006**

**KÜMELENME VE AYDIN İLİNDEKİ KÜMELENME
POTANSİYELİ OLAN ALANLAR**

HAZIRLAYAN

Ferda Çağlar ERKUT

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Selim BEKÇİOĞLU

AYDIN-2011

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

İşletme Ana Bilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Ferda Çağlar ERKUT tarafından hazırlanan “Kümelenme ve Aydın İlindeki Kümelenme Potansiyeli Olan Alanlar” başlıklı tez, 22.12.2011 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

<u>Unvanı, Adı ve Soyadı</u> :	<u>Kurumu</u> :	<u>İmzası:</u>
(Başkan) Prof.Dr. Recep ŞENER	Muğla Üniversitesi	.....
Prof. Dr. Selim BEKÇİOĞLU	Adnan Menderes Üniversitesi.	.....
Doç.Dr. Yusuf KADERLİ	Adnan Menderes Üniversitesi	.....
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ŞENKAYAS	Adnan Menderes Üniversitesi	.....
Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖZTÜRK	Adnan Menderes Üniversitesi	.....

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Doktora tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun .....sayılı kararıyla ..... tarihinde onaylanmıştır.

Doç.Dr. Selçuk ÇOLAKOĞLU
Enstitü Müdürü

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı : **Ferda Çağlar ERKUT**

İmza :

YAZAR ADI-SOYADI: Ferda Çağlar ERKUT

KÜMELENME VE AYDIN İLİNDEKİ KÜMELENME POTANSİYELİ OLAN ALANLAR

ÖZET

Kümelenme, birbirleriyle rekabet eden, birbirini tamamlayan ve birbirine bağlı olan işletme ve kuruluşların bölgesel yoğunlaşmalarıdır. Kümelenme olgusu hem dünyada, hem de Türkiye’de hızlı bir biçimde gelişmektedir. Bunun nedeni, kümelenmenin bölgesel ve ulusal rekabet gücüne oldukça büyük faydalar sağlamasıdır. Bu çalışmanın amacı, Aydın ilindeki kümelenme potansiyeli olan alanların ve bunların rekabet üstünlüklerinin ortaya konulmasıdır. Bu amaçla, "üç yıldız" analizi vasıtasıyla Aydın ilinde kümelenme potansiyeli taşıyan sektörler belirlenmiş ve ardından bu sektörlerde oluşturulacak bir kümelenmenin rekabet avantajı yaratıp yaratmayacağı Porter’ın Elmas Modeli ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgular, Aydın ilinde kümelenme potansiyeli olan alanların varlığını ve bunların hem bölgesel, hem de ulusal rekabet avantajı sağlayabileceğini göstermektedir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Küme, Kümelenme, Rekabet Avantajı, Elmas Modeli, Üç Yıldız Analizi

NAME: Ferda Çağlar ERKUT

CLUSTERING AND POTENTIAL AREAS OF CLUSTERING IN AYDIN PROVINCE

ABSTRACT

Clustering is concentrations of business and regional organizations which compete with each other as well as complement and interconnect with each other. Clustering phenomenon is developing rapidly both in Turkey and around the world. This is so, because clustering provides great benefits to regional and national competitiveness. The purpose of this study, is to highlight the cluster potential in the Province of Aydın and their competitive advantages. For this purpose, through of "Tri-Star" analysis potential clustering sectors have been identified in Aydın and their competitive advantages have been determined with Porter's Diamond Model. The findings show that there area potential clustering areas in the Province of Aydın and these areas can contribute positively both to the regional and national competitiveness.

KEYWORDS

Cluster, Clustering, Competitive Advantage, Diamond Model, Tri-Star Analysis.

ÖNSÖZ

“Kümelenme ve Aydın İlinde Kümelenme Potansiyeli Olanlar Alanlar” adlı bu çalışma, hem Aydın ilinin bölgesel rekabet gücünü, hem de ulusal rekabet gücünün arttırılmasını amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde baştan sona bana her konuda yardımcı olan danışmanım Sayın Prof.Dr. Selim BEKÇİOĞLU’na ve tez izleme komisyonu üyeleri Sayın Prof. Dr. Recep ŞENER ve Sayın Prof. Dr. Bahattin RIZAOĞLU'na teşekkür ederim. Ayrıca tez yazım sürecinde benimle bilgilerini paylaşan Sayın Doç.Dr. Yusuf Kaderli’ye ilgi ve desteklerinden dolayı çok şey borçluyum. Bunlara ek olarak doktora sürecinde bana her türlü yardımda bulunan rahmetli hocam Prof.Dr. Ahmet Ulu’yu saygıyla anıyorum.

Ayrıca yoğun çalışmalarım esnasında, benden hiçbir fedakarlığı esirgemeyen başta eşim Mehmet Erkut ve kızlarım Melisa ile Alya olmak üzere tüm aile bireylerime çok teşekkür ederim.

Ferda Çağlar ERKUT

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
ÇİZELGELER LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜMELENME KAVRAMI, GELİŞİMİ VE REKABET AVANTAJI

1.1. KÜMELENME KAVRAMI.....	4
1.1.1. Kümelenmenin Kuramsal Temelleri	8
1.1.2. Kümelenmenin Özellikleri.....	12
1.2. KÜMELENME VE REKABET AVANTAJI	14
1.2.1. Rekabet ve Rekabet Avantajı.....	14
1.2.2. Kümelenme ve Rekabet Avantajı İlişkisi	17
1.2.3. Rekabet Analizinde Elmas Modeli Yaklaşımı	20
1.3. KÜMELENMELERDEN BEKLENEN YARARLAR	23
1.4. KÜMELENMENİN YAŞAM DÖNGÜSÜ.....	25
1.5. KÜMELENME POLİTİKASININ TEMEL İLKELERİ	29
1.5.1. Kümelenme Politikasının Ortak Özellikleri	29
1.5.2. Kümelenme Politikasının Hedefleri	32
1.5.3. Politika Sürecinin Aşamaları	32
1.5.4. Kümelenme Politikası Araçları.....	33
1.5.5. Kümelenme Politikasının Başarı Faktörleri.....	34
1.6. KÜMELENMENİN OLUŞTURULMA AŞAMALARI	35
1.6.1. Alt Yapı Bilgisinin Ön İncelemesi – Fizibilite Çalışması	39
1.6.2. Çerçevenin Hazırlanması ve İç Organizasyon	44
1.6.3. Kümelenme Faaliyetlerinin Finansman Boyutu	47
1.6.4. Kümelenme Girişimlerinin Başlatılması	48

1.7. KÜMELENMELERİN YÖNETİMİ.....	49
1.7.1. Bilgi ve İletişim.....	49
1.7.2. Eğitim	51
1.7.3. İşbirliği.....	51
1.7.4. Pazarlama ve Halkla İlişkiler	52
1.7.5. Uluslararası Nitelik Kazanma	53
1.8. KÜMELENME İÇİN KIYASLAMA GÖSTERGELERİ.....	53
1.8.1. Kümelenmelerin Rakamlarla Kıyaslanması	53
1.8.2. Kümelenmelerin Niteliklerle Kıyaslanması.....	54
1.8.3. Kümelenmelerin İşbirliği Projeleriyle Kıyaslanması	54
1.8.4. Kümelenmelerin Diğer Göstergelerle Kıyaslanması.....	54

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE KÜMELENMENİN GELİŞİMİ VE ÖNEMLİ ÖRNEKLERİ

2.1. DÜNYADA KÜMELENMENİN GELİŞİMİ VE ÖNEMLİ ÖRNEKLERİ	55
2.1.1. Dünyada Kümelenmenin Tarihsel Gelişimi	55
2.1.2. Dünyada Önemli Kümelenme Örnekleri	58
2.1.2.1. California Şarap Kümesi.....	59
2.1.2.2. İtalyan Deri Kümesi.....	61
2.1.2.3. Silikon Vadisi.....	63
2.1.2.4. Oslo Yazılım Şirketleri Kümelenmesi.....	63
2.2. TÜRKİYE’DE KÜMELENMENİN GELİŞİMİ VE ÖNEMLİ ÖRNEKLERİ ..	63
2.2.1. Türkiye’de Kümelenmenin Tarihsel Gelişimi	63
2.2.2. Türkiye’de Önemli Kümelenme Örnekleri.....	65
2.2.2.1. Adıyaman Tekstil ve Hazır Giyim Kümelenmesi	65
2.2.2.2. Bolu İli Turizm Kümelenmesi	66
2.2.2.3. Diyarbakır Mermer Kümelenmesi.....	67
2.2.2.4. Eskişehir, Bilecik, Kütahya (EBK) Seramik Kümelenmesi	67
2.2.2.5. Konya Otomotiv Parça ve Aksamları Kümelenmesi.....	68
2.2.2.6. Mardin Gıda Kümelenmesi.....	68
2.2.2.7. Muğla Turizm Kümelenmesi	68
2.2.2.8. OSTİM Organize Sanayi Bölgesi Medikal Sanayi Kümelenmesi	70

2.2.2.9.Sultanahmet Turizm Kümelenmesi.....	70
2.2.2.10. Şanlıurfa Organik Tarım Kümelenmesi.....	70
2.3. KALKINMA AJANSLARI VE KÜMELENME İLİŞKİSİ.....	70
2.3.1. Kalkınma Ajansları.....	71
2.3.2. Kalkınma Ajansları ve Kümelenme	73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AYDIN İLİ VE AYDIN İLİNİN ÖZELLİKLERİ

3.1. AYDIN İLİNİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ VE TARİHÇESİ.....	75
3.1.1. Aydın İlinin Coğrafi Özellikleri.....	75
3.1.2. Aydın İlinin Tarihçesi.....	79
3.2. AYDIN İLİNİN SOSYAL VE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ	81
3.2.1. Aydın İlinin Sosyal Özellikleri	82
3.2.1.1. Nüfus.....	82
3.2.1.2. Eğitim	84
3.3. AYDIN İLİNİN EKONOMİK ÖZELLİKLERİ.....	85
3.3.1. Ekonomik Yapı	85
3.3.2. Aydın İlinde Doğal Kaynaklar.....	85
3.3.3.Aydın İlinde Tarım.....	87
3.3.4. Aydın İlinde Hayvancılık.....	106
3.3.5. Aydın İlinde Turizm ve Kültür	109
3.3.5.1. Aydın İlinde Turizm	109
3.3.5.2. Aydın İlinde Kültür	110
3.3.6. Aydın İlinde Sanayi ve Ticaret	114
3.3.6.1. Aydın İlinde Ticarî ve Sanayi Örgütlenmeler.....	114
3.3.6.2. Aydın İlinde Organize Sanayi Bölgeleri.....	114
3.4. AYDIN İLİNDE KÜMELENMEYE DESTEK VEREBİLECEK KURUM VE KURULUŞLAR	116
3.4.1. Aydın İlindeki Eğitim Kurumları, Meslek Odaları ve Sivil Toplum Kuruluşları.....	116
3.4.2. Aydın İlinin Dahil Olduğu Kalkınma Ajansları.....	125
3.5. AYDIN İLINE VERİLEN TEŞVİK VE DESTEKLER	129
3.5.1. Aydın İline Devlet Tarafından Verilen Teşvik ve Destekler.....	129

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
AYDIN İLİNDE KÜMELENME POTANSİYELİ OLAN ALANLARIN
BELİRLENMESİ

4.1. AYDIN İLİNDE KÜMELENME STRATEJİLERİNİN GELİŞTİRİLME SÜRECİ.....	141
4.1.1. Aydın İlindeki Kümelenme Potansiyelinin Üç Yıldız Analizi ile Tespit Edilmesi.....	141
4.1.2. Kümelenme Potansiyeli Olan Sektörlerin Porter’ın Rekabet Elması Modeli ile Analiz Edilmesi.....	161
4.1.3. Aydın İlinde Gıda Ürünleri İmalatı Sektörü Kümelenmesinin Oluşum Aşamaları.....	179
4.1.3.1. Aydın İlinde Gıda Ürünleri İmalatı Sektöründe Alt Yapı Bilgisinin Ön İncelemesi-Fizibilite Çalışması	180
4.1.3.2. Aydın İlindeki Gıda Ürünleri İmalatı Sektörü Kümelenme Çerçevesinin Hazırlanması ve Kümenin İç Organizasyonu	184
4.1.3.3. Aydın İlindeki Gıda Ürünleri İmalatı Sektörü Kümelenme Faaliyetlerinin Finansman Boyutu	187
4.1.3.4. Aydın İlindeki Gıda Ürünleri İmalatı Kümelenme Girişimlerinin Başlatılması	188
SONUÇ VE ÖNERİLER	189
KAYNAKÇA	192
ÖZ GEÇMİŞ.....	201

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1. 1: Kümelenme Kavramının Öngörülleri.....	36
Çizelge 3. 1: Aydın iline ait coğrafi bilgiler.....	78
Çizelge 3. 2: Aydın ilinin nüfusa dair ayrıntılı bilgisi.....	83
Çizelge 3. 3: Kültür arazilerinin kullanımı	88
Çizelge 3. 4: Aydın İlinde Yıllara Göre Pamuk Alanları ve Üretim Miktarları.....	90
Çizelge 3. 5: Türkiye ve Aydın’da Pamuk Üretimi.....	91
Çizelge 3. 6:Aydın İlinde Yıllara Göre İncir Alanları ve Üretim Miktarları.....	94
Çizelge 3. 7: Aydın İlindeki İncir Üretiminin Türkiye Üretimindeki Payı.....	96
Çizelge 3. 8: 100 Gram Kuru Incirin Besin Değeri İçerikleri.....	97
Çizelge 3. 9: Aydın İlinde Yıllara Göre Zeytin Alanları Ve Üretim Miktarları	98
Çizelge 3. 10: Türkiye ve Aydın’da Zeytin Üretimi.....	100
Çizelge 3. 11: 100 Gr Taze Kestane (Yenebilir Kısmı) Besin Öğeleri:.....	101
Çizelge 3. 12: Aydın İlinde Yıllara Göre Kestane Alanları ve Üretim Miktarları	102
Çizelge 3. 13: Türkiye ve Aydın’da Kestane Üretimi	103
Çizelge 3. 14: Türkiye’de 2008 Yılı Organik Tarımsal Üretim Verisi (En Yüksek Üretim Yapan İlk 10 İl).....	104
Çizelge 3. 15: Türkiye’de En Yüksek Organik Ürün İhracatı Yapan İlk 6 İl	105
Çizelge 3. 16: Aydın İlinin Bazı Ürünlerde Organik Tarımsal Üretim Miktarları.....	105
Çizelge 3. 17: Aydın İlinin Organik Tarım Alanları Destekleme Miktarları (2007) ...	106
Çizelge 3. 18: Aydın İli’nin Turizm Gelirleri ve Türkiye İçindeki Payı	113
Çizelge 3. 19: Adnan Menderes Üniversitesi Akademik Personel.....	119
Çizelge 3. 20: ADÜ 2010-2011 Eğitim-Öğretim Yılı Toplam Öğrenci Sayıları	119
Çizelge 3. 21: Kurumlar Vergisi/Gelir Vergisine Uygulanacak İndirim İle Yatırıma Katkı Oranları.....	134
Çizelge 3. 22: Yatırıma Başlanması Hâlinde İndirim Oranları İle Yatırıma Katkı Oranları	134
Çizelge 3. 23: Aydın-Denizli-Muğla Bölgesinde Desteklenecek Sektörler	138
Çizelge 3. 24: Aydın İlindeki Çiftçi Sayısı ve Desteklemeler	139
Çizelge 4. 1: 3 Yıldız Analizinde Kullanılan Parametreler ve Açıklamaları.....	144

Çizelge 4. 2: Kümelenme potansiyelinin belirlenmesine yönelik olarak büyüklük, başatlık ve uzmanlık katsayıları hesaplamaları	145
Çizelge 4. 3: Kod düzeyinde üç yıldız alan ana sektörler ve uzmanlık katsayıları	147
Çizelge 4. 4: Üç- Yıldız Alan 6 Sektörün Diğer Göstergeleri	147
Çizelge 4. 5. Gıda ürünleri imalatı sektöründe kümelenme kavramının bazı temel öngörülleri	179

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 1: Porter'ın Elmas Modeli	21
Şekil 1. 2: Kümelenmenin Yaşam Döngüsü	26
Şekil 1. 3: Kümelenme Yaşam Döngüsü	28
Şekil 1. 4: Kümelenme Politikasını Hazırlama Sürecinin Aşamaları.....	33
Şekil 1. 5: Kümelenmede Başarıyı Belirleyen Faktörler	37
Şekil 1. 6: Kümelenmede Başarısızlığa Neden Olan Faktörler.....	37
Şekil 1. 7: Geleneksel Kümelenmenin Genel Gelişim Safhaları.....	38
Şekil 1. 8: SWOT Analizi	43
Şekil 1. 9: Kümelenmeye Yönelik Örnek Bir Amaçlar Piramidi.....	45
Şekil 2. 1. Amerika Birleşik Devletlerinde Kümelenmenin Olduğu Bazı Alanlar	57
Şekil 2. 2: Kaliforniya Şarap Kümesi Haritası	60
Şekil 2. 3: İtalyan Deri Kümesi Haritası.....	62
Şekil 3. 1: Aydın İli Siyasi Haritası	79
Şekil 3. 2: Aydın İlindeki Arazi Dağılımı	88
Şekil 3. 3: Yıllara Göre Pamuk Alanları ve Üretim Miktarları	90
Şekil 3. 4: Türkiye ve Aydın'da Pamuk Üretimi.....	91
Şekil 3. 5: Pamuğun Kullanım Alanları	92
Kaynak: (http://www.tarispamuk.com.tr/)	92
Şekil 3. 6: Aydın İlinde Yıllara Göre İncir Alanları ve Üretim Miktarları.....	94
Şekil 3. 7: Aydın İlindeki İncir Üretimiminin Türkiye Üretimindeki Payı.....	96
Şekil 3. 8: Aydın İlinde Yıllara Göre Zeytin Alanları ve Üretim Miktarları	99
Şekil 3. 9: Türkiye ve Aydın'da Zeytin Üretimi	100
Şekil 3. 10: Aydın İlinde Yıllara Göre Kestane Alanları ve Üretim Miktarları.....	102
Şekil 3. 11: Türkiye ve Aydın'da Kestane Üretimi	103
Şekil 4.1: Potansiyel Bitkisel ve Hayvansal Üretim Sektörünün Küme Haritası.....	149
Şekil 4.2: Potansiyel Kömür ve Linyit Çıkartılması Sektörünün Küme Haritası	151
Şekil 4.3: Potansiyel Gıda Ürünleri İmalatı Sektörünün Küme Haritası.....	153
Şekil 4.4: Potansiyel Elektrikli Techizat İmalatı Sektörünün Küme Haritası.....	155
Şekil 4.5: Potansiyel Atık Maddelerinin Değerlendirilmesi Sektörünün Küme Haritası	157

Şekil 4.6: Potansiyel Konaklama Sektörünün Küme Haritası.....	159
Şekil 4.7: Bitkisel ve Hayvansal Üretim Sektörüne Porter'ın Rekabet Elması Modelinin Uygulanması.....	162
Şekil 4.8: Kömür ve Linyit Çıkartılması Sektörüne Porter'ın Rekabet Elması Modelinin Uygulanması.....	165
Şekil 4.9: Gıda Ürünleri İmalatı Sektörüne Porter'ın Rekabet Elması Modelinin Uygulanması.....	167
Şekil 4.10: Elektrikli Teçhizat İmalatı Sektörüne Porter'ın Rekabet Elması Modelinin Uygulanması.....	170
Şekil 4.11: Atık Maddelerin Değerlendirilmesi Sektörünün Porter'ın Rekabet Elması Modelinin Uygulanması.....	173
Şekil 4.12: Konaklama Sektörüne Porter'ın Rekabet Elması Modelinin Uygulanması.....	176
Şekil 4.13: Gıda Ürünleri İmalatı Sektöründe Kümelenmeye Yönelik Örnek Bir Amaçlar Piramidi.....	186

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADSL	: Asymmetric Digital Subscriber Line
ADÜ	: Adnan Menders Üniversitesi
AİÖİ	: Aydın İl Özel İdaresi
AKSD	: Aydın Kültür ve Sanat Derneği
Ar-Ge	: Araştırma Geliştirme
ASTİM	: Aydın Sanayi İşmerkezi Küçük Sanayi Sitesi
ATB	: Aydın Ticaret Borsası
AYSO	: Aydın Sanayi Odası
AYTO	: Aydın Ticaret Odası
BMKP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
CAT	: Competitive Advantage of Turkey
CKD	: Completely Knocked Down
Cm	: Santimetre
ÇKMM	: Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EBK	: Eskişehir Bilecik Kütahya
EBSO	: Ege Bölgesi Sanayi Odası
EC COM	: European Countries Communications
ETD	: Enerji Ticaret Derneği
ETSO	: Elazığ Ticaret ve Sanayi Odası
FÜTZ	: Güçlü Yanlar, Zayıf Yanlar, Fırsatlar, Tehditler
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GEKA	: Güney Ege Kalkınma Ajansı
GR	: Gram
İBBS	: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması
İMP	: İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi
İTKİB	: İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri
KA	: Kalkınma Ajansları

Kcal	: Kalori
KDV	: Katma Değer Vergisi
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli Sanayiye Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KOMER	: Kuşadası Kongre Vadisi Projesi
Mg	: Miligram
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OE	: Open-End
OKS	: Orta Öğretim Kurumlar Sınavı
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
OSTİM	: Orta Doğu Sanayi ve Ticaret Merkezi
ÖSS	: Öğrenci Seçme Sınavı
S	: Sayfa
SAM	: Stratejik Araştırmalar Merkezi
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SGS	: Societe Generale de Surveillance
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
SWOT	: Strengths , Weaknesses, Opportunities, Threats
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TİGEM	: Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TKDK	: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TMMOB	: Türk Mühendisleri ve Mimar Odalar Birliği
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOSYÖV	: Türkiye Küçük ve Orta ölçekli işletmeler, Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TÜRSAB	: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
UNDP	: United Nations Development Business
URAK	: Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu

GİRİŞ

Kümelenme son yıllarda oldukça önemli bir yer tutan ve dünyada gittikçe gelişen bir olgudur. Bunun nedeni, genellikle firmaların kümeler dâhilinde iken tek başına oldukları durumlardan daha fazla verimli ve yaratıcı olmalarıdır. Çünkü, kümelenme belirli coğrafi sınırlar dahilinde bir dizi yerel tedarikçi, müşteri, rakip, üniversite, araştırma merkezi ve benzeri ortak çalışma ilişkilerine dayanmakta, ağları ve ortaklıkları kolaylaştırmaktadır.

Kümelenme kavramının temelleri 1700'lü yıllara dayanmakla birlikte, endüstriyel faaliyetlerin coğrafi kümelenmesi üzerine yapılmış olan en sözü geçen çalışma Marshall'ın (1890) "İktisadın Prensipleri" adlı klâsiğidir. Marshall çalışmasında, belli endüstrilerin özellikle bir bölgede toplanması konusunda analizler yapmış endüstrilerin yerleşmesinin nedenlerini iklim, doğa gibi fiziksel durumlara bağlamıştır.

1990'lı yıllarda kümelenmeye yönelik çalışmaların boyutu, Porter'ın (1990) "Ulusların Rekabet Avantajı" adlı kitabıyla değişmiştir. Porter çalışmasında, kümelenme kavramını yeniden ortaya koymuş ve kümelenmenin gelişimi ve sürdürülebilirliğinin arkasındaki temel dinamiğin "yerel rekabet" olduğunu varsayan bir paradigmayı öne sürmüştür.

Bir bölgede endüstriyel kümelenmelerin gerçekleştirilmesi; o bölgedeki işletmelerin ölçek ekonomilerine ulaşması, işlem maliyetlerini düşürmesi, uzmanlaşmış kaynaklara erişimi kolaylaştırması, yenilikçiliği geliştirmesi ve kurumsallaşmayı artırması gibi faydaları açısından oldukça büyük önem taşımaktadır.

Bu anlamda, Aydın ilindeki kümelenme potansiyeli olan alanların ortaya çıkarılıp bunların rekabet avantajı analizlerinin yapılması da oldukça önemli bir konudur.

Bu çalışmanın temel amacı, Aydın ilindeki kümelenme potansiyeli olan alanların ve bunların rekabet üstünlüklerinin ortaya konmasıdır. Bu amaç doğrultusunda, çalışmanın temel soruları ve hipotezleri aşağıda belirtilmiştir.

Buna göre, çalışmanın ana soruları şöyledir:

- Aydın ilinde potansiyel kümelenme alanları var mıdır?
- Aydın ilinde potansiyel kümelenme alanları var ise, bu alanlar hangileridir?
- Aydın ilindeki potansiyel kümelenme alanları, bölgesel rekabet üstünlüğü sağlayabilir mi?
- Aydın ilindeki potansiyel kümelenme alanlarından hangileri, daha iyi bölgesel rekabet üstünlüğü sağlayabilir?

Çalışmanın hipotezleri ise, şu şekilde sıralanabilir:

- Aydın ilinin bir kümelenme faaliyeti için, gerekli olan unsurları taşımasından ötürü, Aydın ilinde kümelenme potansiyeli olan alanlar vardır.
- Aydın ilinin sahip olduğu tarımsal ve doğal zenginliği nedeniyle, tarımsal gıda, madencilik ve turizm sektörleri kümelenme potansiyeli taşıyan sektörler olarak karşımıza çıkabilir.
- Aydın ilindeki potansiyel kümelenme alanları, belirgin bir biçimde bölgesel rekabet üstünlüğü sağlayabilir.

- Aydın ilinde muhtemel kümelenme alanlarının oluşturulması, ulusal rekabete de faydalı olabilir.

Kümelenme konusu çok geniş kapsamlı bir konu olmakla birlikte, bu çalışmada konuya Aydın ili açısından yaklaşılacak ve daha çok kümelenmenin bölgesel rekabet üstünlüğü üzerindeki etkileri araştırılacaktır.

Çalışmada belirtilen bu amaçlara ulaşmak ve hipotezleri sınamak için, Birinci Bölümünde, kümeler ve kümelenme kavramları açıklanmış, kümelenmenin sağlayacağı faydalar tartışılmış, kümelenmenin temelleri ve özellikleri ayrıntılı olarak sunulmuştur. Yine, bu bölümde kümelenme ve rekabet avantajı ilişkisi kurularak, bir bölgede kümelenmenin oluşturulmasının aşamaları ortaya konulmuştur.

İkinci Bölümünde, öncelikle, dünyada kümelenmelerin gelişimi açıklanmış, dünyadaki önemli kümelenme örnekleri incelenmiş, Türkiye’de kümelenmenin gelişimi ortaya konmuş ve kümelenme örnekleri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü Bölümünde ise, Aydın ilinde bir kümelenme olgusuna temel oluşturabilecek unsurların belirlenmesi amacıyla, ilin coğrafik, demografik, sosyal ve ekonomik özellikleri ortaya konulmuştur. Ayrıca, ildeki eğitim imkânları, Aydın iline yönelik, devlet destek ve teşvikleri açıklanmış, kümelenmeye yardımcı olabilecek tüm kurum ve kuruluşlar incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümünde, Aydın ilindeki potansiyel kümelenme alanları, "üç yıldız tekniğiyle" ortaya çıkarılmıştır. Bu alanların rekabet üstünlüğünün analizi Porter’ın Elmas Modeli yardımıyla yapılmıştır.

Nihayet, elde edilen tüm bulgular ve ortaya çıkarılan sonuçlar değerlendirilmiş ve Aydın ilindeki kümelenmenin en iyi biçimde gerçekleştirilebileceği alanlar ortaya konulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜMELENME KAVRAMI, GELİŞİMİ VE REKABET AVANTAJI

1.1. KÜMELENME KAVRAMI

Kümelenme, son yıllarda oldukça önemli bir yer tutan ve gittikçe gelişen bir olgudur. Başlangıçta küme (cluster) tanımı üzerinde durmak gerekir. Belirli bir ekonomik faaliyetle ve ülkenin, ya da bölgenin kurumsal yapısı ile bağdaştırılan özel durumlar için kümelerin değişik tanımları bulunmaktadır. Bu tanımların önemli bir çoğunluğu, Porter'ın tanımına dayanmaktadır. Porter'a göre, bir küme, belirli bir alanda birbirleriyle bağlantılı ortak noktalar ve bütünleyici unsurlar ile ilişkilendirilmiş şirketler ile bunlara bağlı kurumların belli bir coğrafi alanda yoğunlaşmasıdır (Porter, 1998: 78). Avrupa Komisyonu "Avrupa Birliği"nde Dünya Standartlarında Kümelere Doğru: Geniş Tabanlı İnovasyon Stratejisi'nin Uygulanması" adlı Tebliğ'inde kümeleri, birbirlerine yakın biçimde konumlanmış olan ve özel alanlarda uzmanlık, hizmet, kaynak, tedarikçi ve beceri geliştirecek kadar yeterli düzeye ulaşmış işletme ilgili ekonomik aktörler ve kurumlar grubu olarak tanımlamıştır (EC COM, 2008).

Kümelere oldukça önemlidir. Çünkü, genellikle işletmeler kümeler dahilinde iken tek başına oldukları durumlardan daha fazla verimli ve yaratıcıdır. Kümelenme işletmenin performansını arttırabilmektedir. Bunun nedeni, kümelenmenin belirli coğrafi sınırlar dahilinde bir dizi yerel tedarikçi, müşteri, rakip, üniversite, araştırma merkezi ve benzeri ile ortak çalışma ilişkilerine dayanan ağları ve ortaklıkları kolaylaştırmasıdır.

Ulusal ve uluslararası rekabetçilik politikalarında önemli bir yaklaşım olarak görülen kümelenme, sektörel ve bölgesel kalkınma stratejileri ile başta gelişmiş ülkeler olmak üzere, dünya genelinde yaygın bir uygulama alanı bulmaktadır.

Sanayi işletmelerinin analizleri için en temel stratejilerden birisi Michael Porter'ın kümelenme modelidir (Ninan, 2005: 21). Uzun dönemde daha başarılı ve daha rekabetçi küçük işletmelerin oluşması için temel olan kümelenme düşüncesi, yıllar boyunca tartışılmalıdır. 1990'lardan beri bu tartışmanın büyük bir bölümü rekabetçi ve başarılı endüstriyel bir performansın rekabetçi avantajın geliştiği, sektörleri ve sanayileri birleştiren kümeler gerektirdiği önerisine odaklanan endüstriyel politikayı ilgilendirmektedir. Bu tartışma, uluslararası araştırmacıların, özellikle de Porter'ın (1990) anlayışlarını yansıtır. Kümelenmeler, belirli bir alanda birbirine bağlı olan işletme ve kuruluşların coğrafik konsantrasyonlarıdır.

Kümelenme düşüncesi, Porter'ın "Ulusların Rekabet Avantajı" kitabı (1990) ile başlamıştır. Bunu da, bir "elmas (diamond) modeli" şeklinde açıklamıştır. Buna "rekabet elması" da denmektedir. Michael Porter, endüstriyel kümelenme anlayışını bu kitabında tanıtmıştır (Lehtinen vd., 2006, Porter, 1990).

Günümüzde kümelenme (clustering) kavramının üzerinde henüz uzlaşmış bir tanım yoktur. Ancak, literatürde birbirine çok yakın olan tanımlar görülmektedir.

Kümelenme, "aynı bölgede ve aynı iş kolunda, aynı değer zincirinde faaliyet gösteren, birbiriyle işbirliği içinde bulunan aynı zamanda birbirine rakip olan, aralarında ticari ilişki bulunan işletmelerin ve onları destekleyici kurum ve kuruluşların (üniversiteler, kamu kuruluşları, araştırma kuruluşları, mesleki dernekleri, teknoloji ve yenilikçilik merkezleri, bankalar, sigorta şirketleri, lojistik işletmeleri gibi) bir araya geldikleri örgütlenme modelleri" olarak tanımlanmaktadır (Yüzak, 2008).

Bakan ve diğerleri (2009) çalışmalarında, birbirine katma değer ekleyen üretim zinciri ile bağlı, bir ürün ya da hizmetin üretilmesi konusunda doğrudan veya dolaylı olarak etkin olan ya da olma potansiyeli olan birbiriyle ilişkili ve karşılıklı bağımlı aktörlerin (üreticiler, tedarikçiler, müşteriler, bilgi üreten kurumlar, araştırma merkezleri, sivil toplum

kuruluşları, danışmanlık şirketleri, kamu kurum ve/veya kuruluşları, yerel yönetim kurum ve/veya kuruluşları, medya, finansal kurumlar) ortak bir coğrafyada yoğunlaşmaları şeklinde tanımlanmıştır.

Bulu ve arkadaşları (2004) ise, çalışmalarında kümelenmeyi, bir sanayi ve/veya hizmet kümelenmesi, rekabet eden, birbirini tamamlayan ve birbirine bağlı olan işletme ve kuruluşların bölgesel yoğunlaşmaları olarak tanımlamıştır.

Eraslan ve diğerlerinin (2010) bir çalışmalarında kümelenme, birbirlerine katma değer ekleyen üretim zinciri ile bağlı, karşılıklı bağımlı işletmeler (özelleşmiş tedarikçileri de içerir biçimde), bilgi üreten kurumlar (üniversiteler, araştırma kurumları, mühendislik şirketleri), destekleyici kurumlar (acenteler, danışmanlık şirketleri, sivil toplum kuruluşları-STK, bankalar, sigorta şirketleri) ve müşteriler tarafından oluşturulmuş ağ (network) olarak tanımlanmıştır.

Porter (1998) kümelenmeyi, belirli bir bölgede coğrafik olarak birbirine bağlı olan şirketler ve kurumsal yapılar şeklinde tanımlamıştır. Porter kümelerin birbirleriyle ilişkili ve rakip olan işletmeleri kapsadığını ve örneğin parça, makine-servis ve altyapı gibi girdileri sağlayan tedarikçileri de kapsadığını ifade etmiştir. Kısaca, birçok kümelenme kurumsal ve kurumsal olmayan diğer yapıları (üniversiteler, araçlar gibi) kapsamaktadır.

Alüftekin ve diğerleri (2009) kümelenmeyi, aynı sektörde faaliyet gösteren, aralarında işbirliği ve aynı zamanda rakip olan işletmelerin, onlara mal/hizmet sunan tedarikçilerin, ilgili kurumsal yapıların (üniversiteler, meslek kuruluşları, iş koluyla ilgili standartları belirleyen ve kontrol eden kurumlar gibi) aynı coğrafi bölgede yoğunlaşmaları olarak tanımlamışlardır.

Görüldüğü üzere kümelenme, belirli bir bölgede hem coğrafik hem de birbirlerine katma değer ekleyen üretim zinciri ile birbirine bağlı işletmelerin ve bu işletmeleri her

açından destekleyecek tüm kurum ve kuruluşların bölgesel olarak yoğunlaşması şeklinde tanımlanabilir.

Coğrafi yoğunluk genelde bir şehir olarak algılanırken bazen bir bölge, ülke geneli hatta yakın komşu ülke endüstrilerini içine alacak şekilde sınır ötesi bir ilişkiler ağı olarak da ortaya çıkabilir.

Sektörel kümelenmeler, kümelenmeye dâhil olan işletmelere, kendi esnekliklerinden feragat etmeden, büyük ölçekli ya da diğer işletmelerle resmi bağlantılara sahip işletmeler gibi faydalanmalarını sağlar.

Bir kümelenmenin üyesi olmak; girdilere sahip olmada, bilgiye, nitelikli-niteliksiz işgücüne, teknolojiye ve gerekli kurumlara erişmede; ilişkili şirketleri koordine etmede ve gelişimi ölçmede ve teşvik etmede oyuncuların daha etkin ve verimli olmalarını sağlamaktadır.

Özellikle, gelişmiş kümelenmeler içinde bulunan işletmeler, uzmanlaşmış ve deneyimli bir işçi havuzu içinde bulunurlar. Bu imkân, işletmelerin işe alımlardaki arama ve işlem maliyetlerini düşürmekte ve zamanı kısaltmaktadır. Nitekim, kümelenme çeşitli fırsatlar sunmakta ve çalışanların farklı yerlerde istihdam riskini düşürmektedir. Hatta, diğer bölgelerdeki yetenekli çalışanları da kendine çekmektedir (Eraslan vd., 2010:10).

Her kümelenme belli bir “ağ yapısı” içinde varlığını sürdürür. O ağ yapısı içindeki işleyişi kavramadan etkin bir kümelenme oluşturulması güçtür (Bozkurt, 2007:74).

Kümelenme modelinin teorik birçok kaynağı, işletmeler arasındaki iş birliğinin işletmelerin kârlarını yükselttiğini gösteren kanıtlardan ileri gelmektedir (Hodgkinson, 2007:3).

1.1.1. Kümelenmenin Kuramsal Temelleri

Kümelenmenin üç temel özelliği; yakınlık, ağ oluşturma ve uzmanlaşmadır. Bu özellikler sayesinde kümeler, yukarıda bahsedilen önemli görevi yerine getirebilir. Bu özellikler kısaca şu şekilde açıklanabilir (<http://cluster.kso.org.tr>, 24.10.2010; Borrás and Tsagdis, 2008):

a) Yakınlık: İşletmeler bir arada bulunma, uzman işgücüne erişim, zımni ve somut bilgilerin değişimi gibi avantajlarından ötürü, birbirlerine yakın mesafede konumlanma eğilimindedirler. Yakınlık; sosyal yakınlığı (kişisel ve sosyal bağlar, değişik işletmelerde yöneticiler ve işçiler arasında etkileşimin çeşidi ve düzeyi), teknik yakınlığı (iki veya daha fazla işletmenin kullandıkları teknolojilerin ne düzeyde benzer ya da farklı olması), pazar yakınlığını (değişik işletmelerin benzer, ya da birbirleriyle bağlantılı müşterilere sahip olup olmaması) ve ekonomik yakınlığı (alıcı-tedarikçi ilişkileri) kapsamaktadır.

b) Ağ Oluşturma: Coğrafi sınırlar dahilinde değişik ağların mevcut olması, kümeleri coğrafi gruplaşmalardan ayırır. Ağ oluşturma yerel tedarikçiler, müşteriler, rakipler, üniversiteler ve araştırma merkezleri arasındaki bağlantıları ve ortak çalışma ilişkilerini mümkün kılar. Bu alanda güven sağlandığında işletmeler ve kurumlar arasındaki bilgi ve haber akışı artar ve bu nedenle de güvenilir bir ortamın yaratılması, büyümenin kaynağını oluşturan kümelenme için bir ön koşuldur.

c) Uzmanlaşma: Bir küme ve onun üyeleri yüksek bir oranda uzmanlaşmıştır. Kümeler dahilinde uzmanlaşma, bir endüstri içinde iş bölümüne gidilmesi gerçeğinin bir yansımasıdır. Bu yüzden, işletmeler esas faaliyetleri üzerinde yoğunlaşmaktadırlar ve daha az rekabet gücüne sahip oldukları görevlere ilişkin sorumlulukları da diğer işletmelere ve küme aktörlerine bırakmaktadırlar. Kümeler tek bir sektör dahilinde uzmanlaşmış olabilirler; fakat, genellikle halihazırdaki sektör sınıflandırmalarının ötesine bir yayılma gösterip, ilgili ve destekleyici sanayileri de kapsamaktadırlar. Uzmanlaşma, tamamlayıcı ve ek kaynaklara talebi arttırmakta ve ayrıca, küme içindeki aktörler arasındaki karşılıklı bağlılığı arttırarak kümeyi daha da güçlendirmektedir.

Bu üç kurucu özelliğin önemini ve belirli bir kümeye nasıl uygulandıklarını anlamak, bir grup işletme, ya da kurumun bir “küme” olarak tanımlanmak ve adlandırılmak için içinde bulunması gereken özel parametreleri belirlemekten çok daha fazla önemlidir.

Kümelenme kavramına yönelik yapılabilecek çok çeşitli tanımlar bulunmaktadır. Bununla birlikte, kümelenmenin kendine özgü bazı özellikleri mevcuttur.

Kümelenmenin nasıl başladığı, geliştiği ve işlediği hakkında geliştirilmiş ancak, tamamlanamamış teoriler bulunmaktadır.

Benzer sektördeki işletme olaylarına, ya da üretim için spesifik coğrafi bölgede organize olmaya ekonomi tarihine kayıtlar başladığından bu yana dikkat edilirken, bu konularda gelişme için gereken çalışma ve araştırmalar daha yenidir. Ekonomistler ilk önce 1700’lü yıllardaki bilgi yığınlarının eleştirisi için modeller ve 1800’lü yıllarda ise, yeni teoriler geliştirmeye başlamışlardır. Bu çalışmalar 1900’lü yılların başına kadar uygun bir şekilde devam etmiş ancak, 1950’li yıllardan sonra hakim olmaya başlayan neoklasik ekonomik paradigma bu çalışmaları literatürün dışına itmiştir.

1990’lı yıllarda bunların hepsi değişmiş ve 10 yıllık sürecin ilk yıllarında ekonomistler büyümenin makroekonomik bulgularına odaklanmışlardır. Daha sonraki yıllarda yeni muhafazakar hükümetler düşük enflasyonlu makroekonomik tutumu ötelemiş ve verimliliği ve ekonomik büyümeyi hızlandırmak için yeni makroekonomik seçenekleri aramaya başlamışlardır. Michael Porter’ın 1990 yılında yayımladığı “Competitive Advantage of Nations” (Ulusların Rekabet Avantajı) kitabı kümelenme kavramını yeniden ortaya koymuştur. Ayrıca, kümelenmenin gelişimi ve sürdürülebilirliği arkasındaki temel dinamiğin yerel rekabet olduğunu varsayan paradigma aynı anda beyan edilmiştir. Bu kavram stratejileriyle birlikte hükümet yasasına girmiştir. O zamandan bu yana, birlikte büyüme genel kavramı bütün dünyada ekonomik ve endüstriyel politika olarak kullanılmıştır.

Dönemin belirsizliğine rağmen, Porter'ın "Kümelenme" modeli dünyadaki uygulamacılar tarafından kısa sürede benimsenmiştir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik kalkınma araçları Porter'ın genel kümelenme yaklaşımını ortaya koymuşlardır (Graham and Williams, 2008: 241-242).

Kümelenme teorisi, ekonomik coğrafya, bölgesel ekonomik yenilikçi sistem, ulusal yenilikçi sistem, bilgi ve bilgi transferi ve sosyal ağ gibi birçok karışık konu başlığından oluşur. Kümelenme için bütün teorik tanımlamalarda bir konsensüs yoktur ancak, birkaç konu başlığı tanımlamada yaygın bir hale gelmiştir.

Bu alandaki çalışmaların çoğu basit gözlemlerle Marshall (1890) tarafından kazandırılmıştır. Kümelenme ile ilgili literatürün önemli bir bölümü potansiyel dış ekonomiye odaklanmıştır (Graham and Williams, 2008: 239-240).

Marshall'ın 1890 yılında yazmış olduğu "İktisadın Prensipleri" (Principles of Economics) adlı klâsiğin onuncu bölümü şüphesiz endüstriyel faaliyetlerin coğrafik kümelenmesi üzerine yapılmış en sözü geçen çalışma konumundadır. Bu kısa bölümde Marshall, belli endüstrilerin özellikle bir bölgede toplanması konusunda analizler yapmıştır. Bununla birlikte, uygarlaşmanın ilk zamanlarında dahi bazı değerli malların üretimi ile ilgili olarak bu tür toplanma ve yerleşmenin olduğu görülmektedir (Marshall, 1949:222).

Marshall'a göre endüstrilerin yerleşmesinin ardında yatan nedenlerin başında iklim ve toprağın doğası gibi fiziksel durumlar gelmektedir. Böyle bir yerleşmenin özellikle yüksek kaliteli mallara olan talebi ve kalifiye işgücünün çekilmesi konularını önemli ölçüde etkilediğini Marshall bu çalışmasında görmüştür. (Marshall, 1949:223).

Marshall'ın yerel piyasaların faydaları ile ilgili fikirleri, inovasyon sürecine yönelik olarak bir aydınlanmaya ve ilham yaratmaya neden olmuştur. Marshall ayrıca çalışmasında,

merkez endüstriye tedarikçilik yapan diğer endüstrilerin önemine de büyük ölçüde değinmiştir (Marshall, 1949:225-227).

Marshall'ın zengin gözlemlerini özetlemek gerekirse, yerelleşme üzerinde etkisi olan belli sebeplerin olduğu söylenebilir. Bunlar; belirli girdilerin varlığı, işgücü piyasası havuzu, bilgi ağı, yerel talep ve ilişkili endüstrilerdir. Marshall ayrıca kümelenmenin sosyo ekonomik doğasına da dikkat çekmektedir. Neredeyse tüm önemli bilgilerin geçmişe dönük derin kökleri olduğu için, bir kümelenme faaliyetinin tutulması o bölgede yaşayan kişilere ve bunların sosyal ve siyasi kurumlarına bağlıdır (Marshall, 1949:224).

Marshall kümelenme ile ilgili bazı riskler de tanımlamıştır. Kümelenme sonucunda tek bir ana endüstriye bağlı olmak, ürüne olan talebin azalması, kullanılan hammaddenin tedariki konusunda sıkıntılar yaşanması halinde kümelenme bölgesinde aşırı bir depresyon eğilimi yaratacaktır. Bununla birlikte, kümelenmenin tüm faydaları da oldukça açıktır. Eğer bir endüstri belli bir bölgede konumlanıp kümelenme oluşturursa, muhtemelen çok uzun bir süre için orada kalacağından avantajları da çok büyük olacaktır (Öz, 2004:2)

Weber (1929) Marshall'ın öncü fikirlerini geliştirmiş ve konuya yönelik olarak daha düşük üretim ve aglomerasyona bağlı ithalat maliyetlerinin önemini vurgulamaktadır. Weber'e göre, coğrafik üretimin unsurları ana olarak pazar ve girdilerin yerelleşmesine bağlıdır. Weber'in teorisi özellikle 1950'li yıllarda tartışmayı oldukça tetiklemiştir. Weber, uygun bir yerleşmede "en düşük maliyeti" ön plana çıkarırken, önemli olan noktanın en düşük maliyetten ziyade "en yüksek satışlar" olduğu ileri sürülmektedir. Weber'e göre, her tek yanlı uyum yanlıştır. Doğru olan, sürekli en yüksek kârı elde etmektir (Öz, 2004:2).

1950 ve 1960'lı yıllar esnasında Lösch'ün "Yerel Ekonomi" (The Economics of Location) adlı klâsiğinde bölgesel bilim ve ekonomik coğrafya olarak adlandırılan iki disiplin ortaya konulmuştur (Öz, 2004:2-3).

Sayısal prosedüre dayalı bir çok iktisadî coğrafyacı, üretimin tarihsel ve sosyal ilişkisinde merkezi bir rol oynamaya başlamasına rağmen, sayısal prosedüre bağlı iktisadi coğrafyaya pozitif yaklaşım 1970’li yıllara kadar hakim olan bir paradigma konumundaydı (Öz, 2004:3).

Kent ekonomisi literatürüne göre, bölgesel gelişme ve uluslararası ticaret, şehir ve bölge içindeki ekonomik faaliyetlerin dağılımına ayrıca üç yararlı anlayış sağlamaktadır. Bunlardan ilki, bölgesel yayılma ve toplanma teorilerinin bölgesel ekonomik büyüme ve büyümeyi destekleyen politika ve mekanizmalar üzerine odaklanmasıdır (Öz, 2004: 2-3).

İkincisi, kentsel toplanmadan sorumlu olarak tanımlanan güçlerin bireysel endüstrilerin coğrafik toplanması anlayışına yardımcı olduğudur (Öz, 2004:3).

Sonuncusu ise, endüstrinin yerelleşmesinin uluslararası ticaret çalışmalarında merkezi bir sorun olduğudur. Gerçekte uluslararası ticaretle ilgili temel sorular (“şehirler niçin ticaret yapar?” ve “uzmanlaşmanın uluslararası unsurlarının belirleyicileri nelerdir?” gibi) doğrudan yerelleşme ile ilgilidir (Öz, 2004:4).

1.1.2. Kümelenmenin Özellikleri

Bir araya gelmek ve birlikte çalışmak, neredeyse her zaman ve her konuda verimli bir yöntemdir. Bu nedenle, herkes eğitim ya da iş hayatında bir küme, grup , ya da ekip çalışması içerisinde bulunmaktadır. Günümüzde ise, bu tür çalışmaları sadece bizlerin değil, işletmelerin de kullandığı görülmektedir. Bir grup içerisinde yer alan işletmeler, kendi güçlerinin yanında grubun gücünden de yararlanmaktadır. Çünkü, hızla gelişen teknoloji ve ticaretin değişen kuralları işletmeleri da daha iyi, daha yenilikçi, daha verimli olmaya zorlamaktadır. Bu noktada en önemli sorun değişimi yönetebilmektir (Bilir, 2010:20).

İyi geliştirilmiş bir küme içerisinde şu ortak bağlantıların olması önem taşımaktadır (Alüftekin vd., 2009, 14):

- Ortak müşteriler (hem işletmeler, hem bireyler),
- Ortak tedarikçi ve hizmet sağlayıcıları,
- Ulaşım, iletişim ve tesisler gibi ortak alt yapı sistemleri,
- Yetenekli profesyoneller ve uzmanlaşmış işçi gibi insan kaynaklarından oluşan ortak havuz,
- Ortak öğretim, eğitim çalışma tesisleri ve ortak işçi havuzu için yaklaşımlar,
- Ortak üniversite, araştırma merkezleri ve teknoloji kurumları,
- Ortak risk ve sermaye piyasaları.

Bu tür bağlantıların sayısı ve ekonomik değerleri kümelerin rekabet güçlerinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Alüftekin vd., 2009, 14).

Eraslan ve arkadaşları (2010) bir çalışmasında, endüstriyel kümelenmelerle ilgili olarak şu noktalara dikkat çekmektedir:

- Kümelenme, kümelenme içinde faaliyet gösteren oyuncuların yeni ve tamamlayıcı teknolojiye erişimini sağlamaktadır,
- Kümelenme, sinerji ekonomisini ya da karşılıklı bağımlı faaliyetler ekonomisini elde etmeye vesile olmaktadır,

- Kümelenme, riskleri yaymaktadır,
- Kümelenme, tedarikçiler ve kullanıcılar ile ortak Ar-Ge çalışmalar yapmayı gerçekleştirmektedir,
- Kümelenme, rekabeti düşürebilmek için savunmacı bir yaklaşım sergilemektedir,
- Kümelenme, tamamlayıcı varlık ve bilginin birleştirilmiş kullanımından sağlanacak karşılıklı faydaları ortaya çıkarmaktadır,
- Kümelenme, öğrenme sürecini hızlandırmaktadır,
- Kümelenme, işlem maliyetlerini (transaction costs) düşürmektedir,
- Kümelenme, pazar içinde giriş bariyeri oluşturmaktadır.

1.2. KÜMELENME VE REKABET AVANTAJI

Günümüz global ekonomisinde gözlenen en önemli olgular, yoğunlaşan rekabet ve rekabet avantajıdır. İşletmeler, endüstriler ve ülkeler arasında “rekabet”, “rekabet avantajı”, “rekabet gücü”, “rekabet edebilirlik”, “rekabet yeteneği”, “rekabet üstünlüğü” ve benzeri kavramlar çok sık konuşulmaya başlanmıştır.

1.2.1. Rekabet ve Rekabet Avantajı

Rekabet ve rekabet avantajı kavramları günümüzde oldukça sık kullanılan ancak, tanımları ve kaynakları üzerinde henüz tam bir fikir birliğinin olmadığı, değişik ortamlarda farklı anlamların yüklendiği kavramlar olarak ortaya çıkmaktadır (Bakan vd., 2009, 5).

Aktan ve Vural (2004) çalışmasında, rekabet, günlük hayatta, belirli bir menfaat elde edebilmek amacıyla başkalarını geçmeye çalışmak ya da benzer konumda olan kişilere karşı belirli yararları temin etmek için üstünlük sağlamak amacıyla yarışmak olarak tanımlanmıştır.

Bakan ve diğerleri (2009) çalışmasında ise, rekabetin, çok genel ve en yalın anlamı ile yaşamın mücadelesi olarak tanımlandığını ancak, bu kavramın, iki veya daha fazla kişi ve/veya tarafın birbirlerine üstün gelme çabaları şeklinde de ifade edilebildiği vurgulanmıştır.

Rekabetin tanımına göre bir işletme belirli bir menfaat elde etmek ya da belirli bir yararı sağlamak için faaliyet gösterdiği sektördeki diğer işletmeleri geçmeye ya da üstünlük sağlamaya çalışır. Bu da, bu işletmenin diğer işletmelerle rekabet ettiği anlamına gelir.

Bir işletme kendi sektöründe ortalamanın üzerinde kârlar elde ediyorsa, bu işletme rakiplerinin üzerinde bir rekabet avantajına sahiptir. Birçok işletmenin amacı rekabetin sürdürülebilir olmasını sağlamaktır.

Bir sektörde yer alan her işletmenin tanımlanmış olsun veya olmasın bir rekabet stratejisi vardır. Porter'e (2007) göre sektördeki diğer rakipleri devre dışı bırakmanın üç genel stratejisi vardır. Bunlar; toplam maliyet liderliği, farklılaştırma ve odaklanmadır.

a) Toplam Maliyet Liderliği: Maliyet liderliği, verimli ölçekte faal tesislerin kurulmasını, deneyimlerden güçlü maliyet düşüşlerinin elde edilmesini, sıkı maliyet ve genel giderler kontrolünü, küçük müşteri hesaplarından kaçınılmasını ve AR&GE, servis, satış gücü, reklamlar vs. gibi alanlarda maliyetlerin en aza indirilmesini gerektirir. Bu hedeflere ulaşmak için yönetimin, maliyet kontrolü üzerine dikkatle eğilmesi gerekir. Düşük maliyetli bir konuma sahip olmak, büyük rekabet güçlerinin varlığına rağmen, işletmeye sektöründe ortalamanın üstünde getiriler sağlar (Porter, 2007: 44-45).

b) Farklılaştırma: İkinci genel strateji, işletmenin sunduğu ürün veya hizmeti farklılaştırarak, tüm sektörde benzersiz olarak kabul edilen bir şey yaratmaktır. Farklılaştırma ile ilgili yaklaşımlar bir çok farklı biçim alabilir: Tasarım veya marka ismi, teknoloji, özellikler, müşteri hizmetleri, satıcı ağı veya diğer boyutlar. Farklılaştırma stratejisi, işletmenin maliyetleri göz ardı etmesine izin vermez, ancak, maliyetin birincil stratejik hedefi olmuştur (Porter, 2007: 47).

c) Odaklanma: Sonuncu genel strateji, özgül bir alıcı grubu, ürün yelpazesinin bir kesiti veya coğrafi pazar üzerine odaklanmaktır; farklılaştırmada olduğu gibi, odaklanma da birçok biçim alabilir. Düşük maliyet ve farklılaştırma stratejileri hedeflerini tüm sektör çapında gerçekleştirmeyi amaçlamış olmalarına rağmen, odaklanma stratejisinin tamamı, belirli bir hedefe çok iyi bir şekilde hizmet vermek etrafında kurulur ve her bir fonksiyonel politika, bu düşünce akılda tutularak geliştirilir. Strateji, işletmenin, bu yolla dar stratejik hedefine daha geniş bir alanda mücadele eden rakiplerinden daha etkin veya verimli bir şekilde hizmet verebildiği fikrine dayanır (Porter, 2007: 48).

Porter'ın yukarıdaki rekabet stratejilerine paralel olarak Bulu ve diğerleri (2004) çalışmaların rekabet avantajı sağlayacak stratejilerden söz etmişlerdir.

Rekabet avantajı, Maliyet ve Farklılık olmak üzere iki temel boyutta açıklanır. Yani, rekabet avantajı, bir işletme rakiplerinin sunduğu faydaları daha düşük maliyette sunabildiğinde (maliyet avantajı) ya da rekabet ettiği ürünlerin sahip olmadığı faydalar sunabildiğinde (farklılık avantajı) ortaya çıkmaktadır. Böylece, rekabet avantajı bir işletmenin müşterileri için üstün değer ve kendisi için de üstün kâr yaratmasını sağlar. Maliyet ve farklılık avantajları, bir işletmenin maliyet ya da farklılık açısından bir lider olarak sektördeki yerini tanımladığından pozisyon avantajları olarak da bilinir. Rekabet avantajı yaklaşımında bir diğer boyut ise kaynak temelli bakıştır. Bu yaklaşıma göre bir işletme, rekabet avantajı yaratmak için kaynaklarından ve yeteneklerinden faydalandığını vurgulamaktadır (Bulu vd., 2004: 145).

Aktan ve Vural (2004) çalışmasında, rekabet avantajının, Avrupa Birliği gibi güçlü bir bölgesel ekonomik ve siyasi entegrasyonla sıkı ilişkiler geliştiren ve 1980 sonrası her geçen yıl daha fazla dışa açılan Türkiye için son derece önemli bir konu olmaya devam ettiği ifade edilmiştir. Ayrıca, rekabet avantajının, bir ülkenin verimliliğini, yenilik ve icat yapma kapasitesini artırarak global piyasaların talep ettiği standart ve kalitedeki mal ve hizmetleri rakiplerine kıyasla daha avantajlı koşullarda satabilme yeteneği olduğundan söz edilmiştir.

1.2.2. Kümelenme ve Rekabet Avantajı İlişkisi

Kümelenme, gerek küçük gerekse büyük işletmeler ve bölgeler düzeyinde rekabetçi yapılar oluşturulmasını sağlayan ve çağdaş kavramları içeren bir yaklaşım olması noktasında yerel yönetimleri, kamu otoritelerini, özel kuruluşları, araştırma kurumlarını, sivil toplum kuruluşlarını ve toplumun diğer ilgili kesimlerinde yer alan oyuncuları bir araya getirmektedir. Böylece planlamalar ve uygulamalar, merkeziyetçilikten çıkıp yerel oyuncuların katılımı ile gerçekleştirilmektedir. Bu süreçte, rekabetçi gücü yüksek sektör ve/veya sektörlerin seçilip, eksik oyuncularının tamamlanıp, aralarındaki iletişimin sağlanması amaçlanmakta, nihai hedef olarak sektörün uluslararası rekabetçilik gücünün artırılmasına ve sürekli hale getirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Kümelenme yaklaşımı ile kurulan iletişim, alıcı satıcı ilişkisi, ortak pazarlama, Ar-Ge, eğitim ve kullanım, dernekleşme vs. ile güçlü bir sinerji ortaya çıkaran oyuncular işlem maliyetlerini düşürmekte ve yenilikçiliği tetiklemektedirler (Bakan vd., 2009, 6).

Kümelenmenin işletmelerin rekabet avantajı yaratabilmesi açısından birçok avantajından bahsedilebilir. Örneğin, kümede yer alan işletmeler mevcut bir uzmanlaşma seviyesine ulaşmış ve deneyimli işçi havuzuna ulaşabilir, işe alımlardaki maliyetleri azaltabilir. Kümeler, iş fırsatları sunduğu ve işgören devri riskini azalttığı için uzman işgörenleri daha kolay çeker, bu da bazı sanayiler için önemli bir avantajdır (Porter, 1998:145). Aynı zamanda kümelenme işletmelere uzmanlaşmış bir tedarik zinciri sunmaktadır. Uzak mesafedeki tedarikçiler yerine yerel tedarikçilerden yararlanmak nakliye masraflarını ve envanter ihtiyacını azaltmakta, ithalat masrafını ve gecikmeleri

ortadan kaldırmakta ve tedarikçilerin fiyatı şişirme ve sözden cayma riskini ortadan kaldırmaktadır.

Kümelenmeler rekabeti üç ana yoldan etkilemektedir. Bu yollar şunlardır (Eraslan vd, 2010; Öz, 2004: 26):

- Kümelenme, içinde kurulmuş olan işletmelerin üretkenliğini artırır,
- Kümelenme, gelecekte verimliliği yükseltecek ve yeni ürünlerin oluşmasını sağlayacak yenilikçiliği yönlendirir,
- Kümelenme, kümelenmenin kendisini genişleten ve güçlendiren yeni iş alanlarının ortaya çıkmasını teşvik eder.

Kümelenmeler, kümelenmeye dahil olan işletmelere, kendi esnekliklerinden feragat etmeden, büyük ölçekli ya da diğer işletmeler ile resmi bağlantılara sahip işletmeler gibi fayda elde etmelerini sağlar.

Bir kümelenmenin üyesi olmak, girdilere sahip olmada; bilgiye, teknolojiye ve gerekli kurumlara erişmede; ilişkili şirketleri koordine etmede ve gelişimi ölçmede ve teşvik etmede daha verimli çalışmalarını sağlamaktadır. Özellikle, hareketli kümelenmeler içinde bulunan işletmeler uzmanlaşmış ve deneyimli bir işçi havuzu içinde bulunurlar. Bu, işletmelere işe alımlardaki arama ve işlem maliyetlerini düşürecek ve zamanı kısıltacaktır. Kümelenme çeşitli fırsatlar sunar ve çalışanların farklı yerlerde istihdam riskini düşürür, hatta diğer bölgelerdeki yetenekli çalışanları kendine çeker.

İyi gelişmiş bir kümelenme ayrıca diğer önemli girdilerin sağlanmasında da etkin bir yol sağlar. Böyle bir kümelenme derin ve özelleşmiş bir tedarikçi tabanına sahiptir. Uzaktaki bir tedarikçiden kaynak sağlamak yerine yerel tedarikçileri kullanmak işlem maliyetlerini düşürecektir. Bu yapı, envanter ihtiyacını minimize edecek, ithalat ve gecikme

maliyetlerini ortadan kaldıracaktır. Yakınlık iletişimi geliştirecektir, doğal olarak bu durum, tedarikçiler için satış sonrası hizmetlerini sağlamalarını kolaylaştıracaktır. Diğer yandan pazar, teknik ve rekabet bilgilerinin tamamı kümelenme içinde birikir, üyeler bu bilgileri kullanmak isterler. Ayrıca, kişisel ilişkiler ve topluluk bağları güveni tesis eder ve bilgi akışını hızlandırır. Bu koşullar bilgiyi daha akıcı bir hale getirir.

Kümelenme üyeleri arasındaki bağlar, parçaların toplamından daha büyüktür. Örneğin, tipik bir turizm kümelenmesinde, ziyaretçilerin görüşleri sadece çevresel güzelliklerden etkilenmez, ayrıca oteller, restoranlar, alışveriş merkezleri ve ulaşım kaynakları gibi tamamlayıcı işlerin kalitesi ve verimliliklerinden de etkilenir.

Kümelenme üyeleri karşılıklı olarak bağımlıdırlar ve birisinin göstereceği iyi performans diğerlerini de iyi yönde etkileyecektir. Yine, altyapı ya da eğitim programları gibi hükümet ya da diğer kamu kuruluşları tarafından yapılan yatırımlar, işletmelerin performanslarını geliştirebilir. İşe alınan çalışanların yerel programlarda eğitilmeleri, eğitim maliyetlerini düşürecektir. Sadece hükümetin değil, özel sektör içindeki işletmelerin eğitim programları, altyapı, kalite merkezleri, test laboratuvarları gibi yapmış oldukları yatırımlarda kümelenme içindeki diğer şirketlerin performanslarını artıracaktır (Bulu vd., 2004: 146).

Kümelenme teorisinin en önemli noktası, genellikle kümelenmiş işletmelerin kümelenmemiş benzer işletmelerden daha fazla kârlı olmasıdır. Bu özellikle bilgi-yoğun kümelenmelerin daha doğrusu girişi zor yeni endüstriyel sektörlerin daha önemli olacağını göstermektedir. Kümelenmiş işletmeler genellikle daha yerel, enformel ve formel, konu ile ilgili daha bilgili, yerel olarak daha rekabetçi ve daha çok müşterisi olabilmektedir. Kümelenmiş işletmeler yüksek ihracat dönemlerinde ve inovatif aktivitelerde daha iyi bir rekabet ortaya koymalıdırlar (Isaksen, 2008: 200-201).

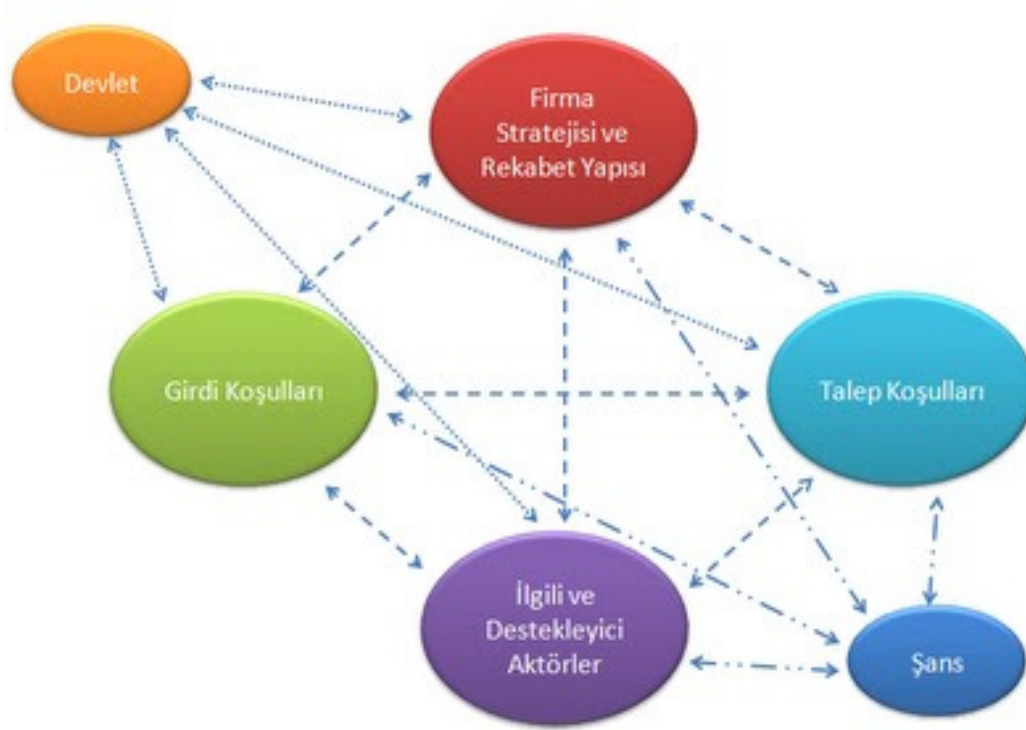
1.2.3. Rekabet Analizinde Elmas Modeli Yaklaşımı

Porter 1990 yılında yayınladığı *Ulusların Rekabet Avantajı* adlı kitabında bazı ülkelerin diğer ülkelere göre neden daha rekabetçi olduğu sorusuna cevap ararken bir ülkenin bir sektörünün rekabet gücünü analiz etmek için *elmas modeli* olarak adlandırdığı ve kendisi tarafından geliştirilen bir modeli kullanmaktadır. Model, ulusal rekabet avantajlarının belirleyicilerini sistematik olarak ortaya koymak için küresel rekabetin unsurlarını bir sistem yaklaşımı içinde analiz eden bir özelliğe sahiptir (Bulu ve diğ.; 2006: 53).

Klâsik iktisat teorileri, ülkelerin gelecek nesillere bırakabileceği ülke toprağı, doğal kaynaklar ve nüfus gibi faktörlerin nispi avantajların belirleyicisi olduğunu ifade etmektedir. Sadece makro ekonomik değişkenleri, ucuz veya yoğun işgücünü, devlet politikalarını veya yönetim tekniklerini rekabet avantajlarının belirleyicisi olarak görmek de doğru sonuçlara ulaşmak için yeterli değildir. Porter, daha geçerli bir paradigmaya ulaşabilmek için özelleştirilmiş endüstrilere yoğunlaşmış ve rekabetçiliğin yukarıda sayılan faktörlerden etkilendiğini ancak, bazı durumlarda bu faktörlerin yoğun olmasının sürdürülebilir büyümenin önünde engel olabileceğini belirtmiştir. Porter, ulusların nitelikli işgücü, güçlü teknoloji, bilgi birikimi ve kültür gibi kendi ileri faktörlerini oluşturabileceğini öne sürmüş ve bunun özelleşmiş koşullar altında gerçekleştiğini ifade etmiştir (Porter, 1990; Bulu ve diğ.; 2006: 53-54).

Elmas şeklinde tasarıma sahip olan modelde, bir sektörün rekabet avantajını etkileyen dört ana faktör olduğu belirlenmiştir. Bu temel değişkenler elmasın köşelerini oluşturan girdi koşulları, işletme stratejisi ve rekabet yapısı, talep koşulları, ilgili ve destekleyici kuruluşlardır. Devlet ise, bu dört faktörü dışardan etkileyen bir başka değişken olarak modelde yer almaktadır. Rekabet avantajını belirleyen elmas modeli, bir sistem ortaya çıkarmakta, bu nedenle temel değişkenler tek tek değil, birlikte rekabet avantajlarını belirlemektedirler. Başka bir deyişle, modelin dört köşesinde yer alan faktörler birbirlerini etkilemektedirler. Böylece, sistem dinamik bir yapı kazanmaktadır. (Bulu ve diğ.; 2006: 54)

Porter'ın Elmas Modeli Şekil 1.1.'de sunulmaktadır.

Şekil 1. 1: Porter'ın Elmas Modeli

Kaynak: Porter (1990). The Competitive Advantage of Nations, The Free Press, New York.

Şekil 1. 1 incelendiğinde, devletin dışsal bir etken olarak dört faktör üzerinde etkisi bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla, modelde on iki yönde içsel etkileşim bağlantısı bulunurken dört tane de dışsal etki bağlantısı bulunmaktadır. Bu etkileşim bağlantılarının birbirlerine ve modelin bütününe etki derecesi bölgeden bölgeye, işletmeden işletmeye değişiklik göstermektedir. Elmas modeli bir faktörün diğer üç faktör tarafından nasıl etkilendiğini açıklayarak, sektörlerin rekabetçilik pozisyonlarını belirlemede kullanılmaktadır.

Porter'a göre, girdi koşullarında nitelikli işgücü, teknoloji, sermaye, altyapı gibi üretim için gerekli olan ana faktörler ülke tarafından oluşturulabilir. Göreceli avantaj oluşumunda birincil rol oynayan bu faktörler uygulanan politikalar, teknolojik gelişmeler veya kültürel gelişmelere paralel olarak geliştirilebilir ve değiştirilebilir. Diğer yandan Porter, niteliksiz işgücü, hammadde gibi genel kullanıma açık faktörlerin ise, herhangi bir

işletme tarafından elde edilebileceğini ve bu özellikleri nedeni ile rekabet avantajı sağlayamayacaklarını belirtmektedir (Porter, 1990).

Talep koşulları hem işletmenin ürünlere verdiği önemi, hem de yenilikçilik düzeyini etkilemektedir. Çeşitlenmiş ve mevcutla yetinmeyen güçlü bir talep yapısı işletmeleri yeni ürünler üretmeye, değişimleri takip etmeye zorlarken, özellikle iç talebin nitelik ve nicelik açısından yüksek oluşu bölgesel işletmelere küresel pazarlarda rekabet avantajı kazandırmaktadır. Porter, özellikle iç talebin gelecekte oluşacak talep yapısı hakkında işletmelere doğru sinyaller verebilmesi halinde ulusların veya ulusal işletmelerin bu sinyali yabancı şirketlerden önce algılayarak rekabet avantajı sağlayacaklarını belirtmektedir. (Bulu ve diğ.; 2006: 55).

İlgili ve destekleyici kuruluşların yeterlilik ve rekabetçilik düzeyi işletmelerin rekabetçilik avantajını direkt olarak etkilemektedir. Küresel anlamda başarılı bir sektör, kendisiyle ilgili bir başka sektörü de küresel başarıya taşıyabilmektedir. Örneğin, İtalya, sadece iyi bir deri ve ayakkabı sektörüne değil aynı zamanda iyi bir deri işleme makineleri sektörüne de sahiptir. Rekabetçi bir tedarikçi zinciri, sektöre ucuz ve yenilikçi girdi temini sağlayarak rekabet avantajı oluşturabilir. Yatay ve dikey ilişki içerisinde bulunan sektörlerle bilgi alışverişi beraberinde yenilikçilik ve fikir alışverişini de getirecektir (Bulu ve diğ.; 2006: 55)

İşletme stratejisi ve rekabet yapısında Porter, işletmelerin kuruluş biçimleri, organizasyon yapıları, yönetim şekilleri ve ulusal rekabetçiliğe dikkat çekmektedir. İşletmelerin yönetim şekilleri, işletme stratejisini doğrudan etkilerken, kültürlerin yönetim şekilleri, organizasyon yapısı, işletme ilişkileri ve benzeri üzerinde rekabet yapısı açısından olumlu veya olumsuz yönde etkileri bulunmaktadır. Ulusal rekabetin yapısı ise, küresel rekabetçilikle yakından ilişkilidir. Porter'a göre, iç piyasada her ne kadar işletmeler düşük rekabeti bir avantaj olarak görse de, nitelikli bir bölgesel rekabet, işletmeleri ekonomik imkanların ötesine geçmeye ve yenilikçiliğe zorlayarak küresel rekabete hazırlamaktadır (Bulu ve diğ.; 2006: 55).

Devlet, bu dört faktörü dışardan etkileyen dışsal bir boyut olarak nispi avantaj oluşturmada dolaylı bir rol oynamaktadır. Çeşitli standartların geliştirilmesi, tekel oluşumlarının önüne geçilmesi gibi uygulamalarla rekabet pozisyonuna bu dört faktör üzerinden etki etmektedir (Porter, 1990; Öz ve Pamuksuz, 2003:3; Bulu ve diğ.; 2006: 55). Bunların yanı sıra devletin; geliştirilmiş standartlar ile işletmeleri performanslarını yükseltmek için cesaretlendirmek, talep görece ürünlerin önceden tespit edip modellemek, özelleştirilmiş girdi üretimine odaklamak ve bölgesel rekabeti engelleyecek direkt birliktelikleri (tekelleşme) kısıtlandırmak gibi önemli görevleri bulunmaktadır.

Tüm bu faktörlerin yanında, modelde bir de şans faktörü bulunmaktadır. Bu faktör, işletmenin kontrolü altında gerçekleşmeyen ve diğer faktörler altında değerlendirilemeyen unsurları ifade etmektedir.

Sonuç olarak, Porter'ın Elmas Modeli'nde sistemin bütünü sürekli hareket halinde, olumlu ve olumsuz etkilerin olduğu bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte rekabet avantajları, yenilenme ve yeniliklerin hızına bağlıdır. Bir belirleyenden kaynaklanan etkinin yararlı duruma gelebilmesi diğer belirleyenlerin durumuna bağlıdır. Her etken kendine yansıyan etkiyi değerlendirme durumunda olduğu takdirde bundan olumlu olarak etkilenmektedir. Geniş ve yaygın etkileşimin ortaya çıkması, sistem bütünü içindeki karşılıklı etkileşimin nitelik ve yoğunluğuna bağlı olup, tek bir etken, genelde yetersiz kalırken; yeni bilgi, yetenek ve oyuncuların sürekli devreye girdiği dinamik ve rekabetçi bir ortamın varlığı küresel rekabet avantajını ortaya çıkarmaktadır (Bulu ve diğ.; 2006: 55).

1.3. KÜMELENMELERDEN BEKLENEN YARARLAR

Kurumsal ekonomilerde küçük işletmelerin kümelenmesi, büyük ve küçük ölçekli işletmelerle rekabet eden, hem coğrafik hem de sektörel uzmanlığı kapsayan endüstriyel örgütlenmenin bir yolu olarak dikkate alınır. Benzer, ya da farklı üretim alanlarında uzman olan bir grup işletmenin birbirlerine olan mekânsal yakınlıkları bu şirketlere fayda sağlar.

En önemlisi de, kümelenme, pazar, teknoloji ve diğerleri hakkındaki bilgilerin yayılmasını, müşteriler ile işletmelerin spesifik hizmetlere yönelmesini, tedarikçilerin belirmesini ve işgücünün uzmanlık alanları arasında paylaştırılmasını kolaylaştıran temel bir faktördür (Rabellotti and Van Dijk, 1997: 2; Hodgkinson and MacGregor, 2007; Ghanbari ve diğ.,2011:137).

Bir kümeye dahil olmanın bir işletme için bir dizi önemli avantajlar sunduğu genel olarak kabul edilmektedir. Kümeler dahilindeki işletmeler değişkenlik gösteren ortamlara daha uyumlu ve esnek hale gelerek, bilgi düzeylerini ve becerilerini daha etkili bir biçimde geliştirebilme eğilimindedir. Kümeler içindeki şirketler daha yüksek düzeylerde etkinliğe erişmeyi bekleyebilirler. Dolayısıyla, bir küme dahilinde olan işletmeler için şu özel avantajların ortaya çıkması beklenmektedir (<http://cluster.kso.org.tr>, 24.10.2010):

- Kümeler, uzmanlaşma yoluyla işletmelerin ölçek ekonomilerine ulaşmasını sağlayabilir. Örneğin, toplu girdi satın alma sözleşmeleri, ortak pazarlama faaliyetleri, uzmanlaşmış girişim sermayesine daha fazla erişim, uzmanlaşmış tedarikçilerin ve diğer uzmanlaşmış destek hizmetlerinin mevcudiyeti, küme kapsamındaki işletmelerin kendi işlerine daha fazla odaklanmalarına ve daha yüksek çıktı seviyelerine ulaşmalarına mümkün kılan yaygın yan ürünlerdir. Kümeler özellikle KOBİ'lere, kendi başlarına elde edemeyecekleri kritik bir iş hacmine ulaşma imkânı sağlayabilmektedir. Bir küme dahilindeki KOBİ'ler tamamlayıcı becerileri ve kaynakları bir araya getirebilmekte ve böylece daha büyük veya daha karmaşık işleri yönetebilmektedirler.

- Kümeler, işlem maliyetlerini düşürerek, esnekliği arttırarak ve uzmanlaşmış kaynaklara (uzmanlaşmış işçilik becerileri, bilgi vb.) erişimi sağlayarak, işletmelerde verimlilik artışının gerçekleştirilmesini kolaylaştırabilir. Küme kapsamındaki bir işletmenin ve bağlı kurumların yakınlığı işlem maliyetlerini azaltabilmekte ve reaksiyon sürelerini kısaltabilmektedir. Kümeler, daha katı ve hiyerarşik üretim modellerinin aksine, küçük ve ihtisaslaşmış şirketlere dayanan ve “esnek uzmanlaşma” modellerinin uygulandığı

platformlar olabilmektedir. Ayrıca, kümelere deneme ve başarısızlık maliyetlerini düşürebilmekte ve böylece yenilikçi yeterliliklere daha fazla katkıda bulunabilmektedir.

- Kümeler yenilikçiliğin gelişebileceği bir çevre ve platform sunabilmektedir. İşletmeler ve kurumlar arasındaki çok taraflı ve yoğun etkileşim, teknolojik ve teknolojik olmayan yenilikçiliğin gerçekleşmesini sağlayan başlıca süreçtir. Bir küme dahilinde, sosyal ve gayri resmi bağlantılar bilgi dolaşımını hem biçimsel kodlanmış bilginin hem de gayri resmi bilginin alışverişini olanaklı kılmaktadır. Böylece, kümeler işletme içi ve toplu öğrenme süreçlerinin yanı sıra bilgi akışını ve yayılmasını geliştirebilirler.

- Kümeler, oluşturuldukları bölgenin dikkat çekiciliği ile imajı ve dolayısıyla da genel anlamda çekiciliğini artırmaktadırlar. Özellikle, doğrudan yabancı yatırımı kümeye çekmek için teşvik edici bir faktör olabilmektedirler.

- Kümelerde, kurumsallaşma daha yüksek seviyededir. Sıfırdan başlayan işletmeler dış tedarikçilere ve ortaklara daha bağımlıdır ve tüm bunlar da bir küme dahilinde bulunabilir.

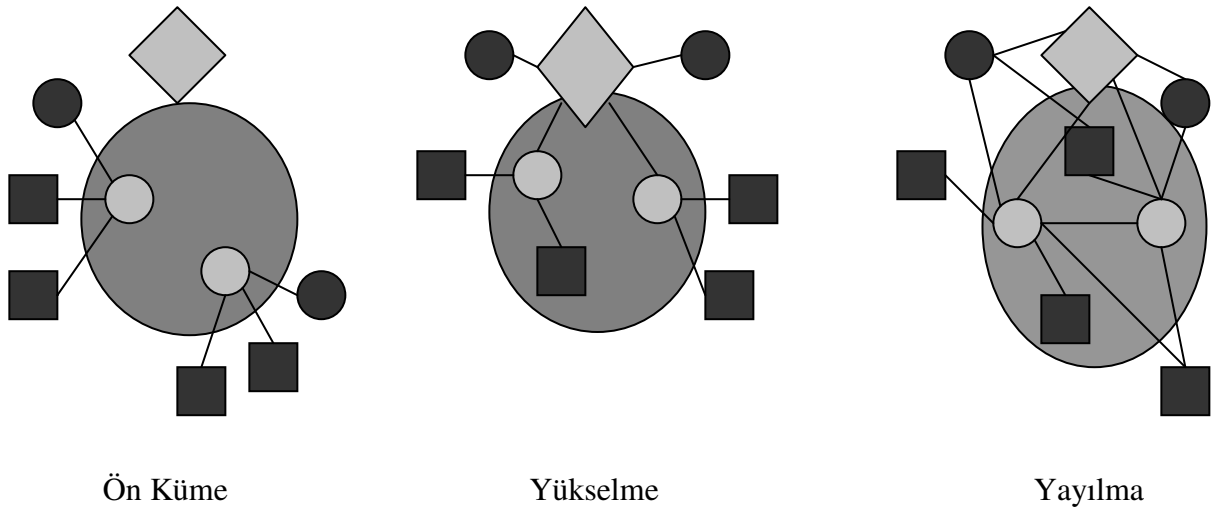
Genel olarak, küme dahilindeki işletmeler küme içinde etkileşimde bulunduğu, iletişim kurduğunda ve rekabet ettiğinde, uzun vadeli rekabetçi avantajlar yaratırlar. Daha önce belirtilen mikro ekonomik düzeyde avantajlar, makro seviyedeki avantajlar ile birleşince kümelerin artan rekabet edebilirliği bölgesel rekabet edebilirliğe katkı sağlamaktadır. Daha da önemlisi, küme faaliyetlerinin bir sonucu olarak, ulusal rekabet edebilirliğin gelişmesi de muhtemel olmaktadır.

1.4. KÜMELENMENİN YAŞAM DÖNGÜSÜ

Kümelenme yeni gelişmiş bir olgu değildir; işletmeler asırlar boyu kümelenmişlerdir. Kümeler zaman içerisinde gelişmektedir ve kümelerin evrim geçirmesi uzun yıllar, hatta onlarca yıl sürebilir. Kümeler kendiliğinden oluşmamaktadır; kümeler

ciddi sorunlar için geçici çözümlerde değildir. Kümelenme konusu incelenirken, küme içi ilişkiler, kültürel normlar ve resmi/gayri resmi örgütlenme hususları da büyük bir önem arz etmektedir.

Kümelenmenin yaşam döngüsü Şekil- 1.2.'de sunulmaktadır.

Şekil 1. 2: Kümelenmenin Yaşam Döngüsü

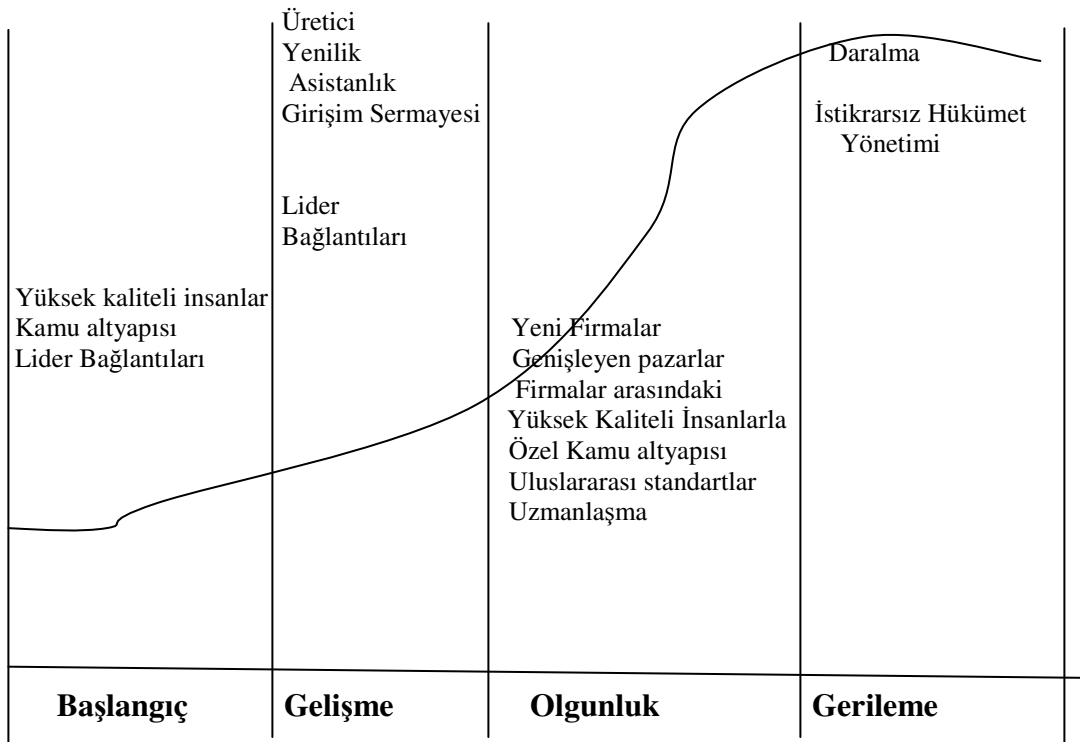
Kaynak: <http://cluster.kso.org.tr/Beyaz.pdf>, (24.10.2010).

Şekil 1.2 incelendiğinde, küme gelişimine ilişkin üç aşamanın olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki, ön küme aşamasıdır. Ön küme aşaması, değişik aktörlerin belli bir coğrafyada konumlanmasıdır. Rekabetçi çalışmalara ilişkin çok az ilişki mevcuttur. İşletmeler coğrafi alan üzerinde vurgu yapmamaktadır. İkincisi, yükselme evresidir. Bu evrede, yığın içerisindeki bazı aktörler bağlantı kurmaya başlamaktadır. Son aşama ise, küme yayılma evresidir. Bu evrede ise, resmî veya gayri resmî işbirliği sağlayan kurumlar kümelenme sürecinde daha aktif bir rol oynamaya başlamakta ve işletme kurmalar, ortak girişimler ve yayılmalar yoluyla yeni işletme oluşumunun içsel dinamiği kümenin belirleyici niteliği haline gelmektedir. Zaman geçtikçe, teknolojiler ve süreçler de değişmektedir ve böylece de işletmelerin ve kümelerin de temel yeterlilikleri değişim göstermemektedir. Bir küme hayatta kalabilmek, sürdürülebilir olmak ve durgunluğu

engelleymek için yenilikler yapmalı ve değişikliklere uyum sağlamalıdır. Bu da yeni temel faaliyetler etrafında odaklanmış olan bir veya daha fazla yeni kümeye dönüşme anlamına gelebilir.

Bir kümenin evrimleşme süreci, birçok aktörün kararına göre gerçekleşen zamana bağlı bir oluşumdur ve böyle durumlarda koordinasyon, kümenin daha yüksek refah ile ilişkili evrimsel bir yola erişmesini sağlayabilir. Ele alınması gereken önemli bir konu ise, mevcut kümelerin ve kümelenme süreçlerinin kamu politikası ile hangi kapsamda desteklenebileceğini belirlemektir. Bunu belirlemek, kümelenme süreçlerinin daha sağlıklı işlemlerini sağlar.

Kümelenme Politikası Beyaz Kitabı dünyadaki kümelenme çalışmalarının başlangıcı ve gelişimi hakkında ayrıntılı bilgiler sağlamaktadır. Andersson, Serger, Sörvik ve Hansson (2004) Şekil 1.3'deki kümelenme yaşam döngüsündeki kümelenmenin rollerini tartışmışlardır (McLarney and Rosson, 2007: 118).

Şekil 1. 3: Kümelenme Yaşam Döngüsü

Kaynak: MacGregor R. C and Hodgkinson, A. T. (2007) Small Business Clustering Technologies, İdea Group Publishing.

Şekil 1.3. incelendiğinde, kümelenmenin başlangıç, gelişme, olgunluk ve gerileme olmak üzere dört safha geçirdiği çok net bir biçimde görülebilmektedir.

Bunun yanı sıra, yenilikçi endüstriyel kümelenmeyle ilgili olan ampirik literatür, çeşitli sınıflamalar arasından, üç temel gelişme safhası kabul eder. Bu safhalar şunlardır (Maggioni and Riggi, 2008: 58-59):

- İlk safha, gelişimin başladığı safhadır,
- Marshall'ın (1920) yürüttüğü yığın ekonomileri kapsayan ikinci safha dışsal büyümede çok kritik bir rol oynar.

- Üçüncü safha; kümelenmenin ya verilen bir sektörde/teknolojide öncü bir konuma getirildiği ve elastik hale getirildiği (ekonomik resesyon ve teknolojik şoklarla mümkün olabilir), ya da farklı kurumsal yapılar ve dağınmık işsizlikle birlikte kümelenmesin reddedildiği (hem sosyal hem de ekonomik olarak) aşamadır.

1.5. KÜMELENME POLİTİKASININ TEMEL İLKELERİ

Kümelenme konusu kapsamında, kümelenme politikasının temel ilkeleri üzerinde durmak gerekir. Kümelenme politikası, son zamanların en güncel konularından biridir. Birçok ülkedeki politika yapıcılar global yarışta rekabetçi olabilmek için ulusal ve bölgesel bazda kümelenmeler oluşturmayı desteklemek gerektiğine inanmaktadır (Maillat, 1998; Langendick and Cornford, 2000; Lundvall, 2002; Karlsson, 2008).

1.5.1. Kümelenme Politikasının Ortak Özellikleri

Başarılı kümelenme politikaları, kümelerin temel felsefesi ile uyumlu üç ortak özellikte tarif edilmektedir. Bunlardan ilki, herhangi bir kümelenme politikasının amacına ilişkin temel unsurdur; ikinci ve üçüncü özellikler ise, daha ziyade şartlara bağlıdır. Bu özellikler şunlardır(<http://cluster.kso.org.tr>, 24.10.2010):

a) Şirketlerin ve ilgili kurumların ortak faaliyetlerini desteklemek: Bir kümelenme yaklaşımı, politikanın odağında büyük bir değişim anlamına gelir. Bireysel işletmelere odaklanan politikadan ziyade bir grup işletmenin ve ilgili aktörlerin kümesine odaklanma söz konusudur. Daha da önemlisi, bu tarz bir yaklaşım, öncelikle işletmeler arasında ve işletmeler ile kurumlar arasındaki karşılıklı ilişkileri vurgulayarak, geleneksel politikaların odağını temelinden değiştirmektedir. Bu durum, karşılıklı ilişki ve bağlantıları ya da hem işbirliğini hem de rekabeti (ya da işbirliği içinde rekabeti) hedefleyen yeni bir boyut katar. Bireysel işletme desteklemelerinden bir iş kümesinin tamamına destek sağlama yönündeki bu odak değişikliği, politika hazırlama açısından bazı önemli sonuçları beraberinde getirmektedir. Bu sonuçlar şunlardır:

- İşletmeleri doğrudan değil, dolaylı olarak destekleyen faaliyetleri kapsar; örneğin yerel hizmet merkezlerinin kurulmasını, şirket içi ve şirketler arası işbirliğini ve ağ oluşumunun canlandırılması, yerel kalkınma ajansları ile yerel şirket birleşmelerine ve kurumlarına destek sağlanmasını teşvik eder,
- Aktörler arasında işbirliğinin geliştirilmesini destekler ve gayri resmi iş uygulamalarının karşılıklı değişimi ile norm ve kuralların oluşumunu (güven, bilgi paylaşımı vb.) teşvik eder,
- Ortak faaliyetlere odaklanır. Örneğin, yerel marka yaratmaya, ortak tanıtım ve pazarlama stratejileri geliştirmeye, ticaret fuarlarına ortak katılım sağlamaya, ihracat bilgilerini düzenlemeye yardımcı olur,
- Eğitim, Bilgi ve İletişim Teknolojisi, araştırma ve geliştirme gibi alanlarda ortak kurumları destekler,
- Girişimcileri destekleyici işletmeler, kalite merkezleri gibi altyapı ile ilgili ortak yapıları destekler.

b) Büyük Ölçüde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Odaklanma: Kümelenme politikası genellikle Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere (KOBİ'lere) odaklanmaktadır. Birçok kümeye, bir veya birkaç büyük işletme egemendir. Bazı durumlarda büyük işletmelerin var olması, kümelenme sürecine güvenilirlik ve görünürlük getirerek, bir küme için önemli bir başarı faktörü olabilir. Bununla birlikte, herhangi bir küme büyük bir işletme tarafından yönlendirilse bile, KOBİ'ler kesinlikle her kümenin yapı unsurudur. Kümeler büyük işletmeleri barındırabilirler ve onlar tarafından yönlendirilebilirler, fakat kümenin sürdürülebilirliği ve büyümesi için çok sayıda KOBİ'nin mevcut olması zorunludur.

c) Değişik politikaların kesişme noktasında buluşma: Kümelenme, yapısı gereği politika düzenlemesine bütünleşik bir yaklaşımdır. Genellikle, kümeleri teşvik edecek olan politikalar, tüm çeşitlilikleriyle işletme politikalarından (sanayi ve KOBİ destek politikaları, vb.) bölgesel kalkınma politikalarına, bilim ve teknoloji ile yenilikçilik politikalarına kadar değişik politika alanları ile bağlantılıdır. Bu alanlar şunlardır:

- Politikalar mevcut ve geleneksel kümeleri desteklemeyi amaçladığında, çoğu zaman sanayi ve şirket gelişim politikalarının içinde konumlanırlar. Bu girişimler, işletmeler arasında dikey ve/veya yatay işbirliğini teşvik etmeye büyük ölçüde yoğunlaşarak mevcut kümelerde değer zincirini güçlendirmektedir. Bu tarz kümeler, yüksek seviyede uzmanlaşma eğilimi göstermektedir (örneğin tekstil, mobilya).

- Politikalar yüksek büyüme oranına sahip sanayilerde yeni kümelerin ortaya çıkmasını teşvik etmeye yönelik olduğunda, çoğunlukla teknoloji ve yenilikle bağlantılıdırlar ve dar anlamda da işletmeler arası ile işletmeler ve araştırma merkezleri arasındaki Ar-Ge işbirliğine odaklanırlar. Küme geliştirmeyi hedefleyen bir dizi politika girişimi, işbirliğine dayalı Ar-Ge faaliyetlerini güçlendirmeyi ve finanse etmeyi amaçlayan politika araçlarıdır.

- Kümeler çoğu kez bölgesel kalkınma politikaları bağlamında teşvik edilmektedir; bu anlamda kümelenmeler kendi başına bir politika hedefi olmaktan ziyade hedefe götüren araç konumundadır. Bu tarz politikaların genel hedefi, bölgesel kalkınmayı canlandırmak ve bölgesel farklılıkları azaltmaktır.

Kümelenme politikası, politikaların politikası olarak da ifade edilebilir. Değişik ihtiyaçları olan farklı ve birbirlerine bağımlı aktörlerden oluşan kümelerin sistematik yönü ve kümelenme politikasının değişik politika akımlarının kesişme alanındaki konumu, sistematik bir politika yaklaşımını gerektirmektedir. Kümelerin belli ihtiyaçlarına uyarlanmış kapsamlı sonuçlar sunabilmeleri için birkaç kurumun bir araya gelerek eşgüdüm içinde çalışması gerekir.

1.5.2. Kümelenme Politikasının Hedefleri

Kümelerin ve kümelenmenin üretime, rekabet edebilirliğe ve büyümeye katkıda uzun vadede bulunması beklenmektedir. Ancak, tarihsel olarak, kümelenme politikaları daha dar kapsamlı öncelikler setine doğru yönlendirilmiştir ve bu da hem dikkate alınabilecek politika araçlarının alanını hem de işbirliği faaliyetlerinin kapsamını sınırlandırmıştır. Uluslararası tecrübeler, bu olası önceliklerde bazılarının şu hususları kapsadığını ortaya koymaktadır (<http://cluster.kso.org.tr>, 24.10.2010):

- Girişimcilik, KOBİ gelişimi ve istihdam,
- Bölgesel bütünlük ve bölgesel kalkınma,
- Uluslararası rekabet edebilirlik, ihtiyaca dayalı büyüme, KOBİ'lerin uluslararasılaştırılması, doğrudan yabancı yatırımın çekilmesi;
- Yenilikçilik, bilim ve teknoloji, yeni teknolojiye dayalı şirketler ve yeni kurulmuş şirketler,
- Sürdürülebilir kalkınma,
- Kırsal kalkınma.

Ancak, zaman geçtikçe, genel olarak kümelenme politikaları KOBİ'lere dayalı programlardan uluslararası rekabet edebilirliği ve yenilikçiliği amaçlayan programlara doğru bir değişim gösterme eğilimindedir.

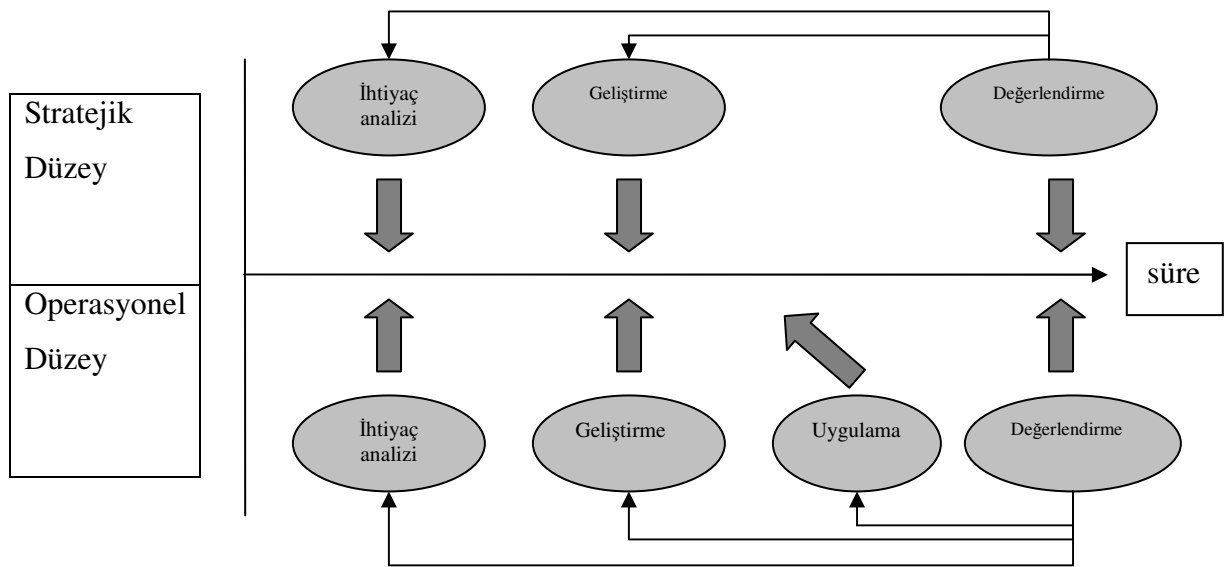
1.5.3. Politika Sürecinin Aşamaları

Kümelenme politikası sürecinin temel aşamaları şunlardır:

- a) **Analiz:** Bir problemin ilk analizi, ihtiyaçların tespit edilmesi ve bu ihtiyaçlara hitap eden mevcut politikaların incelenmesidir.
- b) **Geliştirme:** Söz konusu ihtiyaçlara bir politika cevabının geliştirilmesi ve anahtar politika hedeflerinin tanımlanması, kaynakların gözden geçirilmesi ve politika araçlarının araştırılmasıdır.

- c) **Uygulama:** Programın uygulanması için prosedürlerin, seçim sürecinin, bütçelerin ve zaman tablolarının hazırlanmasıdır.
- d) **Değerlendirme:** Uygun bir faaliyet sürecinden sonra program performansının ve politikanın etkinliği ile verimliliğinin değerlendirilmesidir.

Bu aşamalar Şekil 1.4'de sunulmaktadır.

Şekil 1. 4: Kümelenme Politikasını Hazırlama Sürecinin Aşamaları

Kaynak: <http://cluster.kso.org.tr/Beyaz.pdf>, (24.10.2010)

Şekil 1.4. incelendiğinde, kabul edilen politika sürecinin sürekli olarak geri bildirim, uyarlamaya ve yeniden düzenlemeye olduğu kadar, hem tavandan tabana hem de tabandan tavana yaklaşımın aynı anda varlığına ihtiyacı olduğu açık bir biçimde görülmektedir.

1.5.4. Kümelenme Politikası Araçları

Uygulama aşamasında, kümelerin özel ihtiyaçlarına cevap vermek için çok çeşitli destek modellerine ihtiyaç vardır ve ideal bir araç kutusunun da özel bir kümenin yerel

bağlamına uyarlanmış çok çeşitli politika araçlarını kapsamı gerekir. Genellikle, hizmet araçları (ağ oluşturmayı tercih etmek, kümelenmeye yardım eden bir çevre oluşturmak, vb.) ile mali teşvikler veya proje destekleri (ortak projelerin finanse edilmesi, örneğin ortak Ar-Ge projeleri veya işbirliklerin ortaya çıkmasını ve gelişmesini kolaylaştıran küme altyapısını geliştirme projeleri) arasında ayırma gidilir.

1.5.5. Kümelenme Politikasının Başarı Faktörleri

Kümelenme politikalarının başarılı bir şekilde uygulamasına ilişkin bir dizi şart ve faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerden bir kısmı, kümelerin kurucu özellikleri ile ilgilidir. Bir kısmı ise, kümenin oluşmasını sağlayan çevre ile kümenin gelişmesi ve yayılması için gereken temel faktörlerle bağlantılıdır. Son olarak ise, üçüncü bir dizi faktör de küme gelişimini destekleyen politika tasarımı ile ilgilidir (<http://cluster.kso.org.tr>, 24.10.2010):

Kümelerin iç özelliklerine ilişkin başarı faktörleri şunlardır:

- Kritik kitleye ulaşmak,
- Etkilerde kitlenmeyi engellemek,
- Rekabetçi baskıda herhangi bir azalmanın olmamasını sağlamak,
- Kendi kendine yetmeyi engellemek,
- Anahtar şirketlere aşırı bağımlılığı önlemek.

Kümelerin çevreye bağlı başarı faktörleri şunlardır:

- Güçlü beceri temeli,
- Ağ oluşturmanın, bağlantıların, araçların ve ortaklıkların mevcut olması,
- Sosyal sermaye,
- Girişimci enerji.

Kümelerin politika tasarımına ilişkin başarı faktörleri şunlardır:

- Kümelerin yaşam döngüsünü, kümelenme politikalarının yaşam döngüsüyle uyumlu hale getirmek,
- Tavandan tabana ve tabandan tavana olan girişimlerin arasında bir denge bulmak,
- Özel aktörleri mümkün oldukça dahil etmek,
- Güçlü hükümet-işletme ortaklıkları kurmak,
- Kurumlar arası etkileşim yaratmak,
- Kurumsal kapasiteyi güçlendirmek,
- Yerel düzeyde olabildiğince yoğun bir uygulama yapısını formüle etmek,
- Uzun vadeli bir zaman çizelgesi benimsemek,
- Küme ve kümelenme politikalarının yararlarına ilişkin güçlü bir bilinç oluşturmak.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için, burada muhtemel başarı faktörlerine ilişkin üç değişik kategori sunulmaktadır. Fakat en iyi uluslararası uygulamalar, bu kategoriler arasındaki ayırımın bu kadar da belirgin olmadığını ortaya koymaktadır.

1.6. KÜMELENMENİN OLUŞTURULMA AŞAMALARI

Kümelenme kavramı, önemli politik ilkeleri sağlayan bazı temel öngörü ve ideolojilere dayanmaktadır. Kümelenme kavramının bazı temel öngörülleri Çizelge-1.1'de sunulmaktadır.

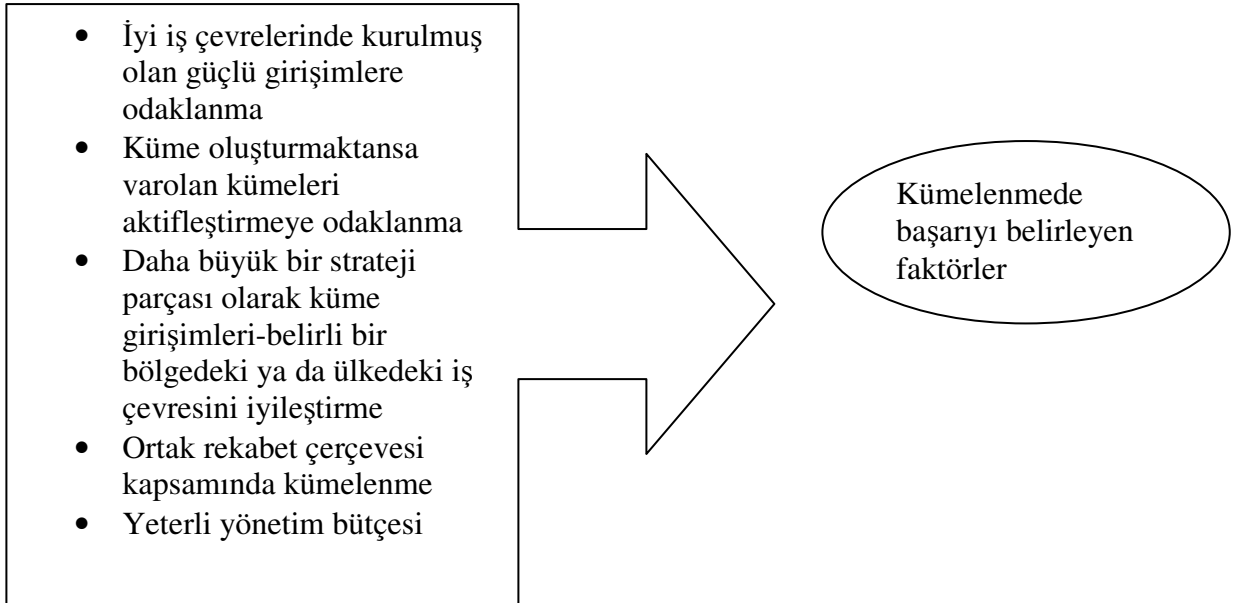
Çizelge 1. 1: Kümelenme Kavramının Öngörülleri

Kamu Müdahalesi	“Öncü” Firma	Katılım	Finansman
<p>Müdahale şekli</p> <ul style="list-style-type: none"> • Girişimcilik • Danışma • Kümelenme girişimleri için finansal destek 	<p>Büyük yenilikçi girişimciler etrafında kurulan kümeler</p> <p>risk $\Rightarrow$ Büyük Şirketler tarafından kontrol edilen KOBİ’ler</p>	<p>Kümelenme tüm şirketlere açık olmalı</p> <ul style="list-style-type: none"> • Düşük eşik • Düşük üye ücretleri • Az düzey sorumluluk (Örneğin; toplantılara katılmak) 	<p>Başlangıçta devlet finansmanı gerekli</p> <p>$\rightarrow$ Başlama gücü, motivasyon</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kendini finanse etme azmi • Bağımsız bir organizasyon tarafından yönetilmek

Kaynak: Kümelenme Yönetimi Rehberi (2007), Kümelenme Temel Prensipler ve İlkeleri; İş ve İnşaat Makineleri Kümesi (İŞİM), Aralık 2007/2.

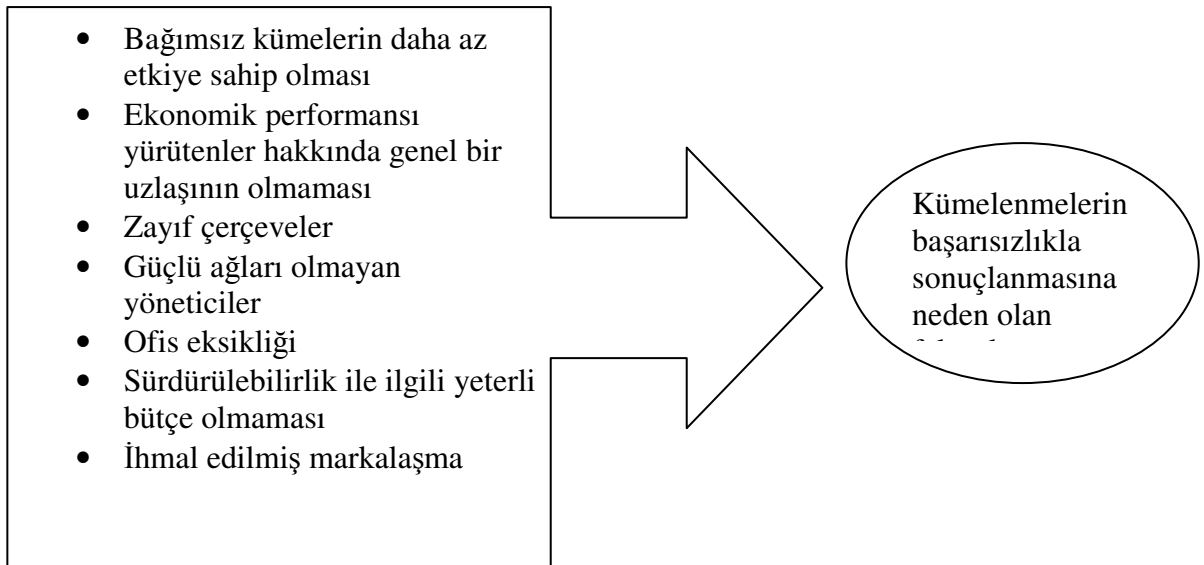
Çizelge 1.1 incelendiğinde, kümelenmenin; kamu müdahalesi, öncü işletme ihtiyacı, katılım ve finansman olmak üzere dört temel öngörüsünün olduğu görülmektedir. Kümelenme genellikle sanayi liderleri, devlet ve akademik kurumlar tarafından başlatılmaktadır. Genellikle, girişimleri oluşturma açısından en etkili katılımcılar işletmelerdir. Devlet, organizasyon desteğini en azından belirli bir oranda finanse etme ve güvence verme açısından önemlidir.

Bu öngörülere dayalı olarak geliştirilen kümelerin başarı ve başarısız olma nedenlerini belirleyen faktörler sırasıyla Şekil 1.5 ve Şekil 1.6’da sunulmaktadır.

Şekil 1. 5: Kümelenmede Başarıyı Belirleyen Faktörler

Kaynak: Kümelenme Yönetimi Rehberi (2007), Kümelenme Temel Prensi ve İlkeleri: İş ve İnşaat Makineleri Kümesi (İŞİM), Aralık 2007/2.

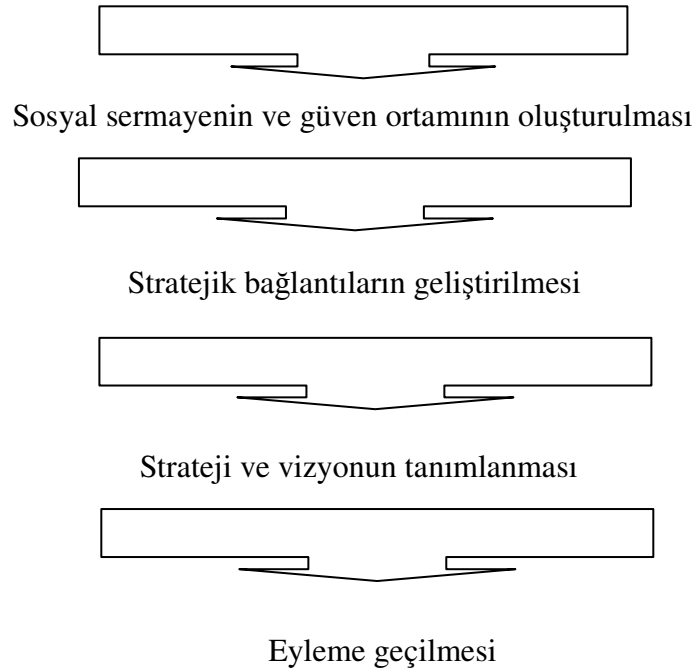
Şekil 1. 6: Kümelenmede Başarısızlığa Neden Olan Faktörler

Kaynak: Kümelenme Yönetimi Rehberi (2007), Kümelenme Temel Prensi ve İlkeleri: İş ve İnşaat Makineleri Kümesi (İŞİM), Aralık 2007/2.

Şekil 1.5 ve Şekil 1.6 birlikte incelendiğinde, kümelenme girişimlerinin başarılarını ve başarısızlıklarını etkileyen bir çok önemli faktörün olduğu göze çarpmaktadır. Dolayısıyla, bu faktörlerin iyi yönetilmesi gerekmektedir.

Bunların yanı sıra, kümelenme çalışmalarına yönelik önceki tecrübeler, geçerli bir çoğunluğa ulaşabilmek için bir kümelenmenin en az 30 ile 50 üyeden (şirketler ve diğer katılımcılar) oluşması gerektiğini göstermektedir. Bu durum, küme sektörlerinin seçimini kısıtlar.

Geleneksel kümelenmenin genel gelişim safhaları Şekil 1.7’de sunulmaktadır:

Şekil 1. 7: Geleneksel Kümelenmenin Genel Gelişim Safhaları

Kaynak: Kümelenme Yönetimi Rehberi (2007), Kümelenme Temel Prensipler ve İlkeleri; İş ve İnşaat Makineleri Kümesi (İŞİM), Aralık 2007/2.

Bir kümelenmenin kurulum süreci, işbirliği yapması gereken söz konusu işletmelerin şartları ve hedeflerine göre önemli derecede çeşitlilik gösterir. Şu hizmetler mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır (Kümelenme Yönetimi Rehberi, 2007):

- Alt yapı bilgisinin ön incelenmesi- fizibilite çalışması,
- Çerçeve ve dahili teşkilâtın hazırlığı,
- Masrafların karşılanması,
- Kümelenmenin başlatılması.

1.6.1. Alt Yapı Bilgisinin Ön İncelemesi – Fizibilite Çalışması

Bu aşamada, bölgenin ekonomik ve endüstriyel yapısıyla ilgili güçlü ve zayıf yönlerin net biçimde tanımlanması ve destekleyici önlemlerin nerelerde en faydalı olacağını belirlemek için, esaslı bir inceleme ve araştırma gereklidir.

Fizibilite çalışması için gerekli bu inceleme iki aşamada yürütülebilir:

Birinci aşamada; yukarıda üzerinde durulan noktalara istinaden, genel bir izlenim edinmek amacıyla kapsamlı bir masa başı araştırma gerçekleştirilmelidir. İnternet, kitaplar, mevcut istatistik ve belgeler gibi tüm bilgi kanalları, ilgili sektörler hakkında geniş bilgi sağlar.

İkinci aşamada; bazı bilgiler masa başı araştırmayla elde edilemeyeceğinden, ek etkinlikler yapılması gereklidir. Bu etkinlikler şunlardır:

- Şirket ziyaretleri,
- Katılımcılarla çok yönlü görüşmeler,
- Anketlerin detaylandırılması.

Bunların dışında, inceleme ve araştırma şu önemli konuları kapsamalıdır:

- a) **Kullanımda olan ekonomi ve kümelenme politikalarının incelenmesi:**
Halen kullanılmakta olan bölgesel çerçeveleri, politikaları ve genel yönetmelikleri tanımak önemlidir. Bu, kümelenmenin oluşumunun güvence

altına alınması ve tutarsız politikaların ortaya çıkma riskinden sakınılması açısından özellikle önem taşımaktadır.

b) Ekonomik açıdan güçlü ve zayıf yönlerin analizi: Coğrafi yoğunlaşma, başlangıçtan beri kümelenme fikrinin merkezini oluşturmuştur. Küme kavramının özündeki coğrafi yakınlık, temel ve yan faktörlerden kaynaklanır.

Belirli bölgelerde konumlanmış şirketlerden ortaya çıkan yararlarla ilişkili “temel faktörler” için şu örnekler verilebilir:

- Belirli doğal kaynakların, ya da diğer emsalsiz yerel değerlerin varlığı eş yerleşime katkı sağlayabilir,
- Coğrafi yakınlık, özellikle bilgiye ulaşım ve bilgi transferi açısından, işlem maliyetlerini düşürme fırsatları yaratabilir,
- Belirli bir coğrafi alandaki sınırlı sayıda verimli ölçekli tesis aracılığıyla ölçek ve çerçeve ekonomilerinden en iyi şekilde yararlanılabilir,
- İşçilik, sermaye, ya da teknoloji kaynaklarına bağlı olarak pazar konusunda uzmanlaşmak, belirli bir alan içinde kolaylaştırılabilir,
- Pazar ve teknoloji değişimi hakkında bilgilere erişim ve bu bilgileri paylaşma yolları, belirli bir alan içerisinde daha etkin bir hale gelebilir,
- Yerel müşterilerle etkileşim öğrenme süreçlerini ve daha kapsamlı talebi tetikler.

Buna ek olarak, “yan faktörler” de oldukça önemlidir. İyi yaşam koşulları kadar iyi çalışma koşulları da önemli rol oynamaktadır. Ticaret odaları, kütüphaneler, üniversite

kampüsleri, spor tesisleri, lojistik merkezler, restoran, bar, kafe gibi hepsinin bu imkânları kullanan insanlar arasındaki etkileşime paralel olarak belirli özellikleri bulunmaktadır.

c) İlgili sektörlerin tanımı: İlgili sektörlerin tanımlanmasının ve iyi bir denetleme yapmanın en kolay yolu, sanayi sektör, konum ve ekonomik veriler ölçütünde işletmeler hakkında ayrıntılı bilgi toplamak, bunun yanı sıra belirli sektörlerin temel potansiyelleriyle birlikte nerelerde yoğunlaştığını göz önünde bulundurmaktadır. Bu hedefe anketler, güncel istatistikler ve incelemeler yardımıyla erişilebilir.

d) İşletmelerin, güçlü yönlerinin ve değer zincirinin analizi: işletmelerin zayıf ve güçlü yönlerinin belirlenmesi büyük önem taşır. Bir sektörü oluşturan işletmelerin sayısı, bu işletmelerin çalışanlarının sayısı, yürüttükleri araştırmaların türü, ve benzeri hassas bilgiler ihraç kotaları bir bölgenin özelliklerini tanımlar ve kabul edilebilir bir sayının oluşmasına katkıda bulunur. Geçmiş tecrübeler, daha büyük gruplara, daha küçük olanlara göre öncelik tanındığını göstermektedir.

e) İşletme ihtiyaçlarının analizi: Değer zinciri analizi de dahil olmak üzere işletme ihtiyaçlarının analizi yenilikçi bir yöntemle yürütülmelidir. Bu analiz, küme girişimi kapsamında desteklenmesi gereken temel etkinlik alanlarının ve ayrıntılı ölçütlerin tanımlanması sırasında tartışma tabanının oluşturulması amacıyla hizmet eder.

f) İşletmelere yönelik olarak SWOT analizinin yapılması: İlk olarak 70'li yıllarda iş yönetimi amacıyla kullanılmaya başlanan SWOT analizi, ileriki yıllarda farklı uygulama alanları için de bir analiz ve planlama aracı olarak ele alınmıştır (Doğru ve Uçar, 2005).

Kurumsal yapının bir takım kriterlere tabi tutularak incelenmesi teknikleri, modern iş yönetiminin elinden düşmeyen araçlarıdır. Bu sayede o kurumun şu anki durumu, doğru işleyip işlemediği kolaylıkla belirlenmiş olur. Bu tekniklerden biri olan "SWOT Analizi", işletmelerin kurumsal işlerliği, rekabet gücü, sektördeki konumu, piyasadaki dış tehditlerin

varlığı gibi iç ve dış değerlendirmelerin yapılabildiği en etkili değerlendirme yöntemlerinden biridir (www.kobitek.com).

Yönetim, örgütün iç, endüstri ve makro çevreleri hakkında topladığı ham bilgilerden örgütün çevresinin genel bir resmini çizer. Ancak, örgütün çevrelerinin yorumlanabilmesi ve bunların örgüt için ne anlama geldiklerinin anlaşılabilmesi için çevresel faktörlerin sistematik olarak değerlendirilmesi gerekir. Bu sayede örgütün çevresini anlamak ve yönetmek mümkün olur. SWOT analizi bunu gerçekleştirmenin bir yoludur.

İşletmenin bir bütün olarak mevcut durumunun ve tecrübesinin incelenmesi, üstün ve zayıf yönlerinin tanımlanması ve bunların çevre şartlarıyla uyumlu hale getirilmesi sürecine etkileşim analizi (FÜTZ/SWOT Analizi) adı verilebilir (Dinçer, 1998: 204).

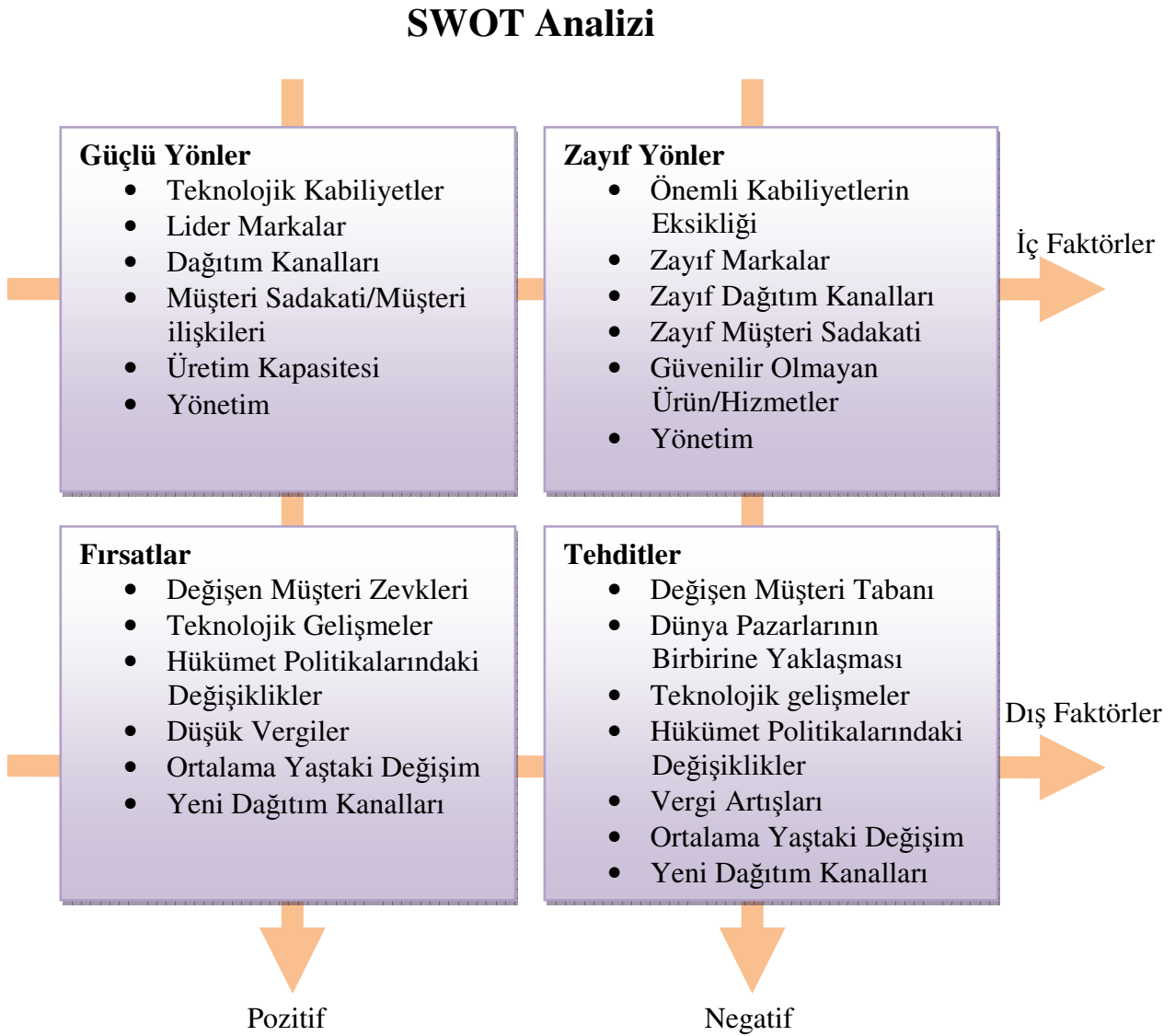
SWOT değerlendirmeleri çoğunlukla kişisel yargılardan etkilenir. Örneğin, gümrük duvarlarının alçaltılması bazı yöneticiler tarafından tehdit olarak algılanırken bazıları tarafından fırsat olarak değerlendirilebilir. SWOT analizi yönetime örgütün çevresine ilişkin sistematik bilgiler verir. Yöneticilerin bu bilgileri nasıl yorumlayacakları onların yönetim anlayışlarıyla ilgilidir (<http://www.swotanalizi.com/>).

SWOT; İngilizcedeki Strengths (üstünlükler), Weaknesses (zayıflıklar), Opportunities (fırsatlar), Threats (tehditler) kelimelerinin baş harflerinden üretilmiş bir kısaltmadır. SWOT'un Türkçe karşılığı olarak FÜTZ (fırsatlar, üstünlükler, tehditler, zayıflıklar) de kullanılmaktadır. Ancak, ülkemizdeki stratejik yönetim çalışmalarında ve uygulamada bu matris İngilizce'deki karşılığı gibi SWOT olarak adlandırılmakta ve yaygın olarak kullanılmaktadır (Mirze ve Ülgen, 2007: 160).

SWOT Analizi, kısaca organizasyonda iç ve dış durum değerlendirilmesi yapılması demektir. Organizasyonda önce "iç durum analizi" yapılarak organizasyonun güçlü ve zayıf yönleri ortaya konulur. Daha sonra da "dış durum analizi" yapılarak organizasyonun rakip

işletmeler karşısındaki durumu, pazardaki fırsatlar ve tehditler tespit edilmeye çalışılır (Aktan, 2008: 7).

SWOT analizi dört adımdan oluşur. Bu adımlar Şekil 1.7’de sunulmaktadır.

Şekil 1. 8: SWOT Analizi

Kaynak: http://stratejikyonetim.org/stratejikyonetim/SY_sureci/SWOT_Analizi

1.6.2. Çerçevenin Hazırlanması ve İç Organizasyon

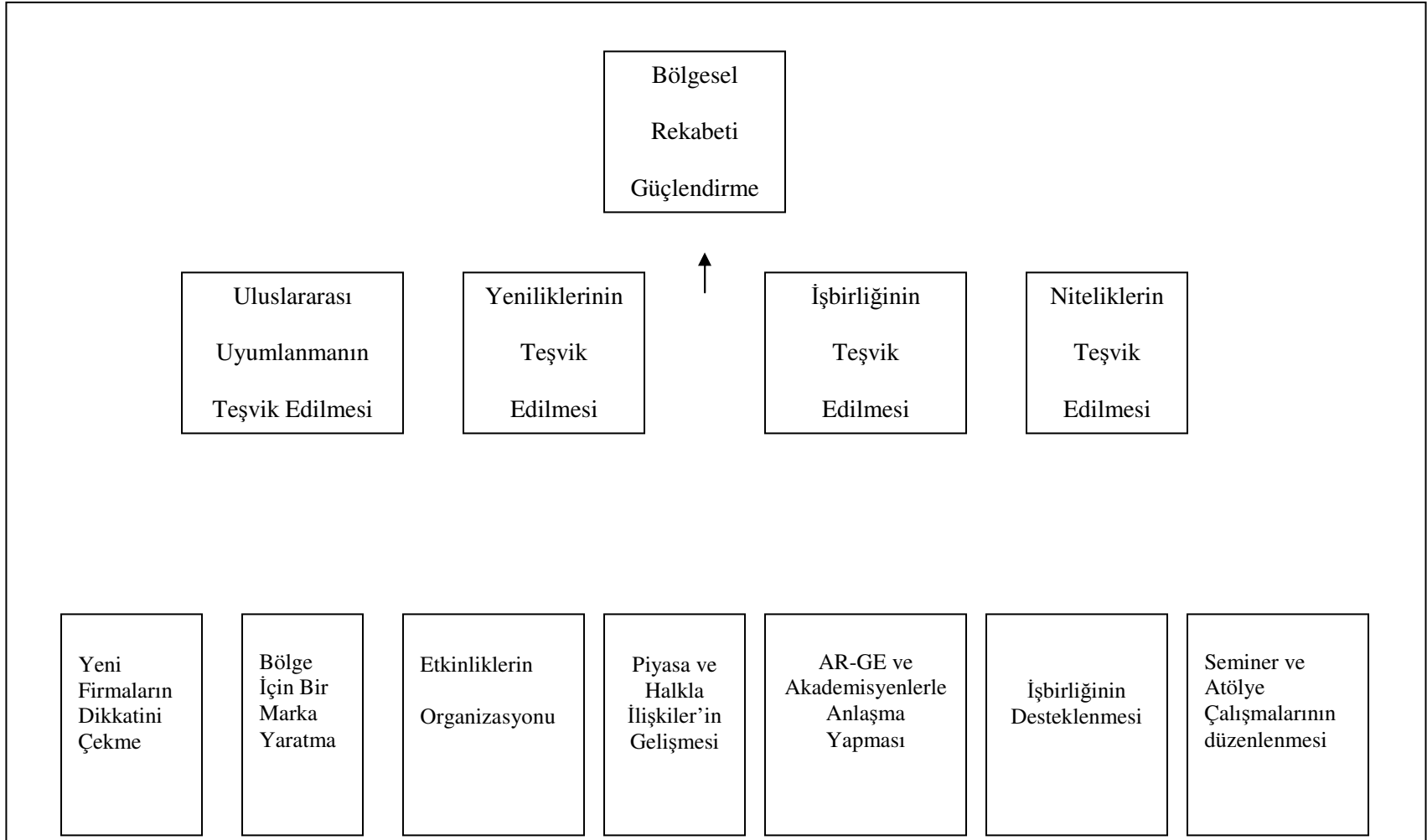
Çerçevenin hazırlanması ve iç organizasyon; bölgesel stratejik konumlanma, amaçlar-görevler ve faaliyetlerin tanımı, sorumlu kişilerin tanımlanması, bir proje takımının kurulması, kümelenme danışma kurulunun kurulması ve bilgi-iletişimin sağlanması aşamalarından oluşmaktadır (Kümelenme Yönetimi Rehberi, 2007:15).

Bölgesel Stratejik Konumlanma

Kümelenmenin hayata geçebilmesi için ideolojik bir çerçeveye ihtiyacı vardır. Diğer politikalarla uyumlandırılması, tanımlanması ve işbirliği içerisinde yürütülmesi, özellikle bölgesel stratejileri kapsayan uygulamaların net bir şekilde belirlenmesi gerekir. Konu edilen durum, şeffaflık ilkesi doğrultusunda bölge içerisinde bulunan ilgililere iletilmelidir (Kümelenme Yönetimi Rehberi, 2007:15).

Amaçlar, Görevler ve Faaliyetlerin Tanımı

İlk adımda, her girişimci kısa dönem, ara dönem ve uzun dönem amaçlarını tanımlamak zorundadır. İkinci adımda ise, hedeflere ulaşmak için görevler ve faaliyetlerin tanımlanması gerekmektedir. Ayrıca, uygun bir gözlem yapılabilmesi için amaçlar ölçülmelidir. Stratejik amaçları görüntülemenin en uygun bir yolu ‘Amaçlar piramidi’ hazırlanmasıdır. Böylece daha yüksek amaçlara götürecek bazı alt amaçlar hiyerarşik olarak düzenlenir. Kümelenmeye yönelik örnek bir amaçlar piramidi Şekil-1.9’da sunulmaktadır.

Şekil 1. 9: Kümelenmeye Yönelik Örnek Bir Amaçlar Piramidi

Kaynak: Kümelenme Yönetimi Rehberi (2007), Kümelenme Temel Prensipler ve İlkeleri; İş ve İnşaat Makineleri Kümesi (İŞİM), Aralık 2007/2.

Şekil 1.9 incelendiğinde, birbirini destekleyen alt amaçlarda oluşan ve bir genel amaca hizmet eden, kümelenmeye yönelik bir amaçlar piramidi görülmektedir.

Sorumlu Kişilerin/Yasal Varlıkların Tanımlanması

Kümelenmede önemli bir faktör sorumlu birimin seçimidir. Bu karar bütün sorumlu ilgili kişiler tarafından verilmelidir. Sorumlu birim, kümelenme projesinin başarıya ulaşmasında oldukça önemli bir rol üstlenmektedir (Kümelenme Yönetimi Rehberi, 2007:16).

Bir Proje Takımının Kurulması

Kümelenme girişimlerinin geliştirilmesi ve yönetimi günlük faaliyetlerin yapılabilmesi için bir proje takımının kurulmasını gerektirir. Bu proje takımının büyüklüğü kümelenmenin büyüklüğüne bağlıdır. Ancak, bu takım en az üç-beş kişiden oluşmalıdır. Bu takımın yetkileri dikkatli bir biçimde düşünülmelidir (Kümelenme Yönetimi Rehberi, 2007:16).

Kadro, özellikle kümelenme müdürleri, hem endüstri konusunda alan bilgisine hem de yönetim ve süreç uyumlu niteliklere sahip olmalıdırlar. Kadro üyelerinin şu becerilere sahip olması gerekmektedir(Kümelenme Yönetimi Rehberi, 2007:16):

- Liderlik,
- Bütünlük,
- Kaynaklar,
- Becerilerin Gelişmesini Sağlamak,
- Analitik Beceriler,
- Kişilerarası Beceriler,
- Yönetim Becerileri,
- Bilgi ve Vizyon.

Kümelenme Danışma Kurulunun Kurulması

Kümelenme Danışma Kurulu, stratejik pozisyonlar, kontrol etme ve ağ faaliyetleri konusunda kümelenme girişimine başvuran uzman bir komitedir. Proje ekibini, kümelenmenin bugün ve geleceğin pazarları ile küme ve bölgenin teknolojik gereksinimlerinin uyumlandırılmasında destekler. Kabul görme açısından hali hazırda tamamlanmış faaliyetleri değerlendirir; aynı zamanda ortak şirketlerden faydalanır ve yeni faaliyetler düzenler. Bu kurul yaklaşık 10-12 kişiden oluşur. Kümelenme danışma kurulu proje takımından gerekli dökümantasyonu alır ve tercihen yılda dört kere toplanır (Kümelenme Yönetimi Rehberi, 2007:16-17).

Bilgi ve İletişim Kavramı

Düzenli bir bilgi altyapısı, kümelenmenin etkili bir şekilde çalışmayı sürdürmesi için gereklidir. Bilgi sistemi genellikle kümeleşme hakkında genel bilgiler veren bir web sayfasını, katılımcı işletmeler hakkında kısa genel bilgiler veren işletme kataloğunu, işletmelerin iş birliği projeleri için tekliflerini duyurabileceği işbirliği borsasını, toplantılar ve gerçekleşecek etkinlikler hakkında bir gündemi içermelidir (Kümelenme Yönetimi Rehberi, 2007:17).

1.6.3. Kümelenme Faaliyetlerinin Finansman Boyutu

Sorumlu grup, başka bir fona ihtiyaç duymaksızın belli başlı projeleri sürdürmek için yeterli bütçeye sahip olmalıdır. Yatırımı iyi yapılmış kümelenme girişimlerinin, promosyon ürünleri, teknik eğitimler ve alt yapı projeleri gibi bazı amaçları gerçekleştirmesinin daha başarılı olacağı daha muhtemeldir. Bunlar kümelenme girişiminin ve rekabet gücünün artırılması için gereklidir (Kümelenme Yönetimi Rehberi, 2007:17).

Kümelenme faaliyetlerinin finansmanında kullanılan üç tür fondan söz etmek mümkündür. Bunlar; sınırlandırılmış kamu fonu, geçici kamu fonu ve kamusal/ özel fondur (Kümelenme Yönetimi Rehberi, 2007:17-18).

a) Sınırlandırılmış Kamu Fonu: Bazı gruplar sürekli para yardımının kümeleşme yönetiminde ve kümeleşme girişimlerinde yetersizliklere neden olabileceği konusunda aynı görüşü paylaşmaktadırlar. İlginç olan, bu fikri savunanların sadece işletmeler kesiminde değil, kurumsal sektörlerde de görülmesidir.

b) Geçici Kamu Fonu: Diğer gruplar ise, kümelenme girişiminin sürekli sübvansete ihtimalini engellemek için zamanla sınırlandırılması ve endüstriyi yürüten işbirliği hareketlerine izin verilmesi gerekliliği konusunda aynı görüşü paylaşmaktadırlar.

c) Kamusal/Özel Fon: Kümelenme hizmet karşılığı ödemelerle birlikte kamu parası ile finanse edilebilir. Zamanla, kamusal fon azaltacak ve işletmelerin katkısı artacaktır.

Kümelenme faaliyetlerinin finansmanı, hükümetin başlangıç sermayesinin ilk safhada önemli bir rol oynaması ile birlikte zamanla değişir. Sonraki safhalarda, genel bir kural olarak, hükümetin parası azalır gibi görünür fakat sanayinin çekirdek sermayesi ve üyelik ücretleri daha fazla önem kazanır. Genellikle, bir kümelenme plânı 18 aylık bir dönem için ancak, yatırımı bir 18 ay daha uzatmak amacıyla, bölgesel yetkililer tarafından finanse edilir. Bu üç yıldan sonra, kümelenme kendi kendine sürdürülebilir olmalı ve daha fazla hükümet para desteğine gereksinim duyulmamalıdır (Kümelenme Yönetimi Rehberi, 2007:18).

1.6.4. Kümelenme Girişimlerinin Başlatılması

Bir kümelenmenin ne şekilde başlatılacağına, kümelenmenin özel durumuna göre karar verilmelidir. Kümelenme hareketlerinin, başlatma etkinliklerinin hemen ardından başlaması anlamlıdır. Bu etkinlik, katılımcı işletmelerin girişime olan ilgisinin azalmasını engellemek için çok dikkatli bir şekilde organize edilmelidir.

İşin başında hata riskini engellemek için, başlangıç safhasında kendine güvenli, yeniliklere açık bir grup kümelenmede istikrarı sağlamak amacı ile oluşturulmalıdır. Bu çekirdek grup ayrıca, işletmelerin kümelenmeye karşı tavırlarını belirlemede de yardımcı olur. Geniş bir ağa sahip olan kişinin kümelenmeye katılması pek çok avantaj sağlar. Kümelenmenin başlamasından yaklaşık olarak 6-9 ay sonra, ilk somut ve göze çarpan projeler elde edilen yararların gösterilmesi için seçilmelidir. (Kümelenme Yönetimi Rehberi, 2007:18).

1.7. KÜMELENMELERİN YÖNETİMİ

Küme takımı kümelenmenin verimliliğinden sorumludur. Kümelenme yönetimi ve takım üyeleri onların günlük işlerindeki girişimciliğini destekler. Bu birleşik bir süreç olduğundan dolayı, kümelenmenin genel performansı, kümelenme yönetimi ve küme takımından önemli ölçüde etkilenmektedir (Kümelenme Yönetimi Rehberi, 2007).

Kümelenme yönetiminin temel görevleri; bilgi- iletişim, eğitim, işbirliği, pazarlama- halkla ilişkiler ve uluslararası nitelik kazanma olmak üzere beş faaliyet alanına ayrılabilir (Kümelenme Yönetimi Rehberi, 2007):

1.7.1. Bilgi ve İletişim

Bilgi ve iletişim sisteminin kurulması kümelenmenin başarısı için gereklidir. Tüm üyelerin yanında katılımcı olmayan gruplar da kümelenme, küme üyeleri, güncel etkinlikler ve kazanılan hedefler hakkında bilgilendirilmelidir. Bu amaç doğrultusunda şu iletişim kanalları kullanılmalıdır (Kümelenme Yönetimi Rehberi, 2007:19) :

a) İletişim platformu oluşturulması: Haberlerin, tecrübe ve bilginin paylaşılması için bir iletişim platformu kurulmalıdır. Bu platform düzenli toplantılar ve ortaklara yönelik düzenlenen kurum içi bilgi paylaşım ağları aracılığıyla canlandırılmalıdır.

b) Paylaşım toplantıları düzenleme: Katılımcılar, kümelenmenin etkin çalışanları, akademi ve sanayinin de temsilcileri olmalıdır. Başlangıçta toplantılar her 3-4 haftada bir yapılmalıdır. Ancak, bu süre, kümelenme başarıyla yürütüldüğünde 3-4 aya çıkarılabilir.

c) Düzenli şirket ziyaretleri: Kümelenme yöneticileri, her ay sayısı 5-10 arasında değişen ve daha sonra bir rapor ile belgelendirilmesi gereken ziyaretler organize etmelidirler. Bu raporlar şirketin ihtiyaçları ve etkinliklerinin genel bir durumunu yansıtmalıdır. Bu bilgiler işbirliği projelerinin ortaya çıkması için önemli bir temel oluşturabilir.

d) Devamlı Etkinlikler: Bir kümelenmenin başarılı olması için devamlı etkinliklerin düzenlenmesi önemlidir. Bu etkinlikler kümenin gelişimini ve diğer kümelerle paylaşım ağı oluşturmayı hedeflemektedir. Bu etkinlikler şunlardır:

- Çalıştaylar,
- Uzmanlar yuvarlak masa toplantıları,
- Uzmanlık etkinlikleri,
- Fuarlar,
- Küme günleri.

e) Haber bülteni, aylık bölüm ve iletişim ağı haber güncellemeleri: Tüm katılımcılar kümelenme ve bölümleriyle ilgili haberler konusunda bilgilendirilmelidir. Bu, proje grubu tarafında gayri resmi olarak elektronik posta ile gönderilen aylık haber bülteniyle gerçekleştirilir. Haber bültenleri genellikle üç aylık olarak hazırlanır ve hem yazılı hem de elektronik ortamda bulunur.

f) Küme veri tabanı / tedarikçi kataloğu / sanayi bilgisi: Küme veri tabanının kurulması ortak ve kümelenme bilgilerinin etkin yönetimi için oldukça önemlidir. Bilgi tabanı en azından ortaklarla ilgili genel bilgileri (adres, iş hacmi, çalışan sayısı vb.) ve hizmet tipiyle ilgili bilgileri içermektedir.

g) Ana sayfa: Ana sayfanın amacı kümelenme içinde içerik, üyeler ve etkinlikler hakkında bilgi vermektir. Ana sayfada en azından bir bilgilendirme bölümü (kümelenme ile ilgili genel bilgi) ve bir de işletmelerin kendilerine ortak arayabilecekleri bir arama aracı bulunmalıdır.

1.7.2. Eğitim

İnsan kaynakları işletmelerin başarısı için oldukça önemli bir faktördür. Bu nedenle başarılı bir kümelenme ileri düzey mesleki eğitim programlarını göz önüne almalı ve üye işletmelerin çalışanları arasında yeterliliği artırıcı bir dizi eğitici önlemler alınmasını başlatmalı ve desteklemelidir. İşletmeler arası iletişim ağı ve üniversite – sanayi bağlantılarını kolaylaştırmanın dışında kümeler süreci KOBİ'lerin kendi yeterliklerini artırmak için teşvik tedbirlerini güçlendirebilir (Kümelenme Yönetimi Rehberi, 2007:20).

Eğitim alanında alınacak önlemler şu şekilde gerçekleştirilir:

- İleri düzey mesleki eğitim toplantıları
- Çalıştaylar ve seminerler
- Çalışanlar için eğitim gezileri
- Şirketler arası öğrenme

1.7.3. İşbirliği

Bölgelerin rekabetçiliği, sadece tek bir işletme tarafından değil aynı zamanda diğer sanayilerin ve kollarının tamamının yenilikçi becerileri ile belirlendiğinden, işbirliği bu becerinin gelişmesini sağlamak için önemlidir. Ortak yürütülen projelerin yardımıyla, sinerji potansiyeli ortaya çıkarılır ve sadece tek bir işletme güçlenmiş olmaz; aynı zamanda ekonomik yapının tamamında önemli ve uzun soluklu bir güçlenme meydana gelir.

Hedef grup şirketleri, diğer işletmeler ve Ar-Ge enstitüleri ile birlikte ortak yürütülen projelere genellikle büyük ilgi gösterirler. Bu yüzden kümelenmelerin önemli

etkinlik alanlarından biri ortak projelerin başlatılması, geliştirilmesi ve desteklenmesidir. Bu tür projeler şu alanlarla ilgilenir (Kümelenme Yönetimi Rehberi, 2007:20):

- AR&GE,
- Nitelik,
- Üretim,
- Organizasyon,
- Pazarlama,
- Bilgi Teknolojisi,
- Lojistik,
- Uluslararası nitelik kazanma.

1.7.4. Pazarlama ve Halkla İlişkiler

Pazarlama ve halkla ilişkiler mevcut üyelerin katılımını güçlendirir ve yeni işletmeleri veya araştırma kurumlarını kümeye katılmaları için teşvik eder. Bu nedenle, bu etkinlikler düzenli bir şekilde yürütülmelidir. Etkinlikler belirli sektörler için ulusal ve uluslararası lobi faaliyetlerini içerebilir ve şu hizmetleri kapsar (Kümelenme Yönetimi Rehberi, 2007:22):

- Bölgesel bir kimliğin oluşturulması,
- Tanıtım ve pazarlama malzemeleri, sunular ve tanıtım broşürlerinin oluşturulması,
- Reklamlar, ticaret gazetelerindeki ilânlar/makaleler aracılığıyla ulusal ve uluslararası halkla ilişkiler,
- Şube imajını güçlendiren önlemler,
- Ticaret fuarları, şirket ziyaretleri, önemli müşteriler için tanıtımlar,
- Lobi faaliyetleri.

1.7.5. Uluslararası Nitelik Kazanma

Piyasa düzenlemelerinin uyumlaştırılmasıyla birlikte; ticaret engellerinin kaldırılması, ulaşım ve iletişim sistemlerinin güçlendirilmesi, oldukça gelişmiş kaynak akışı koşullarını ve sınırlararası değer zincirlerinin geliştirilmiş uzmanlığını sunar. Bölgeler için olduğu kadar sanayi için de yeni pazarlar açmak ve işbirliği amacıyla yeni ortaklar bulmak ve onların ilgilerini çekmek gereklidir. Bu nedenle, bir kümelenme uluslararası nitelik kazanma etkinlikleri sürecinde üyelerini desteklemelidir. Kümelenme aynı zamanda uluslararası alanda daha fazla genişlemeye müsait olmalıdır (Kümelenme Yönetimi Rehberi, 2007:22).

1.8. KÜMELENME İÇİN KIYASLAMA GÖSTERGELERİ

Bir kümelenmenin değerlendirilmesini yapmak için, öncelikle ölçülebilir göstergeler belirlenmelidir. Bu göstergeler değerlendirme kalitesini garanti altına alır ve başka kümelenmeler ile karşılaştırma yapmak için kıyaslama kriterleri olarak kullanılabilir.

Sağlıklı bir kıyaslama yapabilmek için rakamlar, nitelikler, işbirliği projeleri ve diğer göstergeler olmak üzere dört ayrı gösterge kullanılabilir. Bunlar; Kümelenmelerin rakamlarla kıyaslanması, kümelenmelerin niteliklerle kıyaslanması, kümelenmelerin işbirliği projeleriyle kıyaslanması, kümelenmelerin diğer göstergelerle kıyaslanmasıdır (Kümelenme Yönetimi Rehberi, 2007:23-24).

1.8.1. Kümelenmelerin Rakamlarla Kıyaslanması

Kümelenmedeki işbirliği projelerine katılan işletmelerin sayısı, kümelenmede yer alan ortak işletmelerin sayısı, kümelenmedeki ortak işletmelerin çalışan sayısı ve kümelenmedeki ortak şirketlerin toplam cirosu rakamlarla kıyaslamaya örnek olarak gösterilebilir.

1.8.2. Kümelenmelerin Niteliklerle Kıyaslanması

Kümelenme içinde düzenlenmiş etkinliklerin sayısı, bu etkinliklere katılanların sayısı niteliklerle kıyaslamaya örnek olarak gösterilebilir.

1.8.3. Kümelenmelerin İşbirliği Projeleriyle Kıyaslanması

Kümelenmedeki işbirliği projelerinin sayısı, kümelenme borcunun öz sermayeye oranı (yatırım harcamalarına göre hibe oranı) işbirliği projeleri ile kıyaslamaya örnek olarak gösterilebilir.

1.8.4. Kümelenmelerin Diğer Göstergelerle Kıyaslanması

Kümelenmelerde diğer göstergeler ise, şunlar olabilir:

- Kümelenmedeki KOBİ'lerin oranı,
- Kümelenme içindeki işletme ziyaretlerinin sayısı,
- Kümelenmede yer alan kişi ve kurumların sayısı,
- Kümelenmedeki işbirliği projelerindeki kamu finansman oranı,
- Kümelenmedeki kamu finansmanı oranı,
- Kümelenme içinde her yıl yapılan müşteri memnuniyeti analiz sayısı.

Kayıtlara dayalı olarak, kalite göstergeleri düzenli olarak denetlenmelidir. En az yılda bir bütün kümelenme değerlendirilmelidir. Bu durum, özellikle amaçların başarılması ve girişimin başarısının değerlendirilmesi açısından önemlidir.

Denetleme kapsamında, işletme tarafından doldurulan bir anket ile yapılmalı ve küme yönetici ofisine gönderilmelidir. Denetleme süreci belgelendirilmeli ve düzenli olarak küme ortaklarına iletilmelidir.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE KÜMELENMENİN GELİŞİMİ VE ÖNEMLİ ÖRNEKLERİ

2.1. DÜNYADA KÜMELENMENİN GELİŞİMİ VE ÖNEMLİ ÖRNEKLERİ

Hem dünya da hem de Türkiye’de çeşitli sektörlerde kümelenme ile ilgili önemli örnekler bulunmaktadır. Bu örneklerin başarılı sonuçlar vermesi, hem dünya ölçeğinde hem de Türkiye ölçeğinde kümelenme faaliyetlerinin öneminin giderek artmasını sağlamaktadır.

2.1.1. Dünyada Kümelenmenin Tarihsel Gelişimi

Kümelenmenin avantajlar sağladığı görüşü yeni bir görüş olmayıp, endüstriyel ekonomide daha önceleri önemi vurgulanan bir konudur. Nitekim, kümelenmenin kökenleri Alfred Marshall’ın İngiltere’de, endüstriyel bölgelerde yaptığı incelemelerine dayandırılmaktadır. Marshall, Ekonominin Temelleri (Principles of Economics) isimli kitabında, birbirlerine benzer karakterde olan işletmelerin özel bölgelerde bir araya geldikleri ve bunun sonucunda bazı kazanımlar elde ettiklerine vurgu yapmıştır. Elde edilen bu kazanımları dışsal ekonomiler (external economies) olarak isimlendirmiştir (Bakan vd., 2009, 5).

Ayrıca Alfred Marshall, aynı eserinde dışsallık ekonomilerine dayalı olarak ihtisaslaşmış aktivitelerin yerelde yığılmalarından bahsetmektedir. Dışsallıklar olarak kalifiye işgücünün varlığı, destekleyici ve yardımcı ticarî aktivitelerin yayılması ve büyümesi, değişik işletmelerin üretimin farklı alanlarında ihtisaslaşmasından bahsetmiştir.

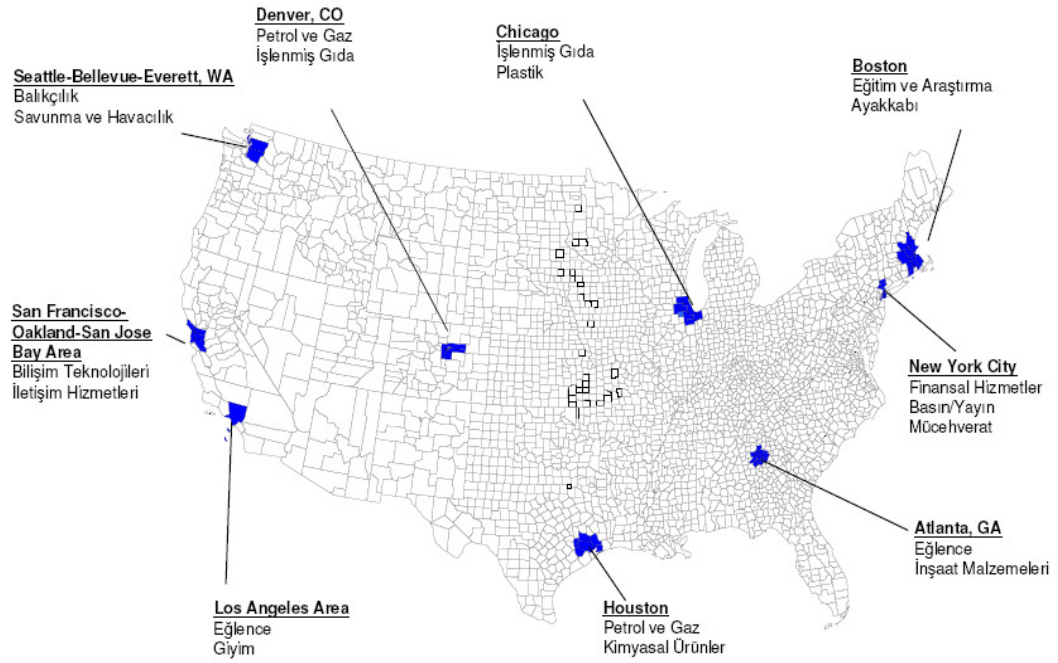
Porter'ın Elmas Modeliyle Marshall'ın dışsallıklar üçlüsü arasında açık bir benzerlik bulunmaktadır (Özdemir ve İneler, 2010: 9).

Tarihsel olarak kümelenme yaklaşımının gelişimine bakıldığında, dünyanın en büyük ekonomisine sahip olan ve özellikle Dünya Ekonomik Forumu Küresel Ekonomik Raporları'nda da ön sırada yer alan Amerika Birleşik Devletleri'nin bu alanda öncü bir rol oynadığı görülmektedir.

Dünya genelinde ilk örneklerine Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'de rastlanılan kümelenme temelli ekonomik kalkınma uygulamaları Harvard Üniversitesi, Rekabet Enstitüsü profesörlerinden Michael Porter ve ekibi tarafından başlatılmıştır.

Gelişmiş ülkelerdeki kümelenme çalışmalarına yönelik olarak yapılan en kapsamlı çalışma 1990'lı yıllarda Enright tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma Almanya, İngiltere, İtalya, Japonya, İsviçre ve Amerika Birleşik Devletlerinde coğrafik olarak toplanan ve uluslararası rekabet eden endüstrilerle ilgili çalışmaların bir özetini sunmaktadır. Porter(1998) yaptığı bir başka çalışma da Amerika Birleşik Devletleri ile ilgili kümelenme örneklerine yer vermiştir (Enright, 1990; Porter 1998; Öz, 2004:6).

Amerika Birleşik Devletleri'nde Kümelenmenin Olduğu Bazı Alanlar Şekil 2.1.'de sunulmaktadır.

Şekil 2. 1. Amerika Birleşik Devletlerinde Kümelenmenin Olduğu Bazı Alanlar

Kaynak: Öz, Ö. (2004), Clusters and Competitive Advantage, Palgrave Macmillan, New York. s.6.

Şekil 2.1. incelendiğinde, Amerika Birleşik Devletleri'nde çok çeşitli bölgelerde ve çok çeşitli sektörlerde kümelenme çalışmalarının olduğu çok açık bir biçimde görülmektedir.

Porter'in kümelenme hakkındaki çalışmaları iş çalışmalarından türemiş olsa da, bu çalışmalar endüstriyel bölgelerin ve yığınların üzerindeki derin çalışmalarla da ilişkilendirilebilir. Alfred Marshall "endüstriyel bölgeler" kavramını 1890 yılında kullanmıştır. Bu kavram, Becattini tarafından geliştirilmiştir. Orijinal çalışmalar, eski İtalya'daki tekstil, ayakkabı ve seramik gibi hızlı büyüyen endüstriler içindeki esnek uzmanlaşma düşüncesinden esinlenmiştir. Ayrıca endüstriyel bölgeler gibi çalışan Kaliforniya'daki yüksek teknolojili kompleks endüstriler de tartışılmıştır (Simmie, 2008: 22).

Bilişim teknolojilerinin gelişmesinde önemli bir yere sahip olan Silikon Vadisi, Amerika'da ortaya çıkan ilk kümelenme örneği olmuş ve bu alanda kaydedilen başarı kısa zamanda gıdadan tekstile, inşaat malzemelerinden savunma sanayine ve eğitime birçok alanda kümelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kümelerin sağladığı itici güç ile uluslararası piyasalarda dikkate değer atılımların yapılması, diğer ülkeleri de bu yaklaşımı değerlendirmeye yöneltmiş, Harvard Üniversitesi'nden ODTÜ'ye birçok akademisyen, bu alanda çok değerli çalışmalara imza atmış, Amerika Birleşik Devletleri'nden İtalya'ya, Hindistan'a kadar birçok ülke bu politikayı uygulayabilmek için projeler geliştirmiş ve belirlemiş oldukları muhtelif makroekonomik hedeflere ulaşmada kümelenmeyi, ekonomi politikalarının temeline oturtmuşlardır (Ulusal Kümelenme Politikasının Geliştirilmesi Projesi Basın Bilgi Notu:1).

Gelişmekte olan ülkelerdeki kümelenmeler nispeten gelişmiş ülkedekilerden daha az araştırılmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalar, gelişmiş ülkelerdeki kümelenmelerden, gelişmekte olan ülkelerin ne şekilde yararlanması gerektiği ve oralarda uygulanan politikalardan neler öğrenmesi gerektiği üzerine odaklanmaktadır (Öz, 2004:6).

2.1.2. Dünyada Önemli Kümelenme Örnekleri

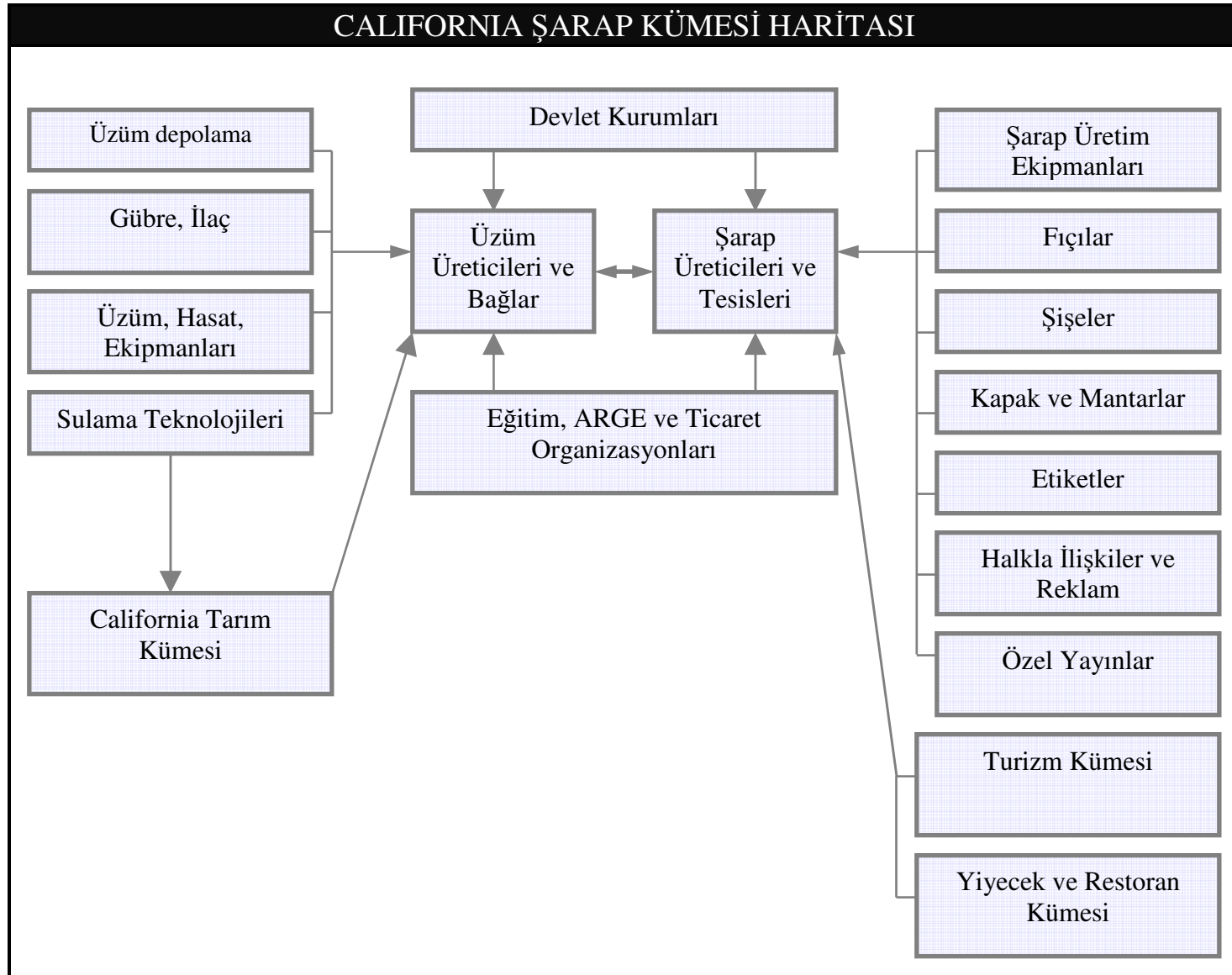
Kümelenme neredeyse tüm ileri ekonomiler ve gittikçe gelişen ülkelerde bulunmaktadır. Alüftekın ve diğerkleri (2009) çalışmasında, dünya genelinde mevcut olan kümelere örnek vermiştir. Buna göre, Silikon Vadisi ve Tokyo gibi iyi tanınmış ileri teknoloji bölgelerinde olduğu gibi, Austin, North Sydney, Minneapolis ve Hsinchu gibi daha az tanınan ileri teknoloji merkezlerinde de bulunmaktadır. Venedik cam sanayii, Pakistan'daki tıbbî araçlar sanayii, Cenevre lüks saat sanayii ve Japonya bıçak sanayii gibi yüksek düzeyde zanaatkârlık isteyen kümeler de bulunmaktadır. Güney Çin ve Kore'deki ayakkabı, giysi, oyuncak ve plastik ürünleri kümeleri gibi geleneksel düşük teknoloji gerektiren sanayiler de mevcuttur. Paris, Milano ve New York merkezli moda sanayiinde ve Los Angeles, Hollywood ve Londra gibi yaratıcı kümelere de bahsedilebilir. ABD, Fransa ve İngiltere'nin hava yolu sanayii, Japonya, Almanya ve İsveç otomobil sanayii ve

Japonya, Kore ve ABD elektronik sanayii gibi büyük ölçekli sanayi kümeleri de bulunmaktadır. New York, Tokyo ve Hong Kong gibi yoğun bilgi işleri ve finansal merkezlerin yer aldığı hizmet sektöründe yer alan kümeler de mevcuttur.

2.1.2.1. California Şarap Kümesi

California Şarap Kümesi dünyadaki kümelere iyi bir örnek teşkil eder. Bu küme 680 ticari şaraphane ve bunun yanında binlerce üzüm üreticisini içermektedir. Ayrıca, üzüm stoku arzı, sulama ve hasat teçhizatı, fiçı ve etiketler, halkla ilişkiler ve tanıtım şirketleri ve ticari kitle ile tüketiciyi hedef alan çok sayıda şarap reklamı dahil olmak üzere hem şarap yapımını hem de üzüm yetiştiriciliğini destekleyen geniş çaplı tamamlayıcı sanayi de mevcuttur. Davis'deki California Üniversitesi'nin dünyaca ünlü olan bağcılık ve şarapçılık programı, Şarap Enstitüsü ve California Senatosunun özel komiteleri bu kümeye destek olmaktadır. Ayrıca, bu kümenin ziraat, gıda, restoran ve ülke şarap turizmi ile ilgili California'daki diğer kümelerle de bağlantısı vardır (Porter, 1998:78).

California Şarap Küme Haritası, Şekil-2.2'de sunulmaktadır.

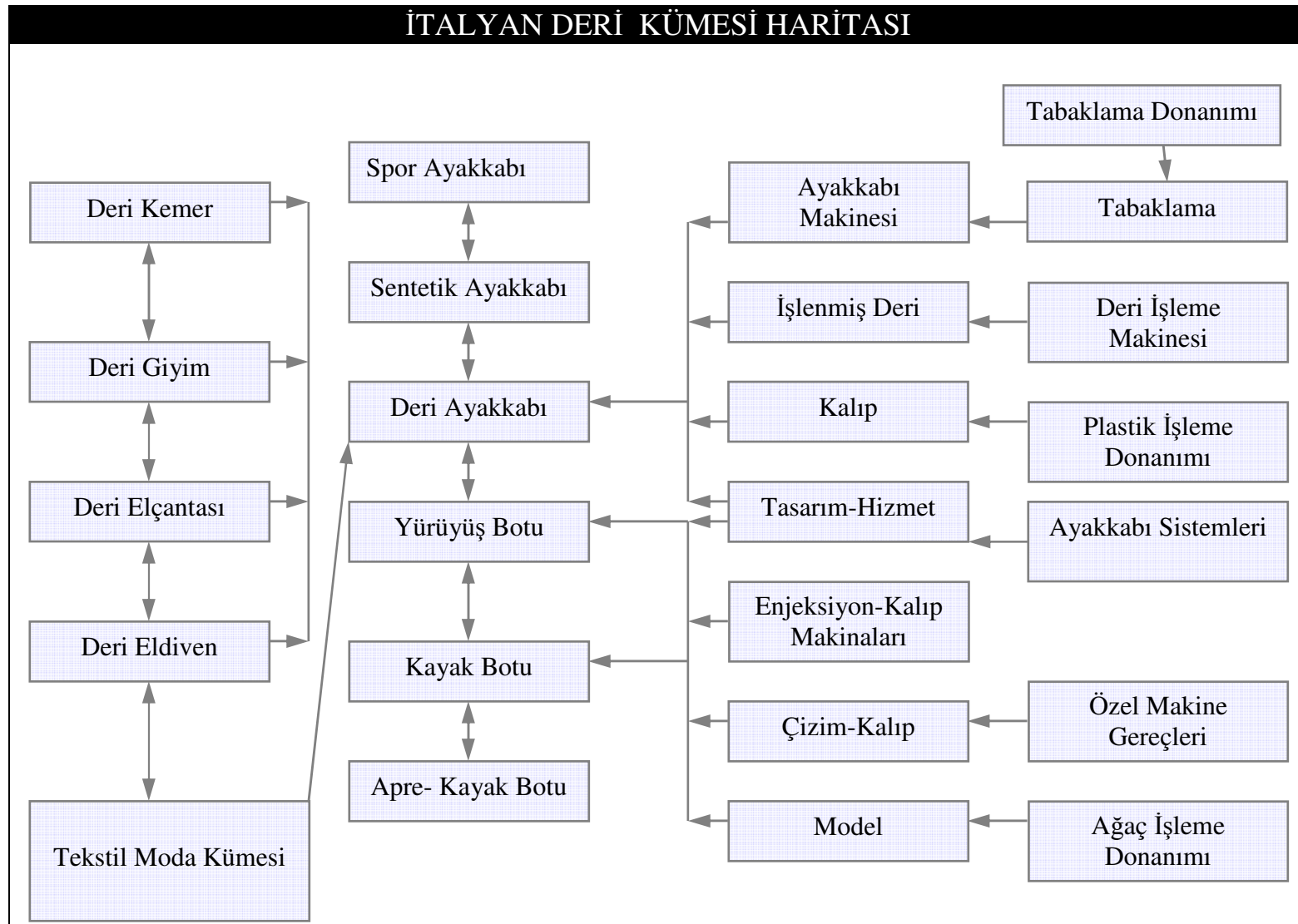
Şekil 2. 2: Kaliforniya Şarap Kümesi Haritası

Kaynak: Porter M., E. (1998), "Cluster and the New Economics of Competition", Harvard Business Review, November –December, pp.79.

2.1.2.2. İtalyan Deri Kümesi

Dünyadaki kümelenmelere, ayakkabı parçaları, makine, kalıp, tasarım ve deri tedarikçileri olarak Ferragamo ve Gucci gibi tanınmış ayakkabı şirketlerini de içeren İtalyan deri moda kümesi de örnek olarak verilebilir. İtalyan Deri Kümesi, farklı türlerdeki deri ürünleri ve ayakkabı üreticilerinin dahil olduğu bir dizi ilişkili sanayiden oluşmaktadır. Bu sanayiler, yaygın pazarlama araçlarıyla çalışmakla birlikte benzer müşteri alanlarında benzer imajlarla rekabet etmektedir. Hazır giyim, atkı ve aksesuarları da içeren tekstil modasındaki bir İtalyan kümesi genellikle yaygın kanallar kullanan tamamlayıcı ürünler üretmektedir. İtalyan Deri Modası Kümesinin olağanüstü gücü, kısmen de olsa, katılımcı İtalyan işletmelerinin kullandıkları çok sayıdaki sinerji ve bağlantılara bağlıdır (Porter, 1998:79).

İtalyan Deri Kümesi Haritası Şekil-2.3'de sunulmaktadır.

Şekil 2. 3: İtalyan Deri Kümesi Haritası

Kaynak: Porter M., E. (1998), "Cluster and the New Economics of Competition", Harvard Business Review, November –December, pp.79.

2.1.2.3. Silikon Vadisi

Silikon Vadisinde üniversite ile sanayinin birlikteliği bu kümenin ortaya çıkma nedenlerinin başında gelmektedir. Silikon Vadisi ve Stanford Üniversitesi arasındaki, 1950'lere uzanan yakın bağların nedeni olarak Silikon Vadisi'nin başlangıcının, büyük oranda Stanford Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dekanı Frederick Terman'a ait bir düşüncenin ürünü olmasıdır (Alüftekin vd., 2009, 14).

2.1.2.4. Oslo Yazılım Şirketleri Kümelenmesi

Oslo bölgesindeki Norveç'in yazılım şirketlerinin kümelenmesi de oldukça iyi bir kümelenme örneğidir. Bu bölgedeki yazılım endüstrisinin yükselişi Norveç'in sermayesi olan Oslo'nun büyük rolüne bağlanabilir. Bu rol, bu bölgedeki yazılım şirketlerinin ortaya çıkış aşamasında çok önemli hale gelen, Oslo'nun bilgisine ve konsantrasyonuna bağlanabilir. Ayrıca, Oslo yüksek eğitimli enstitülerle çok iyi donatılmıştır (Isaksen, 2008: 196).

2.2. TÜRKİYE'DE KÜMELENMENİN GELİŞİMİ VE ÖNEMLİ ÖRNEKLERİ

Türkiye'de kümelenmenin gelişimi ve önemli örnekleri aşağıda belirtilmiştir.

2.2.1. Türkiye'de Kümelenmenin Tarihsel Gelişimi

Türkiye, Avrupa devletleri arasında kümelenme tecrübe ve bilgisini (know-how) transfer eden ilk ülkeler arasında yer almaktadır.

Gerek ekonomik kriz gerekse 1999 depremi etkilerinin yaralarının sarılmaya başladığı dönemlerde kümelenme çalışmalarına başlanmıştır. Bu bağlamda teşekkül edilen ilk inisiyatif olan Competitive Advantage of Turkey (CAT) grubu, özellikle ülkemizin uluslararası rekabetçilik gücünün artırılmasına yönelik çalışmalara öncülük etmiş, paralelinde, kümelenme pilot çalışmaları başlatmıştır. Kümelenme çalışmalarını kendi inisiyatifinde gönüllü bir teşekkül olarak yürüten CAT grubu daha sonra

Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu (URAK) altında bir sivil toplum kuruluşu hıviyeti kazanmıştır.

Öncülüğünü URAK'ın yapmış olduğu, gerek teorik gerek uygulamalı çalışmalar daha sonra yapılan çalışmalara da ışık tutmuş ve ölkemizin birçok yerinde kümelenme temelli ekonomik kalkınma çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmaların büyük bölümünde URAK'ın öncü rolü oynadığı görölmektedir.

Bu çalışmalardan URAK bünyesinde gerçekteştirilen çalışmalar (Sultanahmet Bölgesi Turizm Sektörü Kümelenme Geliştirme Çalışması, Bartın İli Rekabetçilik Analizi ve Kümelenme Analizi Projesi, OSTİM OSB Rekabetçilik ve Kümelenme Analizi); Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı- BMKP (UNDP) ve GAP- GİDEM tarafından gerçekteştirilen Adıyaman İli Hazırgeyim Sektörü Kümelenme Analizi ve Kümelenme Geliştirme Çalışması, şanlıurfa İli Organik Tarım Sektörü Kümelenme Analizi Çalışması ve Diyarbakır İli Mermercilik Kümelenme Analizi Çalışması; İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi- İMP) tarafından gerçekteştirilen İstanbul Metropolitan Alanı Sanayi ve Hizmet Sektörleri Rekabetçilik ve Kümelenme Analizleri; Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM) tarafından sürdürölmekte olan Türkiye'de Kümelenme Politikasının Geliştirilmesi Projesi; İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri (İTKİB) tarafından sürdürölmekte olan Türkiye'de Moda ve Tekstil İş Kumesi Oluşturulması Projesi; Konya Sanayi Odası patronajlığında yürütölen kümelenme çalışmaları; Elazığ İl Valiliği ve Elazığ Ticaret ve Sanayi Odası (ETSO) tarafından organize edilen Kümelenme Temelli Stratejik Ekonomik Kalkınma Projesi; KOSGEB Tekirdağ İşletme Geliştirme Müdürlüğü, Tekirdağ, Çorlu, Çerkezköy, Malkara Ticaret ve Sanayi Odaları ve Tekirdağ İl Valiliği işbirliği neticesinde yürütölen Kümelenme Temelli Stratejik Ekonomik Kalkınma Projesi hakkında bilgiler sunulmuştur.

Kümelenme üzerinde en etkili unsurlardan biri ölkedeki teşvik sistemidir. Türkiye'deki teşvik sisteminin etkinliği tartışmalıdır. Türkiye'de 2009 yılının haziran ayında açıklanan teşvik sisteminin oluşmuş olan kümelenmeleri olumsuz etkileyeceği ifade edilmiştir. Bulu (2009) makalesinde, "Açıklanan teşvik sistemi oluşmuş

kümelenmeleri bozulmaya zorluyor ki bu Türkiye'nin rekabetçiliği açısından çok tehlikelidir" ifadesini kullanarak bu durumu dile getirmiştir.

2.2.2. Türkiye'de Önemli Kümelenme Örnekleri

Türkiye'de de biraz tarihten gelen, biraz da kendiliğinden olarak ortaya çıkan benzer kümelenme eğilimleri mevcuttur. Örneğin, eskiden ipekli merkezi olan Bursa'da, ipeğe benzerliği nedeniyle floş ve sentetik filament iplik ve kumaş; Denizli'de havlu, bornoz ve ev tekstili; Uşak'ta strayhgarn iplik ve battaniye; Çorlu ve Çerkezköy'de terbiye ve özellikle yuvarlak örgü mal terbiyesi; Adana'da pamuklu dokuma ve terbiyesi; Kahramanmaraş'ta pamuk ipliği ve özellikle OE-iplik; Gaziantep'te polipropilen, nonwoven ve küçük makine halıcılığı; İstanbul'da örme (yuvarlak örme, triko, çorap) ve konfeksiyon kümelenme eğimlerinden bahsedilebilir (Alüftekin vd., 2009, 14).

Sayın (2006), Adıyaman'da tekstil ve hazır giyim, Şanlıurfa'da organik tarıma dayalı ürünler, Diyarbakır'da mermer işleme ve Mardin'de gıda ürünleri (un, irmik, makarna gibi) gibi kümelerin mevcut olduğundan bahsetilmiştir.

Ayrıca, İzmir ilinde İZKA, ildeki kümelenme potansiyellerini ortaya çıkarmak için önemli çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalarla İzmir ilinde belirgin bir biçimde kümelenme potansiyeli olan alanlar belirlenmiştir.

2.2.2.1. Adıyaman Tekstil ve Hazır Giyim Kümelenmesi

Adıyaman Tekstil ve Hazır Giyim Kümelenmesi, başta Adıyaman olmak üzere, Gaziantep, Kahramanmaraş, Malatya, Şanlıurfa ve Diyarbakır illerini kapsayan coğrafi bir alanı kapsamaktadır. Bu çalışmadaki amaç, kümelenme yardımıyla, tekstil ve hazır giyim sektöründe faaliyet gösteren ve birbirleriyle girdi ve çıktı ilişkisinde bulunan işletmelerin bu coğrafyada yığılmalarını sağlamak ve böylece toplam katma değer bu bölgede oluşarak bölgenin refah artışına katkı sağlamaktır.

Adıyaman küme analizi aşamasında coğrafi mekanda yer alan 120 adet tekstil ve hazır giyim tesisi ziyaret edilmiş ve söz konusu kuruluşlar arası iletişimin düzeyinin belirlenmesi için yoğun çalışmalar yürütülmüştür.

Referans Gazetesi (2006) haberine göre, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Türkiye'deki ilk kümelenme örneğidir. Buna göre, 1997 yılından bu yana yürütülen GAP-GİDEM projesi kapsamında Adıyaman ve çevre illerde tekstil kümelenmelerinin oluşturulduğu açıklanmıştır. Bu haberde sektörde gerek aynı işi yapan gerekse üretimin farklı kademelerinde çalışan şirketler arasındaki iletişimin yetersiz olduğu belirtilmiştir.

2.2.2.2. Bolu İli Turizm Kümelenmesi

Bolu'da Sanayi ve Ticaret Odası liderliğinde başlatılan Turizm Sektörü'nün rekabet gücünün artırılması için yapılan projeye teknik destek veren URAK (Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu), şimdiye kadar yapılan Bolu Valisi liderliğindeki 3 toplantıya katılmış ve kümelenme yaklaşımı kullanılarak Bolu'da turizm sektörünün geliştirilmesi konusunda katkıda bulunmuştur. Projenin bundan sonraki aşamalarında URAK'ın da temsil edileceği bir Yerel Komitenin kurulması, Bolu turizm sektörünün avantajlı olduğu spor turizmi, kaplıca turizmi ve yemek turizmi alt başlıklarındaki yeni projelerin hayata geçirilmesi plânlanmaktadır (www.urak.org, 24.10.2010).

Bulu ve Eraslan (2008) çalışmasında, Porter'ın Elmas Modeli kullanılarak Bolu ili turizm sektörünün uluslararası rekabetçilik analizi yapılmıştır. Analiz doğrultusunda sektörün uluslararası rekabetçilik düzeyi belirlenmiş ve rekabet yapısının temel özellikleri açıklanarak, dünya arenasında daha rekabetçi bir konuma gelebilmesi için stratejiler önerilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kapsamında hem birincil hem de ikincil veri toplama yöntemleri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda Bolu ili turizm sektörünün uluslararası rekabetçilik gücünün *Orta Düzey*'de olduğu saptanmıştır.

2.2.2.3. Diyarbakır Mermer Kümelenmesi

Diyarbakır Mermer Kümelenmesi, ülkemizin mermer sektöründe küresel rekabet avantajını yakalaması amacı ile geliştirilmiş bir kümelenme çalışmasıdır.

2.2.2.4. Eskişehir, Bilecik, Kütahya (EBK) Seramik Kümelenmesi

Dünyada Türkiye seramik sektöründe önemli bir yere sahiptir. İtalyan ve İspanyol üreticilerin söz sahibi olduğu seramik sektöründe ulusal ve uluslararası alanlarda rekabet oldukça yoğundur. Bu nedenle seramik sektöründe rekabetçi olabilmek için ciddi bir inovasyon ve Ar-Ge altyapısı gerekir.

EBK Seramik İş Kümesi'ndeki işletmeler ve önemli paydaşlar (Üniversiteler, odalar, SAM vb.) yol haritası hazırlama sürecinin başından bu yana çalışmalara etkin bir şekilde dâhil olmuş ve sürece katkı sağlamışlardır. Özellikle Eskişehir Sanayi Odası ve Eczacıbaşı Holding kümelenme kavramını sahiplenmiş ve süreçte liderlik rolünü üstlenmek istediklerini ifade etmişlerdir. Kümelerin gelişimi için en önemli unsurlardan birisi olan sorumluluk üstlenebilecek lider kişi ve kuruluşların bulunması EBK Seramik İş Kümesi'nin gelişimi için önemli bir avantajdır (www.clusterturkey.com, 24.10.2010).

Eraslan ve diğerlerine göre (2008), dünya mermer rezervlerinin yaklaşık %40'lık bir kesimi Türkiye'de yer almaktadır. Mermer sektörünün genel rekabet stratejilerini belirlemek amacıyla olan çalışma, Türk mermer sektörünün önemli üretim merkezlerinden birisi olarak kabul edilen Bilecik Bölgesi mermer sektörünün yapısını Elmas Modeli (Diamond Model) ile analiz etmiş, uluslararası rekabetçilik gücünü ortaya çıkarmaya çalışmış ve Bilecik Bölgesi mermer sektörünün geneline yönelik önerilerde bulunmuştur. Bu çalışmanın sonucuna göre, Bilecik Bölgesi'nin uluslararası rekabetçilik gücünün orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

2.2.2.5. Konya Otomotiv Parça ve Aksamları Kümelenmesi

Konya, motor yenileme ve bakımı ile otomotiv sektöründe yer edinerek yedek parça imalatı ile Türkiye'nin en önemli markalarını yaratmıştır. Konya ayrıca, yurtdışına yaptığı ihracat ile de sektörün lokomotif kentlerinden biri haline gelmiştir.

Geçmişte yurtdışı pazarına yönelik İpek yolu girişimi ile umduğunu bulamayan Konyalı otomotivciler bu girişimden edindikleri tecrübe ile yeni bir oluşum yaratma yolunu seçmişlerdir. Aynı yanlışlara düşmeden ortak bir akıl çerçevesinde birleşen otomotivciler, uluslararası düzeyde kurumsallaşma, ortak akıl, aile anayasası ve kümelenme ile yeni bir yol haritası çizmeye başlamıştır (Konya Sanayi Odası, 2008).

Konya Otomotiv Parça ve Aksamları Kümelenmesi çalışması çerçevesinde Selçuk Üniversitesi'nin üç yıllık bir çalışmasının olduğunun ileri sürüldüğü Konya Sanayi Odası (2008) çalışmasında, ayrıca Selçuk Üniversitesi tarafından 1500 işletme ile yüz yüze anket yapıldığı ve bu anketlerin sonucunda 12 küme oluşturabildiği ifade edilmiştir. Buna paralel olarak, bu kümelerden bir tanesi olan otomotiv sektörüyle başlanma kararı alınmış ve daha sonra bu konularla ilgili olarak pazarlamadan Ar-Ge'ye, nanoteknolojiye kadar eğitimler verilmiştir.

2.2.2.6. Mardin Gıda Kümelenmesi

Mardin Gıda Kümelenmesi, başta Mardin ili olmak üzere Diyarbakır, Batman, Gaziantep ve Şanlıurfa illerini kapsamaktadır. Bu kümelenme ile coğrafi alanda gıda ve bağlı alt sektörlerinin bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçekte etkinliğinin artırılması ve bu coğrafi alanın bu alanda öncü bir rol oynaması amaçlanmıştır.

2.2.2.7. Muğla Turizm Kümelenmesi

Muğla Bölgesi'nin ekonomik gelişimini sürdürülebilir hale getirmek amacı ile bölgede faaliyet gösteren turizm sektörünün kümelenme analizleri yapılmıştır. Muğla Valiliği'nin de desteklediği araştırma sonuçlarına göre geleneksel turizm (deniz-kum-güneş) sektörüne ilave olarak üç farklı turizm alt sektörünün de (deniz, sağlık ve spor turizmi) öncelikli olarak geliştirilmesi öngörülmüştür. Çalışmada ayrıca, Marmaris'te

geleneksel, sağlık ve deniz; Bodrum’da geleneksel, sağlık, deniz ve spor, Fethiye’de ise geleneksel, deniz, sağlık ve spor alt turizm sektörlerinin kümelenme yapıları incelenmiştir. Bunun yanında, sektörlerin küresel rekabetçilik güçlerinin artırılması için iki farklı alt sektörde (sağlık ve deniz) bölgesel kümelenmeye gidilmesi gerektiği ortaya çıkarılmıştır.

2.2.2.8. OSTİM Organize Sanayi Bölgesi Medikal Sanayi Kümelenmesi

OSTİM Organize Sanayi Bölgesi’nde (OSB), savunma, iş ve inşaat makineleri ile yenilenebilir enerji alanlarından sonra medikal alanında da kümelenme çalışmaları başlatılmıştır. Bu çalışmalarda temel amacın, OSTİM’i ve çevresi dikkate alınarak, ulusal ve küresel düzeyde işletmelerin nasıl rekabetçi bir yapıya sokulması gerektiği belirtilmiştir. Medikal Sanayi Kümelenmesi’nin OSTİM ve Fatih Üniversitesi işbirliği ile yapılacağı açıklanmıştır. OSTİM OSB’de 2007 yılında sektörlere yönelik yapılan rekabet analizi sonucunda savunma yan sanayi, iş ve inşaat, yenilenebilir enerji ve medikal sektörlerinde kümelenme çalışmalarına başlanmıştır. Küresel rekabet içinde diğer işletmelerle rekabetin çok zor olduğu bu dönemlerde, mevcut üretim tarzları da dikkate alındığında, bir şeylerin yapılması gerektiğinden kümelenme çalışmalarına ağırlık verildiğinden söz edilmiştir.

OSTİM Organize Sanayi Bölgesi Kümelenmesi ile şu faydaların elde edilmesi beklenmektedir (Referans Gazetesi, 2009):

- Sağlık sektörünün ihtiyaçlarının karşılanmasında yerli üretimin payının artması
- Medikal sanayi KOBİ’leri uluslararası pazarda rekabet edebilir hale getirmesi,
- Üreticilerin, artan yetenek ve işbirlikleri sayesinde iç ve dış pazarda tercih edilir işletmeler haline gelmesi,
- Üniversitelerin sahip olduğu teknik bilgileri ticarileşmesi için sanayiye aktarması,
- Sektörel ihtisaslaşma ile bölgesel rekabet avantajının oluşturulması.

2.2.2.9.Sultanahmet Turizm Kümelenmesi

Hem Osmanlı hemde Bizans dönemine ait birçok eski eserin, sarayın, cami veya kilisenin ve benzeri yoğun olarak toplandığı bölge olan Eminönü, Eski İstanbul olarak adlandırılmakta bu yönüyle turistler için önemli bir çekim merkezi olarak kabul edilmektedir. CAT projesi kapsamında Sultanahmet Turizm Kümelenme Geliştirme projesi 2000 yılında başlamış ve 2005 yılına kadar devam etmiştir. Proje rekabetçilik analizi, kümelenme analizi ve kümelenme geliştirme aşamaları olmak üzere üç ana kısmın bitirilmesi ile tamamlanmıştır.

Sultanahmet Turizm Kümelenmesinin rekabetçilik seviyesinin analizi için Porter tarafından geliştirilen Elmas (Diamond) Modeli kullanılmıştır. Kümelenme analizi için anket tasarlanmış ve uygulanmıştır. Kümelenme analizi sonucu, merkez aktörler, çevre aktörler gibi bulguların yanı sıra, kümelenme geliştirmeye öncülük edecek aktörlere de ulaşılmıştır.

2.2.2.10. Şanlıurfa Organik Tarım Kümelenmesi

Şanlıurfa Organik Tarım Kümelenmesi, Türkiye'nin Şanlıurfa'da sahip olduğu organik topraklar ve buna dayalı ürün üretebilme potansiyelinin, kümeleme metodolojisi sayesinde, küresel rekabet avantajına dönüştürülmesi amacıyla geliştirilmiştir. Bu kümelenme ile Türkiye'nin, organik ürün alanında, dünya çapında bir ülke olması hedeflenmiştir.

Şanlıurfa küme analizi aşamasında coğrafi mekanda yer alan 60 adet işletme ziyaret edilmiş ve söz konusu kuruluşlar arası iletişimin düzeyinin belirlenmesi için yoğun çalışmalar yürütülmüştür.

2.3. KALKINMA AJANSLARI VE KÜMELENME İLİŞKİSİ

Kalkınma ajansları ve kümelenme faaliyetleri arasında da oldukça yakın ilişkiler bulunmaktadır. Kalkınma ajansları kümelenme faaliyetlerine destek veren önemli kurumlardır.

2.3.1. Kalkınma Ajansları

Devlet Plânlama Teşkilatı (DPT) tarafından bölgesel ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme alanında yaşanan yapısal dönüşümün ve sürdürülebilir kalkınmanın en önemli kurumları arasında yer alacağı öngörülen kalkınma ajansları 2006 yılında kabul edilen 5449 sayılı Kanun uyarınca kurulmaya başlanmıştır. Türkiye’de AB İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey 2 uyarınca 26 alt bölge tanımlanmış ve her alt bölge için bir kalkınma ajansı kurulması planlanmıştır. Bu durum, AB Katılım Ortaklığı Belgesi’nde yer alan taahhütler içerisinde yer almaktadır. Buna göre, ilk olarak Çukurova Kalkınma Ajansı 6 Ocak 2007 tarihinde, bir hafta sonra ise, İzmir Kalkınma Ajansı pilot uygulama olarak faaliyete geçirilmiştir. Ancak, bu aşamada yargı süreci başlamış ve kalkınma ajansları Anayasa Mahkemesi’nin kararına kadar sürüncemede kalmışlardır. Anayasa Mahkemesi’nin kararını müteakiben süreç yeniden hızlanmış ve 2008 yılında sekiz kalkınma ajansı daha kurulmuştur (Karataş, 2009: 68). 2009 yılının Temmuz ayında çıkarılan Bakanlar Kurulu Kararı ile aralarında Aydın, Denizli ve Muğla illerini kapsayan T.C. Güney Ege Kalkınma Ajansı’nın da olduğu 16 ajans daha kurularak ülkemizdeki ajans sayısı 26’ya ulaşmıştır (<http://www.geka.org.tr/icerik/2/138/anasayfa.htm>).

5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ve ilgili yönetmelikler incelendiğinde kalkınma ajanslarının genel amaçlarının şu şekilde olduğunu söylemek mümkündür (Karataş, 2009: 69):

- Bölgesel kalkınma uygulamaları ile bölge planlarının etkinliğinin ve başarısının yükseltilmesini sağlamak; bölgelerin Türkiye’nin genel büyümesine, gelişmesine, refahına ve istikrarına katkısının artırılmasını temin etmek; sosyal uyum ve adaletin güçlendirilmesi ve değişen küresel rekabet şartlarına adaptasyonun hızlandırılmasını sağlamak,
- Yüksek nitelikli personeli, esnek kaynak ve istihdam yapısı ile kurum, kuruluş ve şahıslara sağladığı yönetsel, finansal, teknik desteklerle başta girişimciler olmak üzere bütün yerel aktörlerin kalkınma çabalarına katılımını teşvik etmek,

- Sağlayacağı proje ve faaliyet desteklerinde kişi, kurum ve kuruluşların eş finansmana dayalı ortak proje üretme ve yönetme kültürü ve yeteneğini geliştirmek; sahiplenme ve işbirliği duygusunu güçlendirmek; bölgenin girişimcilik potansiyelini harekete geçirmek ve bu potansiyeli sürekli olarak yükseltmek,
- Yerel potansiyeli, dinamikleri, özgünlükleri, kaynak ve olanakları ortaya çıkararak harekete geçirmek ve ulusal, uluslararası pazarlarda ekonomik, sosyal, kültürel birer değer haline dönüştürmek,
- Hem ulusal, hem de bölgesel-yerel düzeyde başta istihdam ve gelir olmak üzere ekonomik ve sosyal göstergelerin iyileştirilmesine, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarının azaltılmasına ve dolayısıyla ülkenin genel refahının artırılması ve istikrarının pekiştirilmesine olumlu katkılar sağlamaktır.

DPT, Kalkınma Ajanslarını (KA), “ulusal düzeyde DPT koordinasyonunda, kendine özgü teknik ve finansman (bütçe) mekanizmasına sahip, kâr amacı gütmeyen, hızlı karar alıp uygulayabilen, merkezi ve yerel idarelerin dışında, kamu, özel sektör ve STK’ları bir araya getiren, tüzel kişiliği haiz, 5449 sayılı Kanunla düzenlenmemiş işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabi, Düzey iki bölgeleri esas alınarak Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan teknik kapasitesi yüksek, uygulamacı olmayan, fakat destekleyici, koordinatör ve katalizör olarak faaliyet gösteren kalkınma birimleri” olarak tanımlamaktadır. 5449 sayılı Kanunun birinci maddesinde ifade edildiği üzere; KA, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kurulmaktadır. İlgili kanunun gerekçesinde belirtildiği gibi, kalkınma ajansları Acil Eylem Planı’nda gerçekleştirmesi öngörülen en önemli hukuksal, kurumsal ve yapısal düzenlemeler arasında yer almaktadır (Karataş, 2009: 69).

2.3.2. Kalkınma Ajansları ve Kümelenme

Küme oluşumlarının gelişmesinde işletmeler temel aktör olarak rol alırken, iş dünyasındaki liderler, üniversiteler, eğitim kurumları, araştırma enstitüleri, destekleyici kuruluşlar, yerel yönetimler ve kalkınma ajansları bu sürecin içerisindeki kilit rol alan diğer aktörlerdir. Dünyadaki örneklerde küme oluşumlarında kalkınma ajanslarının rolü; kümelenme potansiyeli olan sektörleri tespit etmek, kümelenme girişimlerinin başlamasına destek olmak ve başlatmak, kümelenme potansiyeli olan sektörlerde ulusal ve uluslararası işbirliği ağları oluşturmak, kümelenmenin gelişimini ve başarılı olmasını çeşitli araçlarla desteklemek olarak sayılmaktadır (Özdemir ve İneler, 2010: 7).

Porter'in rekabetçilik esaslı, kümelenme temelli stratejik ekonomik kalkınma yaklaşımında 'Kalkınma Ajansları' şimdiye kadar genellikle ihmal edilen ama rekabetçilik ve kümelenme için olmazsa olmaz koşulların başında gelen "ilgili ve destekleyici endüstriler değişkeni" altında değerlendirilebilir. Bunun nedeni, kalkınma ajanslarının teknik kapasitesi yüksek, uygulamacı olmayan, fakat destekleyici, koordinatör ve katalizör olarak faaliyet gösteren kalkınma birimleri konumunda olmalarıdır (Karataş, 2009: 71).

Bir coğrafi bölgede faaliyette bulunan sektörleri inceleyerek rekabetçilik potansiyeli olan sektörleri tespit ederek daha fazla katma değer, daha fazla istihdam elde etmeye yönelik çalışmalar gerçekleştirmesi, kalkınma ajanslarının görevleri arasındadır. Ülkemizde özellikle imalat sanayisinin en önemli sorunlarından birisi sektörde faaliyette bulunan işletmeler arasında iletişim ve işbirliğinin az olmasıdır. Hemen her sektör için kurulmuş sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır. Ancak, bu sivil toplum kuruluşlarının çok azı sektöre rekabetçilik ve kümelenme anlamında katkıda bulunmaktadır. Kurulan sektörel birliklerin çoğu vizyonları gereği etkin ve verimli çalışmaktan uzak bir görüntü sergilemektedirler. Sektör içerisinde işbirliği ve iletişimi artırmak sektörün rekabetçiliğine olumlu katkı yapacağı için kalkınma ajansları sektör içi oyuncular, kurum ve kuruluşlar arasında katalizör görevini yerine getirip nihai amaç olan daha fazla katma değer üreterek sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı sağlamayı ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmayı sağlayabilir (Karataş, 2009: 71).

Kalkınma ajansları aynı zamanda bölge içerisindeki işletmelere finansman sağlayarak, bir anlamda finansör görevi de görmektedir. Kalkınma ajansları, yerel idarelerin, üniversitelerin, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarının, sivil toplum kuruluşlarının, kâr amacı güden işletmelerin, kooperatiflerin, birliklerin ve diğer gerçek ve tüzel kişilerin ilgili yönetmelikle “uygun” sayılan türlerdeki proje veya faaliyetlerini “yarışmacı” bir yaklaşımla destekleyebilmesi bu bağlamda değerlendirilebilir. Diğer yandan, organizasyon yapısı gereği faaliyette bulunduğu coğrafi bölge içerisindeki sektörler için “strateji yapıcı” bir misyon da gerçekleştirebilir. Birçok sektör için sorun olan “sektörel strateji eksikliği” Türkiye ekonomisindeki diğer bir önemli konudur (Karataş, 2009: 71-72).

Kalkınma Ajansları, kamu ağırlığının fazlaca hissedildiği kurumlar olarak eleştirilseler de rekabetçilik ve kümelenme perspektifinden bakıldığında Türkiye’de şimdiye kadar yokluğu hissedilen önemli bir kurumsal oyuncu olma potansiyeline sahip birimlerdir. Bu birimlerden ilgili kanun ve yönetmelik hükümleri uyarınca etkin bir şekilde faydalanılırsa birçok bölgede ve birçok sektörde verimlilikle birlikte rekabetçiliği, rekabetçilikle birlikte “etkin” kümelenmeye doğru mesafe kat edilebilir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, işletmeleri bir araya toplamak değil, verimlilik ve inovasyonu artırarak daha fazla katma değer, daha fazla istihdam elde etmek ve makro anlamda ülke ekonomisini güçlendirebilmek için kümelenmeye ağırlık verilmesi gerekliliğidir (Karataş, 2009:72).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AYDIN İLİ VE AYDIN İLİNİN ÖZELLİKLERİ

3.1. AYDIN İLİNİN COĞRAFI ÖZELLİKLERİ VE TARİHÇESİ

Aydın ili hem coğrafi özellikleri açısından önemli bir konumda yer almakta hem de kültürel anlamda zengin bir tarihçesi bulunmaktadır.

3.1.1. Aydın İlinin Coğrafi Özellikleri

Aydın ili, Doğu Avrupa, Orta Asya ve Orta Doğu ülkelerinin tam ortasında yer alan Türkiye'nin tarım, sanayi ve dış ticaret ile turizm faaliyetlerinin bir arada bulunduğu, ekonomisi en gelişmiş bölgelerden biri olan Ege Bölgesi içinde yer almaktadır (Güngör, 2001:105).

Binlerce yıl önce Büyük Menderes Irmağının suladığı bereketli ovalar üzerinde kurulmuş olan Aydın, doğanın kültürle kucaklaştığı ve Türkiye'de turizmin ilk başladığı illerden birisidir (Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, 2010: 11).

Ünlü tarihçi Herodot tarafından “Bizim yeryüzünde bildiğimiz en güzel gökyüzünün altı” olarak nitelendirilen Aydın, tarım, turizm ve sanayi sektörlerindeki potansiyeli, vasıflı insan gücüyle Türkiye'nin, Ege Bölgesi'nin hızla gelişen illerinden biri durumundadır.

Tarih boyunca çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapan Aydın ili ismini Aydınoğlu Beyliği'nden almıştır. Kurtuluş Savaşı yıllarında millî kuvvetler ve efelerin öncülüğünde gerçekleştirilen kahramanca mücadeleler sonucu 7 Eylül 1922 yılında Yunan işgalinden kurtarılmıştır.

İl, 37°-44' ve 38°-08' kuzey enlemleri ile 27°-23' ve 28°-52' doğu boylamları arasındadır. İlin batısında Ege denizi, kuzeyinde İzmir ve Manisa, doğusunda Denizli,

güneyinde Muğla illeri bulunmaktadır. İlin yüzölçümü 8.007 km²'dir. İl bu yüzölçümü ile Türkiye topraklarının %1'ini kaplamaktadır (Genç, 2000: 5).

Aydın, orta ve batı kesiminde verimli ovalar, kuzey ve güneyi dağlar ile çevrili Büyük Menderes Havzası üzerinde kuruludur.

İl merkezi rakımı 65 metre, kıyı şeridi uzunluğu 150 km'yi bulan Aydın ili topraklarının büyük bölümünü dağlık alanlar oluşturur. Batı kesimindeki Akdağ'ın 1.891 m'ye erişen Aktaş Tepesi ilin en yüksek noktasıdır.

Büyük Menderes Vadisi'nin kuzey ve güney bölümlerinde iki dağ sırası yer alır. Kuzeydeki dağların sıraları Afyon-Dinar yakınlarında başlar ve Aydın'ı kat ederek Ege Denizi'nde son bulur. Genel adı Aydın Dağları olan bu dağların uzunluğu 300 km'dir. Aydın Dağları'nın en yüksek tepeleri Karlık (1.723 m), Karadağ (1.353 m), Oyluk (1.460 m) ve Malgaç'tır (1.343 m). İlin güney bölümünde ise, Menteşe Dağları adıyla bilinen dağlar yer alır. Menteşe Dağları üzerindeki başlıca yüksek kesimler, Karıncalı Dağı (1.703 m) ile Madranbaba Dağı'dır (1.618 m) (Ateş, ve diğ., 2001: 3).

Aydın ilinin kuzeyi ve güneyi engebeli arazilerden oluşur. Kuzeyde Aydın Dağları, güneyde Menteşe Dağları yer almaktadır. Bu iki dağlık bölüm arasında Büyük Menderes ovası yer almaktadır (Bekçioğlu, ve diğ., 2006: 11).

Alçak düzlükler ilin özellikle orta ve batı kesiminde geniş alanlar kaplar. Bu düzlükler, Büyük Menderes Irmağı'nın taşıdığı alüvyonların yığılmasıyla oluşan Büyük Menderes Ovası adıyla anılır. Bu düzlüklerin bazı bölümleri Aydın Ovası, Söke Ovası ve Balat Ovası gibi yerel adlarla anılmaktadır.

Aydın ilinin yüz ölçümünün %64'e yakını dağlarla, %15'i platolarla, %21'i ovalarla, dağ ve platoların çoğu ise, ormanlarla kaplıdır. Aydın Ovası 24.000 km²'lik bir alanı kapsamakta olup, tarım için oldukça verimli bir yapıya sahip bulunmaktadır. Ovanın denizden yüksekliği 40 m'dir (Güngör, 2001:106).

Büyük Menderes Ovası kuzeyde ve güneyde kırık fay çizgileriyle sınırlanmış etkin bir deprem alanı üzerinde yer alır. Dağların genellikle kıyıya koşut oluşu, çok girintili çıkıntılı bir kıyı oluşmasına neden olmuştur.

Söke Ovası'nın denize ulaştığı ve Büyük Menderes Deltası'nın bulunduğu kıyı şeridi oldukça uzun, düz ve sığdır. Dilek Yarımadası ve yarımadanın güneyinde yer alan Büyük Menderes Deltası, Kuşadası ve Söke ilçesi sınırları içinde yer almaktadır.

Dilek Yarımadası, güneyinde yer alan Büyük Menderes Deltası'nın oluşum sürecinde birçok lagün ve bataklığı bünyesinde barındıran sulak alanlar zengin bir flora ve faunaya sahiptir.

“Bafa Gölü” ilin en büyük gölü olup Büyük Menderes Deltası'nın güney doğusunda bulunmaktadır. Toplam alanı 3.516 hektarı geçen gölün maksimum derinliği 25 metreye ulaşmaktadır. Bu göl, ülkemizdeki sulak alanlardan biri olan Büyük Menderes Deltasının jeomorfolojik gelişimi sonucunda Ege Denizi'nin bir koyu iken göl halini almıştır. Göl çevresi bitki örtüsü, ılgınlarda, zeytinliklerden ve çam ormanlarından meydana gelir. Gölde irili ufaklı adalar mevcuttur. Tabiat Parkı ilan edilen Bafa Gölü, Büyük Menderes Deltasının sahip olduğu ekosistem özelliklerini bünyesinde barındırmakta ve nesli tehlike altında bulunan birçok kuş türüne çoğalma ve kışlama ortamı yaratmaktadır.

İlin sınırları içinde büyük küçük birçok akarsu mevcuttur. Afyon il sınırları içerisinde doğup, il sınırlarından Ege Denizi'ne dökülen Büyük Menderes Nehri'nin toplam uzunluğu 435 km'dir. Aydın ili içindeki uzunluğu 170 km'dir. Çine Çayı, Akçay ve Dandalas çaylarının sularını toplayarak Ege Denizi'ne dökülür. Bu iki yan kolun dışında yaz ve kış aylarında debileri değişen birçok dere mevcuttur. Bu akarsuların, yağış havzasının büyüklüğüne ve yağışın şiddetine göre zaman zaman debileri yükselerek akmakta oldukları yatak dışarısına taşarak taşkın etkisi yaratmaktadırlar (Güngör, 2001:105).

Akarsu vadileri dışında Samsun Dağlarının batısında bir ay şeklinde denize doğru açılan Davutlar Platformu Aydın ilinin başlıca düzlüklerindedir.

İlin önemli maden varlıkları arasında, linyit ve zımpara taşı öncelikli paya sahiptir. Diğer maden varlıkları ise; altın, civa, demir, feldspat, kuvars, kükürt, uranyum, tuğla kiremit hammaddesi şeklindedir. İlde çıkarılan madenlerden linyit, yakıt olarak kullanılmaktadır (Azazi, 2003: 84).

Aydın iline ait coğrafi bilgiler Çizelge 3.1’de sunulmaktadır.

Çizelge 3. 1: Aydın iline ait coğrafi bilgiler

Yüzölçümü	8007 km ²
Rakım	65 m
İlin En Yüksek Noktası	1891 m
Kıyı Şeridi Uzunluğu	150 km
Ortalama Sıcaklık	18° C / yıl
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	81 gün / yıl
Ortalama Yağış Miktarı (m ²)	678 mm / yıl
Tarım Arazisi	395.494 ha
Orman Arazisi	298.000 ha
Göl Bataklık	14.271 ha
Çayır Mera	47.466 ha
Sulanabilir Arazi	252.486 ha
Yer Üstü Su Kaynağı	3 milyon 800 bin hm ³
Yer Altı Su Kaynağı	292 milyon hm ³

Kaynak: Erdoğan, B. (2008) Aydın İlinin Yatırım İklimi, Yüksek lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Aydın.

Aydın ilinin siyasi haritası ise, Şekil 3.1’de sunulmaktadır.

Şekil 3. 1: Aydın İli Siyasi Haritası

Çizelge 3.1 ve Şekil 3.1 birlikte incelendiğinde, Aydın İlinin gerek konum, gerekse coğrafik özellikler bakımından önemli bir yere sahip olduğu açıkça görülmektedir.

3.1.2. Aydın İlinin Tarihçesi

İşkâna uygun iklim koşulları ve bereketli toprakları ve “Uygurluklar Vadisi” olarak adlandırılan Büyük Menderes Havzası tarihin her döneminde iskân edilmiş, yoğun bir kültür gelişimine sahne olmuştur. Havzanın kültür tarihini Peschlow tarafından Beşparmak Dağları’nda keşfedilen kaya resimleriyle günümüzden on bin yıl geriye götürmek mümkün olmuştur. Bu kültürel süreç içerisinde Aydın’ın önemli bir yeri vardır. İzmir-Denizli-Muğla yolları kavşağında olması onun bu önemini daha da arttırmaktadır (Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, 2010: 12).

Prehistorik devirlerde Aydın’da birçok höyük ve yerleşim yeri tespit edilmiştir. Bunların en önemlisi bugün belediye sınırları içerisinde kalan Deştepe diğer adıyla Dedekuyusu höyüğüdür. Bu höyükten elde edilen seramik buluntularına göre yerleşimin tarihi M.Ö. 4500 yıllarına kadar dayanmaktadır. Araştırmacıların Ege ve Orta Anadolu’da yaptıkları incelemelerde, Aydın’ın ilk tarihi bilgilerine Hitit kaynaklarında rastlandığı açıklanmaktadır. Hitit kaynaklarına göre, batıda “Seha” adında bir ırmaktan ve onun suladığı bir vadiden söz edilmektedir. Bu yer, hiç kuşkusuz Büyük

Menderes'tir. Seha'nın kuzeyindeki topraklara ise "Lukka" ülkesi denilmiştir (Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, 2010: 13).

Hitit kaynaklarına dayanarak Apasa'nın Efes, Milavanda'nın Milet, Pariyana'nın Priene, İlyalanda'nın Alinda ve Waliwanda'nın Alabanda olduğu bilinmektedir. Daha sonraları Ege kıyılarına gerek deniz yoluyla, gerekse doğudan ve kuzeyden gelen kavimlerin bu yöreyi istila etmesi sonucu yörede değişik uygarlıklar gelişmiştir. Tralleis bugünkü Aydın, Antik Çağ yazarlarından Strabon'a göre Argoslu ve Trakyalı kavimlerce kurulmuştur. Nysa ve Magnesia gibi kentlerin bu kavimler tarafından kuruldukları ve daha önceki adı Atria olan Aydın'ı onardıkları bilinmektedir. M.Ö. 400'de Spartalılar Aydın ve çevresini Perslerden almaya çalışmışlar fakat başaramamışlardır. Tarihte ilk defa Spartalı General Thipron'un M.Ö. 400 yıllarında Perslere karşı giriştiği bağımsızlık savaşı sırasında anılan kent, M.Ö. 344'de Büyük İskender tarafından Pers egemenliğinden kurtarılmış, daha sonra Helenistik krallıklar arasında sık sık el değiştirmiştir. Roma İmparatoru Neron döneminin sonuna kadar "Ceasarec" adıyla anılan Aydın, M.S. 1. yüzyılda "Tralleis" adıyla anılmaya başlanmıştır. Tralleis M.Ö. 260'da Magnesia Savaşlarından sonra da Bergama krallarının eline geçmiştir (Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, 2010: 13).

M.Ö. 129'da Roma İmparatorluğu'nun Asya Eyaletine bağlanan Tralleis, Pontus Kralı Mithridates Eupatoria'nın Roma egemenliğine başkaldırmasıyla M.Ö. 88'den itibaren 4 yıl süreyle Pontusların yönetiminde kalmış; M.Ö. 84'de tekrar Roma'ya bağlanan kent, M.Ö. 26'da şiddetli bir depremden hasar görmüştür. İmparator Augustus'un yardımıyla onarılmış, ismi Caesarea olarak değiştirilmiştir. Bölgede başta Tralleis olmak üzere, Aphrodisias, Miletos, Alinda, Alabanda, Nysa, Magnesia, Amyzon, Panionion, Neopolis, Mastaura, Antiokya, Gerda, Akharaka, Harpasa, Piginda, Orthosia, Phygela gibi önemli Antik Kentler kurulmuştur (Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, 2010: 13).

Bizans egemenliğindeyken piskoposluk merkezi olan kent 12. yüzyılda Türklerin eline geçmiştir. Aydın kenti 1282'de Menteşe Bey tarafından alınarak Menteşeoğulları topraklarına katılmıştır. Türkler, Ch. Texier'in belirttiği gibi mevkiinin

güzel olması sebebiyle şehrin adını Güzelhisar olarak değiştirmişler fakat Tralleis’de oturmayıp kentin güney eteğindeki Nekropol üzerinde yeni bir şehir kurmuşlardır. Güzelhisar daha sonra Aydınogulları idaresine geçmiş ve 1426’da 2. Murat tarafından Osmanlı topraklarına katılan kent Anadolu eyaletine bağlı bir sancak olmuştur. Batı Anadolu’nun önemli bir kültür merkezi olan Aydın 16. yüzyıl sonlarında birçok ayaklanmalar yaşamış; 2. Mahmut döneminde Müşirlik, Tanzimat’tan sonra eyalet, 1867’de ise, vilayet olmuştur (Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, 2010: 13-15).

Anadolu’nun ilk demiryolu Aydın-İzmir arasında yapıp işletmeye açılmıştır. 27 Mayıs 1919’da Yunanlılar tarafından işgal edilmiş, 30 Haziran 1919’da geriye alınan kent tekrar işgal edilmiş ve kent 7 Eylül 1922 yılında işgalcilerden kurtarılmıştır. Güzelhisar adı 17. yüzyıla kadar kullanılmış, ancak, Anadolu Eyaletinde diğeri Menemen’in kuzeyinde olmak üzere aynı isimli iki şehrin bulunması ve herhangi bir karışıklığa meydan verilmemesi için Aydın Sancağı’nda, Aydın Sancağı’ndaki anlamında “Aydın-Güzelhisarı” veya “Güzelhisarı Aydın” denilmiştir. Bu isim 19. yüzyılın sonlarına kadar kullanılmış, giderek Güzelhisar düşmüş Aydın revaç bulmuştur. Aydınlılar altı yüzyıllık “Güzelhisar” ismini bir vefa örneği olarak Aydın’ın bir mahallesinin adında yaşatmaktadırlar. Güzelhisar-ı Aydın 1811’de sancak, 1826’da da yeni yapılan Aydın Eyaleti’nin merkezi olmuştur (Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, 2010: 15).

Aydın, bugün Türkiye Cumhuriyeti’nin 9. ili, modern bir kent, kültür ve tabiat varlıklarıyla açık hava müzesi görünümüyle yine tarihsel işlevini hala sürdürmektedir (Aydın Tarım İl Müdürlüğü, 2010: 17).

3.2. AYDIN İLİNİN SOSYAL VE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Aydın ilinin sosyal ve demografik özellikleri bu ilde gerçekleştirilecek bir kümelenme faaliyeti için önemli bir faktör olarak dikkate alınması gerekir.

3.2.1. Aydın İlinin Sosyal Özellikleri

Aydın ilinin sosyal özellikleri kapsamında nüfus ve eğitim unsurları incelenecektir.

3.2.1.1. Nüfus

1927-2000 döneminde Aydın ilinin nüfusu sürekli artış göstermiştir. Aydın ilinde en düşük yıllık nüfus artış hızı % 0,088 ile 1940-1945 döneminde ve en yüksek yıllık artış hızı ise % 0,422 ile 1950-1955 döneminde gerçekleşmiştir. 1990-2000 döneminde ise ilin yıllık nüfus artış hızı % 14,2'dir. 1927 yılında Aydın ili ülke nüfusu içinde % 1,6'lık bir paya sahip iken, 2000 yılında bu payı yaklaşık % 1,4'e düşmüştür. (Erdoğan, 2008: 57).

Son 80 yılda Türkiye'nin nüfusu (71.517.100 kişi) yaklaşık beş kat artış gösterirken Aydın ilinin nüfusu yaklaşık 4,5 kat artış göstermiştir (Aydın Ticaret Odası-1, Erişim tarihi: 01.12.2010). 2009 yılı sonu itibariyle açıklanan Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne göre Aydın ilinin nüfusu 979.155 kişidir (Aydın Tarım İl Müdürlüğü, 2010: 17).

Ülke nüfusunun % 75'i şehirlerde yaşamaktayken il nüfusunun % 58'i (556.700 kişi) şehirlerde, %42'si ise, (408.800 kişi) kırsal kesimde yaşamaktadır. Türkiye'de kilometrekareye düşen kişi sayısı 93 iken, Aydın ilinde bu rakam 123'tür. Aydın ilinde 16 ilçe, 53 belediye, 489 köy, 265 mahalle kuruluşu bulunmaktadır (Aydın Ticaret Odası-1, Erişim tarihi: 01.12.2010, Erişim tarihi: 01.12.2010).

Aydın ilinin nüfusuna dair ayrıntılı bilgiler Çizelge 3.2.'de sunulmaktadır.

Çizelge 3. 2: Aydın ilinin nüfusa dair ayrıntılı bilgisi

	İl/ilçe Merkezleri			Belde/köyler			Toplam		
AYDIN	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Merkez	171.242	84.967	86.275	64.134	31.934	32.200	235.376	116.901	118.475
Bozdoğan	9.725	4.788	4.937	26.720	13.557	13.163	36.445	18.345	18.100
Çine	20.277	10.050	10.227	33.417	16.773	16.644	53.694	26.823	26.871
Germencik	12.544	6.133	6.411	30.980	15.302	15.678	43.524	21.435	22.089
Karacasu	6.156	3.078	3.078	14.933	7.328	7.605	21.089	10.406	10.683
Koçarlı	6.707	3.338	3.369	20.364	10.113	10.251	27.071	13.451	13.620
Kuşadası	58.650	29.982	28.668	20.143	10.319	9.824	78.793	40.301	38.492
Kuyucak	7.813	3.783	4.030	22.078	10.958	11.120	29.891	14.741	15.150
Nazilli	108.056	53.215	54.841	35.571	17.830	17.741	143.627	71.045	72.582
Söke	65.974	33.064	32.910	49.516	24.952	24.564	115.490	58.016	57.474
Sultanhisar	5.890	2.957	2.933	15.187	7.454	7.733	21.077	10.411	10.666
Yenipazar	6.627	3.183	3.444	6.988	3.486	3.502	13.615	6.669	6.946
Buharkent	6.955	3.378	3.577	5.750	2.880	2.870	12.705	6.258	6.447
İncirliova	18.921	9.456	9.465	23.372	11.585	11.787	42.293	21.041	21.252
Karpuzlu	2.202	1.125	1.077	10.499	5.259	5.240	12.701	6.384	6.317
Köşk	9.778	4.862	4.916	17.390	8.817	8.573	27.168	13.679	13.489
Didim	39.183	20.468	18.715	11.758	6.060	5.698	50.941	26.528	24.413
Toplam	556.700	277.827	278.873	408.800	204.607	204.193	965.500	482.434	483.066

Kaynak: Aydın Ticaret Odası, Sosyal ve demografik bilgiler, Erişim Tarihi: 01.12.2010

3.2.1.2. Eğitim

Aydın'ın eğitim durumunu incelendiğinde; mevcut eğitim kurumları, bu kurumların sahip oldukları öğretmen ve okul sayıları bakımından yeterli bir seviyeye ulaşmış bulunmaktadır. İlköğretim kademesi de dahil olmak üzere Aydın ili, Türkiye ve Ege ortalamalarının üstünde okullaşma oranlarına sahiptir (Bekçioğlu, ve diğ., 2006: 15).

Aydın ili genelinde 2009–2010 yılında; 34 okul öncesi kurum, 464 ilköğretim okulu, altı özel eğitim okulu ve 100 genel ve meslek lisesi olmak üzere toplam 604 okul bulunmaktadır.

Aydın ilinde okullaşma oranları incelendiğinde; okul öncesi eğitimde Aydın ili %44 ile Türkiye ortalaması olan %37'nin üzerinde; ilköğretimde %100 ile Türkiye ortalaması olan %89'un üzerinde; ortaöğretimde %75 ile Türkiye ortalaması olan %68'in üzerinde bir performans göstermektedir. Ayrıca okur-yazar oranı Türkiye'de %82 iken, Aydın ilinde %92 olarak gerçekleşmiştir. (Aydın Ticaret Odası-1, Erişim tarihi: 01.12.2010).

Eğitim alanında Aydın OKS ve ÖSS'de son yirmi yıldan bu yana en başarılı iller arasında yer almaktadır. Aydın ili 2009-ÖSS sınav sonuçlarına göre Türkiye sıralamasında sözel alanda ikinci sırada, eşit ağırlık alanında birinci sırada, sayısal alanda ise beşinci sırada yer almıştır. Aydın Fen Lisesi mezunu bir öğrenci ÖSS Sayısal-1 puan türünde Türkiye Birincisi, Aydın Özel Yesevi Koleji mezunu bir öğrenci ÖSS Eşit-Ağırlık -2 puan türünde Türkiye yedincisi olmuştur. Aydın'da okul, aile, öğretmen ve öğrenciler arasındaki işbirliği ile bilgi teknolojisi sınıflarının yaygınlaştırılması çalışmaları hızla devam ettirilmektedir. Bu kapsamda toplam 615 okul ve kurumun ADSL (hızlı internet erişim) bağlantısı yapılmıştır (Aydın Ticaret Odası-1, Erişim tarihi: 01.12.2010).

3.3. AYDIN İLİNİN EKONOMİK ÖZELLİKLERİ

Aydın ilinin ekonomik özellikleri kapsamında ise, ekonomik yapı, doğal kaynak, tarım, hayvancılık, turizm ve kültür, sanayi ve ticaret unsurları incelenecektir.

3.3.1. Ekonomik Yapı

Aydın ili Türkiye ekonomisinin Gayri Safi Millî Hâsılasındaki payı %1,4'tür. (2001 GSYİH AYDIN 2.342.626.577 TL, TÜRKİYE 178.412.438.499 TL)

İl Gayri Safi Yurt İçi Hâsılasının 2001 yılı sektörel dağılımı şöyledir:

- Tarım %30.3,
- Sanayi %7.5,
- İnşaat %5.7,
- Ticaret %27.5 (toptan ve perakende ticaret % 18.3, otel, lokanta hizmetleri %9.2),
- Ulaştırma ve haberleşme %9.4,
- Malî kuruluşlar %1.8,
- Konut sahipliği %4.3,
- Serbest meslek ve hizmetler %3.5,
- Devlet hizmetleri %9.4, ve diğer % 0.6 şeklindedir (Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, 2010: 17).

3.3.2. Aydın İlinde Doğal Kaynaklar

Aydın ilinde önemli maden varlıkları arasında linyit kömürü ve zımpara taşı öncelikli paya sahiptir. Diğer maden varlıkları mermer, demir, feldspat, kuvars, kükürt, tuğla-kiremit hammaddesi şeklindedir. Porselen, vitrifiye seramik hammaddesi olan feldspat, potasyum, sodyum ve kuvarsin ildeki üretimi; ülke toplam üretiminin yaklaşık %95'ini oluşturacak şekilde Çine ve yöresindeki maden rezervlerinden karşılanır. Üretilen madenlerin yaklaşık yıllık 500.000-600.000 tonu iç piyasaya 2.500.000 tonu da dış piyasaya satılarak il ekonomisine katma değer kazandırmaktadır.

Çimento sanayinin önemli hammaddesi olan kaolen, kalker ve kil varlığı nedeniyle çimento sanayi gelişmiştir. İlin bazı ilçe ve köylerinde işletilen kireç taşı ve kil ocakları küçük ölçekli olup, temel olarak inşaat malzemeleri sanayine hammadde üretmektedirler. Yine yeraltı kaynaklarından olan memba suları, içme suyu olarak şişelenerek tüketiciye sunulmakta, il sanayisindeki yeri, artan üretimle beraber gelişme göstermektedir. Bu kaynakların geliştirilerek daha modern tesislerin kurulması, istihdam ve ekonomiye katkı sağlanması açısından oldukça büyük önem taşımaktadır (Aydın Sanayici ve İş Adamları Derneği, Erişim Tarihi: 11.01.2011).

Aydın ilinin en önemli yeraltı zenginliği jeotermal enerji kaynaklarıdır. Birçok yörede olmakla birlikte özellikle Germencik-Ömerbeyli jeotermal sahası 230°C ile Türkiye'de en yüksek sıcaklığa sahip jeotermal enerji sahasıdır. Ayrıca potansiyel bakımından da Türkiye'nin en zengin jeotermal alanıdır. Jeotermal kaynakları kent ısıtması ve soğutması için uygun yatırım alanlarıdır. Bu alanların değerlendirilmesine ihtiyaç vardır (Aydın Sanayici ve İş Adamları Derneği, Erişim Tarihi: 11.01.2011).

Temiz, yenilenebilir, ucuz ve çevre dostu diğer enerji kaynaklarından birisi de rüzgâr enerjisidir. Yapılan ölçümler sonucu Söke ve Didim İlçelerindeki rüzgâr hızının, rüzgâr enerjisi uygulamaları için uygun olduğu tespit edilmiştir (Aydın Sanayici ve İş Adamları Derneği, Erişim Tarihi: 11.01.2011).

Doğalgazın ülke genelinde yaygınlaştırılması amacıyla etüt projesi 1999-2000 yıllarında yapılan Güney İletim Hattı güzergahında yer alan illerin (Konya-Isparta-Denizli-Aydın-İzmir) doğalgaza kavuşturulması için Konya-İzmir Doğalgaz İletim Hattı kapsamında Aydın iline doğalgaz verilmesi planlanmıştır. Doğalgazın sanayide ve kent ısıtmasında kullanılmasıyla birlikte, Aydın ilinde son yıllarda kış aylarında gözlenen hava kirliliği önlenecek, sanayi sektöründe doğalgazdan kaynaklanan rekabet imkanları eşit koşullarda sağlanmış olacaktır. Bu nedenle, projenin hızlandırılarak hizmete sunulması Aydın ili açısından önem taşımaktadır (Aydın Sanayici ve İş Adamları Derneği, Erişim Tarihi: 11.01.2011).

3.3.3.Aydın İlinde Tarım

Tarım sektörü, Aydın ekonomisinde ticaret sektörü ile birlikte ilk sırada yer almaktadır. İktisaden faal nüfusun % 62'si tarım sektöründe faaliyet göstermektedir. 832.102 hektar olan il yüzölçümünün %47.5'i tarım alanı, %39.2'si orman ve fundalık alan, %5.7'si çayır ve mera, %7.5'i de tarım dışı araziden oluşmaktadır (Ateş, ve diğ., 2001: 23).

Aydın ili sınırları içerisinde tarım arazisi olarak saptanan toplam 3.621.296 dekar arazinin %1'i kültüre elverişli hazine arazisi, %0,5'i kültüre elverişli boş hazine arazisi, %0,1' i hazine ile şahıslar arasında ihtilafli arazi, %0,2'si vakıf arazisidir. Bu arazilerin, %12'si merkez, %9'u Bozdoğan, %17'si Çine, %5' Germencik, %5'i Karacasu, %5'i Koçarlı, %6'sı Kuşadası, %7'si Kuyucak, %5'i Nazilli, %23'ü Söke, %3'ü Sultanhisar, %3'ü Yenipazar ilçelerine aittir. Vergi kayıtlarına göre toplam tarım arazisinin %71'i köyde oturan köy halkına, %29'u köy dışında oturanlara aittir (Erdoğan, 2008: 61).

Aydın ili toprak, iklim, topoğrafik yapı ve ekolojik özellikleri ile polikültür tarıma elverişlidir. Tarımın her kolunda yetiştiriciliğin yapılabildiği güçlü bir potansiyele sahiptir. 979.155 olan genel nüfusun %41'i köylüdür. Şehirde yaşayan nüfusun bir kısmı da tarımla uğraşmakta ve böylece toplam nüfusun % 55'i geçimini tarımdan sağlamaktadır. Ekonomik hayatın temelini oluşturan tarımın ağırlığı sanayi ve ticaret sektöründe de yoğun olarak hissedilir. Sanayi tesislerinin üretiminin % 90'ı doğrudan veya dolaylı tarıma dayalıdır.

Aydın ilinin Türkiye'nin tarımsal üretimindeki payı %3,5 civarındadır. Tarım sektörü içerisinde bitkisel üretim, hayvancılık, balıkçılık önemli alt sektörlerdir. Bitkisel üretimde en önemli ürünler incir, zeytin, kestane, pamuk ve narenciyedir. Aydın ilinin son yıllarda hayvancılık alanında da bir atılım içerisine girdiği görülmektedir (Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, 2010: 20).

Aydın ilinde kültür arazilerinin kullanımı Çizelge 3.3.'te sunulmaktadır.

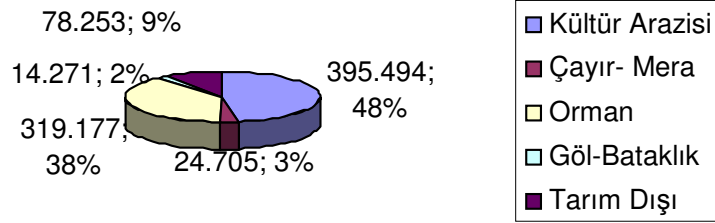

Çizelge 3. 3: Kültür arazilerinin kullanımı

Arazi Kullanımı	Alan (ha)	Kültür Arazisine Oranı (%)	Toplam Alana Oranı (%)
Zeytin ve Meyvelik	201.888	51,0	24,3
Turunçgiller	5.366	1,4	0,6
Bağ	1.754	0,4	0,2
Tahıllar	70.477	17,8	8,5
Endüstri Bitkileri	47.305	12,0	5,7
Yem Bitkileri	35.670	9,0	4,3
Sebze Alanları	10.769	2,7	1,3
Diğer Alanlar	22.265	5,6	3,2
TOPLAM	395.494	100	48,1

Kaynak: T.C. Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın'da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın, S: 21.

Aydın ilindeki Arazi Dağılımı Şekil 3.2'de gösterilmektedir.

Şekil 3. 2: Aydın ilindeki Arazi Dağılımı

Kaynak: T.C. Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın'da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın.

Çizelge 3.3. ve Şekil 3.2 birlikte incelendiğinde, Aydın ilinde toplam arazinin %48'lik kısmının kültür arazisi olduğu görülmektedir. Kültür arazisinin yarısından biraz fazlasına zeytin ve meyve dikilirken, diğer bitkiler geriye kalan kısımda yer almaktadır.

Büyük Menderes Irmağı'nın suladığı bereketli ovalar üzerinde 831.900 ha alanda kurulu olan Aydın ili, sahip olduğu toprak ve su kaynaklarının zenginliği ile Akdeniz İklimi sayesinde her türlü bitkisel üretimin yapılması gibi önemli bir tarım potansiyeline sahiptir. Toplam alanın,% 47,55'i olan 395.494 hektarında tarım yapılmaktadır.

Aydın'da tarıma elverişli alanların %64'ünü sulanabilir araziler oluşturmaktadır. Bu oran, Aydın'ın, tarımın gelişmesi yönünden, çok büyük sulama imkânlarına sahip olduğunu göstermektedir. Tarımsal ürün çeşitliliği ve yüksek katma değer elde edilmesi, sulama imkânlarının bolluğu ilin tarıma katkısını göstermektedir. Sulama imkânının yanında, iklimin elverişliliği, toprakların verimli olması Aydın'da üretim yöntemlerinin gelişmesini sağlamıştır (Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, 2010: 20).

Aydın'da tarımsal üretim, meyve, sebze ve endüstriyel bitkiler ağırlıklıdır. En önemli endüstriyel tarım ürünü pamuktur. Pamuktan sonra ikinci sırayı tütün almaktadır (Bekçioğlu, ve diğ., 2006: 25).

Aydın İlinde Pamuk

Pamuğun anavatanı konusunda bir kesinlik bulunmamakla birlikte Asya (Hindistan), Amerika ve Afrika'dan yayıldığı tahmin edilmektedir. Arkeolojik kanıtlar Hindistan ve Güney Amerika'da 6000 ila 7000 yıl önce pamuğun yetiştirildiği ve giyimde kullanıldığını göstermektedir.

Türkiye'de M.Ö. 330 yılına uzanan bir tarihçesi olmasına karşın asıl gelişmesi 11. yüzyılda Selçuklu ve 14. yüzyılda Osmanlı Türkleri zamanında olmuş; Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan sonra da pamuk tarımına büyük önem verilmiştir.

Türkiye'de yetiştirilen pamuklar orta liflidir ve birçok çeşidi bulunmaktadır. Pamuk, özellikleri nedeniyle sentetik elyaf üretimindeki gelişmelere rağmen dünyadaki stratejik önemini korumaktadır.

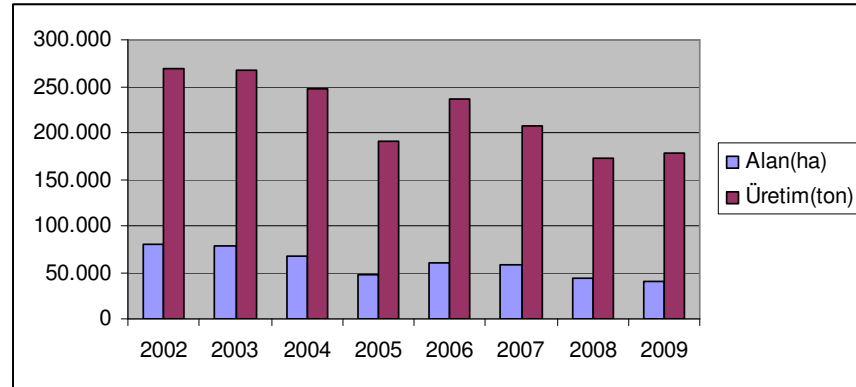
Aydın ilinde yıllara göre pamuk alanları ve üretim miktarları çizelge 3.4'de sunulmaktadır.

Çizelge 3. 4: Aydın İlinde Yıllara Göre Pamuk Alanları ve Üretim Miktarları

Yıllar	Alan(ha)	Üretim(ton)
2002	79.463	269.147
2003	77.685	267.309
2004	67.636	247.008
2005	47.695	190.123
2006	59.523	235.767
2007	57.650	207.813
2008	44.199	172.013
2009	40.008	178.384

Kaynak: T.C. Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın'da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın, S: 30.

Çizelge 3.4'te sunulan bilgiler ayrıca şekil 3.3'da da gösterilmektedir.

Şekil 3. 3: Yıllara Göre Pamuk Alanları ve Üretim Miktarları

Kaynak: T.C. Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın'da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın,

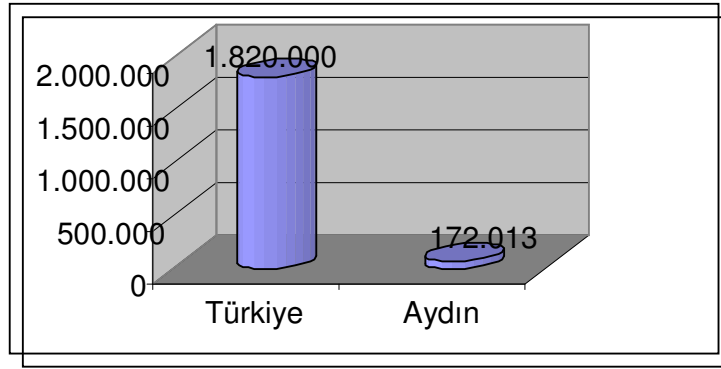
Çizelge 3.4 ve Şekil 3.3. birlikte incelendiğinde, Aydın ilinde hem pamuk alanları hem de pamuk üretiminde yıllar itibariyle düşen bir trend olduğu anlaşılmaktadır. Aydın ilinde pamuk üretiminin rolü zaman içinde azalmaktadır.

Türkiye ve Aydın'da gerçekleştirilen pamuk üretimlerinin karşılaştırılması Çizelge 3.5.'te sunulmaktadır.

Çizelge 3. 5: Türkiye ve Aydın'da Pamuk Üretimi

Üretim (ton)	Türkiye	Aydın	Aydın'ın Payı (%)
Pamuk	1.820.000	172.013	9,45

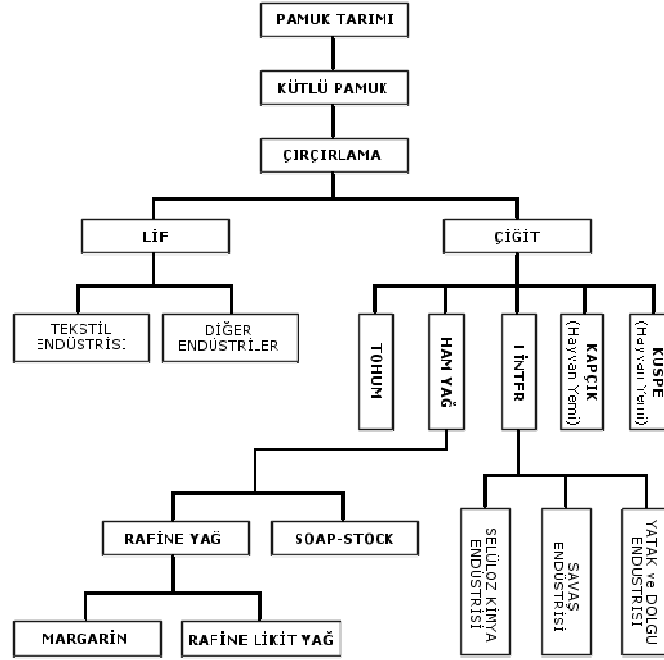
Çizelge 3.5'te sunulan bilgiler ayrıca, Şekil 3.4'te de gösterilmektedir.

Şekil 3. 4: Türkiye ve Aydın'da Pamuk Üretimi

Kaynak: T.C. Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın'da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın,

Çizelge 3.5 ve Şekil 3.4 birlikte incelendiğinde, Türkiye'nin yıllık pamuk üretiminin yaklaşık %10'luk kısmını Aydın ilinin gerçekleştirdiği görülmektedir. Anlaşılacağı üzere, daha önce bahsedilen ürünlere nispeten pamuk bitkisinin yeri biraz daha geridedir.

Pamuk bitkisinin çok önemli kullanım alanları bulunmaktadır. Bu kullanım alanları şekil 3.5'de sunulmaktadır.

Şekil 3. 5: Pamuğun Kullanım Alanları

Kaynak: (<http://www.tarispamuk.com.tr/>)

Şekil 3.5 incelendiğinde, pamuğun tekstil endüstrisinden kimya endüstrisine, savaş endüstrisinden gıda endüstrisine kadar birçok alanda yaygın olarak kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Aydın İlinde İncir

Dutgillerden olan incir ağacının tarihi insanlık kültürü kadar eskidir ve eski uygarlıklarda verimlilik sembolü olarak kabul edilir. İncirin anavatanı tüm kutsal kitaplarda da belirtildiği gibi Önyasya ile Akdeniz havzası yani, Türkiye'dir (Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, 2010: 24).

Türkiye, dünyanın en önemli taze incir üretici ülkesi olmasının verdiği bir avantajla, kuru incir üretiminde ve ihracatında da lider ülke konumundadır.

Türkiye'nin kuru incir ihracat ettiği ülkeler arasında, 7300-8000 ton ile Fransa ilk sırada yer alırken, onu sırasıyla Almanya (6500-8000 ton) ve İtalya (4500-5500 ton) izlemektedir. Dünya kuru incir ihracatında Türkiye ilk sırada yer alırken, onu sırasıyla

İran, İspanya, Suriye ve Yunanistan gibi ülkeler izlemektedir. Özellikle İran bu konuda büyük bir ilerleme sağlamıştır. Henüz beş yıl öncesine kadar piyasada önemli sayılabilecek kuru incir ticaret hacimleri yok iken, son üç-dört yıldır oldukça hızlı ve istikrarlı gelişme kaydetmiştir. Türkiye 35000-45000 tonluk yıllık kuru incir ihracatından, yaklaşık 70-80 milyon dolar gelir sağlamaktadır (Armağan ve diğerleri, 2005: 36).

Türkiye, dünya taze incir üretimi ile kuru incir üretiminin yarısından fazlasını karşılamaktadır. Türkiye'nin ihraç ettiği incirin %65'i Aydın'da üretilir. Aydın, kaliteli incir üretimi ve kapasite üstünlüğü ile Türkiye incir üretiminde ilk sırada yer alır. Türkiye'nin incir merkezi olan Aydın il sınırları içerisinde 258 yerleşim biriminde incir tarımı yapılmaktadır. Aydın'da 6,4 milyon adet incir ağacı bulunmaktadır. Bu ağaçlardan elde edilen taze incir miktarı yılda ortalama 140-170 bin ton arasında değişmekte ve bu miktarın yaklaşık %90'ı kuru incir olarak islenmektedir (Aydın Ticaret Odası, 3- Erişim Tarihi: 08.01.2011).

Dünya kuru incir üretiminde %55'lik bir payla birinci sırada yer alan Türkiye'de en kaliteli incir Büyük Menderes Havzası'nda Aydın yöresinde yetiştirilmektedir. İncir, protein karbonhidrat, fosfor, kalsiyum, sodyum, potasyum, magnezyum, demir içerir. A, B1, B2, B3, B6, C vitamini ve folik asit açısından zengindir.

Kurutulmuş incirin besin değeri daha yüksektir. Hücreleri yenileme özelliği ve kemik ile diş oluşumunda olumlu etkileri vardır. İçeriğindeki benzaldehit nedeniyle kanserli hücrelerin büyümesini önler. Sindirimi kolaylaştırır. Bağırsakları yumuşatır (Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, 2010: 24).

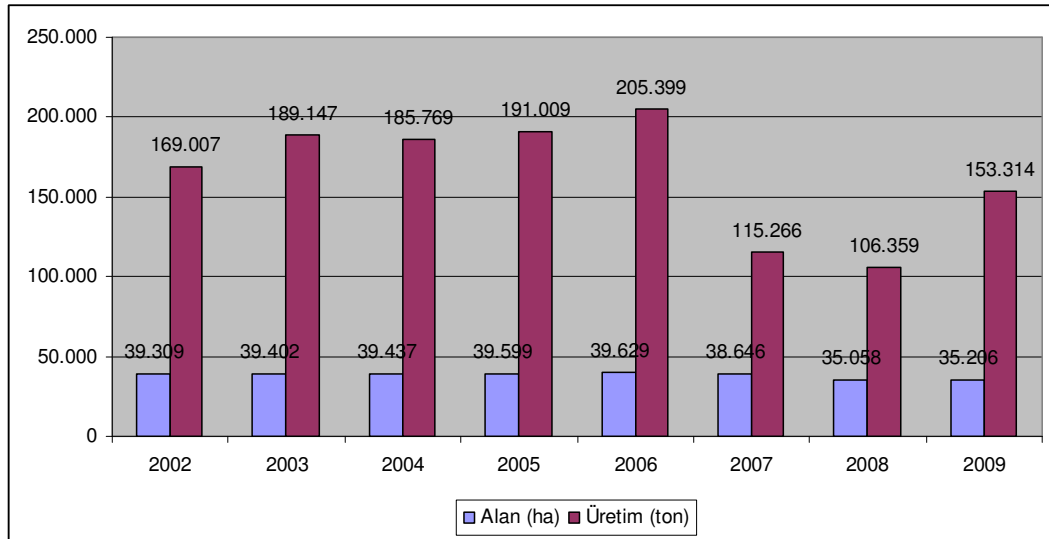
Aydın ilinde yıllara göre incir alanları ve üretim miktarları Çizelge 3.6.'da sunulmaktadır.

Çizelge 3. 6:Aydın İlinde Yıllara Göre İncir Alanları ve Üretim Miktarları

	Alan (ha)	Üretim (ton)
2002	39.309	169.007
2003	39.402	189.147
2004	39.437	185.769
2005	39.599	191.009
2006	39.629	205.399
2007	38.646	115.266
2008	35.058	106.359
2009	35.206	153.314

Kaynak: T.C. Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın'da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın, S: 25.

Çizelge 3.6.'da yer alan bilgiler, Şekil 3.6.'da sunulmaktadır.

Şekil 3. 6: Aydın İlinde Yıllara Göre İncir Alanları ve Üretim Miktarları

Kaynak: T.C. Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın'da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın.

Çizelge 3.6. ve Şekil 3.6. birlikte incelendiğinde, 2002 yılından 2006 yılına kadar incir alanlarının arttığı ve buna bağlı olarak incir üretiminde de yıllar itibariyle artışlar olduğu görülmektedir. Ancak, 2007 yılından günümüze incir alanları azalırken, incir üretimi de önemli ölçüde düşüş kaydetmiştir.

Aydın'da yetiştirilen incirin özelliklerine başka bölgelerde rastlanmamaktadır. İl topraklarının verimli olması, havasının uygunluğu, rutubetin istenilen düzeyde oluşu ve rüzgârların özellikle incirin olgunlaşmasındaki olumlu etkisi, Aydın incirinin yüksek nitelikli olmasını sağlamaktadır. Ayrıca, kabuklarının inceliği, çekirdeklerinin küçük oluşu, kısa zamanda şekerlenmemesi, yaklaşık 30 tane islenmiş incirin bir kiloyu bulacak kadar büyük olması, güzel kokulu oluşu ve kurutmaya çok elverişli bulunması özellikleri ile dünyada rakipsizdir. Aydın incirleri nitelik itibarıyla Sâri lop, Gök lop, Sofralık, Bardacık ve Kara yaprak gibi çeşitlere ayrılırlar. Bunlardan Sâri lop ve Gök lop türleri özellikle kurutmaya çok elverişlidir. Diğer cinsleri olan Bardacık, Bursa, Silip, Siyah Kus, Yeşil Güz, Morguz, Beyaz Orak ve Silip Orak çeşitleri taze olarak tüketilmektedir. Orak cinsi erkencidir ve Haziran ile Ağustos'ta iki defa meyve vermektedir (Erdoğan, 2008: 80).

Kuru incir Aydın ili için özel bir öneme sahip karakteristik üründür. Aydın denilince incir, incir denilince Aydın akla gelmektedir. En yaygın çeşidi olan Sarılop incirlerin yaklaşık %20'si taze olarak pazarlanmaktadır. Sofralık olarak son yıllarda giderek artmakta olan Bursa siyahı çeşidinin hasadı Ağustos ayı sonlarına doğru yapılmaktadır. Aydın ilindeki incir tarımı daha çok kuru incir üretimine yöneliktir. Sâri lop incirlerin kalan %80'lik bölümü kurutmalığa ayrılmaktadır. Taze olarak toplanmayan incirler su kaybederek buruk hale gelir ve yere düşer. Yere düşen bu incirler tam kurumaları için kurutma yerlerine taşınırlar. Burada önemli olan hem pazarlama hem de insan sağlığı açısından temiz, sağlıklı özellikle de aflatoksinsiz incir elde etmektir. Bu amaçla buruk incirler ağaç altlarında çok bırakılmayıp düzenli olarak toplanmalı, yarılıp ezilmemesi için uygun kaplarda fazla doldurmadan taşınmalı, ağaç altları delinmeye neden olabilecek taş ve benzeri maddelerden temizlenmelidir (Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, 2010: 26).

En hızlı, en temiz kurutma şekli kerevetlerin kullanıldığı sistemlerdir. Kerevet yerden 10 cm. yükseklikte ayakları ile taşımak için kolları olan, içi galvanizli kafes tel döşeli kuru çam ağacından yapılan kurutma ağaçlarıdır. İçindeki incirlerin toprakla teması kesilmiş olduğundan aflatoksine neden olan mantarların bulaşması da önlenmiş olur. Ayrıca üst üste toplanıp üstü örtülebildiğinden kurutma dönemindeki ani yağışlardan korunmak mümkündür. Bu dönemde incirlerin tam olarak kurumuş

olmasına dikkat edilmeli, kurumamış olanlar alınmamalı, ezik, patlamış incirler sağlam olanlarla aynı yerde kurutulmamalı, incir keleşinin zarar yapmaması için geceleri ışık yakarak incir seçilmemelidir. Kuruyan incirler hemen satılmayacaksa havadar, pencereleri telli, temiz depolarda yüksek yığın yapılmadan depolanarak en kısa sürede alıcıya ulaştırılmalıdır (Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, 2010: 26).

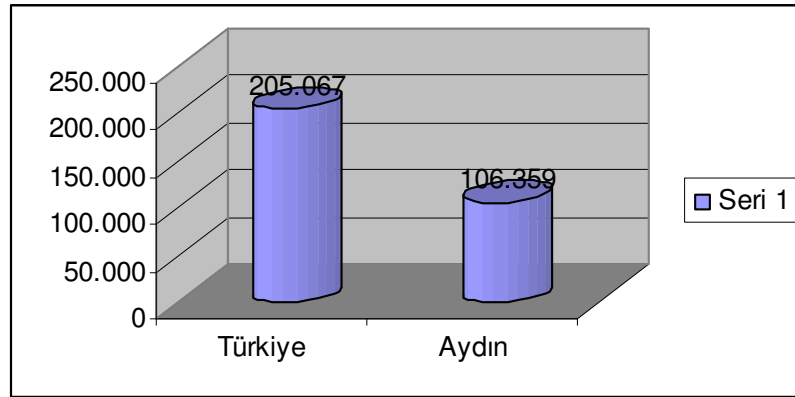
Aydın ilindeki incir üretiminin Türkiye üretimindeki payı Çizelge 2.7'de sunulmaktadır.

Çizelge 3. 7: Aydın İlindeki İncir Üretiminin Türkiye Üretimindeki Payı

Üretim(ton)	Türkiye	Aydın	Aydın'da Payı (%)
İncir	205.067	106.359	51,87

Kaynak: T.C. Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın'da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın, S: 26.

Çizelge 3.7'de yer alan bilgiler ayrıca Şekil 3.7'de gösterilmektedir.

Şekil 3. 7: Aydın İlindeki İncir Üretiminin Türkiye Üretimindeki Payı

Kaynak: T.C. Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın'da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın.

Çizelge 3.7 ve Şekil 3.7 birlikte incelendiğinde, Türkiye'de toplam incir üretiminin yarısından fazlasının Aydın ilinde gerçekleştirildiği çok net bir biçimde göze çarpmaktadır. Bu durum, Aydın ili için incir üretiminin ne denli stratejik olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

Sağlıklı beslenmedeki yeri nedeniyle, doğal gıdaların her geçen gün önem kazandığı günümüzde, besin değeri çok yüksek olan kuru incirinden ilk önce Türk halkının yararlanması sağlanması, bu bilincin yerleştirilmesi, beslenme değerinin yeterince tanınması ile mümkün olabilecektir (Tariş, Erişim Tarihi: 10.01.2011), .

100 gram kuru incirin besin değeri içerikleri Çizelge 3.8’de sunulmaktadır.

Çizelge 3. 8: 100 Gram Kuru Incirin Besin Değeri İçerikleri

Enerji (kcal)	217
Protein (gr)	4
Şeker (gr)	55,3
Yağ (gr)	1.2
Diyet Lifi (gr)	6,7
Kalsiyum (mg)	138
Fosfor (mg)	163
Demir (mg)	4,2
Magnezyum (mg)	91,5

Kaynak: Tariş (08.01.2011), İnsan Sağlığı ve Beslenmedeki Önemi, <http://www.tarisincir.com.tr>

Çizelge 3.8 incelendiğinde, incirin besin değerleri itibariyle oldukça faydalı olduğu görülmektedir. Bu durum, incirin Aydın için önemini pekiştirmektedir.

Aydın İlinde Zeytin

İnsan sağlığındaki önemi her geçen gün daha iyi anlaşılan ve tüketimi hızla artan zeytinyağının elde edildiği zeytin, Antik Çağlar’dan bugüne kadar Aydın ilinin en önemli tarımsal ürünlerinden biri olmuştur (Erdoğan, 2008: 81).

Tarih boyunca zeytin, barış ve umudun temsilcisi olmuş; ağacı ve meyvesi kutsal kabul edilmiştir. Geçmiş günümüzden 10 bin yıl öncesine dayanan zeytin birçok efsanenin de kaynağı olmuş; geleneklere göre zeytin ağacının yaprakları zafer, akıl ve barışı simgelemiştir (Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, 2010: 29).

Türkiye, dünyada önemli zeytin üreticisi ülkeler arasında yer almaktadır. Zeytin kuşağında bulunan ülkelerin başlıcaları önem sırasına göre İspanya (218 milyon ağaç),

İtalya, Yunanistan, Tunus ve Türkiye (87 milyon ağaç)'dir. Büyük Menderes Havzası ise Türkiye'nin en önemli zeytin üretim yörelerindedir. Büyük Menderes nehri Afyon'dan çıkarak Uşak, Denizli ve Aydın illerini sulayarak Aydın il sınırı içinde denize dökülmektedir. Yüzyıllardır verimli ovaları sulayan nehirle birlikte Akdeniz ikliminin tipik özelliklerinin görüldüğü bu havzanın ova ve yamaçlarında, Türkiye zeytin üretiminin oldukça önemli bir bölümü gerçekleşmektedir. Havza içinde, Aydın ilinde zeytin ağacı sayısı 19 milyon adede ulaşırken, Denizli ilinde 230 bin adet zeytin ağacı bulunmaktadır (Armağan ve diğerleri1998: 609).

Anavatanı Anadolu olan zeytin fosfor, potasyum, kalsiyum ve magnezyum mineralleriyle birlikte; A, D, E ve K vitaminlerini içermektedir. Kalp ve damar hastalıkları için çok faydalı olan zeytin meyvesi, mucize bir besin deposudur. Zeytinde bulunan Linoleik asit özellikle sinir hücrelerinin gelişmesinde rol oynar. İnsan sağlığı açısından büyük önem taşıyan zeytinyağı kolesterol çözücüdür. Zeytin yaprağından tıpta tansiyon düşürücü olarak kullanılan bir madde çıkarılır. Zeytin ağacının ömrü çok uzun olup 500 hatta 1000 yıl yaşayabilmektedir (Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, 2010: 29).

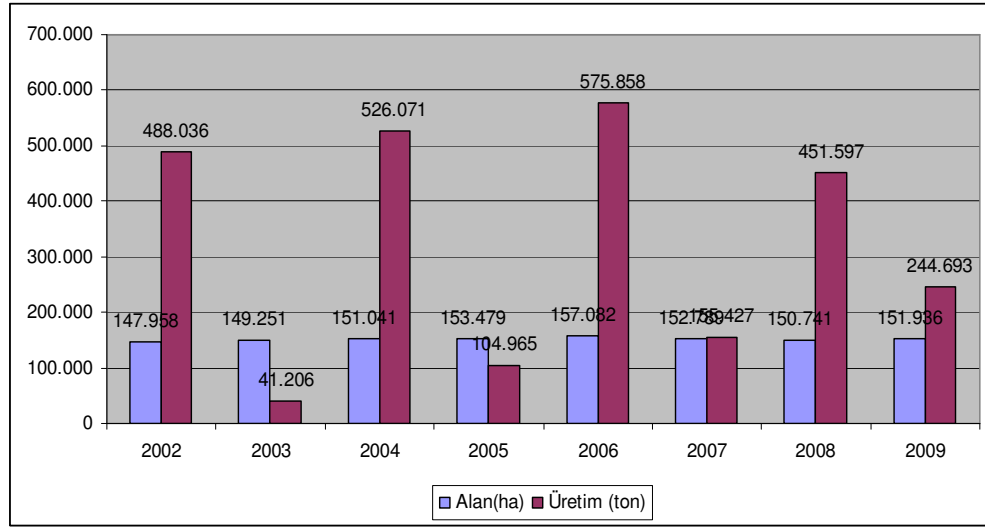
Aydın ilinde yıllara göre zeytin alanları ve üretim miktarları çizelge 3.9'da sunulmaktadır.

Çizelge 3. 9: Aydın İlinde Yıllara Göre Zeytin Alanları Ve Üretim Miktarları

Yıllar	Alan(ha)	Üretim (ton)
2002	147.958	488.036
2003	149.251	41.206
2004	151.041	526.071
2005	153.479	104.965
2006	157.082	575.858
2007	152.789	155.427
2008	150.741	451.597
2009	151.936	244.693

Kaynak: T.C. Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın'da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın, S: 29.

Çizelge 3.9’da sunulan bilgiler ayrıca şekil 3.8’de de gösterilmektedir.

Şekil 3. 8: Aydın İlinde Yıllara Göre Zeytin Alanları ve Üretim Miktarları

Kaynak: T.C. Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın’da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın.

Çizelge 3.9 ve Şekil 3.8 birlikte incelendiğinde, var yıllarında gittikçe artan zeytin üretiminin oldukça son yılda önemli bir düşüş kaydettiği, yok yıllarında ise, üretim artışının devam ettiği göz çarpmaktadır. Buna karşın, üretim alanında yıllar itibariyle çok önemli bir gelişme kaydedilmemiştir.

Zeytinin Yararları

Besleyici değeri çok yüksek bir besindir. Zeytinde bol miktarda bitkisel protein, yağ, A, C, E vitaminleri ile kalsiyum, fosfor, kükürt, klor, magnezyum mineralleri vardır. Kalp ve damar sağlığı için çok faydalı olan zeytin, yaşlanmanın etkilerini de azaltır. Dermokozmetik amaçlı kullanıldığında cilde güzellik verir. Saç dökülmesini engeller, kepeği önler, saçları kuvvetlendirir. Kırıksıklıkları giderir. Makyaj kimyasallarının oluşturabileceği olumsuz etkileri azaltır. Cilt hastalıklarının oluşumu önlemeye yardımcı olur.

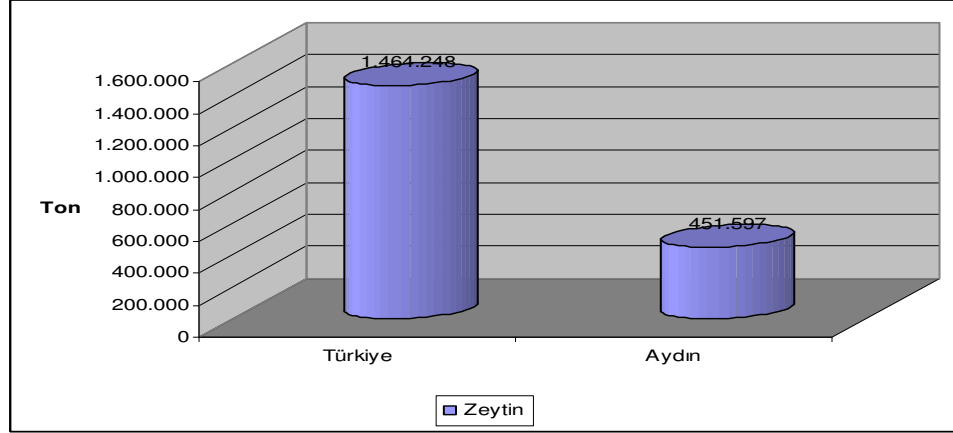
Türkiye ve Aydın ilindeki zeytin üretiminin karşılaştırılması Çizelge 3.10’da sunulmaktadır.

Çizelge 3. 10: Türkiye ve Aydın'da Zeytin Üretimi

Üretim (ton)	Türkiye	Aydın	Aydın'ın Payı(%)
Zeytin	1.464.248	451.597	30,84

Kaynak: T.C. Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın'da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın, S: 30.

Çizelge 3.10'da sunulan bilgiler ayrıca Şekil 3.9'da gösterilmektedir.

Şekil 3. 9: Türkiye ve Aydın'da Zeytin Üretimi

Kaynak: T.C. Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın'da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın.

Çizelge 3.10 ve Şekil 3.9 birlikte incelendiğinde, zeytinin de Aydın ili için oldukça büyük öneme sahip olduğu açıkça görülmektedir. Çünkü, Türkiye'nin zeytin üretiminin yaklaşık 1/3'ü Aydın ili tarafından karşılanmaktadır.

Aydın İlinde Kestane

Bilimsel adı "castanea" olan ve Kuzey Yarımküre'nin ılıman bölgelerinde yetişen kestane ağacı kayıngillerdendir. Gövdesi dik, kırmızımsıtrak kabuklu ve sert yapraklı olan kestanenin ülkemizde en çok yetiştirildiği yer Aydın'dır.

İçerdiği birçok besin ögesiyle eski zamanlardan beri insan beslenmesinde önemli bir yer almıştır.

Halk dilinde “dağların ekmeği” olarak adlandırılır. Doğal şartlar altında yetiştirilen, tarımsal ilaç, suni gübre kullanılmayan doğal bir tarım ürünüdür. Başta nişasta ve çeşitli şekerler olmak üzere iyi kalitede sindirilebilen lifli maddeler, protein, düşük oranda yağ, mineral maddeler, B1, B2 ve C vitaminlerini içermektedir. Çiçekleri önemli bir bal kaynağıdır (Aydın Tarım İl Müdürlüğü, 2010: 33)

100 gram kestanenin besin öğeleri Çizelge 3.11’de sunulmaktadır.

Çizelge 3. 11: 100 Gr Taze Kestanenin (Yenebilir Kısmı) Besin Öğeleri:

Kalori (kcal)	160
Karbonhidrat (g)	34
Şeker (g)	9,6
Protein (g)	3,2
Yağ (g)	1,8
Sodyum (mg)	9
Potasyum (mg)	395

Kaynak: T.C. Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın’da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın.

Kestanenin besin öğeleri kestane türüne, çeşidine, yetiştiği ekolojik şartlara göre değiştiği gibi uygulanan işleme teknolojilerine göre de değişikliklere uğramaktadır. Örneğin, kestane haşlandığı zaman nem oranı yükselmekte ve toplam enerji değeri % 25 oranında azalarak 120 kcal’e düşmektedir. Haşlama esnasında nişasta bileşimi değişmekte ayrıca potasyum ve sodyum miktarları azalırken kalsiyum miktarında değişiklik görülmemektedir.

Kavrulduğu takdirde nem oranı % 20 dolaylarında azalırken, şeker miktarı % 25 oranında artmakta ve enerji değeri 200 kcal olmaktadır.

Kestane kurutulduğunda raf ömrü uzamakta, besin öğelerinde artışlar görülmektedir (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Kestane>)

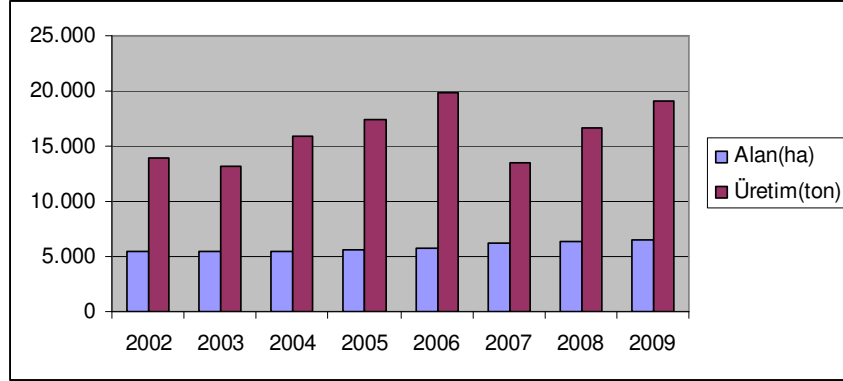
Aydın ilinde yıllara göre kestane alanları ve üretim miktarları Çizelge 3.12’de sunulmaktadır.

Çizelge 3. 12: Aydın İlinde Yıllara Göre Kestane Alanları ve Üretim Miktarları

Yıllar	Alan(ha)	Üretim(ton)
2002	5.473	13.922
2003	5.493	13.138
2004	5.503	15.906
2005	5.611	17.379
2006	5.707	19.850
2007	6.202	13.560
2008	6.345	16.632
2009	6.446	19.053

Kaynak: T.C. Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın'da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın, S: 30.

Çizelge 3.12'de sunulan bilgiler ayrıca Şekil 3.10'da de gösterilmektedir.

Şekil 3. 10: Aydın İlinde Yıllara Göre Kestane Alanları ve Üretim Miktarları

Kaynak: T.C. Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın'da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın.

Çizelge 3.12 ve Şekil 3.10 birlikte incelendiğinde, kestane üretiminin Aydın'da yıllara göre bir artış eğilimi içerisinde olduğu açıkça görülmektedir. Artış hızı çok yavaş olmakla birlikte kestane alanlarında da artış eğilimi olduğu gözlemlenmektedir.

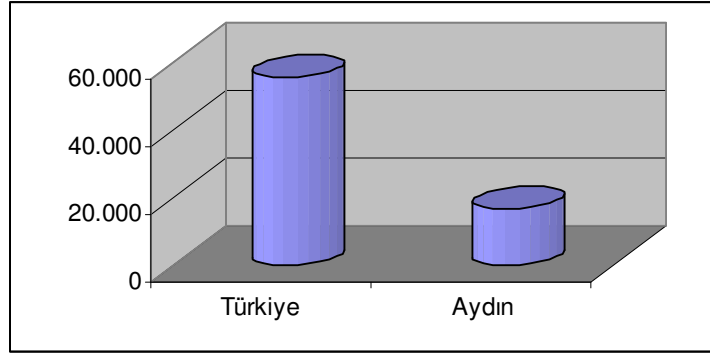
Türkiye ve Aydın'da kestane üretiminin karşılaştırılması Çizelge 3.13'te sunulmaktadır.

Çizelge 3. 13: Türkiye ve Aydın'da Kestane Üretimi

Türkiye	Aydın	Aydın'ın Payı(%)
55.395	16.632	30,02

Kaynak: T.C. Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın'da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın, S: 30.

Çizelge 3.13'te yer alan bilgiler ayrıca Şekil 3.11'de gösterilmektedir.

Şekil 3. 11: Türkiye ve Aydın'da Kestane Üretimi

Kaynak: T.C. Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın'da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın.

Çizelge 3.13 ve Şekil 3.11 birlikte incelendiğinde, Aydın ilindeki kestane üretiminin Türkiye kestane üretiminin %30'luk kısmını karşıladığı görülmektedir. Bu oran, ilde kestanenin de zeytinden sonra oldukça önemli bir ürün olduğunu net bir biçimde ortaya koymaktadır.

Aydın İlinde Organik Tarım

Aydın ili organik tarım miktarı açısından Şanlıurfa, İzmir ve Manisa'dan sonra Türkiye'nin en büyük 4. üreticisidir. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın 2008 yılı verilerine göre pazara 23.531 ton organik ürün sunan Aydın ili, 85 çeşit ürünle İzmir ve Çanakkale'den sonra en yüksek organik ürün çeşidine sahip ildir. Aydın'ı organik tarımda öne çıkaran bir diğer özellik ise üretici başına düşen ortalama üretim alanıdır. Aydın üretici başına düşen ortalama sekiz hektar alanla organik tarımda ülke ortalaması olan ortalama 15 hektarın altında bir ortalamaya sahiptir. Bu da Aydın'da bölünmüş

küçük arazilerde organik tarım yapan küçük üreticilerin varlığına işaret eder. Bu, bölünmüş küçük arazilerde organik tarım yaparak varlığını sürdüren çiftçilerin, büyük üreticiler karşısında rekabet gücü kazandığına da bir işarettir (Özdemir, 2010: 131-132).

Türkiye'ye yönelik organik tarım üretim verileri Çizelge 3.14'te sunulmaktadır.

Çizelge 3. 14: Türkiye'de 2008 Yılı Organik Tarımsal Üretim Verisi (En Yüksek Üretim Yapan İlk 10 İl)

İl	Çeşit	Çiftçi	Üretim Alanı (ha)	Üretim Miktarı (Ton)
Şanlıurfa	35	53	23597,40	97.703
İzmir	104	1156	23355,84	38.834
Manisa	45	869	3713,87	25.443
Aydın	85	897	7509,45	23.531
Erzurum	18	507	5520,81	21.032
Niğde	7	56	358,45	16.206
Konya	44	493	1291,77	15.603
Bursa	82	387	1204,50	14.974
Malatya	27	262	4627,38	14.641
Gümüşhane	11	99	801,11	10.921
Ülke Toplamı		9.384	141.752,30	415.380,09

Kaynak: Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Verilerinden derlenmiştir.

Çizelge 3.14 incelendiğinde, organik tarımda en önemli ilin Şanlıurfa, İzmir ve Manisa'dan sonra Aydın olduğu görülmektedir. Bu durum, Aydın'ın bu alanda da önemli bir yol kat ettiğinin göstergesidir.

Ayrıca, Çizelge 3.14'te yer alan verilere göre toplam 85 üründe 23.531 ton üretim miktarı ile organik tarım pazarında yerini alan Aydın, en büyük organik üretimi; pamuk, incir, nar, mısır, zeytin, buğday gibi ihracat değeri yüksek ürünlerde gerçekleştirmektedir.

Aydın, 2006 yılı ihracat rakamlarına göre Manisa ve Şanlıurfa'dan sonra Türkiye'nin en büyük organik tarım ihracatçısıdır.

Türkiye’de organik ürün ihracatı yapan iller Çizelge 3.15’de sunulmaktadır.

Çizelge 3. 15: Türkiye’de En Yüksek Organik Ürün İhracatı Yapan İlk 6 İl

İller	İhracat
Manisa	5.733
Şanlıurfa	5.011
Aydın	4.885
Malatya	4.001
Konya	3.251
İzmir	2.425

Kaynak: T.C. Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın’da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın.

Çizelge 3.15’e göre, Manisa 5.733 ton ihracat rakamı ile Türkiye’nin en yüksek organik ürün ihracatı yapan ildir. Onu, 5.011 ton ile Şanlıurfa izlerken, Aydın 4.885 ton ile üçüncü sıradadır. Aydın organik tarım üretimine ilk başlayan il olan İzmir’in bile üzerinde ihracat rakamına sahiptir.

Aydın ilinin bazı ürünlerde organik tarımsal üretim miktarları Çizelge 3.16’da sunulmaktadır.

Çizelge 3. 16: Aydın İlinin Bazı Ürünlerde Organik Tarımsal Üretim Miktarları

Ürün Adı	Üretim Miktarları
Pamuk	12.507
İncir	5.719
Nar	4.610
Mısır	4.114
Zeytin	1.776
Buğday	1.404

Kaynak: T.C. Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın’da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın.

Çizelge 3.16. incelendiğinde, Aydın ilinde organik tarıma konu olan ürünlerin başında pamuk, incir, nar gibi önemli ürünler olduğu dikkat çekmektedir.

Aydın ilinde organik tarım alanlarını destekleme miktarları Çizelge 3.17’de sunulmaktadır.

Çizelge 3.17: Aydın İlinin Organik Tarım Alanları Destekleme Miktarları (2007)

İlçe Adı	Organik Tarım Alanı (Dekar)	Destekleme Miktarı (TL)
Aydın Merkez	3.537,172	21.558
Nazilli	3.688,968	19.858
Söke	4.385,090	22.702
Germencik	1.177,113	7.975
İncirliova	3.343,256	26.756
Koçarlı	1.278,788	6.820
Yenipazar	1.818,086	9.100
Sultanhisar	1.086,990	5.532
Köşk	323,551	2.482
Didim	202,496	1.012
Kuşadası	974,963	9.875
TOPLAM	21.822,383	109.111

Kaynak: Aydın Ziraat Odası kayıtlarından derlenmiştir. (Aydın ilinde organik tarım Aziz Bostan, Dilek Gürcün)

Çizelge 3.17 incelendiğinde, organik tarım alanlarının en yoğun olduğu ilçelerin başında Söke, Nazilli, Aydın Merkez ve İncirliova'nın geldiği görülmektedir. Bu alanları destekleme miktarlarının en çok olduğu ilçenin İncirliova olduğu göze çarpmaktadır.

3.3.4. Aydın İlinde Hayvancılık

Kırsal ekonomik yapının önemli ve ayrılmaz bir parçası olan hayvancılık sektörüne, ülke kalkınmasında olduğu gibi bölge ve il bazında da önemli iktisadi fonksiyonlar yüklenmiştir. Bunlar, sanayi sektörüne girdi sağlama, kırsal alandan göçü

önleme, sektör içinde ve diğer sektörlerde yeni istihdam sahası yaratma şeklinde sıralanabilir.

Ege Bölgesi'nde büyükbaş hayvan varlığı açısından Aydın ili üçüncü durumdadır. Küçükbaş hayvan sayısı bakımından ise, sekizinci konumda, bitkisel üretim ve hayvancılığı birlikte yürüten işletme sayısı bakımından Aydın ili 54.252 adet ile altıncı sadece hayvancılık ile uğraşan işletmeler yönünden incelendiğinde ise, 2.058 adet ile dördüncü durumdadır. Bunun başlıca nedeni, 1950'li yıllardan sonra tarıma açılan alanların genişletilmesi, meraların tarlaya dönüştürülmesi olmuştur (Uslanmam, 2007).

Aydın'da tarımsal işletme olarak adlandırdığımız hane halkının %85'i bitkisel ve hayvansal üretimi birlikte yapmakta, yalnız hayvansal üretimde ihtisaslaşmış hane halkı sayısı %15'lik bir kısmı teşkil etmektedir. Polikültür üretim yapısının ağırlıklı olduğu Aydın ilinde, hayvansal üretimde ihtisaslaşma düzeyi ve hayvan varlığı ekonomik kalkınmayı başarmak için önemli bir potansiyel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aydın ilinde, toplam tarım üretimi içindeki payı %24'e yükselen hayvancılık sektöründe; büyükbaş hayvan varlığına baktığımızda 2006 yılı itibarı ile sayının 271.231'e, küçükbaş varlığının ise, 191.743'e ulaştığı görülür.

Süt üretiminde ise; pazarda satılan veya il dışına çıkan süt miktarı belli olmadığı ve tüm hayvanlar kayıt altına alınmadığı için süt üretiminin kesin miktarının ne olduğu tam olarak ortaya konulamamaktadır (<http://www.aydinasiad.org/?page=aydin&langtr>).

Ekonomiye, Üretime ve Hayvancılığa İl Yönetiminden Yapılan Katkılar

Her türlü tarımsal üretimin yapıldığı Aydın ilinde Tarımsal Destekleme çalışmaları kapsamında üreticilere şu imkanlar sağlanmıştır ([http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayd%C4%B1n_\(il\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayd%C4%B1n_(il))):

- “Doğrudan Gelir Desteği” başta olmak üzere değişik ürünlerde toplam 138.675.269 TL destekleme yapılmıştır.
- Özel İdare kaynakları ile 2005 Yılında Toprak ve Yaprak Analiz laboratuvarı kurulmuştur.
- İncir ve zeytin başta olmak üzere 143.820 TL’lik fidan dağıtımı yapılmıştır.
- Kooperatif Destekleme ve Kredilendirme Çalışmaları kapsamında yatırım ve Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi kredisi ve işletme sermayesi kredisi ile destekleme çalışmaları yürütölmüştür.

Kırsal ekonomik yapının önemli ve ayrılmaz bir parçası olan hayvancılık sektörü, ülke kalkınmasında olduğu gibi bölge ve il bazında da önemli iktisadi fonksiyonlar yüklenmiştir. Bunlar; sanayi sektörüne girdi sağlama, kırsal alandan göçü önleme, sektör içinde ve diğer sektörlerde yeni istihdam sahası yaratma şeklinde sıralanabilir.

Aydın’da tarımsal işletme olarak adlandırdığımız hane halkının %85’i bitkisel ve hayvansal üretimi birlikte yapmakta, yalnız hayvansal üretimde ihtisaslaşmış hane halkı sayısı %15’lik bir kısmı teşkil etmektedir. Poliköltür üretim yapısının ağırlıklı olduğu ilde hayvansal üretimde ihtisaslaşma düzeyi ve hayvan varlığı ekonomik kalkınmayı başarmak için önemli bir potansiyel olarak çıkmaktadır.

Aydın ilinde toplam tarım üretimi içindeki payı %24’e yükselen hayvancılık sektöründe büyükbaş hayvan varlığına bakıldığında sayının 204.063’e ulaştığı görülür. Bu hayvan varlığının 59.581’i költür, 87.498’si melez, 56.984 yerli ırklar oluşturur. Koyun ve Kıl keçisi olarak 193 862 mevcut vardır.

2004 yılında küçük ve büyükbaş hayvan varlığından 6.583 ton et elde edilmiştir. Süt üretiminde ise; pazarda satılan veya il dışına çıkan süt miktarı belli olmadığı ve tüm hayvanlar kayıt altına alınmadığı için süt üretiminin kesin miktarı belli

değildir. Konu uzmanlarının, sağmal hayvan sayılarını, bu hayvanların günlük süt üretimlerini ve laktasyon sürelerini göz önüne alarak yaptıkları hesaplara göre 2004 yılında büyük ve küçükbaş hayvan varlığından yaklaşık 376 bin ton süt üretilmiştir.

Sonuç olarak, bütün bu olgular; Aydın ilinde tarım-sanayi-ihracat birbirini tamamlayıcı sektörler olduğunu, tarımı kalkındırmanın çiftçi gelirlerinin artmasını sağlayacağı gibi, tarımsal sanayinin ve ihracatın gelişmesini de etkileyeceğini, tarımı ihmal etmek ise, sanayi ve ihracat üzerinde olumsuz etki yaratacağını göstermektedir (<http://www.aydinasiad.org/?page=aydin&lang=tr>).

3.3.5. Aydın İlinde Turizm ve Kültür

Aydın ilinde turizm ve kültürün çok ayrı bir önemi bulunmaktadır. Çünkü il, çok zengin bir kültüre ve turizm unsurlarına sahiptir.

3.3.5.1. Aydın İlinde Turizm

Aydın, Tralles, Priene, Miletos, Didyma, Herakleia, Zeus Mağarası, Apollon Tapınağı, Didim ve Kuşadası gibi turistik yerleriyle ünlü bir şehirdir. Her yıl binlerce turist Söke, Didim ve Kuşadası sahillerine yüzmeye, eğlenmeye ve antik şehirlerini dolaşmaya gelmektedir ([http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayd%C4%B1n_\(il\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayd%C4%B1n_(il))).

Antik kentleriyle açık hava müzesi görünümünde olan Büyük Menderes Vadisi, tarihin bilinen devirlerinden beri çeşitli uygarlıklara merkez olmuş, bu kentlerde sayısız bilgin ve bilge kişiler yetişmiştir. Sırasıyla, Neolitik, Kalkolitik, Tunç Çağları ile Frigya, Lidya, Pers, Roma ve Bizans çağlarını yaşayan il daha sonra Selçuklu ve Osmanlı egemenliğine girmiştir.

Müze müdürlüklerinin sorumluluk alanlarında ziyarete açık sekiz (Afrodisias, Nysa, Alinda, Alabanda, Mağnezia, Pirene, Milet ve Didim Örenyeri olmak üzere) toplam 21 adet örenyeri mevcuttur. Aydın ilinde arkeolojik tarihsel ve kentsel sit alanları; sivil mimarlık örnekleri, anıt yapılar gibi yaklaşık 700 civarında kültür varlığı tescillidir.

2008 yılı içerisinde müze ve örenyerlerini 607.608 kişi ziyaret etmiş, bu ziyaretlerden 709.249 TL gelir elde edilmiştir.

Kuşadası Deniz Hudut Kapısından 2008 itibariyle 552.224 kişi günübirlik giriş-çıkış yapmış, yine aynı dönemde 637 gemi girişi, 708 motor girişi gerçekleşmiştir. Aydın ilinde 193 adet faal seyahat acentesi, 5 adet yat işletmesi mevcuttur. Giriş yapan turistlerin milliyetlerine göre sıralaması ise, Amerika, Fransa, İngiltere, Belçika ve Hollanda'dır.

İl genelinde 72.282 adet turizm işletme belgeli yatak kapasitesi mevcuttur. İlin turizm potansiyeli deniz, termal, gençlik, kültür, sanat ve ekoturizm türleri şeklinde sıralanabilir ([http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayd%C4%B1n_\(il\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayd%C4%B1n_(il))).

3.3.5.2. Aydın İlinde Kültür

Aydın merkezdeki Devlet Resim Heykel Müzesi ve Güzel Sanatlar Galerisi'nde 18 adet sergi açılmış bu sergileri 18.057 kişi ziyaret etmiştir ([http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayd%C4%B1n_\(il\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayd%C4%B1n_(il))).

2000 yılında ziyarete kapatılan Milet Müzesi yeniden inşa edilmiş ve kaba inşaatı tamamlanmıştır. Teşhir ve tanzim çalışmalarının tamamlanması halinde bu müzenin ziyarete açılması planlanmaktadır.

Aydın ili kütüphanesinin 2008 yılı sonu itibariyle, okuyucu sayısı 171.429'dir. Mevcut kitap sayısı 39.771'dir. Ödünç verilen materyal sayısı 62.147'dir. Kütüphaneye kayıtlı üye sayısı 970'dir.

İlin turizm potansiyeli; deniz (Kuşadası, Didim plajları), termal, gençlik, kültür ve sanat, ekoturizm türleri şeklinde sıralanabilir. Kuşadası'na denizyoluyla gelen turist sayısı 2007 yılında 475.000 kişi iken bu rakam % 12'lik artışla 2008 yılında 552.224'e ulaşmış, otellerimizdeki yıllık ortalama doluluk oranı ise, 2003 yılında % 38 iken 2008 yılında % 50 olmuştur.

Ülkemizde; turizmin bir endüstri olarak başladığı ilk yerlerden olan Kuşadası ilçesini ülkemizde ve uluslararası arenada ön plana çıkarmak ve il turizmine dinamizm kazandırmak amacıyla kısa adı KOMER olan Kuşadası Kongre Vadisi Projesi başlatılmıştır. Proje 430 dönüm arazi üzerinde, 2 ana bölümden oluşmaktadır. Projenin yapımı devam etmektedir.

Folklor ve Efe Oyunu

Folklorun kökü; engin bir kültürün, eğitimin, bilimin kaynağıdır. Onda her şeyin güzeli, incisi bulunur. Aydın ili, bu folklorun otağı, efesi ile anılır ve; her zaman “Efeler Diyarı Aydın...” olarak anılır. Efeler, zeybeklerin başı ve yöneticisidir. Aydın'ın folklor yaşamında yer eden başlıca efeler şunlardır:

- Yörük Ali Efe
- Demirci Mehmet Efe
- Kılhoğlu Hüseyin
- Kozalaklı Mehmet Efe
- Mesutlulu Mestan Efe
- Sökeli Ali Efe
- Danişmentli İsmail Efe
- Zurnacı Ali Efe
- Sancaktadır Ali Efe
- Tekeli İsmail Efe
- Orhaniyeli Kara Durmuş Efe
- Giritli Cafer Efe'yi saymak mümkündür.

Folklor, Aydın'ın geleneklerini ortaya koymuş, kendisine özgü biçimini vermiş, ancak, ilin ekonomik koşulları, iş ve işe dayanan hareketliliği, ulaşım olanaklarının kolaylığı nedeni ile çevre illerinin de karakterlerini benliğine almış ve böylece folklorunu başlı başına daha derin biçimde işleyememiştir. Muğla ve Denizli illerine ilişkin bazı özellikler Aydın'ın folkloruna da karışmıştır. Harmandalı, Tavas Zeybeği, Somalı Zeybeği ve Bengi Zeybeği örnek olarak verilebilir.

Gelenek, Görenekler ve Etkinlikler

Aydın her yıl kış aylarında düzenlenen deve güreşleri, halk oyunları (zeybek oyunları), efelik kültürü, asker uğurlama, incir (Germencik, İncirliova), erik (Umurlu), çilek, portakal (Sultanhisar), pamuk (Söke) festivalleri, keçi kılından dokumacılık (Bozdoğan), el sanatları (iğne oyası, nakış, simli işlemeler, havut –deve süslemeciliği- semercilik, Türkmen ve Yörük kilimleri, heybeleri) ile ünlüdür.

Kültür Alanında Yapılan İnşaatlar

Aydın'da son yıllarda kültür alanına katkı sağlayan inşaatlar ve inşaat çalışmaları şunlardır ([http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayd%C4%B1n_\(il\)\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayd%C4%B1n_(il)))):

- Aydın Şehir Tiyatro Binası.
- Afrodisias Müzesi Ek Binası.
- Aydın Kültür Merkezi İnşaatı.
- Yeni Arkeoloji Müzesi.
- Milet Müzesi İnşaatı.

Aydın ili turizm gelirleri ve Türkiye içindeki payı Çizelge 3.18'de sunulmaktadır.

Çizelge 3. 18: Aydın İli'nin Turizm Gelirleri ve Türkiye İçindeki Payı

Yıllar	Ortalama Harcama (\$)	Aydın İline Gelen Yabancı Turist Sayısı	Aydın İlinin Turizm Gelirleri (bin \$)	Türkiye'nin Turizm Gelirleri	Aydın İlinin Toplam Turizm Gelirleri İçindeki Payı (%)
1982	266,1	129.797	34.539	370.320	9,3
1983	253	136.282	34.479	411.088	8,4
1984	396,8	218.504	86.702	840.000	10,3
1985	566,7	212.032	120.159	1.482.000	8,1
1986	508,1	156.024	79.276	1.215.000	6,5
1987	562,7	206.807	117.404	1.721.117	6,8
1988	567,5	248.364	140.947	2.355.295	6
1989	570,3	255.560	145.746	2.556.529	5,7
1990	621,3	270.460	168.037	3.225.000	5,2
1991	519,7	127.750	66.392	2.654.000	2,5
1992	533	246.655	131.467	3.639.000	3,6
1993	668,1	272.631	182.145	3.959.000	4,6
1994	674	273.796	184.539	4.321.000	4,3
1995	684	274.239	187.579	4.957.000	3,8
1996	748	300.888	225.064	5.962.100	3,8
1997	876	362.359	317.426	8.088.549	3,9
1998	879,5	395.585	347.917	7.808.940	4,5
1999	736	285.271	209.959	5.203.000	4
2000	764,3	422.571	322.971	7.636.000	4,2
2001	748	448.611	335.561	10.067.155	3,3
2002	782	197.626	154.544	11.900.925	1,3
2003	810	275.336	223.022	13.203.144	1,7
2004	784	257.871	202.171	15.887.699	1,3
2005	752	383.923	288.710	18.153.504	1,6
2006	728	404.631	294.571	16.850.947	1,7
2007	679	509.872	346.203	18.487.008	1,9
2008	709	594.240	421.316	21.950.807	1,9

Kaynak: Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri, www.kultur.gov.tr

Çizelge 3.18 incelendiğinde, Aydın iline gelen turist sayısının ve buna bağlı olarak il turizm gelirlerinin son 15-20 yıl içerisinde sürekli yükseldiği ve Aydın ilinin turizmde bir cazibe merkezi haline geldiği göze çarpmaktadır.

3.3.6. Aydın İlinde Sanayi ve Ticaret

Ekonomik potansiyeli oldukça yüksek olan Aydın; coğrafi konumunun sağladığı ulaşım avantajı, hammadde kaynaklarına yakınlığı, organize sanayi bölgeleri, nüfusun genç ve nitelikli oluşu gibi nedenlerle turizm, tarım ve hizmet sektörleri ile sanayileşme bakımından gelişen ve yükselen bir konumdadır
([http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayd%C4%B1n_\(il\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Ayd%C4%B1n_(il))).

3.3.6.1. Aydın İlinde Ticarî ve Sanayi Örgütlenmeler

Aydın ilinde 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununa tabi 912 adet Konut Yapı Kooperatifi, 46 adet Tarım Satış Kooperatifi ve diğerleri ile birlikte 2094 kooperatif; 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanununa tabi 741 Anonim Şirket, 4793 adet Limited şirket, 5590 sayılı Odalar ve Borsalar Kanununa tabi 5 adet Ticaret Odası, 1 adet Sanayi Odası, 3 adet Ticaret Borsası; 507 Sayılı Kanunun değişik 3741 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Kanununa tabi 105 Oda mevcuttur.

3.3.6.2. Aydın İlinde Organize Sanayi Bölgeleri

- **Aydın (Umurlu) Organize Sanayi Bölgesi**

Aydın Organize Sanayi Bölgesi 15.07.1976 tarih ve 7/12207 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla kurulmuş olup, kamulaştırma çalışmaları 30.01.1996 tarihinde tamamlanmıştır. Aydın - Denizli asfaltı 11. Km.'de 1050 dekar olan alandan yollar ve yeşil alanlar çıktıktan sonra geri kalan 820 dekar alana sahip olup, parsellerin tamamı 5000-10 000 m²'lik alanlara sahip 119 parselin tamamı sanayicilere tahsis edilmiştir.

Sanayi bölgesinde halihazırda 34 işletme üretim halinde, 18 adedi inşa halinde, 9 adedi ise proje aşamasındadır. Bölgede genelde tekstil, gıda ve madencilik sektörlerinde faaliyet gösteren işletmeler mevcuttur.

- **Astım (Aydın Sanayi İşmerkezi Küçük Sanayi Sitesi) Organize Sanayi Bölgesi**

ASTİM halihazırda kurulu olup, mevcut alanı 2500 dekar iken Organize Sanayi Bölgesi'ne dönüştürülmesi ile birlikte bakanlığında uygun görmesiyle toplam alanı 7500 dekara yükseltilmiştir. 101 parselin bulunduğu bölgede 63 adet işletme üretim halinde, altı inşa halinde, 32 adet inşaatına başlanılmamış proje vardır. ASTİM'in genişletme çalışmaları sürdürülmektedir.

- **Söke Organize Sanayi Bölgesi**

Kuruluş çalışmalarına 1996 yılında başlanan, yer tespit çalışmaları tamamlanan, jeolojik ve jeoteknik etüt raporları Afet İşleri Genel Müdürlüğü ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca onaylanan toplam 200 hektar alan üzerinde devlet kredi desteği ile ikmali planlanan Söke Organize Sanayi Bölgesi'nde hazineye ait olan arsalar satın alınmış olup diğer bölgelerde de kamulaştırma çalışmaları başlatılmıştır.

Bugüne kadar üyelere sağlanan aidatlar ve krediler ile yürütülen kamulaştırma çalışmalarının süratlendirilerek tamamlanması ve alt yapı çalışmalarının bitirilebilmesi için yeterli ödeneğin tahsisine ihtiyaç duyulmaktadır. Verimli tarım arazilerinin, narenciye bahçeleri ve zeytinliklerin bozularak sanayi alanlarına dönüşmesiyle oluşan çarpık yapılaşmayı önleyecek Organize Sanayi Bölgesi'nin bir an önce hizmete sunulması il için önem arz etmektedir ([http://tr.wikipedia.org/wiki/AydC4B1n\(il\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/AydC4B1n(il))).

- **Nazilli Organize Sanayi Bölgesi**

Kuruluş çalışmalarına 1996 yılında başlanan, yer tespit çalışmaları tamamlanan, jeolojik ve jeoteknik etüt raporları Afet İşleri Genel Müdürlüğü ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca onaylanan, 150 hektar alan üzerinde devlet kredi desteği ile ikmali planlanan Nazilli Organize Sanayi Bölgesi sanayi yapılaşması yönünden ilimizin büyük bir bölümüne cevap verecektir.

Bugüne kadar üyelerden sağlanan aidatlar ve krediler ile 75 hektar kamulaştırılmıştır. Kalan bölümlerin kamulaştırılması ve alt yapı çalışmalarının tamamlanabilmesi için yeterli ödeneğin sağlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Verimli tarım arazilerinin, narenciye bahçeleri ve zeytinliklerin bozularak sanayi alanlarına dönüşmesiyle oluşan çarpık yapılaşmayı önleyecek Organize Sanayi Bölgesinin bir an önce hizmete sunulması Aydın ili için önem arz etmektedir.

Kurulma Aşamasındaki Organize Sanayi Bölgeleri

Kurulma aşamasında olan dört adet (Ortaklar, Çine, Buharkent Organize Sanayi Bölgeleri ile Köşk Ege Sera İhtisas Organize Sanayi Bölgesi) Organize Sanayi Bölgesi'nde kamulaştırma ve alt yapı çalışmalarında yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle başlatılamamıştır. Yatırım programında etüt proje olarak yer alan bu Organize Sanayi Bölgeleri'nin kredili Organize Sanayi Bölgeleri statüsüne alınarak kamulaştırma ve alt yapı çalışmalarının bir an önce tamamlanması için Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca sağlanacak kredilerle desteklenmesi gereklidir (<http://www.aydinasiad.org/?pageaydin>).

3.4. AYDIN İLİNDE KÜMELENMEYE DESTEK VEREBİLECEK

KURUM VE KURULUŞLAR

Bir bölgede kümelenmenin sağlıklı bir biçimde gerçekleştirilebilmesi için kümelenmeye destek verebilecek bazı yardımcı kurum ve kuruluşlara ihtiyaç duyulmaktadır.

3.4.1. Aydın İlindeki Eğitim Kurumları, Meslek Odaları ve Sivil Toplum

Kuruluşları

Kümelenmeye yardımcı olabilecek önemli yan kurum ve kuruluşların başında eğitim kurumları, meslek odaları ve sivil toplum kuruluşları gelmektedir.

Aydın İlindeki Eğitim Kurumları

Aydın ilinde yüksek eğitim ve öğretimin yapılabileceği bir üniversite bulunmaktadır. Devlet üniversitesi statüsünde olan bu üniversite Adnan Menderes Üniversitesi'dir.

Adnan Menderes Üniversitesi 03.07.1992 tarihli 3837 sayılı "Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında 41 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin değiştirilerek kabulüne dair 2809 Sayılı Kanun ile 78 ve190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamelerde değişiklik yapılması hakkında Kanun" ile kurulmuştur.

Aydın ilindeki Fakülteler, Enstitüler, Yüksekokulları ve Meslek Yüksek Okulları şunlardır (www.adu.edu.tr):

Fakülteler

- Eğitim Fakültesi,
- Fen- Edebiyat Fakültesi,
- Mühendislik Fakültesi,
- Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
- Tıp Fakültesi,
- Veteriner Fakültesi,
- Ziraat Fakültesi,
- Diş Hekimliği Fakültesi,
- İletişim Fakültesi,
- Söke İşletme Fakültesi,
- Aydın İktisat Fakültesi,

Enstitüler

- Fen Bilimleri Enstitüsü,
- Sağlık Bilimleri Enstitüsü,
- Sosyal Bilimleri Enstitüsü,

Yüksekokullar

- Aydın Sağlık Yüksekokulu,
- Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu,
- Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu,
- Söke Sağlık Yüksekokulu,
- Nazilli Uygulamalı Birimler,
- Yabancı Diller Yüksekokulu,

Meslek Yüksekokulları

- Atça Meslek Yüksek Okulu,
- Aydın Meslek Yüksek Okulu,
- Aydın Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu,
- Aydın Sağlık Meslek Yüksek Okulu,
- Bozdoğan Meslek Yüksek Okulu,
- Çine Meslek Yüksek Okulu,
- Didim Meslek Yüksek Okulu,
- Karacasu Meslek Yüksek Okulu,
- Koçarlı Meslek Yüksek Okulu,
- Kuyucak Meslek Yüksek Okulu,
- Nazilli Meslek Yüksek Okulu,
- Söke Meslek Yüksek Okulu,
- Sultanhisar Meslek Yüksek Okulu,
- Yabancı Diller Meslek Yüksek Okulu,
- Yenipazar Meslek Yüksek Okulu.

Adnan Menderes Üniversitesi'nde çalışan akademik personel unvan ve sayıları Çizelge 3.19'da sunulmaktadır.

Çizelge 3. 19: Adnan Menderes Üniversitesi Akademik Personel

Prof. Dr.	172 kişi
Doç. Dr.	112 kişi
Yrd. Doç. Dr.	261 kişi
Yrd. Doç.	4 kişi
Öğretim Gör. Dr.	20 kişi
Öğretim Gör.	163 kişi
Okutman	108 kişi
Araş. Gör. ve Araş. Gör.Dr.	340 kişi
Uzman Dr.	2 kişi
Uzman	25 kişi

Kaynak: www.adu.edu.tr

Çizelge 3.19 incelendiğinde, üniversite bünyesinde çalışan ciddi bir beyin gücünün mevcudiyeti göze çarpmaktadır. Bu hem üniversite hem de Aydın ili için önem arz etmektedir.

Adnan Menderes Üniversitesi öğrenci sayıları Çizelge 3.20’de sunulmaktadır.

Çizelge 3. 20: ADÜ 2010-2011 Eğitim-Öğretim Yılı Toplam Öğrenci Sayıları

Yıllar	2010	2011	Toplam
YÜKSEKLİSANS	288	202	490
DOKTORA	98	124	222
LİSANSÜSTÜ TOPLAM	386	326	712
ÖN LİSANS TOPLAM	4878	6537	11415
LİSANS TOPLAM	6660	6501	13161
GENEL TOPLAM	11924	13364	25288

Kaynak: www.adu.edu.tr

Aydın İlinde Meslek Odaları ve Sivil Toplum Kuruluşları

Aydın ilinde faaliyet gösteren meslek odaları ve sivil toplum kuruluşları içinde yer alan vakıf ve dernekler şunlardır (<http://www.kenthaber.com/eg/aydin/Dizin/sivil-toplum-kuruluslari/Listesi>:Erişim tarihi: 06.12.2010):

- 21. Bölge Aydın Eczacı Odası,
- Adnan Menderes Üniversitesi Vakfı,
- Afrodiasias Müzesini Sevenler Derneği,
- Ağaçlandırma Çevreyi ve Doğayı Koruma Derneği,
- Alabanda Kültür Varlık Koruma ve Değerlendirme,
- Ana Çocuk ve Halk Sağlığı Merkezi Yapma ve Yaşatma Vakfı,
- Atatürkçü Düşünce Derneği Şubesi,
- Avcılar ve Atıcılar Derneği,
- Balıkçıları Odası,
- Baro Temsilciliği,
- Doğa Sevenler Derneği,
- Eczacılar Odası Temsilciliği,
- Efeler Sportif Havacılık Derneği,
- Ege Çiftçiler Derneği,
- Eski Eserleri Sevenler ve Koruma Derneği,
- Esnaf Sanatkârlar Sosyal ve Ekonomik Dayanışma Vakfı,
- Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği,
- Gazeteciler Derneği,
- Hayvanları Koruma Derneği,
- İnsan Hakları Derneği,
- İnşaat Mühendisleri Odası,
- KOMPLİD,
- Kuyucak Kültür Derneği,
- Kuyumcular Derneği,
- Kütüphane Derneği,
- Magnesia Kültür Sanat Derneği,
- Marina Yatırımcıları Derneği,
- Mimarlar Odası Temsilciliği,
- Muğlalılar Kültür ve Dayanışma Derneği,
- Muhtarlar Derneği,
- Mursallı Sağlık Hizmetleri Yardım ve Dayanışma Derneği,

- Nazilli Tıp Hukuk ve Mühendisler Derneği,
- Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası,
- Şoförler Odası,
- Tabip Odası,
- Ticaret Odası,
- TMMOB Makine Mühendisleri Odası,
- TMMOB Mimarlar Odası,
- TOSYÖV Aydın Destekleme Derneği,
- Turizm Derneği,
- Türk Kadınlar Birliği,
- Türk Kadınlar Birliği Derneği,
- Türk Kadınlar Birliği Kuşadası Şubesi,
- Türk Kadınlar Konseyi,
- TÜRSAB,
- Yazıdere Spor Kulübü Derneği,
- Yeşilyurt Çevre Koruma ve Güzelleştirme Derneği.

Aydın'da faaliyet gösteren önemli iki oda da Aydın Ticaret Odası ve Aydın Sanayi Odası'dır.

Aydın Ticaret Odası

5174 sayılı TOBB ile Odalar ve Borsalar Kanunu gereği kurulan Aydın Ticaret Odası; esnaf statüsünde olmayan tüccar ve sanayicilerden oluşan üyelerine hizmet vermektedir. Üyelerinin mesleki etkinliklerini kolaylaştırmak, kurumsal gelişimlerini sağlamak, iş geliştirme ve hedef pazar konularında destek vermek amacıyla özel sektörün çıkarlarını koruyan kamu kurumu niteliğinde kurulmuş bir meslek kuruluşudur. İlgili kanununun 12. maddesinde verilen görevleri yerine getirmekle sorumlu olan odamız sahip olduğu Kalite Yönetim Sistemi gereği yayınlanan kalite politikası ve hedeflerine uygun olarak bu hizmetlerini gerçekleştirmektedir.

Aydın Sanayi Odası

1954 yılında EBSO odası çatısı altında; İzmir, Manisa, Balıkesir, Denizli, Aydın ve Milas ile başlayan beraberlikten 1972 yılında Denizli, 1980 yılında Balıkesir ve 1992 yılında Manisa illerinin EBSO'dan ayrılışı üzerine il sanayicileri arasında da ayrılma konusu tartışılmaya başlanmıştır.

Nihayet, 2003 yılında 517 sanayici ve ticaret erbabının imzası ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığına AYSO'nun kuruluş izni için başvurulmuş, ancak yeni yasanın beklenmesi gerekçesi ile başvuru reddedilmiştir. Bu noktadan sonra konuyu hukuka taşıyan Aydınli sanayiciler, nihayet 2007 yılının eylül ayında bu konudaki tüm mahkemeleri kazanarak, yeni Aydın Sanayi Odası'nın seçimlerini yapmış ve kuruluşunu tamamlamıştır.

Aydın Sanayi Odası 1 Ocak 2008 tarihinden bu yana aydın sanayicisine hizmete başlamış bulunmaktadır. AYSO gerek hizmetleri gerekse önerileri ile aydının gelişiminde önemli bir rol oynayacaktır.

Aydın ilinde faaliyet gösteren meslek odalarını ise, şu şekilde sıralamak mümkündür (<http://www.ayesob.org.tr/meslekodalari.asp>):

- Aydın Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Aydın Ayakkabı Esnaf ve Sanatkârları Odası,
- Aydın Bakkallar Odası,
- Aydın Bakırcılar Saatçiler ve Züccacılar Odası,
- Aydın Berberler Kuvaförler ve Otelciler Odası,
- Aydın Demir Madeni Eşya Tesviyeci ve Sıhhi Tesisatçılar Odası,
- Aydın Elektrikçiler Fotoğrafçıları Odası,
- Aydın Lokantacılar Odası,
- Aydın Kahveciler Odası,
- Aydın Manifaturacılar ve Tuhafiyeciler Odası,
- Aydın Meyveciler Sebzeçiler Çiçekçiler ve Seyyar Satıcılar Odası,

- Aydın Tatlıcı Şekerci ve Fırıncılar Odası,
- Aydın Şoförler Otomobilciler Otobüsçüler ve Minibüsçüler Odası,
- Aydın Terziler ve Konfeksiyoncular Odası,
- Aydın Marangozlar Keresteciler Kutucular ve Benzeri Esnaf Odası,
- Aydın Celepler Besiciler ve Sütçüler Odası,
- Aydın Oto Traktör, Motor, Kaporta Boya, Elektrik Döşeme ve Benzeri Esnaf Odası,
- Aydın Yağlıboyacılar Sıvacılar ve İnşaatçılar Odası,
- Aydın Kamyoncular Kamyonetçiler Nakliyeciler ve Tripotörçüler Odası,
- Nazilli Ayakkabıcılar Odası,
- Nazilli Bakkallar Odası,
- Nazilli Bakırcılar, Kalaycılar ve Tenekeçiler Odası,
- Nazilli Berberler Odası,
- Nazilli Demirciler Odası,
- Nazilli Saat Radyo Tamircileri, Elektrikçiler, Fotoğrafçılar ve Benzeri Esnaf Odası,
- Nazilli Kahveciler Odası,
- Nazilli Lokantacılar ve Kasaplar Odası,
- Nazilli Fırıncılar Odası,
- Nazilli Manifaturacılar ve Tuhafiyeciler Odası,
- Nazilli Marangozlar ve Ağaç İşleri Odası,
- Nazilli Manavlar Odası,
- Nazilli Şoförler ve Otomobilciler, Otobüsçüler, Minibüsçüler, Nakliyeciler ve Umum Servis Araçları Odası,
- Nazilli Terziler Odası,
- Söke Bakkallar ve Bayiler Odası,
- Söke Berberler ve Kuaförler Odası,
- Söke Kahveciler Odası,
- Söke Fırıncılar Odası,
- Söke Demirciler ve Madeni Eşya Sanatkârlar Odası,
- Söke Lokanta, Pasta, Tatlı, Gazino ve Benzerleri Odası,

- Söke Marangozlar, Mobilyacılar, İnşaatçılar ve Benzeri Odası,
- Söke Meyve ve Sebzeciler Odası,
- Söke Terziler, Tuhafiyeciler ve Benzeri Odası,
- Söke Şoförler ve Otomobilciler Odası,
- Söke Elektrikçiler Elektronikçiler Saatçiler ve Benzeri Odası,
- Umurlu Şoförler ve Otomobilciler Odası,
- Köşk Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Köşk Şoförler ve Otomobilciler Odası,
- Sultanhisar Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Yenipazar Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Yenipazar Şoförler ve Otomobilciler Odası,
- Atça Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Bozdoğan Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Bozdoğan Şoförler ve Otomobilciler Odası,
- Kuyucak Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Kuyucak Şoförler ve Otomobilciler Odası,
- Buharkent Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Buharkent Şoförler ve Otomobilciler Odası,
- Karacasu Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Karacasu Şoförler ve Otomobilciler Odası,
- İncirliova Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- İncirliova Şoförler ve Otomobilciler Odası,
- İncirliova Kahveciler Odası,
- Germencik Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Germencik Şoförler ve Otomobilciler Odası,
- Ortaklar Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Ortaklar Şoförler ve Otomobilciler Odası,
- Kuşadası Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Kuşadası Umum Otomobilciler ve Şoförler Odası,
- Davutlar Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Güllübahçe Esnaf ve Sanatkârlar Odası,

- Bağarası Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Bağarası Şoförler ve Otomobilciler Odası,
- Koçarlı Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Koçarlı Şoförler ve Otomobilciler Odası,
- Bıyıklı Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Çine Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Çine Şoförler ve Otomobilciler Odası,
- Karpuzlu Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Karpuzlu Şoförler ve Otomobilciler Odası,
- Akęaova Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Akęaova Şoförler ve Otomobilciler Odası,
- Dalama Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Horsunlu Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Yazıkent Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Salavatlı Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Didim Esnaf ve Sanatkârlar Odası,
- Didim Şoförler ve Otomobilciler Odası,

3.4.2. Aydın İlinin Dahil Olduğu Kalkınma Ajansları

Aydın iline yönelik olarak faaliyette bulunan kalkınma ajansı, “Güney Ege Kalkınma Ajansı” (GEKA)’dır.

GEKA’nın amacı; Aydın, Denizli ve Muğla illerinden oluşan bölge kaynaklarının etkin kullanımını, yerel potansiyelin harekete geçirilmesini, ulusal ve uluslararası alanda bölgenin rekabet düzeyinin en üst seviyeye çıkarılmasını, istihdam olanaklarının ve yeni sektörlerin desteklenmesi amacıyla şeffaflık, katılımcılık ve eşitlik ilkeleri çerçevesinde tüm paydaşlarla birlikte sürekli ve dengeli kalkınmanın gerçekleştirilmesini, kentsel ve çevresel sorunların üstesinden gelinerek bölge halkının yaşam standardının yükseltilmesini sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda “Güney Ege Bölgesi’nde sürekli ve dengeli kalkınmayı sağlayan, bölgenin gelişmesinde öncü rol üstlenen, ulusal ve uluslararası saygınlığa sahip bir ajans olmak” vizyonu ve “Güney

Ege Bölgesi'nin kaynaklarının yerinde ve etkin kullanımını sağlamak, tüm paydaşlarla birlikte yerel potansiyeli harekete geçirmek ve sürekli kalkınma için girişimcilik, kümelenme ve inovasyon kapasitesinin geliştirilmesini sağlamak suretiyle bölgenin küresel ölçekte rekabet gücünü artırmak ve bölge halkının yaşam kalitesini yükseltmek" misyonuyla hareket etmektedir (<http://www.geka.org.tr/icerik/2/138>).

Güney Ege Kalkınma Ajansının faaliyetleri şunlardır (<http://www.geka.org.tr/icerik/2/138/anasayfa.htm>):

- Aydın, Denizli ve Muğla illerinin potansiyel, ihtiyaç ve sorunlarının değerlendirilmesi, gelişme stratejilerinin hazırlanması, gelişme yönlerinin belirlenmesi amacıyla Bölge Planı hazırlanması,
- Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak bölgedeki kamu kesimi, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör arasındaki iş birliğinin ve koordinasyonun geliştirilmesi,
- Girişimciliğin desteklenmesi ve geliştirilmesi,
- Bölgedeki iş ve yatırım imkânlarının araştırılıp ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtılması,
- Yatırımcıların izin ve ruhsat işlemlerinin tek elden takip edilmesi,
- Bölgenin planlama ve proje geliştirme kapasitesinin geliştirilmesine destek verilmesi,
- Bölgedeki kaynak ve olanakları tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapılması,

Ajansın teşkilatı, Yönetim Kurulu, Kalkınma Kurulu, ve Genel Sekreterlik'ten oluşmaktadır. Yönetim Kurulu, ajansın karar organıdır ve Aydın, Denizli ve Muğla illerinin Valileri, Merkez Belediye Başkanları, İl Genel Meclisi Başkanları ile Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlarının oluşturduğu 12 kişilik bir kuruldur. Ajansın danışma organı olan Kalkınma Kurulu, 34'ü Aydın'ı, 34'ü Denizli'yi ve 32'si Muğla'yı temsil eden 100 kişiden oluşan bir kuruldur. Ajansın icra organı olan Genel Sekreterlik ise, Planlama ve Programlama Birimi, Program Yönetimi Birimi, İzleme ve Değerlendirme Birimi, Ekonomik Araştırmalar ve Dış İlişkiler Birimi, Yatırım Destek Ofisleri ile Destek Birimleri'nden oluşmaktadır. Planlama ve Programlama Birimi, bölgeye ilişkin

planların hazırlanması, stratejilerin belirlenmesi ve verilecek desteklerin çerçevesinin oluşturulmasından; Program Yönetimi Birimi proje teklif çağrılarının ilan sürecinden başlayıp başarılı bulunan, destek almaya hak kazanan proje sahipleri ile sözleşmelerin imzalanmasına kadar devam eden süreçteki faaliyetlerden; İzleme ve Değerlendirme Birimi, kabul edilen projelerin ilgili düzenlemeler ve belirlenen çerçeveler kapsamında uygulamasının takip edilmesi ve değerlendirilmesinden; Ekonomik Araştırmalar ve Dış İlişkiler Birimi ise ekonomik ve sektörel araştırmalar yapmak, diğer bölge ve ülkeler ile ilişkileri geliştirmekten sorumludur. Yatırım destek ofisleri ise; ilgili mevzuattaki başvuru koşulları ile istenen belgeler doğrultusunda yatırımcıya bilgi vermek, yol göstermek ile yatırımcıların başvurularını kabul ve takip etmekten sorumludurlar (<http://www.geka.org.tr/icerik/2/138/anasayfa.htm>).

GEKA, bölgenin kalkınma sürecinin hızlandırılması ve bölge için önem arz eden faaliyetlerin hayata geçirilmesi adına “**Bölge Plânı**” kapsamında belirlenen öncelikli alanlarda bölge aktörlerine finansal ve teknik destek sağlamaktadır.

Genel olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları tarafından sağlanan mali destekler; doğrudan finansman desteği, faizsiz kredi desteği ve faiz desteğinden oluşmaktadır. Ancak, halihazırda ajanslar tarafından söz konusu desteklerin hepsi verilmeye başlanmamıştır. Doğrudan finansman desteği, ajansın uygun proje ve faaliyetlere yaptığı karşılıksız yardımlardır ve esas itibarıyla teklif çağrısı yöntemiyle sağlanan desteklerden oluşmaktadır. Bunun yanında ajans doğrudan finansman desteğini, istisnai olarak proje teklif çağrısı yapmaksızın ve proje hazırlığı konusundaki yükümlülüklerinden bazıları hafifletmek veya proje hazırlık sürecini doğrudan yönetmek suretiyle doğrudan faaliyet desteği ve güdümlü proje desteği şeklinde de sağlayabilmektedir. Faizsiz kredi desteği kapsamında ajans tarafından kâr amacı güden gerçek ve tüzel kişilerin başvuru rehberinde belirtilen nitelikteki projeleri için ilgili aracı kuruluşlar eliyle kredi verilmesini ve bu mali desteğin ajansa faiz ödenmeksizin taksitler halinde geri ödenmesine imkân sağlayan karşılıksız yardımlar yer almaktadır. Faiz desteği ise kâr amacı güden gerçek ve tüzel kişilerin başvuru rehberinde belirtilen nitelikteki projeleri için ilgili aracı kuruluşlardan alacakları krediler karşılığında ödeyecekleri faiz giderlerinin ajans tarafından karşılanmasını sağlayan karşılıksız yardımdır (<http://www.geka.org.tr/icerik/2/138/anasayfa.htm>).

Güney Ege Bölgesi gerek antik çağdan beri süregelen tarihi ve kültürel özellikleri, eşsiz doğal varlığı, coğrafi konumu, sahip olduğu biyolojik zenginliği ve girişimcilik ruhu ile dünyada marka olma potansiyeline sahip önemli bir bölgedir.

Bölge Planı'nda belirlenen çerçeve doğrultusunda, bölgede yöresel zenginlik kaynağı olan ürünlerin markalaştırılıp pazarlanması ve bölgenin rekabet gücünün daha üst seviyelere çıkarılması öncelik verilen hedefler arasındadır. Markalaştırılmış bölge ürünlerini pazarlamak için dış ticaret altyapısının geliştirilmesi ve bölgede yoğunlaşmış olan sektörlerin ihracat kapasitesinin artırılması büyük bir önem taşımaktadır.

Sektörel faaliyetler açısından dengeli bir ekonomik yapıya sahip olduğu değerlendirilen bölgede önemli role sahip olan tarım, turizm ile sanayi sektörlerinin verimliliğini ve çeşitliliğini artırmak için tarımda ve sanayide katma değeri yüksek ürünlerin üretimi ve turizm türlerinin desteklenerek geliştirilmesi hedeflenmektedir (<http://www.geka.org.tr/icerik/2/138/anasayfa.htm>).

Bölgedeki sektörlerin sürekli değişen ve gelişen piyasa koşullarına ayak uydurmasında, rekabet edebilirliğinin yükseltilmesinde Ar-Ge ve yenilikçilik kapasitelerinin geliştirilmesinin önemli olduğu bilinciyle bölgede yenilikçilik bilinci oluşturulması, üniversite-sanayi işbirliğinin bu doğrultuda geliştirilmesi ve teknokentin sanayide etkinliğinin artırılması ajansın hedefleri arasında bulunmaktadır (<http://www.geka.org.tr/icerik/2/138/anasayfa.htm>).

Bölgede sürekli ve dengeli kalkınmanın başarılabilmesi ile bölge insanının yaşam kalitesinin yükseltilebilmesi için ekonomik yapabilirliğinin artırılmasının yanında, sosyal kalkınmanın ve çevreyi korumanın da dikkate alınması önemlidir. Bu kapsamda ajans, bölgenin sosyoekonomik gelişmişlik sıralamasında ülkede en üst sıralarda yer alması için istihdam olanaklarını geliştirerek iş gücüne katılımını artırmayı, sosyal altyapıyı geliştirerek yaşam kalitesini yükseltmeyi ve kültürel altyapıyı güçlendirmeyi de hedeflemektedir (<http://www.geka.org.tr/icerik/2/138/anasayfa.htm>).

Ajans tarafından bölgeye yönelik tüm amaç, hedef ve faaliyetler ulusal plan, program ve politikalarla uyumlu olarak belirlenmiş olup, bölgeye yönelik planlanan çalışmaların başarıyla gerçekleştirilmesi sonucunda ülkenin kalkınması ve tanıtımına da katkıda bulunulması beklenmektedir (<http://www.geka.org.tr/icerik/2/138/anasayf.htm>).

3.5. AYDIN İLINE VERİLEN TEŞVİK VE DESTEKLER

Aydın iline devlet tarafından verilen birçok teşvik ve destek bulunmaktadır. Bu teşvik ve destekler kümelenme faaliyetlerini destekleyici unsurlar taşımaktadır.

3.5.1. Aydın İline Devlet Tarafından Verilen Teşvik ve Destekler

Aydın iline devlet tarafından verilen çok çeşitli teşvik ve yardımlar bulunmaktadır.

Bilindiği gibi Resmî Gazete'nin 16 Temmuz 2009 tarih ve 27290 sayısında Bakanlar Kurulu'nun 2009/15199 Sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar"ı yayınlanmış bulunmaktadır. Kararın amacı, Kalkınma Plânları ve Yıllık Programlarda öngörülen hedefler ile uluslararası anlaşmalara uygun olarak, tasarrufları katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirmek, üretimi ve istihdamı artırmak, yatırım eğiliminin devamlılığını ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak, uluslararası rekabet gücünü artıracak teknoloji ve araştırma-geliştirme içeriği yüksek büyük ölçekli yatırımları özendirme, doğrudan yabancı yatırımları artırmak, bölgesel gelişmişlik farklılıklarını gidermek, çevre korumaya yönelik yatırımlar ile araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemektir (www.aydin.gov.tr/default_B0.aspx?content=1079).

Aydın iline yatırım yapacak olan yatırımcının faydalanacağı devlet yardımları şunlardır (www.aydin.gov.tr/default_B0.aspx?content=1079):

- Gümrük Muafiyeti,
- Katma Değer Vergisi (KDV) İstisnası,
- Vergi İndirimi,

- Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği,
- Yatırım Yeri Tahsisi,

Aydın İline Yatırım Yapacak Olan Yatırımcının Yararlanacağı Gümrük Muafiyeti

Gümrük vergisi muafiyeti ile ilgili düzenleme şöyledir(www.aydin.gov.tr):

- Teşvik belgesi kapsamındaki yatırım malları ile otomobil ve hafif ticarî araç yatırımlarında yatırım dönemi içinde kalmak kaydıyla, CKD aksam ve parçalarının ithali, gemi ve elli metrenin üzerindeki yat inşa yatırımları ile ilgili tekne kabuğu ithali, yürürlükteki İthalat Rejimi Kararı gereğince ödenmesi gereken gümrük vergisinden muafır.
- Makine ve teçhizat bedelinin yüzde beşini geçmemek kaydıyla yedek parçaların, otobüs, çekici (Euro normlarına uygun yeşil motoru haiz olanlar hariç), treyler (frigorifik olanlar hariç), mobilya, motorbot, kamyon (off-road truck tipi karayoluna çıkması mümkün olmayan kaya tipi damperli kamyonlar hariç), transmikser, beton santrali, forklift ve beton pompası ithal edilmesi hâlinde yürürlükteki İthalat Rejimi Kararında öngörülen oranlarda gümrük vergisi tahsil edilir.
- Bu karar uyarınca düzenlenen teşvik belgeleri kapsamında birinci fıkrada belirtilenler hariç ham madde, ara malı ve işletme malzemesi ithal edilemez. Ayrıca, binek aracı, inşaat malzemeleri, porselenden ve seramikten mamul sofrta ve mutfak eşyası teşvik belgesi kapsamına alınmaz.
- Teşvik belgesi kapsamında, bölgesel ve sektörel kısıtlamalar gözönüne alınarak;

İthalat Rejimi Kararı uyarınca yayımlanan Eski, Kullanılmış veya Yenileştirilmiş Olarak İthal Edilebilecek Maddelere İlişkin Tebliğ hükümleri uyarınca ithali mümkün olan makine ve teçhizatın (karayolu nakil vasıtaları hariç),

İthalat Rejimi Kararının 7. maddesi uyarınca ithaline izin verilen makine ve teçhizatın, teşvik belgesi kapsamına alınması,

Kullanılmış komple tesisin müsteşarlıkça proje bazında yapılacak değerlendirme sonucunda uygun görülmesi hâlinde ithali, uygun görülebilir.

- Tekstil, hazır giyim ve konfeksiyon yatırımlarına yönelik teşvik belgeleri kapsamında kullanılmış makine ve teçhizat ithal edilemez.
- Finansal kiralama şirketleri aracılığıyla gerçekleştirilecek yatırımlar için finansal kiralama şirketi adına ayrı bir teşvik belgesi düzenlenmeksizin yatırımcının teşvik belgesi dikkate alınarak ithalat işlemleri yapılır. İthalat işlemleri ile ilgili olarak yatırımcı ile finansal kiralama şirketleri müteselsilen sorumludur.
- Teşvik belgesi almak üzere müracaat edilmiş, ancak, teşvik belgesine bağlanmamış yatırımlara ilişkin makine ve teçhizatın ithaline, Müsteşarlığın görüşüne istinaden Gümrük Müsteşarlığınca gümrük vergisi ile katma değer vergisinin toplam tutarı kadar teminatın alınması suretiyle müsaade edilebilir. Teminatla ithalatta, bir defada verilecek teminat süresi azamî altı aydır. Teminat süresi içinde kesin ithalat için gerekli işlemler tamamlanmamış ise, süre uzatımı için Gümrük Müsteşarlığına müracaat edilir. Teminatın başlangıç tarihi, eşyanın serbest dolaşıma giriş tarihidir. Yatırımcının, teminatın çözümü için teminat süresi içinde teşvik belgesi ve eki ithal makine ve teçhizat listesi ile birlikte Gümrük Müsteşarlığına müracaat etmesi gerekir. Aksi takdirde, teminat irat kaydedilir.

Aydın İline Yatırım Yapacak Olan Yatırımcının Yararlanacağı Katma Değer Vergisi (KDV) İstisnası

Yatırımcıya diğer bir yardım unsuru olan **Katma değer vergisi istisnası** ise; “3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu gereğince, teşvik belgesi kapsamında uygun görülen makine ve teçhizatın ithali ve yerli teslimleri katma değer vergisinden istisna edilir” şeklinde düzenlenmiştir (www.aydin.gov.tr/default_B0.aspx?content=1079).

Aydın İline Yatırım Yapacak Olan Yatırımcının Yararlanacağı Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği

Bakanlar Kurulu’nun 2009/15199 Sayılı “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar”ın 9. maddesine göre sağlanan destekler şöyledir (www.aydin.gov.tr/default_B0.aspx?content=1079):

- Büyük ölçekli yatırımlar ile bölgesel uygulama kapsamında desteklenen yatırımlardan, teşvik belgesinde kayıtlı istihdam öngörülere ile tutarlı olmak kaydıyla;

Komple yeni yatırımlarda, işletmeye geçiş tarihinden itibaren sağlanan,

Diğer yatırım cinslerinde, yatırımın tamamlanmasının ardından, yatırıma başlama tarihinden önceki son altı aylık dönemde (mevsimsel özellik taşıyan yatırımlarda bir önceki yıla ait mevsimsel istihdam ortalamaları dikkate alınır.) Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğüne verilen aylık prim ve hizmet belgesinde bildirilen ortalama işçi sayısına ilave edilen, istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin asgarî ücrete tekâbül eden kısmı 31.12.2010 tarihine kadar başlanılan yatırımlarda üç yıl hazinece karşılanır.

- 29/1/2004 tarihli ve 5084 sayılı Kanun kapsamındaki desteklerden yararlanmakta olan işletmeler için, bu karar kapsamında ayrıca prim desteği uygulanmaz. Ancak, söz konusu işletmelerde bu karara istinaden düzenlenecek teşvik belgeleri kapsamında gerçekleştirilecek yatırımlara istinaden oluşacak ilave istihdam için de prim desteği uygulanır.

- İşveren hissesine ait primlerin karşılanabilmesi için, işverenlerin çalıştırdıkları sigortalılarla ilgili olarak 5510 sayılı Kanun uyarınca aylık prim ve hizmet belgelerini yasal süresi içerisinde Sosyal Güvenlik Kurumuna vermesi ve sigortalıların tamamına ait sigorta primlerinin sigortalı hissesine isabet eden tutarın hazinece karşılanmayan işveren hissesine ait tutarı ödemiş olması şarttır. İşveren tarafından ödenmesi gereken primlerin geç ödenmesi hâlinde, hazineden Sosyal Güvenlik Kurumuna yapılacak ödemenin gecikmesinden kaynaklanan gecikme zammı işverenden tahsil edilir.
- Sosyal Güvenlik Kurumu'na yapılacak aktarımlarla ilgili usul ve esaslar, Müsteşarlık tarafından belirlenir.

Aydın İline Yatırım Yapacak Olan Yatırımcının Yararlanacağı Vergi İndirimi

Bakanlar Kurulu'nun 2009/15199 Sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar"ın 10. maddesine göre vergi indirimi konusunda verilecek destekler şöyledir (www.aydin.gov.tr/default_B0.aspx?content=1079):

- Büyük ölçekli yatırımlar ile bölgesel uygulama kapsamında gerçekleştirilen yatırımlarda, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 32/A maddesi çerçevesinde, kurumlar vergisi veya gelir vergisine uygulanacak indirim oranları ile yatırıma katkı oranları Çizelge 3.21'de sunulmaktadır.

Çizelge 3. 21: Kurumlar Vergisi/Gelir Vergisine Uygulanacak İndirim İle Yatırıma Katkı Oranları

Bölgeler	Bölgesel Uygulama		Büyük Ölçekli Yatırımlar	
	Yatırıma katkı oranı (%)	Kurumlar vergisi veya gelir vergisi indirim oranı (%)	Yatırıma katkı oranı (%)	Kurumlar vergisi veya gelir vergisi indirim oranı (%)
I	10	25	25	25
II(...Aydın)	15	40	30	40
III	20	60	40	60
IV	25	80	45	80

- Ancak, teşvik belgesi kapsamında 31/12/2010 tarihine kadar yatırıma başlanması hâlinde aşağıda belirtilen indirim oranları ile yatırıma katkı oranları Çizelge 3.22’de sunulmuştur.

Çizelge 3. 22: Yatırıma Başlanması Hâlinde İndirim Oranları İle Yatırıma Katkı Oranları

Bölgeler	Bölgesel Uygulama		Büyük Ölçekli Yatırımlar	
	Yatırıma katkı oranı (%)	Kurumlar vergisi veya gelir vergisi indirim oranı (%)	Yatırıma katkı oranı (%)	Kurumlar vergisi veya gelir vergisi indirim oranı (%)
I	20	50	30	50
II(...Aydın)	30	60	40	60
III	40	80	50	80
IV	60	90	70	90

- İndirilen kurumlar vergisi veya gelir vergisi tutarı yatırıma katkı tutarına ulaşmaya kadar indirimli vergi uygulamasına devam edilir.
- Arazi, arsa, royalti, yedek parça ve amortismanı tâbi olmayan diğer harcamalar indirimli vergi uygulamasından yararlanamaz.
- 5520 sayılı Kanun gereği finans ve sigortacılık konularında faaliyet gösteren kurumlar ve iş ortaklıkları ile 4283 sayılı Yap-İşlet Modeli ile Elektrik Enerjisi

Üretim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışının Düzenlenmesi Hakkında Kanun ve 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanun kapsamında gerçekleştirilen yatırımlar, indirimli kurumlar vergisi veya gelir vergisi uygulamasından yararlanamaz.

- İndirimli oranlar stopaj suretiyle yapılan vergilendirmede uygulanmaz.

Aydın İline Yatırım Yapacak Olan Yatırımcının Yararlanacağı Yatırım Yeri Tahsisi Desteği

29/6/2001 tarihli ve 4706 sayılı Kanunun ek 3 üncü maddesi hükmü çerçevesinde Müsteşarlıkça teşvik belgesi düzenlenmiş büyük ölçekli yatırımlar ile bölgesel desteklerden yararlanacak yatırımlar için Maliye Bakanlığı'nca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde yatırım yeri tahsis edilebilir.

Yatırım Yeri Tahsisi Resmî Gazete 3 Eylül 2009 gün ve 27338 sayında yayınlanan Kamu Taşınmazlarının Yatırımlara Tahsisine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik'le düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 5. maddesine göre Teşvik kapsamındaki taşınmazları; mülkiyeti hazineye, özel bütçeli idarelere, il özel idarelerine veya belediyelere ait taşınmazlar ile devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerler olarak tanımlanmıştır.

Hazinenin özel mülkiyetindeki taşınmazlar ile devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlere ait işlemler Maliye Bakanlığı'nca; özel bütçeli idarelere, il özel idarelerine ve belediyelere ait taşınmazlar ile ilgili işlemler ise taşınmaz maliki idarelerce yürütülür.

Anılan Yönetmeliğin 6. maddesine göre Yatırım Yeri Tahsis Teşvikten yararlanacak yatırımcılar ve yararlanma şartları şu şekilde sıralanmıştır (www.aydin.gov.tr/default_B0.aspx?content=1079):

- Hazine Müsteşarlığı'nca verilmiş yatırım teşvik belgesi sahibi olan,
- İrtifak hakkı veya kullanma iznine konu taşınmazlar üzerinde gerçekleştirilecek toplam yatırım tutarı, taşınmaz maliki idarelerce bu taşınmazlara takdir edilecek rayiç değer in tarım ve hayvancılık yatırımı için bir, turizm yatırımları için iki, diğer yatırımlar için üç katından az olmayan (ancak, toplam sabit yatırım tutarı I ve II nci bölgelerde birmilyon Türk Lirası, III ve IV üncü bölgelerde ise beşyüzbin Türk Lirasından az olmayan),
- Talep edilen taşınmazın bulunduğu ilçenin mülkî sınırları içinde organize sanayi veya endüstri bölgesi bulunması hâlinde, bu bölgelerde yer alabilecek yatırımlar için tahsis edilecek boş parsel bulunmaması veya bu bölgelerde yapılması uygun görülmeyen yatırımlardan olması şartlarını taşıyan,
- Taahhüt edilen yatırımın en az yüzde yirmisini karşılayacak miktarda net özkaynağa sahip olan,
- Yatırımın ne şekilde finanse edileceğini beyan eden,
- Taahhüt edilen yatırımın toplam tutarı on milyon Türk Lirasını aşan yatırımlarda fizibilite raporu ve finansman tablosunu veren,
- Bu usul ve esaslarda belirtilen diğer şartları yerine getiren, gerçek ve tüzel kişiler yararlanabilir.

Bu teşvikten; finans ve sigortacılık sektörlerinde faaliyet gösteren kurumlar ve iş ortaklıkları ile taahhüt işleri ve 16/7/1997 tarihli ve 4283 sayılı Yap-İşlet Modeli ile Elektrik Enerjisi Üretim Tesislerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışının Düzenlenmesi Hakkındaki Kanun ile 8/6/1994 tarihli ve 3996 sayılı Bazı Yatırım ve

Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanun kapsamında gerçekleştirilen yatırımlar ve rüdevans sözleşmelerine bağlı olan yatırımlar yararlanamaz.

Yönetmeliğe göre teşvikten yararlanacak gerçek veya tüzel kişiler lehine; taşınmazlar üzerinde, ilk yıl için emlak vergi değerinin yüzde üçü oranında takdir edilecek bedel karşılığında kırk dokuz yıl süreli bağımsız ve sürekli nitelikte irtifak hakkı tesis edilebilir. Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunması ve tapuya tescil edilememesi nedeniyle irtifak hakkı tesis edilemeyen taşınmazlar üzerinde ise, ilk yıl için taşınmazın emlak vergi değerinin yüzde üçü oranında takdir edilecek bedel karşılığında kırk dokuz yıl süreli kullanma izni verilebilir. Emlak vergi değeri tespit edilmemiş olan taşınmazlarda irtifak hakkı ve kullanma izni bedelinin tespitinde emsal taşınmazların emlak vergi değeri, emsal taşınmazın bulunmaması halinde ise taşınmaz maliki idarece belirlenen bedel esas alınır (http://www.aydin.gov.tr/default_B0.aspx?content=1079).

Aydın-Denizli-Muğla Bölgesinde Desteklenecek Sektörler Tablosu Çizelge 3.23'de sunulmaktadır.

Çizelge 3. 23: Aydın-Denizli-Muğla Bölgesinde Desteklenecek Sektörler

Aydın-Denizli-Muğla Bölgesinde Desteklenecek Sektörler	Asgari Yatırım Tutarları ve Kapasiteleri
*Madencilik ve taşocakçılığı yatırımları (1 inci grup madenler, mıcır, rödovanslı madencilik hariç)	1 Milyon TL
*Gıda ürünleri ve içecek imalatı (Ek 4 de yer alan teşvik edilmeyecek konular ile dip not 6'da belirtilen ve genel teşvik sisteminden yararlanacak konular hariç)	2 Milyon TL
*Entegre hayvancılık yatırımları (entegre damızlık hayvancılık yatırımları dahil)	süt inekçiliği entegre tesislerinde 500 büyük baş,büyük baş besicilik entegre tesislerinde 700 büyük baş/dönem süt ve et yönlü küçük baş entegre tesislerinde 2000 küçük baş/dönem kanatlı entegre tesislerinde 200.000 adet/dönem
*Seracılık	25 dekar
*Su ürünleri yetiştiriciliği	1 Milyon TL
*Tekstil ürünleri imalatı (Dip not 8'de belirtilen konular hariç)	tekstilin aprelenmesi yatırımları için 15 Milyon TL, diğer yatırım konularında 1 Milyon TL'nin üzerindeki tevsî ve modernizasyon yatırımları
*Derinin tabaklanması ve işlenmesi	1 Milyon TL
*Akıllı çok fonksiyonlu teknik tekstil	1 Milyon TL
*Döşemelik parke, kaplama, kontrplak, yonga levha, sunta, mdf ve benzeriplakaların imalatı	4 Milyon TL
*Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı	selüloz üretiminden başlamak kaydıyla entegre kağıt üretim tesisleri
*Metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı (fırınlanmış kilden, kiremit, biriket, tuğla ve inşaat malzemeleri, çimento, inşaat amaçlı beton ürünleri, hazır beton, harç, çok katlı yalıtım camları hariç)	4 Milyon TL
*Bakır teller	4 Milyon TL
*Makine ve teçhizat imalatı	4 Milyon TL
*Elektrikli makine ve cihazları imalatı	4 Milyon TL
*Radyo, televizyon, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı	4 Milyon TL
*Motorlu kara taşıtı yan sanayi	4 Milyon TL
*Motosiklet ve bisiklet üretimi	1 Milyon TL
*Mobilya imalatı (sadece metal ve plastikten imal edilenler hariç)	4 Milyon TL
*Oteller	3 yıldız ve üzeri
*Öğrenci yurtları	100 öğrenci
*Soğuk hava deposu hizmetleri	1000 metrekaare
*Lisanslı depoculuk	2 Milyon TL
*Eğitim hizmetleri (yetişkinlerin eğitilmesi ve diğer eğitim faaliyetleri hariç)	1 Milyon TL
*Hastane yatırımı, huzur evi	100 kişilik huzur evi
*Tehlikeli atık geri kazanım ve bertaraf tesisleri	

(*) 13/06/2006 tarihli ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 18/02/2009 tarihli ve 5838 sayılı Kanunun 9 uncu maddesi ile değişik 32/A maddesinde belirtilen 50 Milyon Türk Lirasının üzerindeki yatırımlar.

Aydın ilindeki çiftçi sayısı ve desteklemeler çizelge 3.24'de sunulmaktadır.

Çizelge 3. 24: Aydın İlindeki Çiftçi Sayısı ve Desteklemeler

ÇKS çiftçi sayısı	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
	64.439	63.305	62.875	61.824	60.658	55.751	52.363

Desteklemeler(TL)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Doğrudan Gelir	43.928.466	43.967.501	27.645.463	27.617.962	19.160.109	0	0
Pamuk*	24.835.821	22.534.231	50.210.407	52.018.701	76.589.580	48.652.058	46.695.093
Dane Mısır*	0	0	3.132.819	11.314.621	11.878.273	2.983.165	5.679.596
Ayçiçeği*	206.090	222.900	738.725	3.556.812	1.739.590	268.649	2.037.335
Zeytinyağı*	5.857.966	311.900	9.218.111	250.328	2.776.785	63.191	2.228.695
Kanola	0	0	0	0	12.543	1.995	0
Mazot	0	10.404.918	6.755.627	7.798.443	12.826.351	8.588.967	9.163.799
Kimyevi Gübre	0	0	4.503.753	5.335.681		10.493.216	10.921.126
Toprak Analizi	0	0	0	0	0	0	1.186.472
Sertifikalı Fidan	0	0	55.328	2.926.649	3.058.690	497.102	751.417
Sertifikalı Tohumluk	0	0	208.249	77.432	337.096	374.577	186.723
Organik Tarım*	0	0	0	0	0	0	859.435
İyi Tar. Uygulamaları*	0	0	0	0	0	0	1.888
Yem Bitkileri	1.718.366	3.495.348	8.478.802	11.734.015	11.558.227	8.869.058	7.783.133
Suni Tohumlama	55.980	94.415	846.375	829.296	0	0	0
Gebe Düve	19.320	24.520	94.550	91.675	170.500	0	0
Buzağı	106.240	391.950	763.800	2.220.580	3.513.200	0	0
Anaç Sığır**	0	0	0	0	0	0	7.057.980
Süt	1.672.303	1.890.026	3.503.295	8.611.230	18.996.621	8.321.225	9.788.570
Su Ürünleri	1.829	325.176	871.104	1.760.729	1.726.829	2.334.023	2443.493
Tarımsal Alet-Makine	0	0	0	49.059	71.563	0	0
Süt Sağım	0	0	0	260.466	544.553	0	0
Gübre Çukuru ve Aparat	0	0	0	0	195.830	0	0
Süzme Bal	0	0	547.832	1.662.587	410.845	0	0
Ana Arı	0	20.115	102.420	425.460	446.310	0	0
Kayra Koyunu Geliştirme Projesi	0	0	0	130.572	158.730	211.680	217.998
Çine Çaparı Yerinde Koruma Projesi	0	0	2.700	2.970	3.240	3.150	3.402
Anaç Koyun- Keçi	0	0	0	0	0	0	1.026.330
Aktif Arılı Koloni	0	0	0	0	0	497.102	833.100
Hastalıktan ari Havacılık İşl.	0	0	0	0	0	0	1.835.700
Toplam	78.402.381	83.683.000	117.679.360	138.675.269	166.175.465	92.159.518	110.701.285

Kaynak: Aydın Valiliği İl Tarım Müdürlüğü*:Üretim bir önceki yıla ait **:Başvuru bir önceki yıla ait

Çizelge 3.23 incelendiğinde 2003'ten bu yana Aydın ilinde, çiftçi sayısının sürekli azaldığı göze çarpmaktadır. Bu durum çiftçilik mesleği ile ilgili olarak kaygı verici bir gelişmedir. Bunun yanı sıra, Çizelge 3.24'e göre, Aydın ilinde çok çeşitli ürünlere oldukça iyi olarak yorumlanabilecek meblağlarda teşvikler verilmektedir. Bir yatırım çekme aracı olarak bu durum il açısından büyük önem arz etmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

AYDIN İLİNDE KÜMELENME POTANSİYELİ OLAN ALANLARIN BELİRLENMESİ

4.1. AYDIN İLİNDE KÜMELENME STRATEJİLERİNİN GELİŞTİRİLME SÜRECİ

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle Aydın ilinde kümelenme potansiyelinin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Ardından, kümelenme potansiyeli olan sektörlerle ilgili olarak Porter'ın Elmas Modeli kullanılarak rekabet analizi yapılmıştır.

4.1.1. Aydın İlindeki Kümelenme Potansiyelinin Üç Yıldız Analizi ile Tespit Edilmesi

Aydın ilinde kümelenme potansiyeli, “üç yıldız analizi” ile tespit edilecektir. Üç yıldız analizinin gerçekleştirilmesi ve kümelenme potansiyelinin ortaya konulabilmesi için yapılan işlemler şunlardır:

- Farklı kurum ve kuruluşlardan ilgili verilerin temin edilmesi,
- Farklı kaynaklardan elde edilen verilerin entegrasyonu,
- Kümelenme potansiyelinin belirlenmesi amacıyla üç yıldız analizinin iki kodlu bazda 87 sektör için karşılaştırmalı olarak gerçekleştirilmesi,
- İki kodlu detayında firma ve istihdam oranlarının değişkenlerle irdelenmesi
- İki kodlu bazında değerlendirme tablosunun oluşturulması ve kümelenme potansiyeli olan sektörlerin seçimi,
- Seçilen sektörlerde Türkiye referanslı firma oranlarına bakılması,
- Seçilen kümelenme potansiyeli olan sektörler için kümelenme haritalarının oluşturulması,

Çalışmada öncelikle Maliye Bakanlığı, SGK, Aydın Ticaret Odası, Aydın Ticaret Borsası ve Aydın Sanayi Odası gibi kurumlardan elde edilen en güncel veriler kullanılmıştır (2009). Bu veriler karşılaştırılmış, doğrulanmış ve entegre edilmiştir. Verilerin incelenmesinde, genel kabul görmüş kümelenme parametreleri olan “büyüklük”, “başatlık” ve “uzmanlaşma” sonuçlarından yararlanılmıştır.

Üç Yıldız Analizi

Kümelenmelerin belirlenmesinde niceliksel olarak birçok farklı analiz yöntemi kullanılmaktadır. Bu çalışmada kullanılan yöntem üç yıldız analizidir.

Üç yıldız yöntemi, üç farklı parametre üzerinden yapılmış olup, analiz birimi olarak Türkiye referansı ile Aydın olmak üzere iki kodlu faaliyet sınıflamasına göre uygulanmıştır. Bu üç parametre, istihdam verileri baz alınarak elde edilmiştir. Bunlar sırasıyla “büyüklük”, “başatlık” ve “uzmanlaşma”dır.

Büyüklik, başatlık ve uzmanlık için kullanılan istihdam verileri şunlardır (Ghanbari ve diğ.,2011:139; Özdemir ve İneler, 2010:9):

e_i : Aydın’ın i sektöründeki istihdamı,

e_t : Aydın’ın toplam istihdamı,

E_i : Türkiye’nin i sektöründeki istihdamı,

E_t : Türkiye’nin toplam istihdamı.

İki Kodlu Bazda Üç Yıldız Analizinin 87 Sektör İçin Gerçekleştirilmesi

3-yıldız yöntemi uygulanan çalışmada 3 yıldız alan sektörler her bir parametre için aşağıdaki limit değerler seçilerek belirlenmiştir.

Büyüklik: $e_i/E_i \geq 0,02$ ise, 1 yıldız; yani Aydın’da i sektöründeki istihdam, Türkiye’deki i sektöründeki istihdamın % 2’sinden büyükse, i sektörü büyüklükte bir yıldız almaktadır.

Başatlık: $e_i/e_t \geq 0,01$ ise, bir yıldız; yani Aydın'da i sektöründeki istihdam, Aydın'daki toplam istihdamın %1'inden büyükse, i sektörü başatlıkta bir yıldız almaktadır.

Uzmanlık: $(e_i/e_t)/(E_i/E_t) \geq 1$ ise bir yıldız; yani Aydın'daki i sektörünün istihdamının Aydın'daki toplam istihdama oranını, Türkiye'deki i sektörünün istihdamın Türkiye'deki toplam istihdama oranına kıyaslandığında elde edilen katsayı birden büyükse, i sektörü uzmanlıkta bir yıldız almaktadır.

Üç yıldız analizinde kullanılan parametreler ve açıklamaları Çizelge 4.1'de sunulmaktadır;

Çizelge 4. 1: 3 Yıldız Analizinde Kullanılan Parametreler ve Açıklamaları

<p>Büyüklik</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Bir kümedeki istihdam belirli bir düzeyin üzerinde ise, bu kümenin ekonomik fayda yaratma potansiyeli de yükselmektedir. • Büyüklik, yerel kümenin bir üst bölge kümesi ile kıyaslanmasına dayanır. <p><u>Aydın-Türkiye referansla</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • İl ölçeğinde Aydın ilindeki “i” sektörünün istihdamı Türkiye genelinde aynı sektörün istihdam verisi ile kıyaslanmıştır. <p>İki kodlu için geliştirilen senaryolar sonucunda, il bazındaki istihdamın aynı sektörde ülke bazındaki istihdamın % 2’inden daha büyük olması durumunda “büyüklik” parametresinin karşılandığı kabul edilmiş ve bir yıldız verilmiştir</p>
<p>Başatlık</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Bir kümenin istihdam düzeyi bölge düzeyinde belli bir seviyenin üzerine çıkıyorsa bu kümenin iktisadi fayda yaratma potansiyeli de yüksek olmaktadır. • Başatlık, yerel kümenin bir üst bölgenin tümü ile kıyaslanmasına dayanır. <p><u>Aydın-Türkiye referansla</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kullanılan yöntemde İl ölçeğinde Aydın ilindeki “i” sektörünün istihdamı Aydın ilinin toplam istihdam verisi ile kıyaslanmıştır. <p>İki kod için geliştirilen senaryolar sonucunda ilde sektördeki istihdamın il genel istihdamının %1’inden daha büyük olması durumunda “başatlık” parametresinin karşılandığı kabul edilmiş ve bir yıldız verilmiştir.</p>
<p>Uzmanlaşma</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Eğer bir küme kategorisi belirli bir ilçe, ilin ve ülkenin geri kalanına göre daha büyük bir yoğunlaşma gösteriyorsa, bu kümenin ekonomik fayda yaratma potansiyeli de yüksek olmaktadır. <p><u>Aydın-Türkiye referansla</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Uzmanlaşma katsayısı, il ölçeğinde Aydın’daki i sektörü istihdamının Aydın’daki toplam istihdama oranının, ülkedeki i sektörünün istihdamının ülkedeki toplam istihdama oranına kıyaslandığında elde edilen katsayıdır. • Geliştirilen senaryolar sonucunda uzmanlaşma katsayısı bir ve birden büyük ise, o sektör uzmanlaşma parametresinden bir yıldız almıştır.

Üç Yıldız Analiz Çalışmasının Sonuçları

Üç yıldız analizini gerçekleştirebilmek için 2009 yılına ait gerekli veriler, çeşitli kaynaklardan elde edilmiştir. Daha sonra, bu verilere ilişkin büyüklük, başatlık ve uzmanlık katsayılarına ilişkin hesaplamalar yapılmıştır. Sonuçlar, Çizelge 4.2’de sunulmuştur.

Çizelge 4. 2: Kümelenme potansiyelinin belirlenmesine yönelik olarak büyüklük, başatlık ve uzmanlık katsayıları hesaplamaları

FAALİYET GRUPLARI	KOD NO	TÜRKİYE (2009)		AYDIN (2009)		≥0,02	≥0,01	≥1
		İŞYERİ SAYISI	SİGORTALI SAYISI	İŞYERİ SAYISI	SİGORTALI SAYISI	BÜYÜKLÜK	BAŞATLIK	UZMANLIK
						ei/Eİ	ei/et	(ei/et)/(Ei/Et)
BİTKİSEL VE HAYVANSAL ÜRETİM	01	9.475	63.916	370	1.268	0,020	0,014	1,950
ORMANCILIK VE TOMRUKÇULUK	02	1.990	29.189	20	669	0,023	0,007	2,253
BALIKÇILIK VE SU ÜRÜNLERİ YETİŞ.	03	720	5.254	23	209	0,040	0,002	3,911
KÖMÜR VE LİNYİT ÇIKARTILMASI	05	675	51.975	16	1.061	0,020	0,012	2,007
HAM PETROL VE DOĞALGAZ ÇIKARIMI	06	47	2.692	0	0	0,000	0,000	0,000
METAL CEVHERİ MADENCİLİĞİ	07	775	15.987	1	1	0,000	0,000	0,006
DIĞER MADENCİLİK VE TAŞ OCAK.	08	3.738	45.974	74	735	0,016	0,008	1,572
MADENCİLİĞİ DESTEKLEYİCİ HİZMET	09	122	1.998	0	0	0,000	0,000	0,000
GIDA ÜRÜNLERİ İMALATI	10	36.674	338.592	765	7.622	0,023	0,083	2,213
İÇECEK İMALATI	11	521	10.630	16	157	0,015	0,002	1,452
TÜTÜN ÜRÜNLERİ İMALATI	12	128	12.145	0	0	0,000	0,000	0,000
TEKSTİL ÜRÜNLERİ İMALATI	13	14.197	331.438	109	2.248	0,007	0,024	0,667
GİYİM EŞYALARI İMALATI	14	26.764	358.116	100	1.703	0,005	0,019	0,468
DERİ VE İLGİLİ ÜRÜNLER İMALATI	15	4.542	37.241	11	30	0,001	0,000	0,079
AĞAÇ,AĞAÇ ÜRÜNLERİ VE MANTAR ÜR.	16	10.965	56.160	249	1.079	0,019	0,012	1,889
KAĞIT VE KAĞIT ÜRÜNLERİ İMALATI	17	1.878	34.820	7	134	0,004	0,001	0,378
KAYITLI MEDYANIN BASILMASI VE ÇOĞ.	18	8.805	65.447	58	184	0,003	0,002	0,276
KOK KÖMÜRÜ VE PETROL ÜRÜN. İM.	19	351	8.052	1	16	0,002	0,000	0,195
KİMYASAL ÜRÜNLERİ İMALATI	20	4.140	71.501	131	750	0,010	0,008	1,031
ECZACILIK VE ECZ.İLİŞKİN MAL.İM..	21	90	5.158	0	0	0,000	0,000	0,000
KAUÇUK VE PLASTİK ÜRÜNLER İM.	22	10.045	127.458	111	441	0,003	0,005	0,340
METALİK OLMAYAN ÜRÜNLER İMA.	23	11.210	163.384	217	2.232	0,014	0,024	1,343
ANA METAL SANAYİ	24	7.046	118.109	58	678	0,006	0,007	0,564
FABRİK.METAL ÜRÜN.(MAK.TEC.HAR)	25	32.935	324.756	390	1.681	0,005	0,018	0,509
BİLGİSAYAR, ELEKTRONİK VE OPTİK ÜR.	26	3.260	43.739	38	265	0,006	0,003	0,596
ELEKTRİKLİ TEHZİAT İMALATI	27	7.027	79.782	50	1.697	0,021	0,018	2,091
MAKİNE VE EKİPMAN İMALATI	28	11.223	143.195	125	700	0,005	0,008	0,481
MOTORLU KARA TAŞITI VE RÖMORK İM.	29	1.675	40.524	23	188	0,005	0,002	0,456
DIĞER ULAŞIM ARAÇLARI İMALATI	30	1.759	38.841	37	247	0,006	0,003	0,625
MOBİLYA İMALATI	31	5.541	29.942	43	87	0,003	0,001	0,286
DIĞER İMALATLAR	32	5.785	28.975	87	228	0,008	0,002	0,774
MAKİNE VE EKİPMAN.KURULUMU VE ON.	33	18.418	124.241	335	1.436	0,012	0,016	1,136
ELK.GAZ,BUHAR VE HAVA.SİS.ÜRET.DA.	35	45.690	103.592	249	866	0,008	0,009	0,822
SUYUN TOPLANMASI ARITILMASI VE DAĞT.	36	1.100	19.711	26	308	0,016	0,003	1,536
KANALİZASYON	37	98	1.853	1	5	0,003	0,000	0,265
ATIK MADDELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	38	2.695	59.725	69	1.407	0,024	0,015	2,316
İYİLEŞTİRME VE DIĞER ATIK YÖN.HİZ.	39	262	3.019	12	75	0,025	0,001	2,442
BİNA İNŞAATI	41	105.497	702.389	1.563	8.900	0,013	0,097	1,246
BİNA DIŞI YAPILARIN İNŞAATI	42	10.431	256.096	297	4.228	0,017	0,046	1,623

ÖZEL İNŞAAT FAALİYETLERİ	43	33.403	269.213	390	1.782	0,007	0,019	0,651
TOPTAN VE PER.TİC.VE MOT.TAŞIT.ON.	45	16.683	63.315	226	557	0,009	0,006	0,865
TOPTAN TİC.(MOT.TAŞIT.ONAR.HARİÇ)	46	87.251	424.983	763	2.388	0,006	0,026	0,552
PERAKENDE TİC.(MOT.TAŞIT.ONAR.HAR)	47	201.116	792.631	3.152	9.235	0,012	0,101	1,145
KARA TAŞIMA.VE BORU HATTI TAŞIMA.	49	69.822	404.983	1.532	5.557	0,014	0,061	1,349
SU YOLU TAŞIMACILIĞI	50	1.533	19.115	20	73	0,004	0,001	0,375
HAVAYOLU TAŞIMACILIĞI	51	143	9.205	0	0	0,000	0,000	0,000
TAŞIMA.İÇİN DEPOLAMA VE DESTEK.FA.	52	12.679	151.250	141	1.353	0,009	0,015	0,879
POSTA VE KURYE FAALİYETLERİ	53	1.389	11.623	8	53	0,005	0,001	0,448
KONAKLAMA	55	4.207	64.299	120	1.496	0,023	0,016	2,287
YİYECEK VE İÇECEK HİZMETİ FAAL.	56	25.267	146.734	512	1.718	0,012	0,019	1,151
YAYIMCILIK FAALİYETLERİ	58	526	3.970	5	20	0,005	0,000	0,495
SİNEMA FİLMİ VE SES KAYDI YAYIMCILI	59	1.235	10.527	7	41	0,004	0,000	0,383
PROGRAMCILIK VE YAYINCILIK FAAL.	60	165	1.877	1	8	0,004	0,000	0,419
TELEKOMİNİKASYON	61	474	2.906	5	9	0,003	0,000	0,304
BİLGİSAYAR PROGRAMLAMA VE DANIŞ.	62	1.611	15.057	3	102	0,007	0,001	0,666
BİLGİ HİZMET FAALİYETLERİ	63	1.166	25.333	7	238	0,009	0,003	0,924
FİNANSAL HİZMET.(SİG.VE EMEK.HAR.)	64	8.259	83.946	117	706	0,008	0,008	0,827
SİGORTA REAS.EMEK.FONL.(ZOR.S.G.HARİÇ)	65	7.419	36.846	92	190	0,005	0,002	0,507
FİNANS.VE SİG.HİZ.İÇİN YARD.FAAL.	66	2.156	7.413	14	34	0,005	0,000	0,451
GAYRİMENKUL FAALİYETLERİ	68	1.695	3.351	45	71	0,021	0,001	2,083
HUKUKİ VE MUHASEBE FAALİYETLERİ	69	17.987	49.400	294	620	0,013	0,007	1,234
İDARİ DANIŞMANLIK FAALİYETLERİ	70	64.248	459.067	642	2.416	0,005	0,026	0,517
MİMARLIK VE MÜHENDİSLİK FAALİYETİ	71	12.668	76.948	231	761	0,010	0,008	0,972
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE GELİŞ.FAAL.	72	162	2.035	0	0	0,000	0,000	0,000
REKLAMCILIK VE PAZAR ARAŞTIRMASI	73	4.397	36.532	29	124	0,003	0,001	0,334
DİĞER MESLEKİ,BİLİM.VE TEK.FAAL.	74	2.715	9.167	39	82	0,009	0,001	0,879
VETERİNERLİK HİZMETLERİ	75	12.421	121.391	161	935	0,008	0,010	0,757
KİRALAMA VE LEASING FAALİYETLERİ	77	19.602	79.260	238	653	0,008	0,007	0,810
İSTİHDAM FAALİYETLERİ	78	108	1.449	0	0	0,000	0,000	0,000
SEYAHAT ACENTESİ,TUR OPER.REZ.HİZ	79	6.498	39.830	180	566	0,014	0,006	1,397
GÜVENLİK VE SORUŞTURMA FAALİYET.	80	13.138	160.829	712	1.767	0,011	0,019	1,080
BİNA VE ÇEVRE DÜZENLEME FAALİYET.	81	31.044	217.947	642	2.890	0,013	0,031	1,304
BÜRO YÖNETİMİ,BÜRO DESTEĞİ FAAL.	82	9.552	53.178	112	752	0,014	0,008	1,390
KAMU YÖN.VE SAVUNMA,ZOR.SOS.GÜV.	84	497	11.216	5	193	0,017	0,002	1,692
EĞİTİM	85	24.721	430.279	418	3.180	0,007	0,035	0,727
İNSAN SAĞLIĞI HİZMETLERİ	86	6.225	98.601	103	641	0,007	0,007	0,639
YATILI BAKIM FAALİYETLERİ	87	1.763	14.669	19	210	0,014	0,002	1,407
SOSYAL HİZMETLER	88	1.145	9.135	27	112	0,012	0,001	1,205
YARATICI SANATLAR,EĞLENCE FAAL.	90	1.141	11.774	13	29	0,002	0,000	0,242
KÜTÜPHANE,ARŞİV VE MÜZELER	91	105	1.430	1	15	0,010	0,000	1,031
KUMAR VE MÜŞTEREK BAHİS FAAL	92	39.274	178.971	712	1.803	0,010	0,020	0,990
SPOR, EĞLENCE VE DİNLENCE FAAL.	93	2.428	10.902	55	88	0,008	0,001	0,794
ÜYE OLUNAN KURULUŞ FAALİYETLERİ	94	5.411	24.412	298	668	0,027	0,007	2,690
BİLGİSAYAR VE KİŞİSEL EV EŞYA.ONAR.	95	19.695	146.026	221	714	0,005	0,008	0,481
DİĞER HİZMET FAALİYETLERİ	96	28.262	257.746	877	3.494	0,014	0,038	1,333
EV İÇİ ÇALIŞANLARIN FAALİYETLERİ	97	451	597	13	13	0,022	0,000	2,141
HANEHALKLARI TAR.KENDİ İHT.FAAL.	98	1.632	11.685	12	24	0,002	0,000	0,202
ULUSLARARASI ÖRGÜT VE TEMS.FAAL.	99	2.525	11.533	15	33	0,003	0,000	0,281
TOPLAM-Total	TOP	1.216.308	9.030.202	18.911	91.949	0,010	1,001	1,001

Kaynak: www.sgk.gov.tr

Çizelge 4.2’de 87 sektör arasında kümelenme potansiyeli taşıyan sektörlerin ortaya çıkarılmasına ilişkin büyüklük, başatlık ve uzmanlık kriterleri hesaplanma sonuçları yer almaktadır. Bu sonuçlara göre, üç yıldız alan iki kodlu altı sektör bulunmaktadır.

Kümelenme potansiyeli taşıyan bu sektörler, Çizelge 4.3’te sunulmaktadır.

Çizelge 4. 3: Kod düzeyinde üç yıldız alan ana sektörler ve uzmanlık katsayıları

Potansiyel Sektörler	Kod No	FAALİYET GRUPLARI	UZMANLIK
1	01	BİTKİSEL VE HAYVANSAL ÜRETİM	1,950
2	05	KÖMÜR VE LİNYİT ÇIKARTILMASI	2,007
3	10	GIDA ÜRÜNLERİ İMALATI	2,213
4	27	ELEKTRİKLİ TEÇHİZAT İMALATI	2,091
5	38	ATIK MADDELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	2,316
6	55	KONAKLAMA	2,287

Çizelge 4.3 incelendiğinde, kümelenme potansiyeli taşıyan alanların; bitkisel ve hayvansal üretim sektörü; kömür ve linyit istihraç sektörü; gıda ürünleri imalatı sektörü; elektrikli teçhizat sektörü, atık maddelerin değerlendirilmesi sektörü ve konaklama sektörü olduğu görülmektedir.

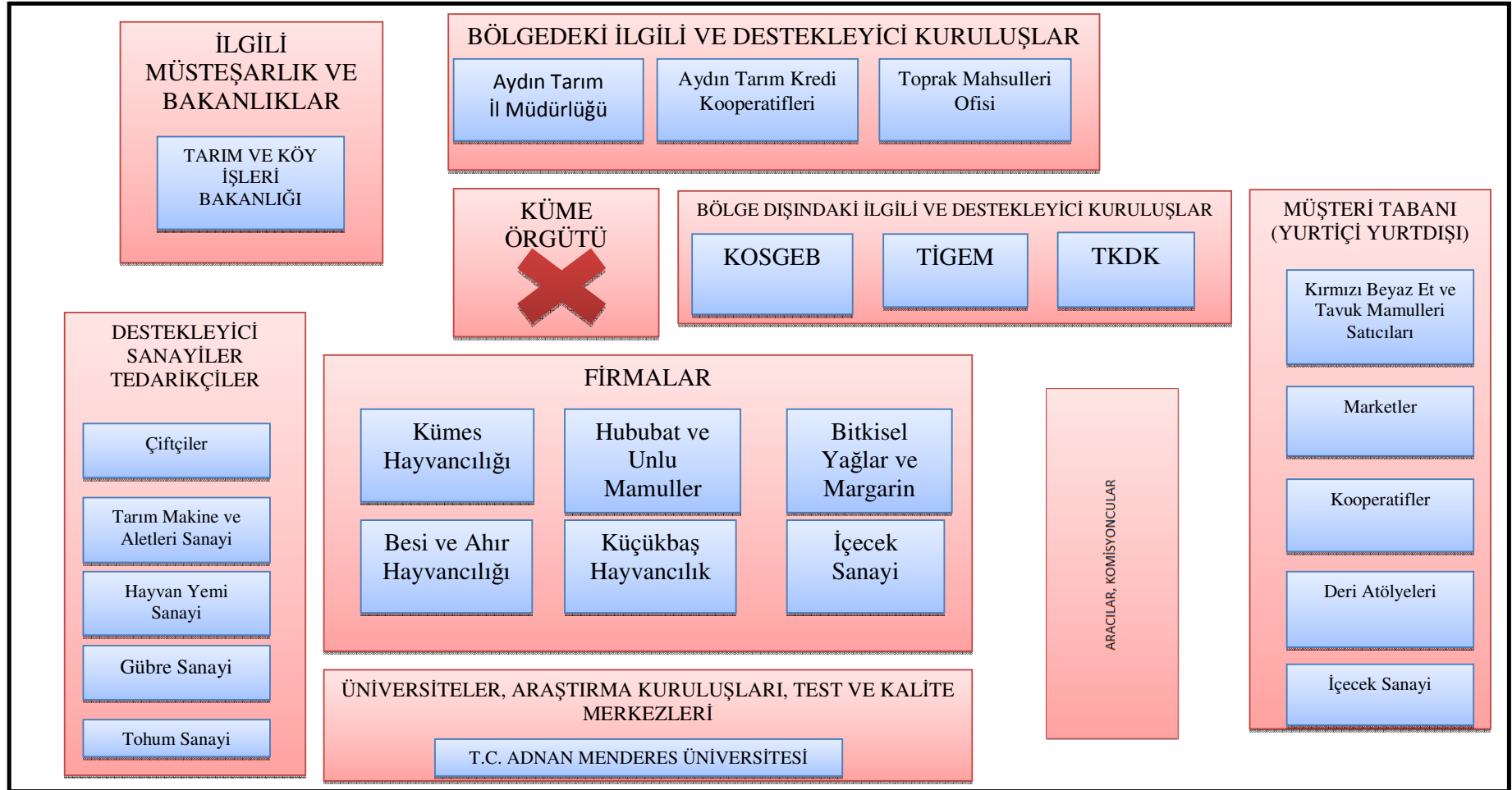
Üç yıldız sonuçlarının diğer değişkenlerle desteklenmesi adına bu sektörlerin iki kodlu detayda istihdam ve firma sayısı açısından değerlendirilmesi yapıldığında, elde edilen veriler Çizelge 4.4’te gösterilmektedir.

Çizelge 4. 4: Üç- Yıldız Alan 6 Sektörün Diğer Göstergeleri

Potansiyel Sektörler	Kod No	FAALİYET GRUPLARI	İstihdam (Aydın)	İstihdam (Türkiye)	Oran (%)	Firma Sayısı (Aydın)	Firma Sayısı (Türkiye)	Oran
1	01	BİTKİSEL VE HAYVANSAL ÜRETİM	1.268	63.916	0,02	370	9.475	0,04
2	05	KÖMÜR VE LİNYİT ÇIKARTILMASI	1.061	51.975	0,02	16	675	0,02
3	10	GIDA ÜRÜNLERİ İMALATI	7.622	338.592	0,02	765	36.674	0,02
4	27	ELEKTRİKLİ TEÇHİZAT İMALATI	1.697	79.782	0,02	50	7.027	0,01
5	38	ATIK MADDELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	1.407	59.725	0,02	69	2.695	0,03
6	55	KONAKLAMA	1.496	64.299	0,02	120	4.207	0,03
		6 SEKTÖRDEKİ TOPLAM	14.451	658.289		1.390	60.753	
		AYDIN'DAKİ TÜM SEKTÖRLERDE TOPLAM	91.849	9.030.202		18.911		
		AYDIN TOPLAMI İÇİNDEKİ PAYI (%)	16	7		7		

Çizelge 4.4'te de görüldüğü gibi, üç yıldız yöntemine göre ortaya çıkan altı sektördeki istihdam oranı, Aydın'daki toplam istihdamın %16'sı kadardır. Ayrıca, bu sektörlerdeki firma sayısının Aydın'daki toplam firma sayısının %7'si olduğu göze çarpmaktadır.

Kümelenme potansiyeli olan sektörlerin belirlenmesinin ardından, bu sektörlerle ait kümelenme haritalarının çıkarılması gerekmektedir. Bu sektörlerle ilişkin kümelenme haritaları hazırlanmıştır. Bu haritalar, Şekil 4.1, Şekil 4.2, Şekil 4.3, Şekil 4.4, Şekil 4.5 ve Şekil 4.6'da sunulmuştur.

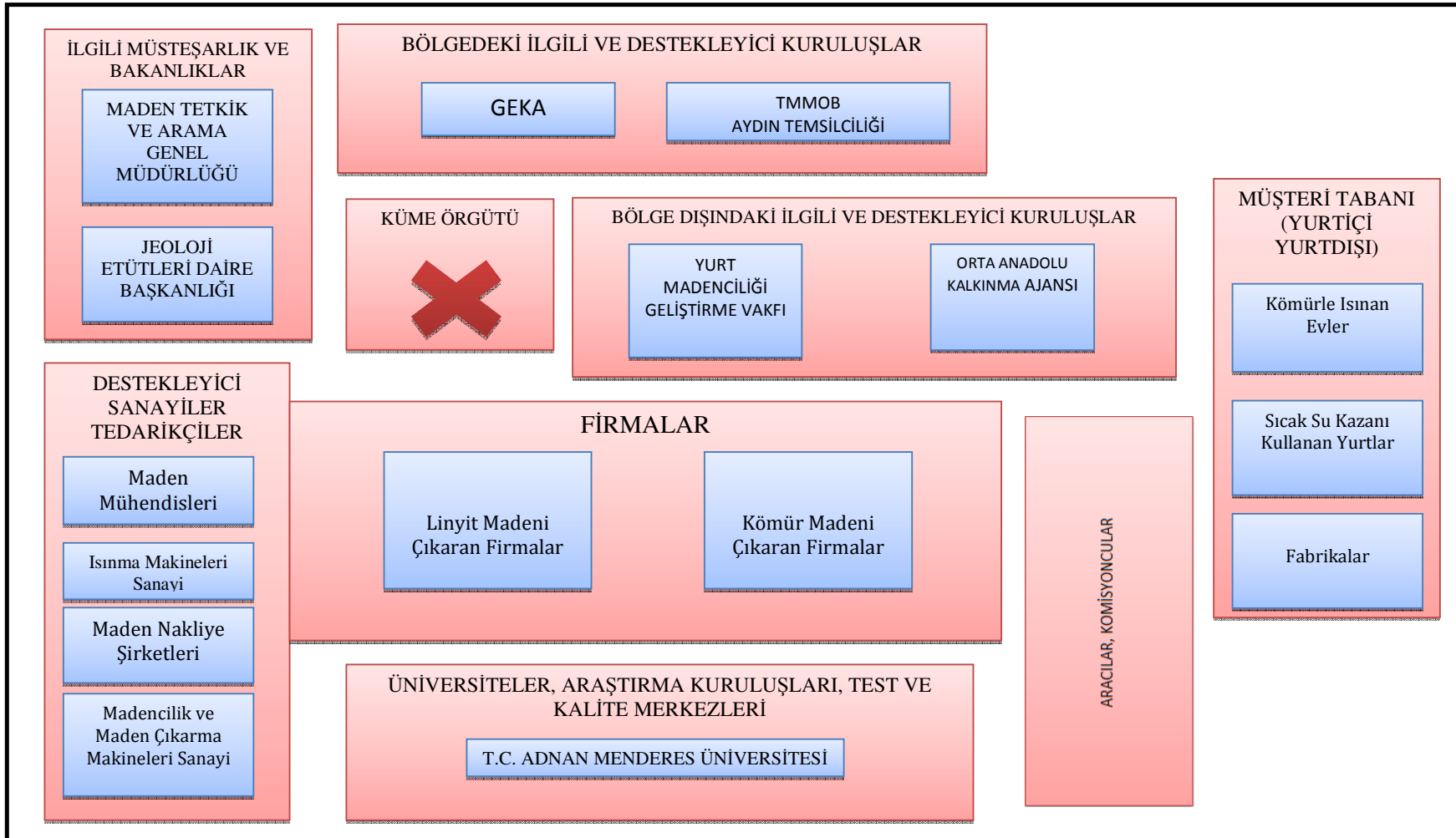

Şekil 4.1: Potansiyel Bitkisel ve Hayvansal Üretim Sektörünün Küme Haritası

Şekil 4.1 incelendiğinde, küme örgütü kapsamında; kümes hayvancılığı, hububat ve unlu mamuller, bitkisel yağlar ve margarin, besi hayvancılığı, büyükbaş hayvancılık ve içecek sanayi endüstrilerinde ki firmaların yer alabileceği görülmektedir. Küme örgütünü destekleyici sanayi ve tedarikçilerin başında ise; çiftçilerin, tarım makine ve aletleri sanayicilerinin, hayvan yemi sanayicilerinin, gübre sanayicilerinin ve tohum sanayicilerinin geldiği belirtilmektedir.

Aydın'da bitkisel ve hayvansal üretim ile ilgili bir kümenin oluşturulması halinde Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'ndan her türlü desteğin sağlanabileceği tahmin edilmektedir. Bölgede yer alan ilgili ve destekleyici kuruluşların başında; Aydın Tarım İl Müdürlüğü, Aydın Tarım Kredi Kooperatifleri ve Toprak Mahsulleri Ofisi gelmektedir. Bölge dışındaki ilgili ve destekleyici kuruluşlar arasında ise; KOSGEB, TİGEM ve TKDK yer almaktadır. Küme örgütünün ihtiyaç duyduğu başta kalifiye elemanlar olmak üzere, her türlü bilimsel bilgiye ve analize ulaşmak için bölgede Adnan Menderes Üniversitesi'nin ilgili enstitü, fakülte ve yüksek okullarının bulunduğu, ve tarım-hayvancılık faaliyetlerine yönelik çeşitli araştırma kuruluşları ve test merkezlerinin yine bölgede faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Bölgede yer alan araç ve komisyoncular vasıtasıyla küme örgütünün yurtiçi ve yurtdışı müşteri tabanına kolaylıkla ulaşabileceği anlaşılmaktadır.

Bitkisel ve hayvansal üretim faktörü ile ilgili potansiyel bir küme örgütünün müşteri tabanı; kırmızı-beyaz et mamulleri satıcıları, marketler, kooperatifler, deri atölyeleri ve içecek sanayi işletmelerinden oluşabilecektir.

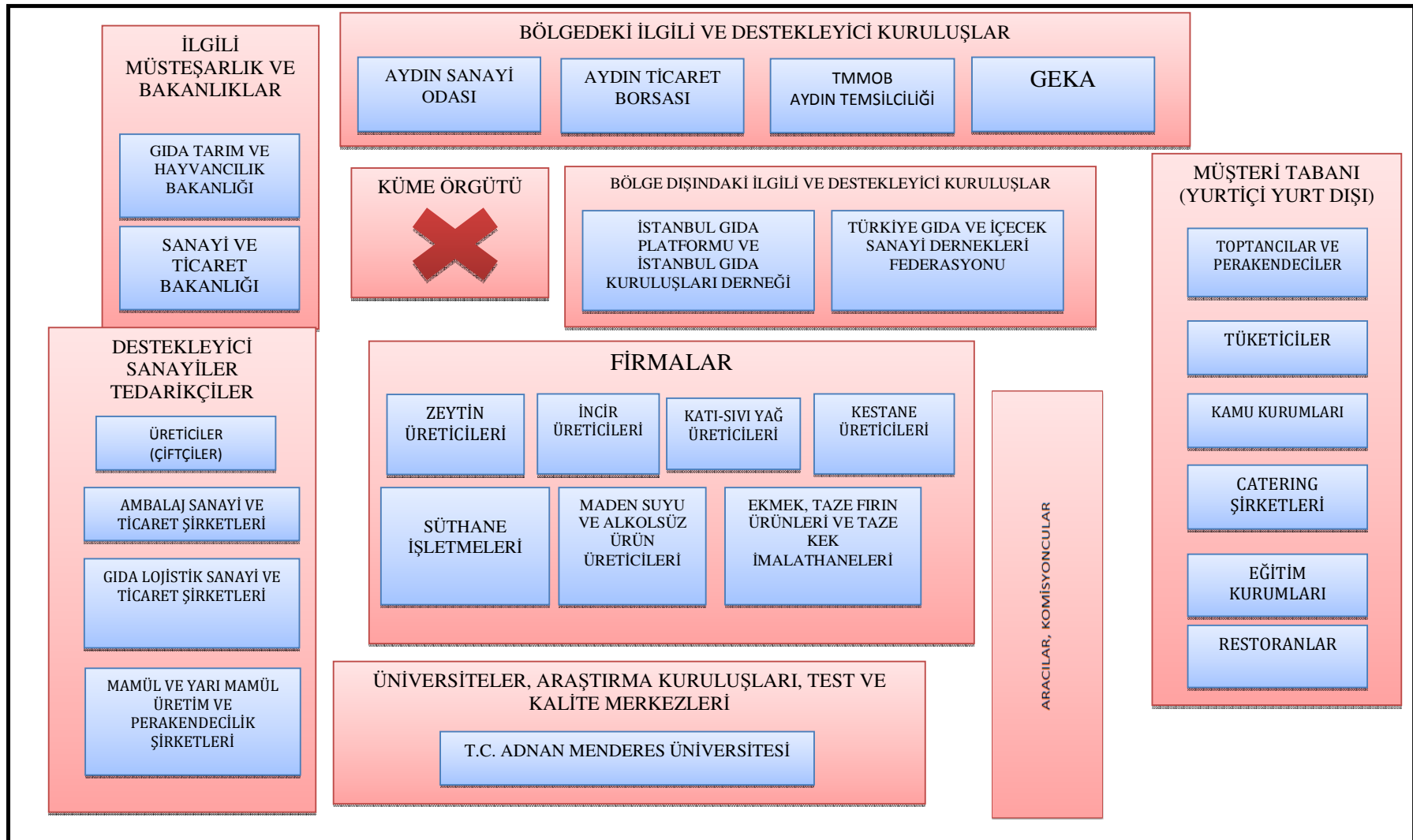
Şekil 4.2: Potansiyel Kömür ve Linyit Çıkarılması Sektörünün Küme Haritası

Şekil 4.2 incelendiğinde, küme örgütü kapsamında; linyit madeni çıkaran firmalar ve kömür madeni çıkaran firmaların yer alabileceği görülmektedir. Küme örgütünü destekleyici sanayi ve tedarikçilerin başında ise; maden mühendisleri, ısınma makineleri sanayi, maden nakliye şirketleri, madencilik ve maden çıkarma makineleri sanayilerinin geldiği belirtilmektedir.

Aydın'da kömür ve linyit çıkartılması ile ilgili bir kümenin oluşturulması halinde, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü ve Jeoloji Etütleri Daire Başkanlığı'ndan her türlü desteğin sağlanabileceği tahmin edilmektedir. Bölgede yer alan ilgili ve destekleyici kuruluşların başında; GEKA ve TMMOB Aydın Temsilciliği gelmektedir. Bölge dışındaki ilgili ve destekleyici kuruluşlar arasında ise; Yurt Madenciliği Geliştirme Vakfı ve Orta Anadolu Kalkınma Ajansı yer almaktadır. Küme örgütünün ihtiyaç duyduğu başta kalifiye elemanlar olmak üzere, her türlü bilimsel bilgiye ve analize ulaşmak için bölgede Adnan Menderes Üniversitesi'nin ilgili; enstitü, fakülte ve yüksek okullarının bulunduğu ve kömür linyit çıkartılması faaliyetlerine yönelik çeşitli araştırma kuruluşları ve test merkezlerinin yine bölgede faaliyet gösterdikleri görülmektedir.

Bölgede yer alan aracı ve komisyoncular vasıtasıyla küme örgütünün yurtiçi ve yurtdışı müşteri tabanına kolaylıkla ulaşabileceği anlaşılmaktadır. Kömür ve linyit çıkartılması sektörü ile ilgili potansiyel bir küme örgütünün müşteri tabanı; kömür ile ısınan evler, sıcak su kazanı kullanan yurtlar ve fabrikalardan oluşabilecektir.

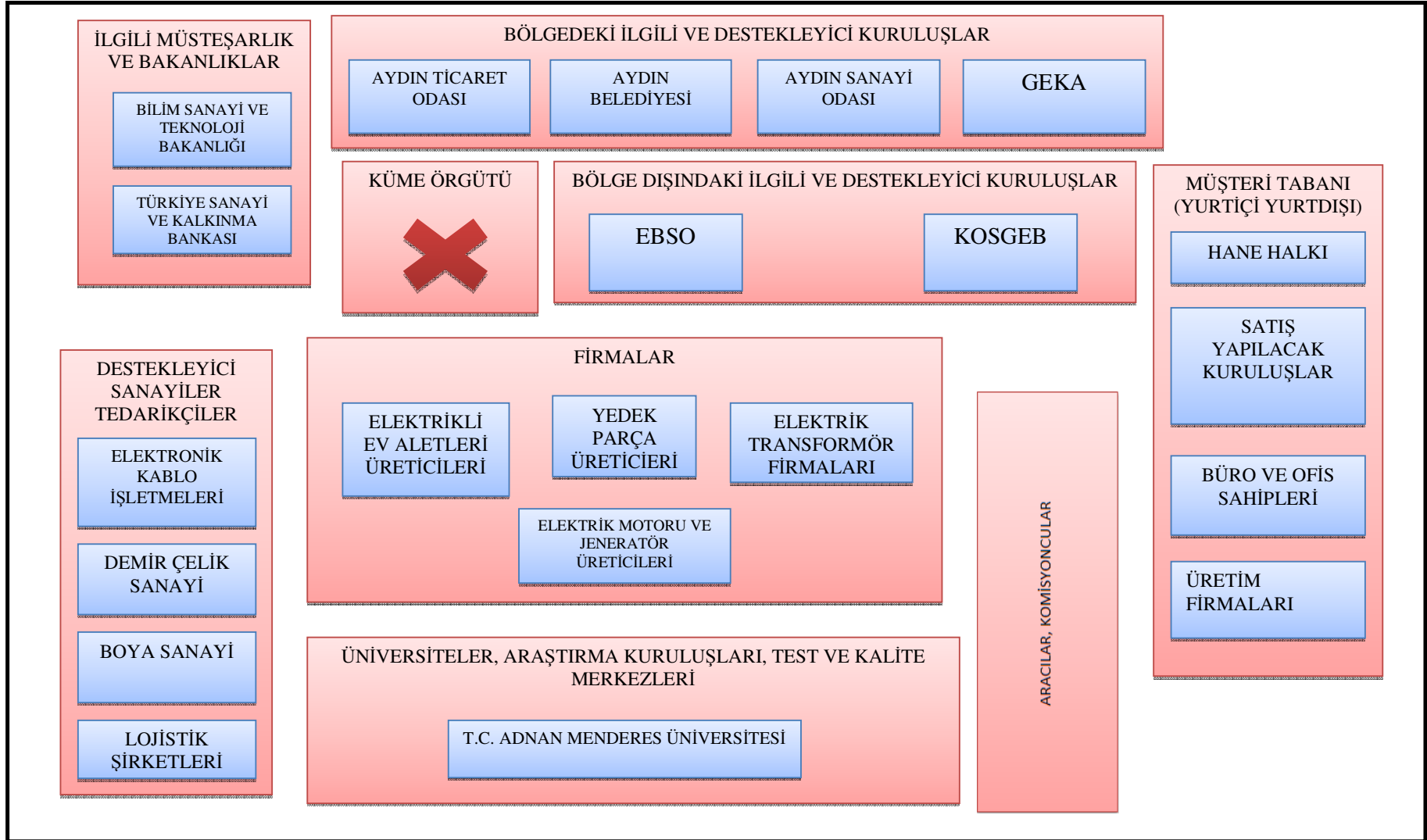

Şekil 4.3: Potansiyel Gıda Ürünleri İmalatı Sektörünün Küme Haritası

Şekil 4.3 incelendiğinde, küme örgütü kapsamında; zeytin üreticileri, incir üreticileri, katı-sıvı yağ üreticileri, kestane üreticileri, süt hane işletmeleri, maden suyu ve alkolsüz ürün üreticileri, ekmek taze fırın ürünleri ve taze kek imalathanelerinin yer alabileceği görülmektedir. Küme örgütünü destekleyici sanayi ve tedarikçilerin başında ise; üreticiler, ambalaj sanayi ve ticaret şirketleri, gıda lojistik sanayi ve ticaret şirketleri, mamul ve yarı mamul üretim ve perakendecilik şirketlerinin geldiği belirtilmektedir.

Aydın'da gıda ürünleri imalatı ile ilgili bir kümenin oluşturulması halinde; Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'ndan her türlü desteğin sağlanabileceği tahmin edilmektedir. Bölgede yer alan ilgili ve destekleyici kuruluşların başında; Aydın Sanayi Odası, Aydın Ticaret Borsası, TMMOB Aydın Temsilciliği ve GEKA gelmektedir. Bölge dışındaki ilgili ve destekleyici kuruluşlar arasında ise; İstanbul Gıda Platformu ve İstanbul Gıda Kuruluşları Derneği, Türkiye Gıda ve İçecek Sanayi Dernekleri Federasyonu yer almaktadır. Küme örgütünün ihtiyaç duyduğu başta kalifiye elemanlar olmak üzere, her türlü bilimsel bilgiye ve analize ulaşmak için bölgede Adnan Menderes Üniversitesi'nin ilgili; enstitü, fakülte ve yüksek okullarının bulunduğu ve gıda ürünleri faaliyetlerine yönelik çeşitli araştırma kuruluşları ve test merkezlerinin yine bölgede faaliyet gösterdikleri görülmektedir.

Bölgede yer alan aracı ve komisyoncular vasıtasıyla küme örgütünün yurtiçi ve yurtdışı müşteri tabanına kolaylıkla ulaşabileceği anlaşılmaktadır. Gıda ürünleri imalatı sektörü ile ilgili potansiyel bir küme örgütünün müşteri tabanı; toptancılar ve perakendeciler, tüketiciler, kamu kurumları, catering şirketleri, eğitim kurumları ve restoranlardan oluşabilecektir.

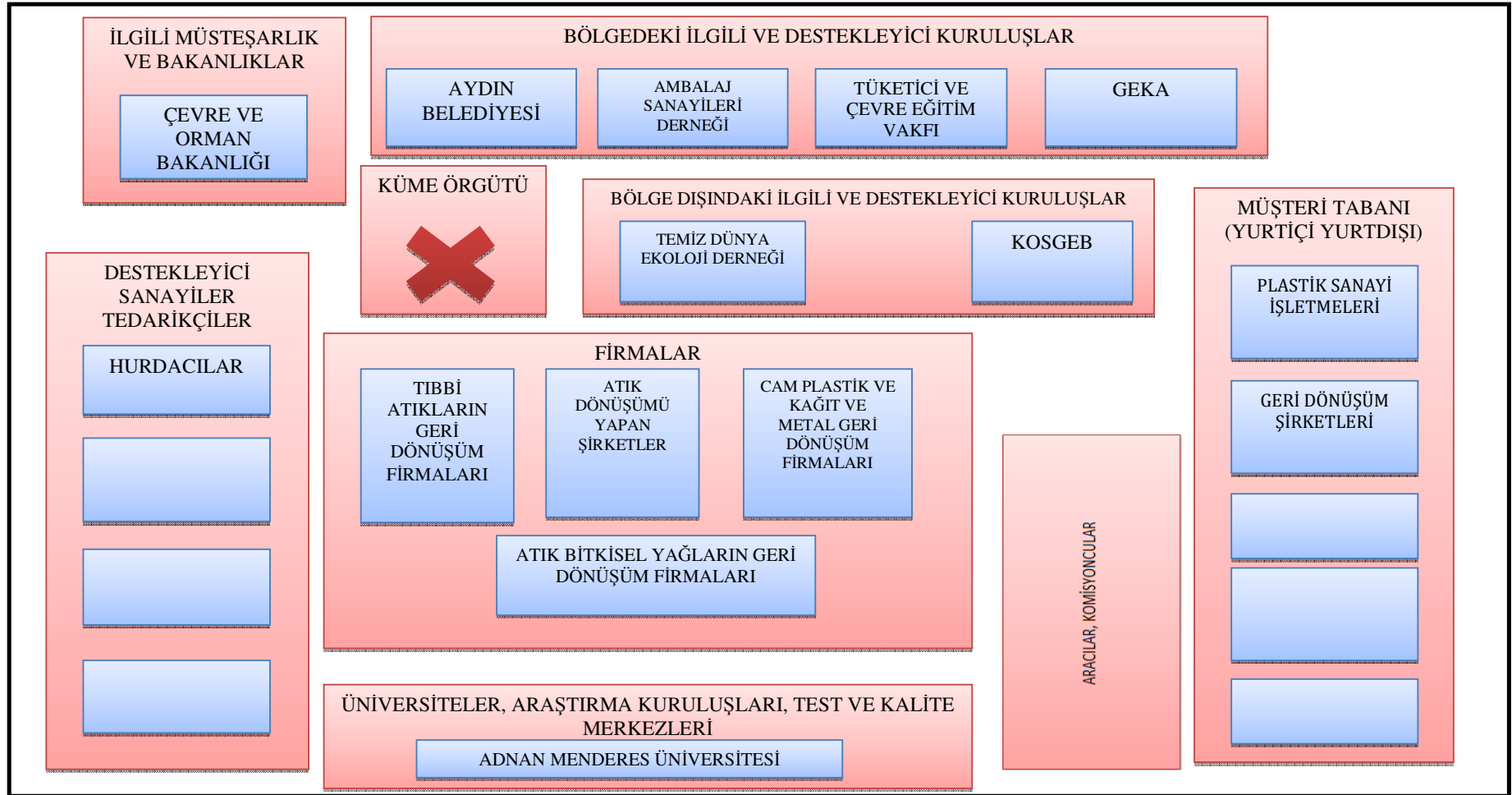

Şekil 4.4: Potansiyel Elektrikli Techizat İmalatı Sektörünün Küme Haritası

Şekil 4.4 incelendiğinde, küme örgütü kapsamında; elektrikli ev aletleri üreticileri, yedek parça üreticileri, elektrik transformatör firmaları, elektrik motoru ve jeneratör üreticilerinin yer alabileceği görülmektedir. Küme örgütünü destekleyici sanayi ve tedarikçilerin başında ise; elektronik kablo işletmeleri, demir-çelik sanayi, boya sanayi ve lojistik şirketlerinin geldiği belirtilmektedir. Aydın'da elektrikli teçhizat imalatı ile ilgili bir kümenin oluşturulması halinde; Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Türkiye Sanayi ve Kalkınma Bankası'ndan her türlü desteğin sağlanabileceği tahmin edilmektedir.

Bölgede yer alan ilgili ve destekleyici kuruluşların başında; Aydın Ticaret Odası, Aydın Belediyesi, Aydın Sanayi Odası ve GEKA gelmektedir. Bölge dışındaki ilgili ve destekleyici kuruluşlar arasında ise; EBSO ve KOSGEB yer almaktadır. Küme örgütünün ihtiyaç duyduğu başta kalifiye elemanlar olmak üzere, her türlü bilimsel bilgiye ve analize ulaşmak için bölgede Adnan Menderes Üniversitesi'nin ilgili; enstitü, fakülte ve yüksek okullarının bulunduğu ve elektrikli teçhizat imalatı faaliyetlerine yönelik çeşitli araştırma kuruluşları ve test merkezlerinin yine bölgede faaliyet gösterdikleri görülmektedir.

Bölgede yer alan aracı ve komisyoncular vasıtasıyla küme örgütünün yurtiçi ve yurtdışı müşteri tabanına kolaylıkla ulaşabileceği anlaşılmaktadır. Elektrikli teçhizat imalatı sektörü ile ilgili potansiyel bir küme örgütünün müşteri tabanı; hane halkı, satış yapılacak kuruluşlar, büro ve ofis sahipleri ve üretim firmalarından oluşabilecektir.

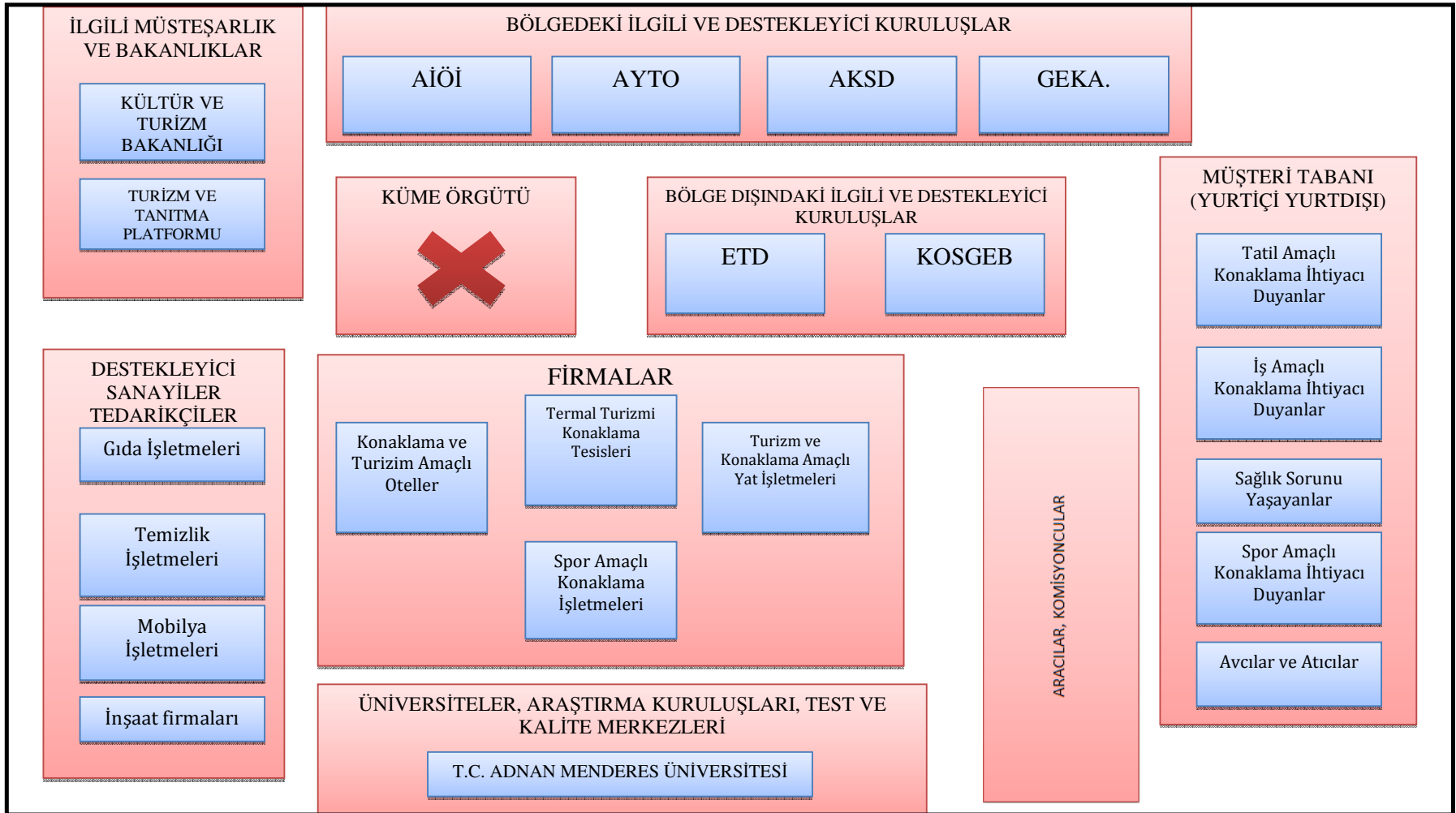

Şekil 4.5: Potansiyel Atık Maddelerinin Değerlendirilmesi Sektörünün Küme Haritası

Şekil 4.5 incelendiğinde, küme örgütü kapsamında; atık dönüşümü yapan şirketler, tıbbi atıkların geri dönüşüm firmaları; cam, plastik, kağıt ve metal geri dönüşüm firmaları ve atık bitkisel yağları geri dönüşüm firmalarının yer alabileceği görülmektedir. Küme örgütünü destekleyici sanayi ve tedarikçilerin başında ise; hurdacıların geldiği belirtilmektedir. Aydın'da atık maddelerin değerlendirilmesi ile ilgili bir kümenin oluşturulması halinde, Çevre ve Orman Bakanlığı'ndan her türlü desteğin sağlanabileceği tahmin edilmektedir.

Bölgede yer alan ilgili ve destekleyici kuruluşların başında; Aydın Belediyesi, Ambalaj Sanayileri Derneği, Tüketici ve Çevre Eğitim Vakfı, GEKA gelmektedir. Bölge dışındaki ilgili ve destekleyici kuruluşlar arasında ise; KOSGEB ve Temiz Dünya Ekoloji Derneği yer almaktadır. Küme örgütünün ihtiyaç duyduğu başta kalifiye elemanlar olmak üzere her türlü bilimsel bilgiye ve analize ulaşmak için bölgede Adnan Menderes Üniversitesi'nin ilgili; enstitü, fakülte ve yüksek okullarının bulunduğu ve atık maddelerin değerlendirilmesi faaliyetlerine yönelik çeşitli araştırma kuruluşları ve test merkezlerinin yine bölgede faaliyet gösterdikleri görülmektedir.

Bölgede yer alan aracı ve komisyoncular vasıtasıyla küme örgütünün yurt içi ve yurt dışı müşteri tabanına kolaylıkla ulaşabileceği anlaşılmaktadır. Atık maddelerin değerlendirilmesi sektörü ile ilgili potansiyel bir küme örgütünün müşteri tabanı; plastik sanayi işletmeleri ve geri dönüşüm şirketlerinden oluşabilecektir.

Şekil 4.6: Potansiyel Konaklama Sektörünün Küme Haritası

Şekil 4.6 incelendiğinde, küme örgütü kapsamında; konaklama ve turizm amaçlı oteller, termal turizmi konaklama tesisleri, turizm ve konaklama amaçlı yat işletmeleri ve spor amaçlı konaklama işletmelerinin yer alabileceği görülmektedir. Küme örgütünü destekleyici sanayi ve tedarikçilerin başında ise; gıda işletmeleri, temizlik işletmeleri, mobilya işletmeleri ve inşaat firmalarının geldiği belirtilmektedir. Aydın'da konaklama ile ilgili bir kümenin oluşturulması halinde; Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Turizm ve Tanıtma Platformu'ndan her türlü desteğin sağlanabileceği tahmin edilmektedir.

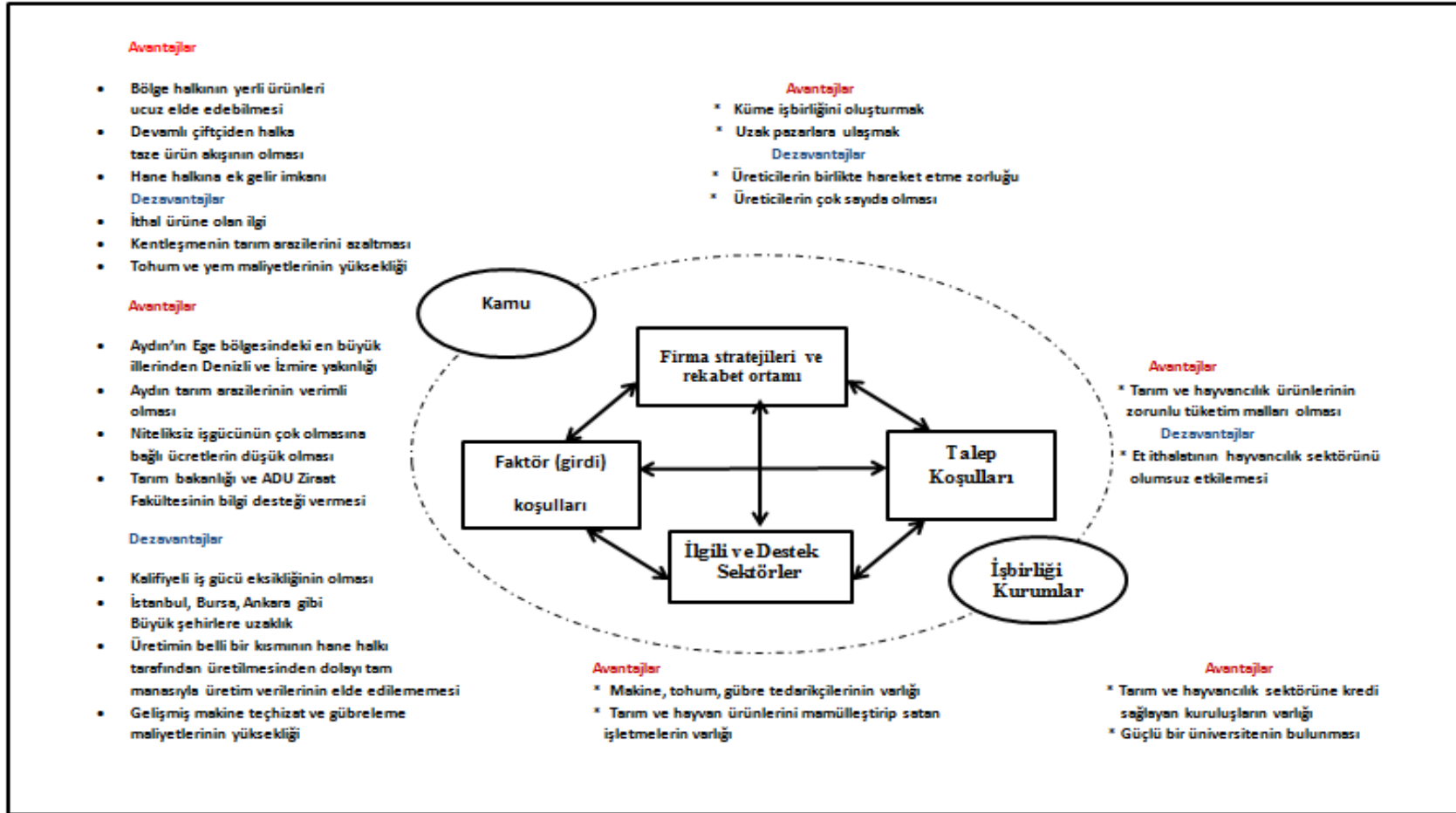
Bölgede yer alan ilgili ve destekleyici kuruluşların başında; AİÖİ, ATO, AKSD ve GEKA gelmektedir. Bölge dışındaki ilgili ve destekleyici kuruluşlar arasında ise; ETD ve KOSGEB yer almaktadır. Küme örgütünün ihtiyaç duyduğu başta kalifiye elemanlar olmak üzere, her türlü bilimsel bilgiye ve analize ulaşmak için bölgede Adnan Menderes Üniversitesi'nin ilgili; enstitü, fakülte ve yüksek okullarının bulunduğu ve konaklama faaliyetlerine yönelik çeşitli araştırma kuruluşları ve test merkezlerinin yine bölgede faaliyet gösterdikleri görülmektedir.

Bölgede yer alan aracı ve komisyoncular vasıtasıyla küme örgütünün yurtiçi ve yurtdışı müşteri tabanına kolaylıkla ulaşabileceği anlaşılmaktadır. Konaklama sektörü ile ilgili potansiyel bir küme örgütünün müşteri tabanı; tatil amaçlı konaklama ihtiyacı duyanlar, iş amaçlı konaklama ihtiyacı duyanlar, sağlık sorunu yaşayanlar, spor amaçlı konaklama ihtiyacı duyanlar, avcılar ve atıcılardan oluşabilecektir.

4.1.2. Kümelenme Potansiyeli Olan Sektörlerin Porter'ın Rekabet Elması Modeli ile Analiz Edilmesi

Üç yıldız analizi ile Aydın ilindeki kümelenme potansiyeli olan sektörler belirlendikten sonra, bu sektörlerle ilişkin veriler, Porter'ın Rekabet Elması Modeli kullanılarak analiz edilmiştir.

Elmas şeklinde tasarıma sahip olan modelde, bir sektörün rekabet avantajını etkileyen dört ana faktör olduğu belirlenmiştir. Bu temel değişkenler elmasın köşelerini oluşturan girdi koşulları, işletme stratejisi ve rekabet yapısı, talep koşulları, ilgili ve destekleyici kuruluşlardır. Devlet ise, bu dört faktörü dışarıdan etkileyen bir başka değişken olarak modelde yer almaktadır. Rekabet avantajını belirleyen elmas modeli, bir sistem ortaya çıkarmakta, bu nedenle temel değişkenler tek tek değil, birlikte rekabet avantajlarını belirlemektedirler. Başka bir deyişle, modelin dört köşesinde yer alan faktörler birbirlerini etkilemektedirler. Böylece, sistem dinamik bir yapı kazanmaktadır. Aydın ilinde kümelenme potansiyeli olan alanlara uygulanan Porter'ın Rekabet Elması Modelinin sonuçları Şekil 4.7, Şekil 4.8, Şekil 4.9, Şekil 4.10, Şekil 4.11 ve Şekil 4.12'de sunulmuştur.

Şekil 4.7: Bitkisel ve Hayvansal Üretim Sektörüne Porter'ın Rekabet Elması Modelinin Uygulanması

Şekil 4.7. incelendiğinde, Aydın ilinde bitkisel ve hayvansal üretim ile ilgili bir küme oluşturulması halinde Porter'ın Elmas Modeli ile bu kümenin rekabet analizinin yapıldığı görülmektedir.

İlgili küme, "faktör (girdi) koşulları" açısından analiz edildiğinde; kümenin Aydın'ın Ege Bölgesi'ndeki en büyük illerinden Denizli ve İzmir'e yakınlığı, Aydın tarım arazilerinin verimli olması, niteliksiz iş gücünün çok olmasına bağlı ücretlerin düşük olması, Tarım Bakanlığı ve Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nin bilgi desteği vermesi gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; kalifiyeli iş gücü eksikliğinin olması, İstanbul, Bursa ve Ankara gibi büyük şehirlere uzaklık, üretimin belli bir kısmının hane halkı tarafından üretilmesinden dolayı tam manasıyla üretim verilerinin elde edilememesi, gelişmiş makine teçhizat ve gübreleme maliyetlerinin yüksekliği gibi bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

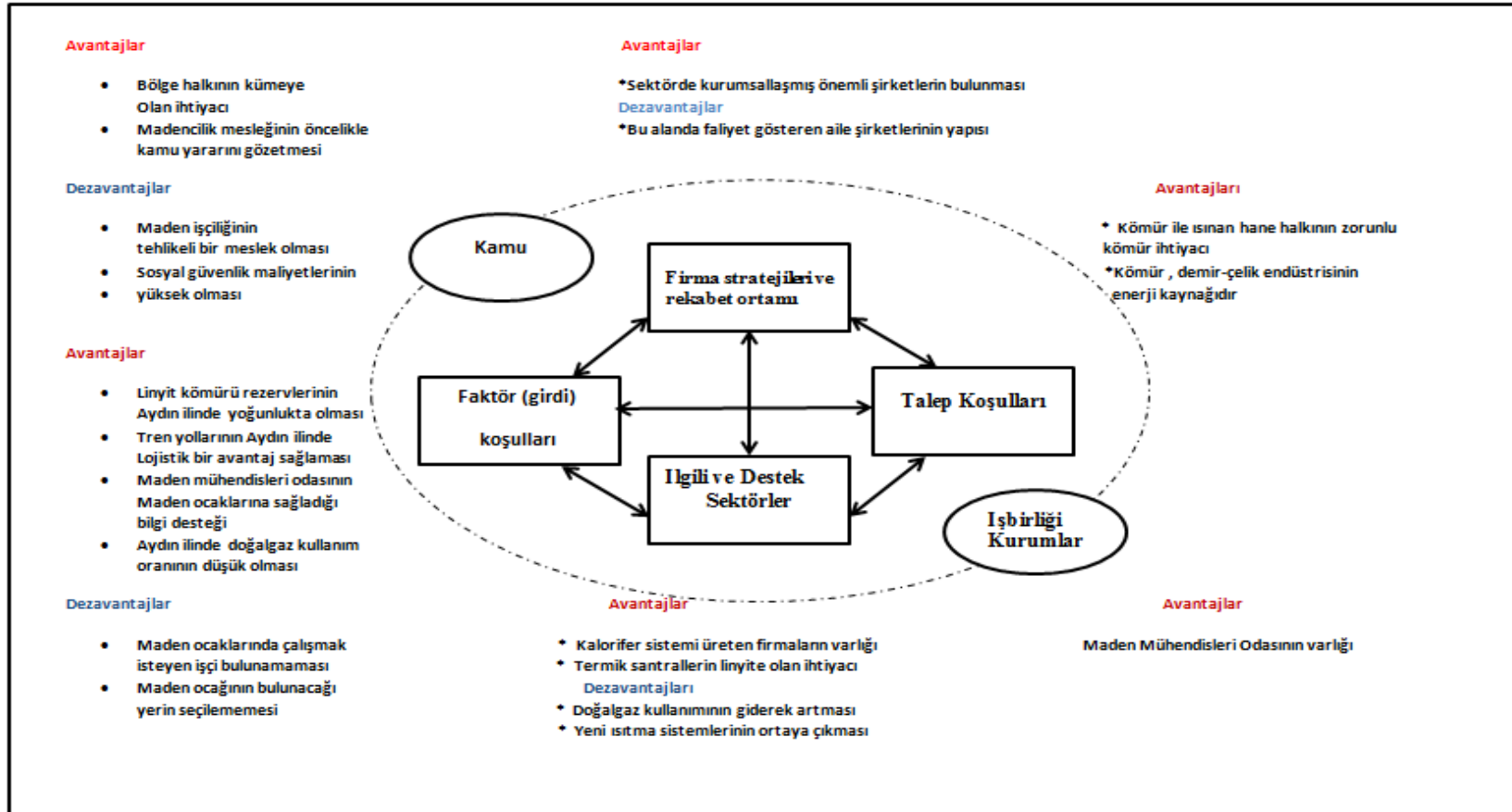
İlgili küme, "talep koşulları" açısından analiz edildiğinde; tarım ve hayvancılık ürünlerinin zorunlu tüketim malları olması gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; et ithalatının hayvancılık sektörünü olumsuz etkilemesinden kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, "ilgili ve destek sektörler" açısından analiz edildiğinde; makine, tohum, gübre tedarikçilerinin varlığı ve tarım ve hayvan ürünlerini mamulleştirip satan işletmelerin varlığı gibi avantajları olacağı görülmektedir.

İlgili küme, "firma stratejileri ve rekabet ortamı" açısından analiz edildiğinde; kümenin küme iş birliğini oluşturma ve uzak pazarlara ulaşma gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; üreticilerin birlikte hareket etme zorluğu ve üreticilerin çok fazla olmasından kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olabileceği görülmektedir.

İlgili küme, "kamu" açısından analiz edildiğinde; bölge halkının yerli ürünleri ucuz elde edebilmesi, devamlı çiftçiden halka taze ürün akışının olması, hane halkının ek gelir imkanı gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; ithal ürüne olan ilgi, kentleşmenin tarım arazilerini azaltması, tohum ve yem maliyetlerinin yüksekliği gibi bazı dezavantajlara neden olabileceği görülmektedir.

İlgili küme, “işbirliği kurumlar” açısından analiz edildiğinde tarım ve hayvancılık sektörüne kredi sağlayan kuruluşların varlığı ve güçlü bir üniversitenin bulunması gibi avantajlar yaratacağı görölmektedir.

Şekil 4.8: Kömür ve Linyit Çıkarılması Sektörüne Porter'ın Rekabet Elması Modelinin Uygulanması

Şekil 4.8. incelendiğinde, Aydın ilinde kömür ve linyit çıkartılması ile ilgili bir küme oluşturulması halinde Porter'ın Elmas Modeli ile bu kümenin rekabet analizinin yapıldığı görülmektedir.

İlgili küme, "faktör (girdi) koşulları" açısından analiz edildiğinde; linyit kömürü rezervlerinin Aydın ilinde yoğunlukta olması, tren yollarının Aydın ilinde lojistik bir avantaj sağlaması, Maden Mühendisleri Odası'nın maden ocaklarına sağladığı bilgi desteği ve Aydın ilinde doğalgaz kullanım oranının düşük olması gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; maden ocaklarında çalışmak isteyen işçi bulunamaması ve maden ocağının bulunacağı yerin seçilememesinden kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

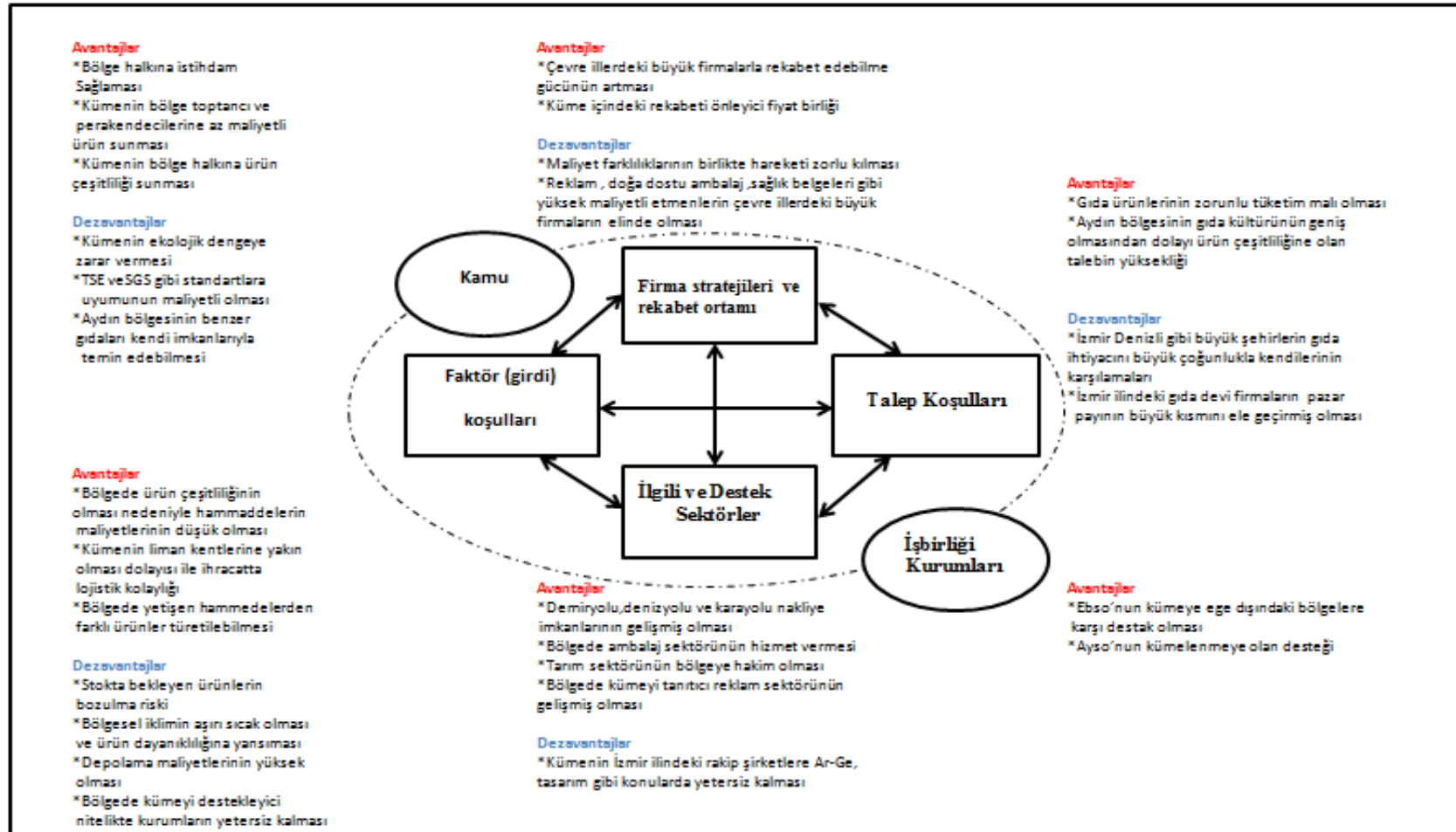
İlgili küme, "talep koşulları" açısından analiz edildiğinde; kömür ile ısınan hane halkının zorunlu kömür ihtiyacı duyması ve kömürün demir çelik endüstrisinin enerji kaynağı olması gibi avantajlar yaratacağı görülmektedir.

İlgili küme, "ilgili ve destek sektörler" açısından analiz edildiğinde; kalorifer sistemi üreten firmaların varlığı ve termik santrallerin linyite olan ihtiyacı gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; doğal gaz kullanımının giderek artması ve yeni ısıtma sistemlerinin ortaya çıkmasından kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, "firma stratejileri ve rekabet ortamı" açısından analiz edildiğinde; sektörde kurumsallaşmış önemli şirketlerin bulunması gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; bu alanda faaliyet gösteren aile şirketlerinin yapısından kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, "kamu" açısından analiz edildiğinde; bölge halkının kümeye olan ihtiyacı ve madencilik mesleğinin öncelikli kamu yararını gözetmesi gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; maden işçiliğinin tehlikeli bir meslek olması ve sosyal güvenlik maliyetlerinin yüksek olmasından kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, "işbirliği kurumlar" açısından analiz edildiğinde; Maden Mühendisleri Odası'nın varlığından kaynaklanan avantajların olacağı görülmektedir.

Şekil 4.9: Gıda Ürünleri İmalatı Sektörüne Porter'ın Rekabet Elması Modelinin Uygulanması

Şekil 4.9. incelendiğinde, Aydın ilinde gıda ürünleri imalatı ile ilgili bir küme oluşturulması halinde Porter'ın Elmas Modeli ile bu kümenin rekabet analizinin yapıldığı görülmektedir.

İlgili küme, “faktör (girdi) koşulları” açısından analiz edildiğinde; bölgede ürün çeşitliliğinin olması nedeni ile hammaddelerin maliyetinin düşük olması, kümenin liman kentlerine yakın olması dolayısı ile ihracatta lojistik kolaylığı ve bölgede yetişen hammaddelerden farklı ürünler türetilmesi gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; stokta bekleyen ürünlerin bozulma riski, bölgesel iklimin aşırı sıcak olması ve ürün dayanıklılığına yansımaları, depolama maliyetlerinin yüksek olması ve bölgedeki kümeyi destekleyici nitelikte kurumların yetersiz kalmasından kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

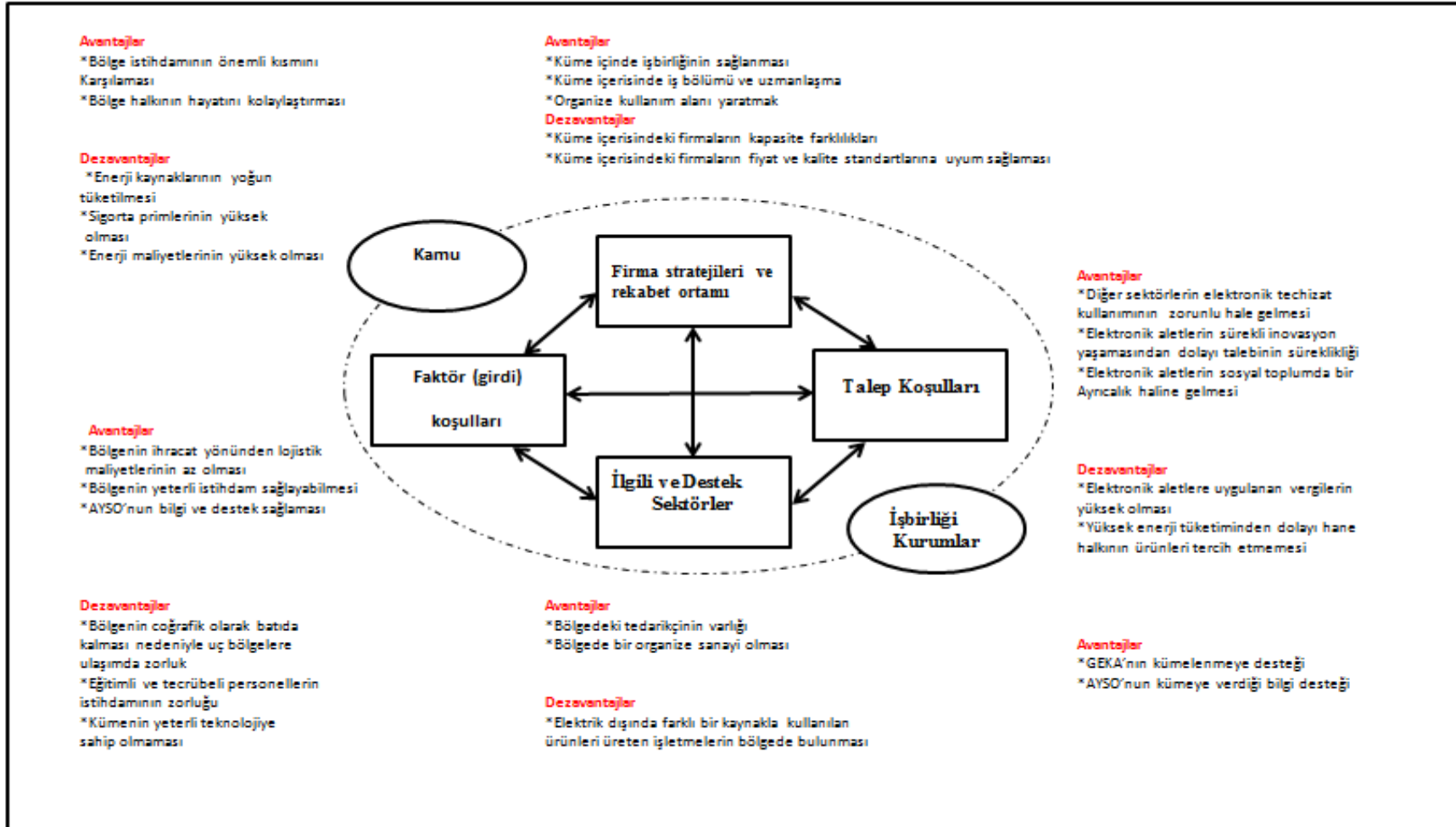
İlgili küme, “talep koşulları” açısından analiz edildiğinde; gıda ürünlerinin zorunlu tüketim malı olması ve Aydın Bölgesi'nin gıda kültürünün geniş olmasından dolayı ürün çeşitliliğine olan talebin yüksekliği gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; İzmir ve Denizli gibi büyükşehirlerin gıda ihtiyacını büyük çoğunlukla kendilerinin karşılamaları ve İzmir ilindeki gıda devi firmaların pazar payının büyük kısmını ele geçirmiş olmasından kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, “ilgili ve destek sektörler” açısından analiz edildiğinde; demiryolu, denizyolu ve karayolu nakliye imkanlarının gelişmiş olması, bölgede ambalaj sektörünün hizmet vermesi, tarım sektörünün bölgeye hakim olması ve bölgede kümeyi tanıtıcı reklam sektörünün gelişmiş olması gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; kümenin İzmir ilindeki rakip şirketlere Ar-Ge ve tasarım gibi konularda yetersiz kalmasından kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, “firma stratejileri ve rekabet ortamı” açısından analiz edildiğinde; çevre illerdeki büyük firmalarla rekabet edebilme gücünün artması ve küme içindeki rekabet önleyici fiyat birliği gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; maliyet farklılıklarının birlikte hareketi zorunlu kılması ve reklam, doğa dostu ambalaj, sağlık belgeleri gibi yüksek maliyetli etmenlerin çevre illerdeki büyük firmaların elinde olmasından kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, “kamu” açısından analiz edildiğinde; bölge halkına istihdam sağlaması, kümenin bölge toptancı ve perakendecilerine az maliyetli ürün sunması ve kümenin bölge halkına ürün çeşitliliği gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; kümenin ekolojik dengeye zarar vermesi, TSE ve SGS gibi standartlara uyumunun maliyetli olması ve Aydın bölgesinin benzer gıdaları kendi imkanlarıyla temin edebilmesinden kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, “iş birliği kurumları” açısından analiz edildiğinde; EBSO’nun kümeye ege dışındaki bölgelere karşı destek olması ve AYSO’nun kümelenmeye olan desteğinden kaynaklanan avantajlar yaratacağı görülmektedir.

Şekil 4.10: Elektrikli Teçhizat İmalatı Sektörüne Porter'ın Rekabet Elması Modelinin Uygulanması

Şekil 4.10. incelendiğinde, Aydın ilinde elektrikli teçhizat imalatı ile ilgili bir küme oluşturulması halinde Porter'ın Elmas Modeli ile bu kümenin rekabet analizinin yapıldığı görülmektedir.

İlgili küme, “faktör (girdi) koşulları açısından analiz edildiğinde; bölgenin ihracat yönünden lojistik maliyetinin az olması, bölgenin yeterli istihdam sağlayabilmesi ve AYSO'nun bilgi ve destek sağlaması gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; bölgenin coğrafik olarak batıda kalması nedeni ile uç bölgelere ulaşımında zorluk, eğitilmiş ve tecrübeli personellerin istihdamının zorluğu ve kümenin yeterli teknolojiye sahip olmamasından kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, “talep koşulları” açısından analiz edildiğinde; diğer sektörlerin elektronik teçhizat kullanımının zorunlu hale gelmesi, elektronik aletlerin sürekli inovasyon yaşamasından dolayı talebin sürekliliği ve elektronik aletlerin sosyal toplumda bir ayrıcalık haline gelmesi gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; elektronik aletlere uygulanan vergilerin yüksek olması ve yüksek enerji tüketiminden dolayı hane halkının ürünleri tercih etmemesinden kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

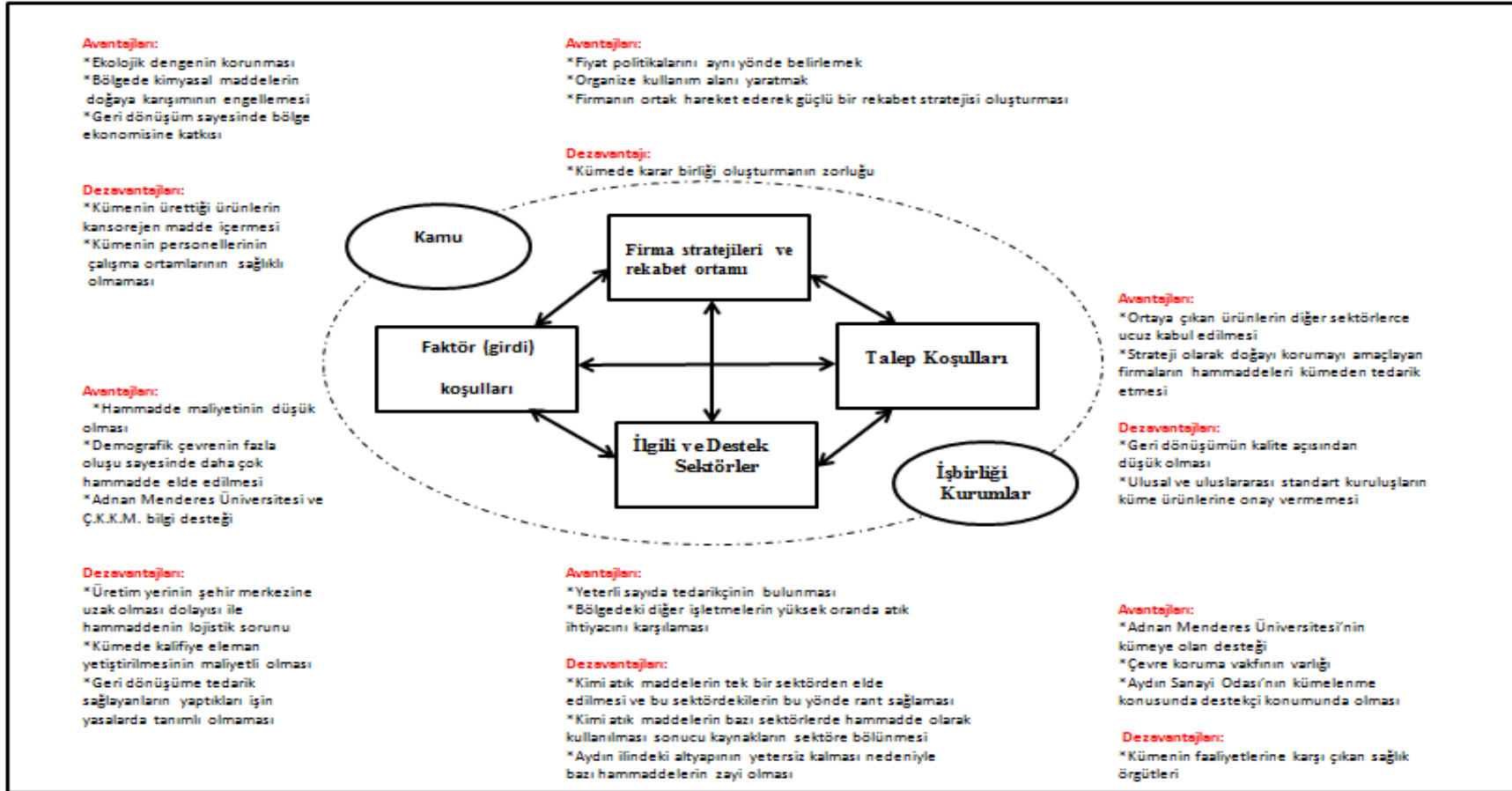
İlgili küme, “ilgili ve destek sektörler” açısından analiz edildiğinde; bölgedeki tedarikçilerin varlığı ve bölgede bir organize sanayi olması gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; elektrik dışında farklı bir kaynakla kullanılan ürünleri üreten işletmelerin bölgede bulunmasından kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, “firma stratejileri ve rekabet ortamı” açısından analiz edildiğinde; küme içinde işbirliğinin sağlanması, küme içerisinde iş bölümü ve uzmanlaşma, organize kullanım alanı oluşturma gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; küme içerisindeki firmaların kapasite farklılıkları ve fiyat-kalite standartlarına uyum sağlayamamasından kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, “kamu” açısından analiz edildiğinde; bölge istihdamının önemli kısmını karşılaması ve bölge halkının hayatını kolaylaştırması gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; enerji kaynaklarını yoğun tüketilmesi, sigorta primlerinin

yüksek olması ve enerji maliyetlerinin yüksek olmasından kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, “işbirliği kurumlar” açısından analiz edildiğinde; GEKA'nın kümelenmeye desteği ve AYSO'nun kümeye verdiği bilgi desteğinden kaynaklanan bazı avantajların varlığı görülmektedir.

Şekil 4.11: Atık Maddelerin Değerlendirilmesi Sektörünün Porter'ın Rekabet Elması Modelinin Uygulanması

Şekil 4.11. incelendiğinde Aydın ilinde atık maddelerin değerlendirilmesi ile ilgili bir küme oluşturulması halinde Porter'ın Elmas Modeli ile bu kümenin rekabet analizinin yapıldığı görülmektedir.

İlgili küme, “faktör (girdi) koşulları” açısından analiz edildiğinde; hammadde maliyetinin düşük olması, demografik çevrenin fazla oluşu sayesinde daha çok hammadde elde edilmesi ve Adnan Menderes Üniversitesi ve ÇKKM bilgi desteği gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; üretim yerinin şehir merkezine uzak olması dolayısı ile hammaddenin lojistik sorunu, kümede kalifiye eleman yetiştirilmesinin maliyetli olması ve geri dönüşüme tedarik sağlayanların yaptıkları işin yasalarda tanımlı olmamasından kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, “talep koşulları” açısından analiz edildiğinde; ortaya çıkan ürünlerin diğer sektörlerce ucuz kabul edilmesi ve strateji olarak doğayı korumayı amaçlayan firmaların hammaddeleri kümeden tedarik etmesi gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; geri dönüşümün kalite açısından düşük olması, ulusal ve uluslararası standart kuruluşlarının küme ürünlerine onay vermemesinden kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

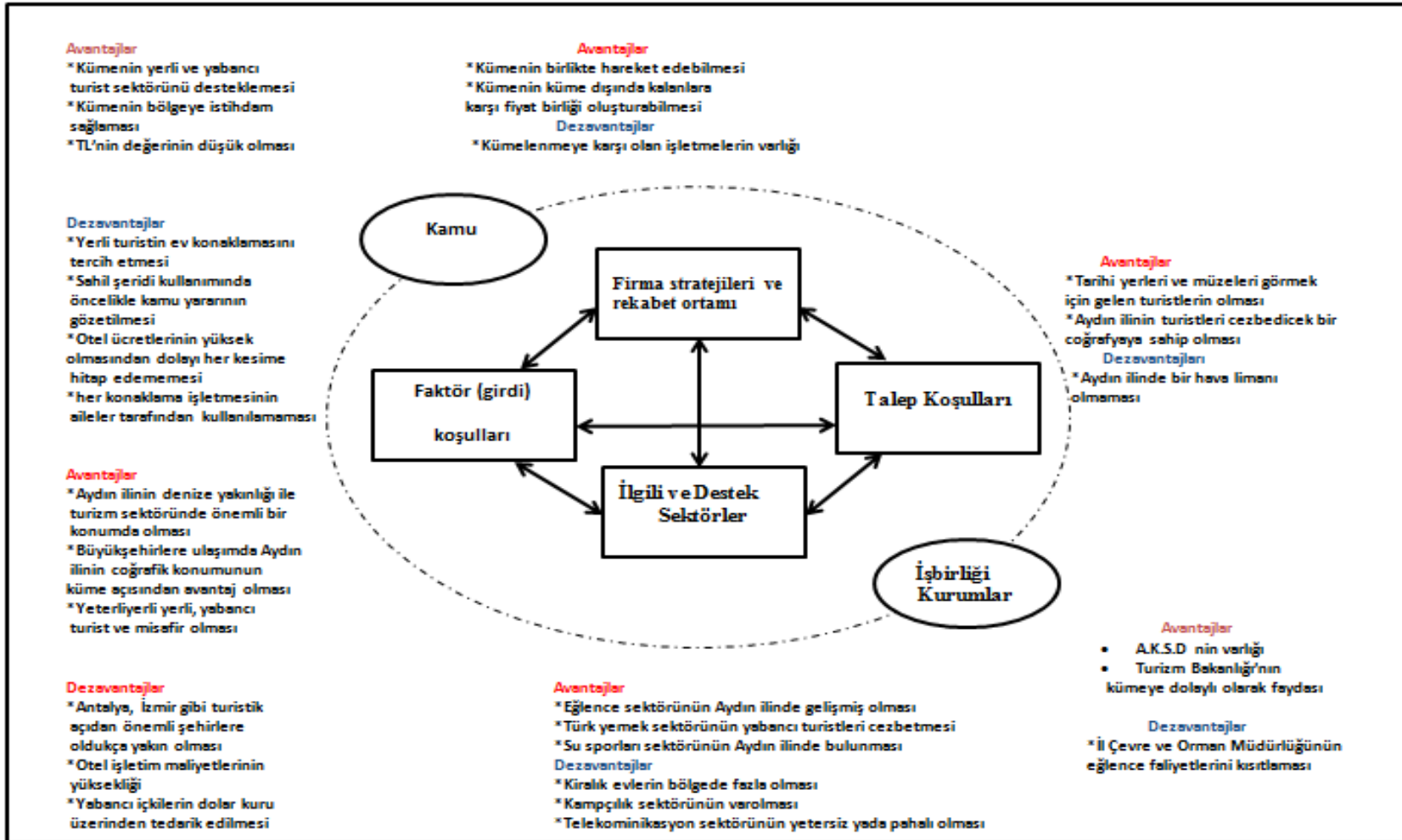
İlgili küme, “ilgili ve destek sektörler” açısından analiz edildiğinde; yeterli sayıda tedarikçinin bulunması ve bölgedeki diğer işletmelerin yüksek oranda atık ihtiyacının karşılanması gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; kimi atık maddelerin tek bir sektörden elde edilmesi ve bu sektördeki bu yönde rant sağlaması, kimi atık maddelerin bazı sektörlerde hammadde olarak kullanılması sonucu kaynakların sektöre bölünmesi ve Aydın ilindeki altyapının yetersiz kalması nedeni ile bazı hammaddelerin zayi olmasından kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, “firma stratejileri ve rekabet ortamı” açısından analiz edildiğinde; fiyat politikalarını aynı yönde belirlemek, organize kullanım alanı yaratmak ve firmanın ortak hareket ederek güçlü bir rekabet stratejisi oluşturması gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; kümede karar birliği oluşturmanın zorluğundan kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, “kamu” açısından analiz edildiğinde; ekolojik dengenin korunması, bölgede kimyasal maddelerin doğaya karışımının engellenmesi ve geri dönüşüm sayesinde bölge ekonomisine katkısı gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; kümenin ürettiği ürünlerin kanserojen madde içermesi ve kümenin personellerinin çalışma ortamlarının sağlıklı olmamasından kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, “işbirliği kurumlar” açısından analiz edildiğinde; Adnan Menderes Üniversitesi'nin kümeye olan desteği, Çevre Koruma Vakfı'nın ve Aydın Sanayi Odası'nın kümelenme konusunda destekçi konumunda olması gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; kümenin faaliyetlerine karşı çıkan sağlık örgütlerinden kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

Şekil 4.12: Konaklama Sektörüne Porter'ın Rekabet Elması Modelinin Uygulanması

Şekil 4.12. incelendiğinde Aydın ilinde konaklama ile ilgili bir küme oluşturulması halinde Porter'ın Elmas Modeli ile bu kümenin rekabet analizinin yapıldığı görülmektedir.

İlgili küme, “faktör (girdi) koşulları” açısından analiz edildiğinde; Aydın ilinin denize yakınlığı ile turizm sektöründe önemli bir konumda olması, büyük şehirlere ulaşımında Aydın ilinin coğrafi konumunun küme açısından avantaj olması ve yeterli yerli, yabancı turist ve misafir olması gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; Antalya, İzmir gibi turistik açıdan önemli şehirlere oldukça yakın olması, otel işletim maliyetlerinin yüksekliği ve yabancı içkilerin dolar kuru üzerinden tedarik edilmesinden kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, “talep koşulları” açısından analiz edildiğinde; tarihi yerleri ve müzeleri görmek için gelen turistlerin olması ve Aydın ilinin turistleri cezbedecek bir coğrafyaya sahip olması gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; Aydın ilinde bir havalimanı olmamasından kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, “ilgili ve destek sektörler” açısından analiz edildiğinde; eğlence sektörünün Aydın’ da gelişmiş olması, Türk yemek sektörünün yabancı turistleri cezbetmesi ve su sporları sektörünün Aydın ilinde bulunması gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; kiralık evlerin bölgede fazla olması, kampçılık sektörünün varolması ve telekomünikasyon sektörünün yetersiz, ya da pahalı olmasından kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, “firma stratejileri ve rekabet ortamı” açısından analiz edildiğinde; kümenin birlikte hareket edebilmesi ve kümenin küme dışında kalanlara karşı fiyat birliği oluşturabilmesi gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; kümelenmeye karşı olan işletmelerin varlığından kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, “kamu” açısından analiz edildiğinde; kümenin yerli ve yabancı turist sektörünü desteklemesi, kümenin bölgeye istihdam sağlaması ve TL'nin değerinin düşülmesi gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; yerli turistlerin ev konaklamasını tercih etmesi, sahil şeridi kullanımında öncelikle kamu yararının gözetilmesi, otel ücretlerinin

yüksek olmasından dolayı her kesime hitap edememesi ve her konaklama işletmesinin aileler tarafından kullanılmamasından kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

İlgili küme, “işbirliği kurumlar” açısından analiz edildiğinde; A.K.S.D'nin varlığı ve Turizm Bakanlığı'nın kümeye dolaylı olarak faydası gibi avantajlar yaratacağı, buna karşılık; il çevre ve orman müdürlüğünün eğlence faaliyetlerini kısıtlamasından kaynaklanan bazı dezavantajlara neden olacağı görülmektedir.

Bu potansiyel sektörler içinde “**gıda ürünleri imalatı sektörü**” örnek olarak seçilmiş ve böyle bir kümelenmeyi oluşturma aşamaları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

4.1.3. Aydın İlinde Gıda Ürünleri İmalatı Sektörü Kümelenmesinin Oluşum Aşamaları

Kümelenme kavramı, önemli politik ilkeleri sağlayan bazı temel öngörü ve ideolojilere dayanmaktadır. Gıda ürünleri imalatı sektöründe kümelenme kavramının bazı temel öngörülere çizelge 4.5'te gösterilmektedir.

Çizelge 4. 5. Gıda ürünleri imalatı sektöründe kümelenme kavramının bazı temel öngörülere

Kamu Müdahalesi	Aydın Gıda ürünleri İmalatı Sektörü Öncü Firmaları Olabilecek Kuruluşlar	Katılım	Finansman
<p>Müdahale şekli</p> <ul style="list-style-type: none"> Devletin gıda sektörüne yönelik verilen girişimcilik desteği Gıda ürünleri imalatına yönelik kümelenme ile ilgili her türlü danışmanlık hizmeti verilmesi Kümelenme girişimleri için verilen hibeler ve krediler 	<p>Aydın ilinde gıda sektöründe başta gelen firmalardan bazıları</p> <ul style="list-style-type: none"> Sütman A.Ş Kral İncir Aydoğdu Zeytinyağı Fabrikaları Tezcan Meşrubat Akkes Kestanecilik 	<p>Kümelenmeye katılım kolaylığı</p> <ul style="list-style-type: none"> Gıda sektöründe her büyüklükteki firmalara katılım imkanı Kümeye katılımda üyelik masraflarının cüzzı olması Kümeye katılımda az seviyede sorumluluk yüklenimi 	<p>Başlangıçta devlet finansmanı gerekli</p> <ul style="list-style-type: none"> Otofinansman yeteneğine sahip olması Küme içerisinde firmalar arasında finansal destek imkanı

Çizelge 4.5. incelendiğinde, gıda ürünleri imalatı sektöründe kümelenmenin; kamu müdahalesi, öncü işletmeler, katılım ve finansman olmak üzere dört temel öngörüsünün olduğu görülmektedir. Gıda sektöründe kümelenme; devlet, Aydın ili sanayi önderleri ve Adnan Menderes Üniversitesi tarafından başlatılmaktadır. Genellikle girişimleri oluşturma yönünden en önemli katılımcılar gıda ürünleri imalatı

sektör içerisindeki işletmelerdir. Devlet kümelenme desteği verilen krediler ve hibeler açısından bir güvence taşımaktadır.

Gıda ürünleri imalatı sektöründe kümelenmenin kurulum süreci, işbirliği yapması gereken söz konusu işletmelerin şartları ve hedeflerine göre çeşitlilik göstermektedir. Hizmetler aşağıda belirtilen şekilde sıralanmıştır:

- Aydın ilinde gıda ürünleri imalatı sektöründe alt yapı bilgisinin ön inceleme-fizibilite çalışması,
- Gıda sektöründe kümelenmenin çerçeve ve dahili teşkilatının hazırlığı,
- Oluşturulan kümede masrafların karşılanması,
- Gıda ürünleri imalatı sektöründe kümelenmenin başlatılması.

4.1.3.1. Aydın İlinde Gıda Ürünleri İmalatı Sektöründe Alt Yapı Bilgisinin Ön İncelemesi-Fizibilite Çalışması

Bu faktörde Aydın ilinin ekonomik ve endüstriyel yapısı ile ilgili güçlü ve zayıf yönlerinin net bir şekilde belirlenmesi ve destekleyici tedbirleri en etkin bir şekilde belirlenmesi için kapsamlı bir inceleme ve araştırma gereklidir.

Fizibilite çalışması için gerekli olan bu inceleme iki aşamada yürütülebilir:

- Üst kısımda belirtilen noktalara atfen, genel bir öngörü edinmek üzere kapsamlı bir araştırma yapılmalıdır. Yapılacak olan fizibilite çalışmasına yönelik çeşitli kaynaklardan geniş bir bilgi sağlanmalıdır.
- Kimi bilgileri araştırılırken kaynaklar yetersiz gelebileceği için daha farklı etkinlikler gerekebilir. Bu etkinlikler şu şekilde sıralanabilir:
  - Aydın ilindeki gıda şirketlerinin ziyaretleri,
  - Kümedeki katılımcılarla çok yönlü görüşmeler,
  - Yapılacak olan çalışmaların anket gibi araştırma metodlarıyla detaylandırılması.

Ayrıca, inceleme ve araştırmalar şu konuları da içermelidir:

a) Faliyette olan iktisadi ve kümelenme politikalarının incelenmesi:

Aktif olarak faaliyette olan Aydın ilinin çok yakın çevresinde kümelenme faaliyetleri yoktur. Ancak, Türkiye genelindeki kümelenme faaliyetleri ve politikalarının dikkatlice incelenmesi gerekir.

b) Kümenin ekonomik açıdan güçlü ve zayıf yönlerinin analizi:

Ekonomik açıdan güçlü ve zayıf yönlerin belirlenmesi, kümelenmenin sağlamlığına ve sürekliliğine katkı sağlayan önemli bir analiz türüdür.

Aydın ilinde konumlanmış firmalardan meydana gelen yararlarla ilişkin 'temel faktörleler' şu şekilde örneklendirilebilir:

- Aydın ilinde doğal kaynakların, ya da diğer benzersiz yerel değerlerin varlığı kümeye katkı sağlayabilir,
- Coğrafi konum, bilgiye erişilebilirlik ve söz konusu bilgi transferi yönünden, işlem maliyetlerini en aza indirmeye imkanı sunabilir,
- Aydın ilinin coğrafi açıdan sınırlı olması nedeni ile küme içerisindeki işletmelerin tesisleri bir araya gelerek optimum seviyede kullanabilmesine imkan tanır,
- Üretim faktörlerinin birlikte kullanımı ile iş bölümü ve uzmanlaşmaya yönelik gelişim sağlar,
- Yerel müşteriler ile iletişime geçme sürecini ve potansiyel talebi olumlu etkiler.

c) Gıda sektörü ile ilgili diğer sektörlerin tanımı:

Gıda ürünleri imalatı sektörü ile ilgili sektörlerin tanımlanmasının ve iyi bir denetleme yapmanın en kolay şekli, gıda ürünleri imalatı sektörü, Aydın ilinin konumu ve elde edilen ekonomik veriler bazında işletmeler hakkında detaylı bilgi toplamak, ayrıca belirli sektörlerin temel potansiyelleriyle birlikte nerelerde yoğunlaştığını göz önünde bulundurmaktadır. Bu hedefe çeşitli araştırma yöntemlerinin yardımıyla ulaşılabilir.

d) Gıda işletmelerinin, güçlü yönlerinin ve değer zincirinin analizi:

Gıda sektöründeki işletmelerin sayısı, gıda işletmelerinde çalışanların sayısı, yürütülen araştırmaların çeşidi, ihrac kotaları ve benzeri önemli bilgiler Aydın ilinin özelliklerini tanımlar. Değer zinciri analizine göre daha büyük gruplara, daha küçük olanlara göre öncelik tanındığını göstermektedir. Aydın ilinde 765 işletme gıda ürünleri imalatı sektöründe faaliyet göstermektedir. Bu işletmelerde çalışan sigortalı personel sayısı ise, 7622 kişidir. Bu işletmelerin büyük bir kısmının çeşitli pozisyonlarda ve bazı sorumluluklar verilerek kümelenmeye dahil edilmesi kümelenmenin başarısını arttıracaktır.

e) Gıda işletmeleri ihtiyaç analizi:

Gıda ürünleri imalatı sektörüne dair işletme ihtiyaçlarının analizi yapılırken yenilikçi bir yöntem izlenmelidir. Yapılan bu analiz, küme hakkında ayrıntılı ölçütlerin tanımlanması sürecinde fikir alışverişi yapılmasına imkan tanır.

f) Gıda ürünleri imalatı sektörü için SWOT analizi:

SWOT analizi; güçlü yönler ve zayıf yönler (iç faktörler), fırsatlar ve tehditler (dış faktörler) olmak üzere dört başlık altında incelenir. SWOT kelimesi yukarıda sayılan faktörlerin İngilizce karşılıklarının baş harflerinden oluşmaktadır.

İç Faktörler

- Güçlü Yönler
  - Aydın ilindeki lider markalar,
  - Gıda sektöründeki işletmelerin üretim kapasitelerinin yeterliliği,
  - Aydın ilindeki potansiyel müşteri ilişkilerinin gelişimi,
  - Aydın ilinde dağıtım kanallarının yeterli sayıda olması,
  - Aydın ilinde önemli gıda ürünleri hammaddelerinin (özellikle tarımsal ürünler) üretiminin Türkiye içinde önemli bir pazara sahip olması ve kalitesinin ise dünya çapında olması.
- Zayıf Yönler
  - Kümenin önemli hareket kabiliyetlerinde eksikliğin olması,
  - Gıda sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin kurumsallaşma konusunda yeterli düzeye gelmemiş olması, ve bu durumun kümelenmeye öncülük edecek firma sayısını azaltması,

Dış Faktörler

- Fırsatlar
  - Gıda ürünleri imalatı sektörüne yönelik yapılan teknolojik gelişmeler,
  - Gıda ürünleri imalatı sektöründe müşteri bazında ortalama yaştaki değişim,
  - Kümenin geliştirdiği yeni dağıtım kanalları,

- Gıda ürünleri imalatı sektörüne yönelik hükümet politikalarındaki görülen değişimler.

- Tehditler

- Gıda ürünleri imalatı sektöründe dünya pazarlarının birbirlerine yaklaşması,
- Gıda ürünleri imalatında müşteri taleplerinin değişim göstermesi,
- Gıda ürünlerinin ekonomik konjunktürde yaşanan değişimlere çok duyarlı olmaması.

4.1.3.2. Aydın İlindeki Gıda Ürünleri İmalatı Sektörü Kümelenme Çerçevesinin Hazırlanması ve Kümenin İç Organizasyonu

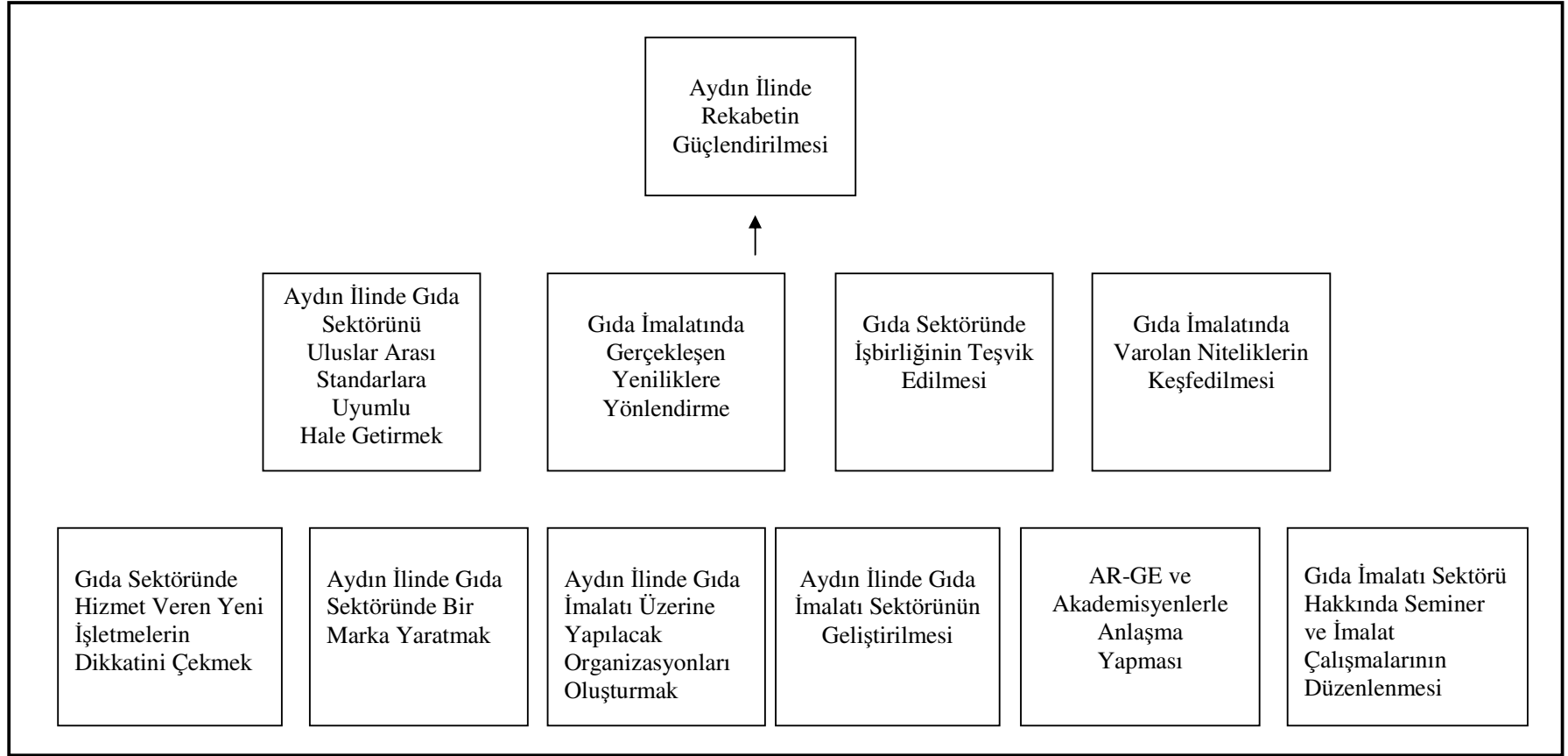
Aydın ilindeki gıda sektörünün çerçevesinin hazırlanması ve kümenin iç organizasyonu; bölgesel stratejik konumlanma, amaçlar-görevler ve faaliyetlerin tanımı, sorumlu kişilerin tanımlanması, bir proje takımının kurulması, kümelenme danışma kurulunun kurulması ve bilgi-iletişimin sağlanması aşamalarından oluşmaktadır. Bu aşamada gıda ürünleri imalatı sektörünün öncü firmalarından bir proje takımı kurulmalıdır. Kümelenme içinde yer alan birçok firmaya küçük yada büyük, değişik pozisyonlarda görevler verilmelidir. Bu görevlerin tanımlarının çok iyi yapılması yoluyla da kümelenmenin özetlenmesinin ortaya konulması gerekir.

Aydın İlinde Stratejik Konumlanma

Aydın ilindeki kümelenmenin hayata geçebilmesi için ideolojik bir çerçeveye ihtiyaç duymaktadır. Diğer politikalarla uyum sağlanabilmesi, tanımlanabilmesi ve işbirliği içinde yürütülebilmesi, özellikle Aydın ilindeki stratejileri kapsayan uygulamaların net bir biçimde ortaya konması gerekmektedir

Amaçlar, Görevler ve Faaliyetlerin Tanımı

İlk adımda, her girişimci kısa dönem, ara dönem ve uzun dönem amaçlarını tanımlamak zorundadır. İkinci adımda ise, hedeflere ulaşmak için görevler ve faaliyetlerin tanımlanması gerekmektedir. Ayrıca, uygun bir gözlem yapılabilmesi için amaçlar ölçülmelidir. Stratejik amaçları görüntülemenin en uygun bir yolu 'Amaçlar piramidi' hazırlanmasıdır. Böylece daha yüksek amaçlara götürecek bazı alt amaçlar hiyerarşik olarak düzenlenir. Gıda ürünleri imalatı sektöründe kümelenmeye yönelik örnek bir amaçlar piramidi Şekil 4.13'te sunulmaktadır.

Şekil 4.13: Gıda Ürünleri İmalatı Sektöründe Kümeleneğe Yönelik Örnek Bir Amaçlar Piramidi

Aydın İli Gıda Ürünleri İmalatı Sektörü Kümelenmesinde Sorumlu Kişilerin Yasal Varlıklarının Tanımlanması

Bu aşamada, gıda ürünleri imalatı sektöründe yer alan ve kümelenmede üst düzey pozisyonlara ve sorumluluklara sahip olan kişi ve kuruluşların, kümelenmeden sorumlu olacak bir birimi seçmesi gerekmektedir. Seçilen sorumlu birim, kümelenme projesinin başarıya ulaşmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

Bir Proje Takımının ve Kümelenme Danışma Kurulunun Kurulması

Gıda ürünleri imalatı sektöründe kümelenme girişimlerinin geliştirilmesi, yönetimi ve faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için bir proje takımı kurulmalıdır. Bu takım 3-5 civarında birimden oluşturulmalıdır. Bunun yanı sıra; stratejik pozisyonlar, kontrol etme ve ağ faaliyetleri konusunda kümelenme girişiminin başvurabilmesi için 10-12 kişiden bir danışma kurulu oluşturulmalıdır.

Bilgi ve İletişim Kavramı

Gıda ürünleri imalatı sektörüyle ilgili bir bilgi sisteminin kurulması gerekmektedir. Bu bilgi sistemi; kümelenme hakkında genel bilgiler veren bir web sayfasını, katılımcı işletmeler hakkında kısa ve genel bilgiler veren bir işletme kataloğunu, işletmelerin işbirliği projelerini duyurabileceği bir platformu, toplantılar ve gerçekleşecek etkinlikler hakkında bir gündemi içermelidir.

4.1.3.3. Aydın İlindeki Gıda Ürünleri İmalatı Sektörü Kümelenme Faaliyetlerinin Finansman Boyutu

Aydın ilindeki gıda ürünleri imalatı sektörü kümelenme faaliyetlerinin finanse edilebilmesi için başlangıçta hükümet kaynaklı finansman kaynaklarının ağırlıkta olması beklenmelidir. Sonraki aşamalarda ise, hükümet kaynaklı finansmanın kademeli olarak azaltılması ve üyelik ücretlerinin kümelenme finansmanında önem kazanması gerekmektedir. 18 ay ile 36 ay arasındaki bir dönem için hükümet kaynaklı finansman etkin olmalı ancak bu dönemlerden sonra kümelenme kendi kendini sürdürebilecek

finansmanı, hükümet finansmanına ihtiyaç duymadan sağlayabilmelidir. Finansal planlama bu hususlar dikkate alınarak gerçekleştirilmelidir.

4.1.3.4. Aydın İlindeki Gıda Ürünleri İmalatı Kümelenme Girişimlerinin Başlatılması

Kümelenme faaliyetlerinin, başlama etkinliklerinin hemen ardından başlaması gerekmektedir. İşin başında hata riskini minimize etmek için, başlangıç aşamasında kendine güvenli, yeniliklere açık bir grup kümelenmede istikrarı sağlamak amacıyla oluşturulmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kümelenme, son yıllarda Türkiye’de oldukça önemli bir yer tutan ve gittikçe gelişen bir olgudur. Kümeler oldukça önemli yapılardır. Çünkü genellikle işletmeler kümeler dahilinde iken tek başına oldukları durumlara göre daha yaratıcı ve verimlidirler. Kümelenme, işletmenin performansını da büyük ölçüde etkilemektedir. Bunun nedeni, kümelenmenin belli coğrafi sınırlar içinde bir dizi yerel tedarikçi, müşteri, rkip, üniversite, araştırma merkezi gibi kurumlarla ortak çalışma ilişkilerine dayanan ağları ve ortaklıkları kolaylaştırmasıdır.

Temelleri Marshall’a dayanan kümelenme düşüncesi, Porter’in “Ulusların Rekabet Avantajı” adlı kitabıyla başlamıştır. Endüstriyel kümelenme anlayışının bu kitabıyla tanıtan Porter, ayrıca kümelenme ile ortaya çıkabilecek bir rekabet avantajının “elmas modeli” denilen bir model ile analiz edilebileceğini göstermiştir. Elmas şeklinde tasarıma sahip olan bu modelde, bir sektörün rekabet avantajını belirleyen dört ana faktör olduğu belirlenmiştir. Bu temel değişkenler elmasın köşelerini oluşturan “ girdi koşulları” , “ işletme stratejisi ve rekabet yapısı”, “talep koşulları” ve “ilgili ve destekleyici kuruluşlar” dır. “Devlet” ise, bu dört faktörü dışardan etkileyen bir unsur olarak modelde yer almaktadır.

Uluslararası ve ulusal rekabetçilik politikalarında önemli bir yaklaşım olarak görülen kümelenme, sektörel ve bölgesel kalkınma stratejileri ile başta gelişmiş ülkeler olmak üzere, dünya genelinde oldukça yaygın bir uygulama alanı bulabilmektedir.

Dünyada kümelenmenin en önemli örneklerinin başında California Şarap Kümesi gelmektedir. İtalyan Deri Kümesi, Silikon Vadisi, Oslo Yazılım Şirketleri Kümesi de dünyada önemli kümelenme örnekleri arasında yer almaktadır. Türkiye’de ise, çeşitli sektörlerden birçok kümelenme örneği bulunmaktadır. Bunlar; Adıyaman Tekstil ve Hazır Giyim Kümelenmesi, Bolu İli Turizm Kümelenmesi, Diyarbakır Mermer Kümelenmesi, Eskişehir- Bilecik- Kütahya Seramik Kümelenmesi, Konya Otomotiv Parça ve Aksamları Kümelenmesi, Mardin Gıda Kümelenmesi, Muğla Turizm Kümelenmesi, Ostim Organize Sanayi Bölgesi Medikal Sanayi Kümelenmesi, Sultanahmet Turizm Kümelenmesi ve Şanlıurfa Organik Tarım Kümelenmesi’dir.

Bu çalışmanın ana amacı, Aydın içindeki kümelenme potansiyeli olan alanların tesbiti ve bunların rekabet üstünlüklerinin ortaya konulmasıdır.

Çalışmanın ana amacına istinaden, Aydın ilinde kümelenme potansiyeli olan alanların ortaya çıkarılabilmesi için ” üç yıldız analizi” yapılmış ve analiz sonucunda 87 sektör içinde Aydın ilinde kümelenme potansiyeli olan altı sektör tespit edilmiştir. Bu sektörler şunlardır:

- Bitkisel ve Hayvansal Üretim Sektörü,
- Kömür ve Linyit Çıkartılması Sektörü,
- Gıda Ürünleri İmalatı Sektörü,
- Elektrikli Teçhizat İmalatı Sektörü,
- Atık Maddelerin Değerlendirilmesi Sektörü,
- Konaklama Sektörü’dür.

Aydın ilinde, kümelenme potansiyeli olan sektörlerin olduğuna dair elde edilen bulgular, çalışmanın birinci hipotezi olan “Aydın ili bir kümelenme faaliyeti için gerekli unsurları taşıdığından dolayı kümelenme potansiyeli olan alanlar vardır” hipotezini desteklemektedir.

Aydın ilinde kümelenme potansiyeli olan alanlar içinde; bitkisel ve hayvansal üretim sektörü; kömür ve linyit çıkartılması sektörü; gıda ürünleri imalatı sektörü; ve konaklama sektörü gibi faktörlerin olması, çalışmanın ikinci hipotezi olan “Aydın ilinin tarımsal ve doğa zenginliği nedeniyle tarımsal gıda, madencilik ve turizm gibi sektörleri kümelenme potansiyeli taşıyan sektörler olarak karşımıza çıkabilir” hipotezini desteklemektedir.

Kümelenme potansiyeli taşıyan her bir sektör için kümelenme haritası çıkartılarak bu faktörler Porter’ın Elmas Modeli ile analiz edilmiş ve elde edilen bulgular neticesinde hem bölgesel hemde ulusal rekabet üstünlüğü sağlayabilecek

unsurlara rastlanmıştır. Bu durum, çalışmanın üçüncü hipotezi olan “Aydın ilindeki potansiyel kümelenme alanları, belirgin bir biçimde bölgesel rekabet üstünlüğü sağlayabilir” hipotezini; ve dördüncü hipotez olan “Aydın ilinde muhtemel kümelenme alanlarının oluşturulması, ulusal rekabete de faydalı olabilir” hipotezini desteklemektedir.

Sonuç olarak, elde edilen bulgulara göre, Aydın ilinde, hem bölgesel, hem de ulusal rekabet üstünlükleri sağlayabilecek kümelenme potansiyeli taşıyan sektörler bulunmaktadır. Bunlar içinde özellikle, “gıda ürünleri imalatı” sektöründe Aydın ilinin gıdadaki çok güçlü konumu nedeniyle, kümelenmeyi hayata geçirebilme ihtimali kuvvetlidir. Bunun için izlenmesi gereken yol; Aydın ilinde gıda imalatı kümelenmesi için altyapı bilgisinin ön incelemesinin yapılması, bu konuda bir çerçevenin hazırlanması, iç organizasyonun gerçekleştirilmesi, kümelenme faaliyetlerinin finansman boyutunun ortaya konulması ve ardından kümelenme girişimlerinin başlatılmasıdır.

KAYNAKÇA

Alüftekin, N. Bayraktar, F. Çakar, G. Taş, A. ve Yüksel, Ö. (2009), Küresel Krizden Çıkışta Kümelenme Modeli: Tekstil Ve Hazır Giyim Sektörü Örneği, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 5, Sayı 10, 2009, ss. 1–19.

Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2004), “Yeni Ekonomi ve Yeni Rekabet”, Rekabet Dizisi:1, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Yayın No: 253, Ankara.

Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2004), “Rekabet Gücü ve Rekabet Stratejileri”, Rekabet Dizisi:2, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Yayın No: 254, Ankara.

Aktan, C. C. ve Vural, İ. Y. (2004), “Rekabet Gücü ve Türkiye”, Rekabet Dizisi:3, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Yayın No: 255, Ankara.

Aktan, C. C. (2008), Stratejik Yönetim ve Stratejik Plânlama, <http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale132.pdf>.

Armağan, G. Çobanoğlu, F. Ertan, B. Kocataş, H. Özen, M. ve Şahin, B. (2005) “Aydın İlinde İncir Üretiminin Önemi ve Kuru İncir Üretim Faaliyetinin Ekonomik Analizi”, ADÜ, Ziraat Fakültesi Dergisi, No: 2(2) : 35 – 42.

Armağan, G. Konak, K. ve Tan, M. (1998) “Aydın İlinde Zeytin - Zeytinyağı Üretim ve Pazarlaması”, Ege Bölgesi I. Tarım Kongresi, Eylül, Aydın.

Ateş, A., Adnan, E., Akgün, M., Alagöz, R. (2001) “Aydın Sanayi Potansiyeli ve Yatırım Alanları Araştırması”, T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sanayi Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Ankara, <http://www.abmankara.gov.tr/SanayiPot/sanayipot.htm>.

Aydın İl Tarım Müdürlüğü (12.01.2011), İncir, <http://www.aydintarim.gov.tr/>.

Aydın Sanayici ve İş Adamları Derneği (11.01.2011) Aydın Hakkında Genel Bilgiler,
<http://www.aydinasiad.org/?page=aydin&lang=tr>.

Aydın Ticaret Odası, 1- (08.01.2011) “Sosyal ve demografik bilgiler”,
<http://www.ayto.org.tr/aydin/demografik>.

Aydın Ticaret Odası, 2- (08.01.2011), “Tarih ve Coğrafî Yapısı”,
http://www.atob.org.tr/ATOB.php?page=ay_tarih.

Aydın Ticaret Odası, 3- (08.01.2011), “Ekonomik Durum”,
http://www.atob.org.tr/ATOB.php?page=ay_tarih.

Azazi, S. (2003) “Her Yönü ile Aydın”, Erdem Ofset, 2. Baskı, Aydın.

Bakan, İ., Eraslan, İ. H. ve Helvacıoğlu Kuyucu, A. D. (2008), Türk Tekstil ve Hazırgiyim Sektörünün Uluslararası Rekabetçilik Düzeyinin Analizi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Bahar, Yıl:7 Sayı:13, s. 265-300.

Bakan, İ., Bulu, M. ve Eraslan, H. (2009), Kümelenmeler ve İnovasyona Etkisi: Türk Turizm Sektöründe Uygulamalar, Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi, Yıl:5 Sayı:1.

Bakanlar Kurulu'nun 2009/15199 Sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar.

Bekçioğlu, S., Altunoğlu, A.E., Şenkayas, H., Gümüş, U.T., İbaçoğlu, G.A., AYTÖ Ar-Ge Personeli, (2006) “Aydın Ticaret Odası Stratejik Plânı”, Aydın,
http://www.atob.org/ftpfolder/maills/stratejik_plan_son.doc.

Bilir, B. (2010), İnovasyon İçin Etkili Bir Yol: Kümelenme, İzmir Ticaret Odası, AR&GE Bülten.

- Bozkurt, R. (2007), Alet Yapar, El Övünür , ya da Kümelenmenin Sırrı, Ekonomik Forum, Nisan.
- Borras, S. and Tsagdis, D. (2008), Cluster Policies in Europe; Firms, Institutions, and Governance, Edward Elgar Publishing.
- Bulu, M., (2005), Türk KOBİ'leri İçin Rekabet Stratejileri, Organize Sanayi Gazetesi, Haziran, s:10.
- Bulu, M. ve Eraslan, İ. H. (2008), Bolu İli Turizm Sektörünün Uluslararası Rekabetçilik Analizi, Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi (SOİD), Yıl:5, Sayı:1.
- Bulu, M. (2009), Teşvik Sistemi Rekabetçiliği Baltalayacak, Businessweek Türkiye, Sayı: 22, Haziran.
- Bulu, M., Eraslan, H., ve Nasir, A. (2007), The Analysis of Tourism Cluster Development of Istanbul: A Longitudinal Study in Sultanahmet District (Old Town).
- Bulu, M., Eraslan, I.H., ve Eraslan, H. (2006), Türk Elektronik Sektörünün Rekabetçilik Analizi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:5, Sayı:9, İstanbul.
- Bulu, M., Eraslan, I.H., ve Şahin, Ö. (2004), Elmas (Diamond) Modeli İle Ankara Bilişim Kümelenmesi Rekabet Analizi, III.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 25 - 26 Kasım, Eskişehir.
- Dinçer, Ö. (1998), Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, Beta Basım Yayım Dağıtım, 5. Baskı, İstanbul.
- Dinler, Z. (2008), "Bölgesel İktisat; Genel Olarak ve Türkiye'de Bölgeler Arası Gelişmişlik Farklarının Ortaya Çıkışı ve Azaltılmasına Yönelik Politikalar", Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.

Doğru, A.Ö. ve Uçar, D. (2005), CBS Projelerinin Stratejik Planlaması ve SWOT Analizinin Yeri, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Ankara.

EC COM (2008), Avrupa Birliği'nde Dünya Standartlarında Kümelere Doğru: Geniş Tabanlı İnovasyon Stratejisinin Uygulanması, s:652.

Enright, M., (1990), Geographical Concentration and Industrial Organization, Basılmamış Doktora Tezi, Harvard University, Boston.

Efendioğlu, A. M. (2007), Cluster Development: Issues, Progress and Key Success Factors,

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), (2007), İşletme Kümelenmeleri; Orta ve Doğu Avrupa'daki İşletmelerin Desteklenmesi, KOSGEB.

Eraslan, H., Erşahan, B., Haşit, G. ve İpçioğlu, İ. (2008), Bilecik Bölgesi Mermer Sektörünün Uluslararası Rekabetçilik Analizi: Sektörel Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 10.

Eraslan, H. Kasımoğlu, M. Kılınç, İ. ve diğerleri(2010), Muğla İli Turizm Sektörünün Kümelenme Analizi ve Makro Düzey Stratejik Plânı, T.C. Muğla Valiliği, Muğla.

Eraslan, H. (24.10.2010), Kümelenme Temelli Stratejilerin Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ) Rekabet Avantajlarının Artırılmasına Yönelik Etkileri, <http://www.iconomy.org>.

Erdoğan, B. (2008) Aydın İlinin Yatırım İklimi, Yüksek lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Aydın.

- Genç, Ö. (2000) “Uygun Yatırım Alanları Araştırması”, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Matbaası, Nisan, Aydın.
- Ghanbari, M.R., Nazeman, H., Meibodi, A.E. and S. V. Mir Hosseini(2011), Analysis of Industry Clusters in Iran: Case Study: Yazd Sub-province, International Business and Management, Vol. 2, No. 1. 2011, s. 135-140.
- Graham, J. L. And Williams, T. L. (2008) ” The Saskatoon Agricultural Biotechnology Cluster”, Handbook of Research on Innovation and Clusters: Cases and Policies, Edward Elgar Publishing, Boston, s: 239-252.
- Güngör, B. (2001) “ Aydın İlinde Potansiyel Yatırım Alanları”, ADÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Hodgkinson, A. (2007) ” Small Business Clustering Across Disciplines” Handbook of Research on Innovation and Clusters; Small Business Clustering Technologies: Applications in Marketing, management, IT and Economics, s:1-14.
- Isaksen, A. (2008) ” The Clustering of Software Consultancy in Oslo: Reason for and Effects of Clustering”, Handbook of Research on Innovation and Clusters; Cases and Policies, Edward Elgar Publishing, Boston, s: 193-207.
- Karataş, A. (2009), Kalkınma Ajansları ve Kümelenme İlişkisi, Çerçeve Dergisi, MÜSİAD Yayınları, Haziran Sayısı, İstanbul.
- Karlsson, C. (2008), Handbook of Research on Innovation and Clusters; Cases and Policies, Edward Elgar Publishing, Boston.
- Konya Sanayi Odası, (2008), Konyalı Otomotivci Yol Haritası’nda İlk Önceliği Kümeleşmeye Verdi, Bülten, Mayıs, s: 5-6.

- Kümelenme Yönetimi Rehberi (2007), Kümelenme Temel Prensipleri ve İlkeleri; İş ve İnşaat Makineleri Kümesi (İŞİM), Aralık 2007/2.
- Lagendijk, A. and Cornford, J. (2000), Regional Institutions and Knowledge-tracking New Forms Of Regional Development Policy, *Geoforum*, 31, 2009-18.
- Lehtinen, U., Poikela, K. and Pongrácz, E. (2006), Drivers and Constraints of SMEs in Finnish Environmental Industry; A Study of an environmental Cluster in Oulu Region, 14th Nordic Conference on Small Business Research, 11-13 May, Stockholm.
- Lundvall, B.-A. (2002), "The Learning Economy: Challenges to Economic Theory and Policy", in G. Hodgson (ed.), *A Modern Reader in Institutional and Evolutionary Economics: Key Concepts*, Edward Elgar, Cheltenham, s: 26-47.
- Maggioni, M.A. and Riggi, M. R. (2008) "High-tech Firms and The Dynamics Of Innovative Industrial Clusters" *Handbook of Research on Innovation and Clusters; Cases and Policies*, Edward Elgar Publishing, Boston, s: 54-78.
- Maillat, D. (1998), Innovative Milieux and New Generations of Regional Policies, *Entrepreneurship and Regional Development* 10: 1-16.
- Marshall, A., (1949), *Principles of Economics: An Introductory Volume*, McMillan Publishing, London.
- MacGregor R. C and Hodgkinson, A. T. (2007) *Small Business Clustering Technologies*, Idea Group Publishing, Boston.
- McLarney, C. and Rosson, P. (2007) "Industry Cluster in Peripheral Regions: A Biotechnology Case Study", *Small Business Clustering Technologies Applications in Marketing, Management, IT and Economics*, Boston s:99-125.

- Mirze, S.K. ve Ülgen, H. (2007), İşletmelerde Stratejik Yönetim, Arıkan Basım Yayın Dağıtım, 4. Baskı, İstanbul.
- Morosini, P. (2004), Industrial Clusters, Knowledge Integration and Performance, World Development, Vol. 32, No. 2, Boston, s: 305–326.
- Ninan, A. (2005), What are The Roles of Networks and Clusters In The Operation of An Industry? The Case of Queensland Music, Doctora of philosophy.
- Öz, Ö., Pamuksuz, M.K., (2003), Understanding Competitiveness: The Case Of The Turkish White Goods Industry, European Applied Business Research Conference, Venice.
- Öz, Ö. (2004), Clusters and Competitive Advantage, Palgrave Macmillan, New York.
- Özdemir, A. (2010), Sosyo Ekonomik Değişim: Aydın İli Örneği, Alter Yayıncılık, Ankara.
- Özdemir, S.Y. ve İneter F.M., (2010), İzmir Kümelenme Stratejisinin Geliştirilmesine Yönelik Araştırmalar, Sonuç Raporu, İZKA, İzmir.
- Porter, M. (1990), The Competitive Advantage of the Nations. The Free Press, New York.
- Porter, M. (1998), Clusters and New Economics of Competition, Harvard Business Review, 76(6).
- Porter, M. (1998), On Competition, Harvard Business School , Boston.
- Porter, M. E. (2007), “Rekabet Stratejisi; Sektör ve Rakip Analizi Teknikleri”, Sistem Yayıncılık.
- Rabellotti, R. and Van Dijk, M. P. (1997), Enterprise Clusters and Networks In Developing Countries, Frank Cass, London.

Referans Gazetesi, AB'nin Kümelenme Modeli Tekstilcinin Rekabet Gücünü Artıracak, 26.05.2006.

Referans Gazetesi, Rekabet Tsunamisinden Kümelenerek Korunuyoruz, Referans-Ankara, Haber, 19.08.2009.

Sayın, M.(2006), Yerel Ekonomik Kalkınma Modeli Olarak GAP-GİDEM Projesi, GAP Girişimciliği Destekleme Merkezi Bildirisi.

Simmie, J. (2008) "The Contribution Of Clustering to Innovation: From Porter 1 Agglomeration to Porter 2 Export Base Theories" Handbook of Research on Innovation and Clusters; Cases and Policies, Edward Elgar Publishing, Boston, s: 19-31.

Suzigan, W. (2000), Industrial Clustering in the State of Sao Paulo, Working Paper CBS-13-00 (E).

Taraf Gazetesi, Kümelenme modeli rekabet artıracak, s:9, 1, Ağustos, 2008.

Tariş (08.01.2011), İnsan Sağlığı ve Beslenmedeki Önemi, <http://www.tarisincir.com.tr/>.

T.C. Aydın Valiliği, İl Tarım Müdürlüğü (2010), Aydın'da Tarım ve Gıda, Aydın Tuna Matbaacılık, Aydın.

Uslanmam, (12.03.2007), "Aydın İli", <http://www.uslanmam.com/cografya/30770-aydin-ili.html>

Weber, A., (1929), Theory of Location of Industries, University of Chicago Pres, Chicago.

Yüzak, Ö. (2008), "Kümelenmede Bir Adım Daha", Cumhuriyet Gazetesi, 2 Ağustos, s:16.

3 Eylül 2009 gün ve 27338 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan Kamu Taşınmazlarının Yatırımlara Tahsisine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik.

<http://www.clusterturkey.com/TR/seramik/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF733DA067126C4D8F>, (24.10.2010).

<http://www.iconomy.org>, (24.10.2010).

<http://cluster.kso.org.tr/Beyaz.pdf>, (24.10.2010)

<http://www.urak.org>, (24.10.2010).

<http://www.kobitek.com/makale.php?id=83>, 21.12.2005.

<http://www.sgk.gov.tr>, (24.10.2010).

<http://www.swotanalizi.com>, 26.10.2010.

http://stratejikyonetim.org/stratejikyonetim/SY_sureci/SWOT_Analizi, 26.10.2010.

<http://www.geka.org.tr/icerik/2/138/anasayfa.htm>

www.aydin.gov.tr/default_B0.aspx?content=1079

<http://www.geka.org.tr/icerik/2/138/anasayfa.htm>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Ferda Çağlar ERKUT
Doğum Yeri ve Tarihi : Nazilli, 07.09.1974
Medeni Hali : Evli

Eğitim Durumu

İlk Öğretim	: Nazilli Beşeylül İlköğretim Okulu
Lise Öğrenimi	: 1992 Özel İzmir Amerikan Lisesi, İzmir
Lisans Öğrenimi	: O.D.T.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi	: A.D.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller	: İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	: -

İş Deneyimi

Stajlar	:
Projeler	:
Çalıştığı Kurumlar	: Çağlar Yiyecek İçecek A.Ş. 'de Yöneticilik Mustafa Çağlar Tarım Ürünleri Ltd. Şti. 'nde Yöneticilik (Pamuk Çırçır Fabrikası) Çağ-Bil Meşrubat Pazarlama Dağıtım Ltd. Şti. 'nde Yöneticilik (Coca-Cola Bayiliği) Amasya Tarım Ürünleri A.Ş. 'de Yönetim Kurulu Üyeliği (Pamuk Yağı ve Küşpe Fabrikası) Adnan Menderes Üniversitesi Yenipazar Meslek Yüksekokulu, Aydın Öğretim Elemanı Adnan Menderes Üniversitesi Kuyucak Meslek Yüksekokulu, Aydın Öğretim Elemanı

Sosyal Sorumluluk

	: CHP Nazilli Belediyesi Meclis Üyeliği
	: TOSYÖV Aydın Destekleme Derneği Başkanlığı
	: Nazilli Ticaret Borsası Meclis Üyeliği
	: Nazilli Kent Konseyi Yürütme Kurulu Üyeliği
	: TOBB Aydın Genç Girişimciler Kurulu Başkan Yardımcılığı
	: TOBB Aydın Kadın Girişimciler Kurulu Üyeliği

: Nazilli Genç İşadamları Derneği Yönetim Kurulu
Üyeliği
: Toplumsal Eğitim ve Gelişim Derneği Nazilli Şubesi
Yönetim Kurulu Üyeliği

İletişim : Yeni Mah. 139 Sok. No:21/B Nazilli/AYDIN
e-posta Adresi : ferda_caglar@yahoo.com
Tarih : 2011